

ZIŅOJUMS LATVIJAS TIESU SISTĒMAS NOVĒRTĒJUMS, *pamatojoties uz CEPEJ izstrādāto metodiku un instrumentiem*

2018. gada marts
CEPEJ-COOP(2018)1

Pamatojoties uz CEPEJ ekspertu komandas ieguldījumu:

Marko Āviks (*Marko Aavik*) (Igaunija)

Pjērs Kornī (*Pierre Cornu*) (Šveice)

Harolds Epinjēzs (*Harold Epineuse*) (Francija)

Marko Fabri (*Marco Fabri*) (Itālija)

Oto Nejhausss (*Otto Nijhuis*) (Nīderlande)

Frančesko de Santiss (*Francesco De Santis*) (Itālija)

Federika Vjapjana (*Frederica Viapiana*) (Itālija)

Eiropas Padomes Komisijas Tiesu efektivitātei (CEPEJ) sekretariāts

Leonīds Antohi (*Leonid Antohi*)

Satura rādītājs

IEVADS	3
A. Tiesu sistēma un tiesu darba organizācija	6
a. Tiesu neatkarība un pašpārvalde.....	6
b. Jurisdikcijas līmeņi. Tiesu un tiesnešu specializācija	28
c. Tiesu teritoriālā reforma	36
Noslēguma piezīmes par tiesu sistēmu un tiesu organizāciju	38
B. Tiesneši un tiesu darbinieki	41
a. Tiesnešu atlase, iecelšana amatā un karjera	41
b. Tiesnešu sākotnējā un nepārtrauktā apmācība	51
c. Tiesnešu novērtēšana.....	53
d. Tiesnešu disciplīna un ētika.....	55
e. Tiesu darbinieki	64
Noslēguma piezīmes par tiesnešiem un tiesu darbiniekiem.....	66
C. Tiesu sistēmas budžets	69
a. Budžeta plānošana un resursu piešķiršana	69
b. Tiesas nodevas un citi maksājumi par tiesas pakalpojumiem (civillietās un administratīvās lietās) 73	
Noslēguma piezīmes par tiesu sistēmas budžetu	77
D. Tiesu pārvaldība. Tiesu efektivitāte.	79
a. Tiesu iekšējā organizācija. Pienākumi un prerogatīvas tiesā.....	79
b. Tiesu sniegums. Statistika.	80
c. Lietu vadīšana un laika organizēšana tiesās	113
d. IKT rīki tiesu pārvaldības atbalstam.....	128
Noslēguma piezīmes par tiesu pārvaldi un tiesu efektivitāti	134
E. Tiesu sistēmas un tiesu kvalitāte	139
a. Tiesas taisnīgums. Tiesiskā pašāvērtība. Tiesas spriedumu skaidrība.	139
b. Tiesu pieejamība.....	151
c. Saziņa ar tiesas lietotājiem. Tiesas informācijas pieejamība. Lietotāju apmierinātības izvērtēšana. 157	
d. Mediācija (vispārējas piezīmes).....	161
Noslēguma piezīmes par tiesu kvalitāti.....	163
Pielikumi:	165

IEVADS

Šis ziņojums tika sagatavots laika posmā no 2017. gada jūlija līdz 2018. gada janvārim projekta “*Latvijas tieslietu sistēmas novērtējums*”¹ (turpmāk - projekts) ietvaros. Tā mērķis ir uzlabot Latvijas tiesu sistēmas darbību kopumā, jo īpaši attiecībā uz tās neatkarību, efektivitāti un kvalitāti, izmantojot Eiropas Padomes Komisijas Tiesu efektivitātei (CEPEJ) izstrādātos instrumentus un metodiku.

Projekts tiek īstenots vienlaikus ar aktīvām politikas reformām, lai uzlabotu valsts tiesu sistēmas organizāciju un darbību. Šajā kontekstā Latvijas Tiesu administrācija aicināja CEPEJ atbalstīt tās pašreizējos centienus. Projekta ietvaros CEPEJ ekspertu grupa tika aicināta izvērtēt Latvijas tiesu sistēmas organizāciju un darbību, kā arī izstrādāt ieteikumus tiesu varas neatkarības, valsts tiesu efektivitātes un pakalpojumu kvalitātes turpmākai uzlabošanai. To darot, CEPEJ ekspertu grupa balstās uz instrumentiem un metodiku, kas ir starpvaldību - 47 Eiropas Padomes (EP) dalībvalstu - darba rezultāts.

2017. gada aprīlī CEPEJ izveidoja komandu, kuras sastāvā bija šādi eksperti:

- Marko Āviks (*Marko Aavik*), Tieslietu ministrijas Tiesu administrācijas politikas departamenta ģenerālsekretāra vietnieks, CEPEJ biedrs (Igaunija);
- Pjērs Kornī (*Pierre Cornu*), Neišateles Apelācijas tiesas tiesnesis, /CEPEJ eksperts (Šveice);
- Harolds Epinjēzs (*Harold Epineuse*), Tieslietu ministrijas Tiesu pakalpojumu departamenta direktora īpašais padomnieks, autors CEPEJ vadlīnijām, kā veicināt pārmaiņas kibertiesībujomā (Francija);
- Marko Fabri (*Marco Fabri*), Itālijas Nacionālās pētniecības padomes Tieslietu sistēmu pētniecības institūta direktors (IRSIG-CNR), CEPEJ/SATURN zinātniskais eksperts (Itālija);
- Oto Neijhauss (*Otto Nijhuis*), tiesnesis, CEPEJ pilottiesu tīkla Gelderlandes apgabaltiesas pārstāvis (Nīderlande);
- Frančesko de Santiss (*Francesco De Santis*), jurists, civilprocesa un tieslietu sistēmu pētnieks, CEPEJ Tiesu sistēmas kvalitātes darba grupas eksperts (Itālija).

Federika Vjapjana (*Federica Viapiana*), kura pārstāv Itālijas Tieslietu sistēmu pētniecības institūtu, palīdzēja apstrādāt Tiesu administrācijas iesniegtos statistikas datus, ņemot vērā tās analīzi. Ekspertu komandu atbalstīja CEPEJ sekretariāta sadarbības nodaļas projekta koordinators Leonīds Antohi (*Leonid Antohi*).

2017. gada jūlijā CEPEJ komanda ieradās faktu noskaidrošanas vizītē Latvijā². Daļa vizītes bija veltīta bagātinošai pieredzes apmaiņai starp CEPEJ ekspertiem un Tieslietu ministrijas, Tiesu administrācijas, Tieslietu padomes, Tiesnešu disciplinārlietu kolēģijas, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas, Tiesnešu ētikas komisijas, Zvērinātu advokātu padomes, tiesnešu apvienību (Latvijas tiesnešu biedrības un Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrības), Tiesnešu mācību centra pārstāvjiem un dažādu tiesu tiesnešiem. Delegācija apmeklēja Augstāko tiesu un Rīgas

---

¹ Projekta “*Tiesiskums izaugsmei*” ietvaros, ko finansē Eiropas Sociālais fonds.

² Vizīte tika atspoguļota [CEPEJ mājaslapā](#), kā arī to atspoguļoja valsts partneri, piem., [Latvijas Republikas Augstākā tiesa](#).

apgabaltiesu. Tika apkopota daudzveidīga informācija, vienlaikus diskusijas ar ieinteresētajām pusēm un Latvijas tiesu apmeklējumi radīja izpratni par Latvijas tiesu organizāciju un darbību.

Viens no ekspertu grupas informācijas avotiem bija CEPEJ sekretariāta dati, kas iegūti, veicot Eiropas tiesu sistēmas novērtēšanu. Lielākā daļa šīs informācijas ir pieejama CEPEJ-STAT dinamiskajā datu bāzē, kurā iekļauti dažādi dati par Eiropas Padomes dalībvalstu³ tiesu sistēmām. Ekspertu grupa analizēja un atsaucās uz faktiskajiem datiem, kurus publicējušas sevi pierādījušas Eiropas institūcijas (piem., Eiropas Savienība (ES) un Eiropas Tiesu iestāžu padomju tīkls (ENCJ)).

Vēl viens nozīmīgs informācijas avots, ko izmantoja novērtējumā, bija tiesnešu, tiesu vadītāju un tiesu vecāko darbinieku trīs "aptauju" rezultāti. Lai veiktu aptaujas, CEPEJ ekspertu grupa izstrādāja trīs anketas. Pirmā balstījās uz [Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendāciju dalībvalstīm CM/Rec\(2010\)12 "Par tiesnešiem: neatkarība, efektivitāte un atbildība"](#). Otra tika izstrādāta, pamatojoties uz [pārskatītām SATURN "Vadlīnijām lietu izskatīšanas laika plānošanai" \(CEPEJ\(2014\)16\)](#), un trešā, balstoties uz ["Pārbaudes punktu sarakstu, lai veicinātu tieslietu sistēmas un tiesu kvalitāti" \(CEPEJ\(2008\)2\)](#). Jautājumi tika pielāgoti Latvijas juridiskajam un institucionālajam ietvaram un saskaņoti ar Tiesu administrāciju, kas aktīvi atbalstīja šo uzdevumu.

Nelielais atbilžu skaits diemžēl neattaisnoja CEPEJ komandas cerības. No 2017. gada augusta vidus līdz oktobra vidum 21 respondents aizpildīja anketas par tiesnešu neatkarības nodrošināšanu un tiesnešu objektivitāti, 24 personas aizpildīja anketas par laika pārvaldību un 60 personas atbildēja uz jautājumiem par kvalitāti. Tiesu administrācija pārbaudīja daudzus respondentu komentārus, atlasīja un sistematizēja svarīgākos no tiem, kā arī nodrošināja tulkojumu angļu valodā.

Visbeidzot, CEPEJ komanda saņēma apjomīgu informāciju tulkotu juridisku un stratēģisku dokumentu, paskaidrojošu un analītisku piezīmju, prezentāciju un statistikas datu utt. veidā. Informācija tika saņemta no Latvijas Tiesu administrācijas, Tieslietu ministrijas, Augstākās tiesas, Tiesu padomes, kā arī citām ieinteresētajām pusēm. Tāpat ir vērts pieminēt bagātīgo informāciju, tostarp to, kas pieejama angļu valodā un publicēta tiesu sistēmas galveno dalībnieku tīmekļa vietnēs, īpaši Augstākās tiesas/Tiesu padomes un Tiesu administrācijas tīmekļa vietnēs. Informācijas pieejamība un augstā kvalitāte, protams, palīdzēja ekspertu komandai novērtēt pašreizējo situāciju attiecībā uz Latvijas tiesu sistēmas organizāciju un darbību, kā arī saprast attīstības turpmāko virzienu.

Ņemot vērā iegūto informāciju, CEPEJ komanda izstrādāja šo ziņojumu, kurā ietverts pašreizējās situācijas, jaunāko sasniegumu un aktuālo problēmu novērtējums ar kurām, iespējams, jāsaskaras Latvijas tiesnešiem un tiesām, kā arī ieteikumi plānotajiem vai jauniem pasākumiem attiecīgo reformu īstenošanā.

Ziņojuma projektu pārskatīja galvenie valsts partneri, un tas tika apspriests CEPEJ komandas vizītes laikā Rīgā 2018. gada februārī. Turklāt 2018. gada 18. janvārī Latvijas parlaments (Saeima) pieņēma būtiskus grozījumus likumā "Par Tiesu varu". Tas ir galvenais Latvijas likumdošanas

---

³ Skat.: <https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2016/STAT//>

avots, kas tiek citēts šajā ziņojumā. Pēc tam ziņojums tika papildināts ar informāciju un komentāriem, taču nevar uzskatīt, ka jaunie grozījumi vai to iespējamā ietekme ir pilnībā atzīta un atspoguļota šajā ziņojumā.

Ziņojumam būtu jāsniedz atbalsts Tiesu administrācijai un citām tiesu sistēmā iesaistītajām pusēm politikas un lēmumu pieņemšanas procesos, ņemot vērā turpmākās tiesvedības sistēmas reformas.

Ir skaidrs, ka šis ziņojums, kas izstrādāts sarežģītos apstākļos, nevar izsmēloši aptvert virkni jautājumu, un koncentrējas uz aspektiem, kurus autori uzskata par prioritāriem. Vienlaikus CEPEJ komanda atzinīgi vērtē Latvijas tieslietu nozares reformu progresīvo stadiju un augsta līmeņa pieredzi, kuru veido labas zināšanas par Eiropas standartiem un tiesvedības pārvaldības labo praksi.

A. Tiesu sistēma un tiesu darba organizācija

a. Tiesu neatkarība un pašpārvalde

levads

Prasība par tiesu neatkarību izriet no pilsoņu tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā. Tā nodrošina tiesību sistēmas taisnīgumu, paredzamību un noteiktību. Ir divi tiesu neatkarības elementi, kas papildina viens otru. Ārējā neatkarība aizsargā tiesnesi no citu valsts varu ietekmes un ir būtisks tiesiskuma elements. Iekšējā neatkarība nodrošina, ka tiesnesis pieņem lēmumus, pamatojoties vienīgi uz Konstitūciju un likumiem, nevis uz augstākas pakāpes tiesnešu norādījumiem.⁴

Tiesu neatkarības standartu kopuma izveidošanas problēma ir aplūkota daudzos dokumentos ar atšķirīgu detalizācijas pakāpi, un to mērķis ir noteikt atskaites punktus. Šie dokumenti, kurus starptautiskās organizācijas, oficiālās iestādes vai neatkarīgas grupas ir/nav izdevušas, sniedz visaptverošu priekšstatu par tiesu neatkarības elementiem, tiesu neatkarības lomu un nozīmi tiesiskuma nodrošināšanā un ar to saistītajiem izaicinājumiem, ko var radīt izpildvara, likumdevējs vai citi.

Daudzu valstu pieredze liecina, ka arī vislabākie institucionālie noteikumi nedarbojas bez to cilvēku labās gribas, kuri ir atbildīgi par šo noteikumu piemērošanu un īstenošanu.⁵ Tāpēc ir svarīgi nodrošināt spēkā esošo standartu konsekventu un pēctecīgu īstenošanu tiesiskajā un institucionālajā sistēmā un praktiskajos pasākumos ar atbilstošiem formāliem drošības pasākumiem (piemēram, efektīva tiesu pašpārvalde, piemērota finansēšanas sistēma utt.), kā arī ar pārmaiņām domāšanā, jo īpaši tajās sabiedrībās, kurās tiesu neatkarību neatbalsta tradīcijas un tiesību kultūra.

Eiropas līmenī tiesības uz neatkarīgu un objektīvu tribunālu vispirms garantē Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (ECTPAK) 6. pants: *“1. Ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības krimināllietā pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā[...].”* Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā ir uzsvērti daudzi svarīgi tiesas neatkarības aspekti, bet pēc būtības šis jautājums netiek risināts sistemātiski.⁶ Tiek uzsvērti četri tiesu neatkarības elementi: tiesnešu iecelšanas veids, pilnvaru termiņš, drošība pret ārējo spiedienu, tostarp budžeta jautājumos, un tas, vai tiesu sistēma ir neatkarīga un objektīva.⁷

Papildus Eiropas Cilvēktiesību tiesai (ECT) kā vienu no autoritatīvākajiem dokumentiem par tiesu neatkarību Eiropas līmenī var atzīt [Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendāciju dalībvalstīm CM/Rec\(2010\)12 “Par tiesnešiem: neatkarība, efektivitāte un atbildība”](#), ko Ministru komiteja pieņēma 2010. gada 17. novembrī (turpmāk – Rekomendācija). Rekomendācijas

⁴ Skat. [“Report on the independence of the judicial system. Part I: The independence of judges”](#), ko pieņēma Venēcijas komisija 2010. gada 16. martā, 56.lpp.

⁵ *Idem*, 9.-10. lpp.

⁶ *Idem*, 13. lpp.

⁷ Skat. [“Rule of Law checklist”](#), ko pieņēma Venēcijas komisija 2016. gada 18. martā, 75.lpp.

preambulā uzsvērts, ka tiesnešu neatkarība "ir tiesiskuma neatņemama sastāvdaļa, un tā ir obligāta tiesnešu objektivitātes un tiesu sistēmas darbības nodrošināšanai". Īpašie noteikumi paredz, ka saskaņā ar ECT 6. pantu "neatkarības mērķis ir garantēt katram cilvēkam pamattiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā, tikai uz tiesiskiem pamatiem un bez neatbilstošas ietekmes (3. punkts); un "[..] tiesnešu neatkarība nav prerogatīva vai privilēģija, ko piešķir tiesnešu pašu interesēs, bet gan tiesiskuma, kā arī objektīva taisnīguma meklētāju interesēs. Tiesnešu neatkarība uzskatāma par brīvības garantiju, cilvēktiesību ievērošanu un objektīvu tiesību aktu piemērošanu. Tiesnešu objektivitāte un neatkarība ir būtiska, lai garantētu pušu līdztiesību tiesā (11. punkts)".

Latvijas Republikas Satversme

Latvijas tiesu vara ir konstitucionāli neatkarīga no izpildvaras un likumdošanas jomām saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 83. pantu, kas nosaka, ka "Tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti". Tas atbilst Rekomendācijas 7. punktam, kurā teikts, ka "tiesneša un tiesu iestāžu neatkarība jāiekļauj dalībvalstu konstitūcijā vai augstākajā tiesiskajā līmenī, paredzot precīzākus noteikumus likumdošanas līmenī".

Vispārīgi jautājumi par tiesu neatkarību

Sanāksmju laikā, kurās CEPEJ ekspertu grupa piedalījās 2017. gada jūlijā Rīgā, tika izvirzīti daži jautājumi saistībā ar trūkumiem attiecībā uz tiesu neatkarību.

Tiesnešu apvienību pārstāvji neminēja būtiskas problēmas saistībā ar tiesu neatkarību, pat ja viņi saskatīja "iespēju uzlabot situāciju". Tomēr norādīja, ka asociācijās tiek bieži apspriests jautājums par to, ka tiesu resursus pārvalda Tiesu administrācija (skat. sadaļu par Tiesu administrāciju). Viņi vērsa uzmanību uz tiesnešu algām, kas parasti netiek uzskatītas par konkurētspējīgām salīdzinājumā ar noteiktu kategoriju ierēdņu algām (skat. nodaļu par budžetu, ņemot vērā, ka saskaņā ar Rekomendācijas 54. punktu "tiesnešu atalgojumam jābūt samērīgam ar viņu profesiju un pienākumiem, pietiekamam, lai pasargātu viņus no stimuliem, kuru mērķis ir ietekmēt viņu lēmumus").

Tieslietu ministrija paredz tiesnešu atalgojuma modeļa uzlabošanu, lai nodrošinātu efektīvāku atlīdzības sistēmu, tādējādi nodrošinot tiesnešu neatkarību, finansiālo drošību un atbilstošu dzīves līmeni. Saskaņā ar Tieslietu ministrijas sniegto informāciju 2018. gadā tiesnešu atalgojumu palielināja par 19,3%. Iespējams, ka saskaņā ar uzlaboto sistēmu tiesneša atalgojums nebūs "atkarīgs no tiesneša darba rezultātiem/snieguma un to neietekmēs citi apstākļi".⁸ Šajā kontekstā jāmin 2017. gada 26. oktobra Satversmes tiesas spriedums (lietā Nr. 2016-31-01), kurā galvenā uzmanība pievērsta tiesnešu atalgojuma sistēmai un detalizēti atspoguļota problēmas sarežģītība. Satversmes tiesa atzina, ka tiesnešu atalgojuma sistēmas regulējums neatbilst Latvijas Republikas Satversmei. Attiecīgi Saeimai 2018. gada laikā jāmaina šī regula un jārod risinājums tiesnešu atalgojumam, kas nodrošinātu tiesnešu algu faktiskās vērtības saglabāšanu un finansiālo nodrošinājumu atbilstoši tiesnešu neatkarības principam.⁹

⁸ Šo informāciju Tieslietu ministrijas pārstāvji iesniedza 2018. gada janvārī, komentējot ziņojuma projektu.

⁹ Skat. sīkāku informāciju par lietu un lēmumu angļu valodā: [press-release published by the Constitutional Court.](#)

Tiesnešu asociāciju pārstāvji ir nobažījušies arī par Tiesu administrācijas direktora izveidotās tiesneša amata kandidātu atlases komisijas¹⁰ lielo lomu jaunu tiesnešu atlasē, kaut arī šai procesā ir iesaistītas dažādas struktūras (sīkāka informācija sadaļā par tiesnešu atlasī un Rekomendācijas 46. punktā).

Saistībā ar tiesnešu iecelšanu amatā, kas ir jutīgs jautājums un acīmredzami ietekmē izpratni par tiesu neatkarību, tika ziņots par gadījumu, kad 2013. gada janvārī Saeima atteicās atkārtoti iecelt amatā Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas un tieslietu ministra ieteikto augstākas instances tiesnesi¹¹. Šis atteikums, šķiet, ir pretrunā ar Rekomendācijas 46. un 47. punktu¹².

Jautājums par tiesu neatkarību, kas tika izvirzīts Rīgas apgabaltiesā, ietvēra *"kaut kādu tiesnešu kontroli"*, ko īsteno Tieslietu ministrija (īpaši tieslietu ministra tiesības uzsākt disciplinārlietu pret viņiem), un faktu, ka tiesnešu viedokļi acīmredzot nav pienācīgi ņemti vērā, plānojot tiesu sistēmas reformas (piemēram, tiesu skaita reformu) un izpildvaras līdzdalību jaunu tiesnešu atlasē, kas tiek uzskatīta par pārāk plašu.

Zvērinātu advokātu padomes pārstāvji nav minējuši nevienu strukturālu problēmu saistībā ar tiesu varas neatkarību Latvijā. Vienīgā problēma, ko minēja advokātu pārstāvji, kas kaut kādā mērā varētu būt saistīta ar tiesnešu neatkarību, bija daži gadījumi, kad tiesneši nav apstiprinājuši prokurora pieprasītos izmeklēšanas pasākumus. Eksperti uzskata, ka šādu piezīmi nākas uzklaut daudzās, ja ne visās, valstīs un ka advokātu viedoklis šajā jautājumā nebūtu uzskatāms par pierādījumu tam, ka tiesneši un prokurori vairāk vai mazāk sistemātiski slepeni vienojas.

Piezīmes

Tiesnešiem būtu jārikojas, jāizskata un jāizlemj lietas neatkarīgi. Viņu lēmumi un rīcība parāda, cik tiesneši ir neatkarīgi praksē. Tiesnešu darbības tieši vai netieši plašsaziņas līdzekļos vēro dažādas sabiedrības grupas, piemēram, pilsoņi, tiesas procesos iesaistītie un paši tiesneši, kuri visi saskaras ar tiesas neatkarības līmeņa novērtēšanu. Eiropas Tiesu iestāžu padomju tīkls (ENCJ) ir definējis formālās prasības un aizsardzības pasākumus, kas tiek dēvēti par *"objektīvo neatkarību"*, un izstrādājis kritērijus tās mērīšanai. ENCJ ir arī definējis tā saukto *"saprasto jeb subjektīvo neatkarību"*, izmantojot datu avotus par sabiedrības uzskatiem. Turklāt tas ir veicis Eiropas tiesnešu aptauju saistībā ar viņu izpratni par savu un kolēģu neatkarību, lai aizpildītu

---

¹⁰ Skat. 2009. gada 3. marta Ministru kabineta noteikumi Nr. 204 *"Tiesneša amata kandidāta atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības kārtība"*, īpaši 10.-13.lpp.

¹¹ Skat. ziņojumu ["Challenges for judicial independence and impartiality in the member states of the Council of Europe" \(SG/Inf\(2016\)3rev\)](#), ko kopīgi sagatavoja CCJE prezidijs un CCPE birojs Eiropas Padomes ģenerālsekretāram 56.lpp.

¹² *"46. Tiesnešiem, kas pieņem lēmumus par tiesnešu atlasī un karjeru, jābūt neatkarīgam no izpildvaras un likumdevēja. Lai garantētu neatkarību, vismaz pusei iestādes locekļu vajadzētu būt tiesnešiem, kurus izvēlējušies viņu kolēģi."*

47. Tomēr, ja konstitucionālās vai citas tiesību normas paredz, ka valsts vadītājs, valdība vai likumdevējs pieņem lēmumus par tiesnešu atlasī un karjeru - neatkarīgu un kompetentu iestādi, kas veido tiesu sistēmas nozīmīgu daļu (izņemot noteikumus, kas piemērojami tiesu iestāžu padomēm, kas ietverti IV nodaļā) būtu jāļauj sniegt ieteikumus vai paust viedokļus, kurus praksē ievēro attiecīgā iecelējinstiūcija."

zināšanu robu. Šī ir pirmā reize, kad Eiropas tiesnešiem tiek uzdots jautājums – kā viņi uztver savu neatkarību.¹³

ENCJ veiktais pētījums, kurā tika aptaujāti 26 Eiropas valstu tiesneši¹⁴ parādīja, ka Latvija ir viena no piecām valstīm, kurās tiesneši savu neatkarību vērtē viszemāk (no 6,5 līdz 7 punktiem pēc 10 punktu skalas). 11% Latvijas tiesnešu, kas piedalījās aptaujā, apgalvoja, ka ir pakļauti nepamatotam spiedienam (pirmkārt - "mediju spiedienam", otrkārt - "pušu un to advokātu" un, treškārt - "tiesas vadības (tai skaitā tiesas priekšsēdētāja), valdības spiedienam"). Trīs visbiežāk minētās atbildes uz jautājumu - "Es uzskatu, ka izmaiņas, kas notikušas manos darba apstākļos, tieši ietekmēja manu neatkarību" ir: atalgojums, lietu skaits un tiesas resursi.

Arī no salīdzinošā pārskata, kas balstīts uz "2017. gada ES tiesiskuma rezultātu apkopojumu"¹⁵ (51. attēls), izriet, ka 50% Latvijas iedzīvotāju situāciju attiecībā uz tiesu un tiesnešu neatkarību vērtē kā diezgan labu (neliels uzlabojums šajā radītājā vērojams laika posmā no 2016. līdz 2017. gadam). Vairāk nekā 40% iedzīvotāju tiesu un tiesnešu neatkarību vērtē kā diezgan sliktu un sliktu, savukārt aptuveni 8% nezināja, ko atbildēt.

Jautāti par galvenajiem neatkarības trūkuma iemesliem 28% respondentu atbildēja: "tiesnešu statuss un stāvoklis nepietiekami garantē viņu neatkarību", 35% - "ekonomisku vai citu īpašu interešu iejaukšanās vai spiediens" un 34% - "valdības un politiķu iejaukšanās vai spiediens".

Šie rādītāji neiedvesmo, jo ierindo Latviju ES dalībvalstu trešajā pakāpē, vērtējot pēc sabiedrības priekšstata par tiesu un tiesnešu neatkarību. Neatkarīgi no tā, vai iemesls ir būtiskās problēmas saistībā ar tiesu neatkarību vai Latvijas sabiedrības cerībām saistībā ar tās tiesu iestādēm, situācija rūpīgi jāanalizē un jārisina ar likumdošanas, organizatoriskiem un citiem līdzekļiem.

Minēts, ka tiesu iestāžu neatkarības jautājums tiek aplūkots dažās Latvijas Tiesnešu mācību centra nodarbībās, taču šī neatkarība nav vienīgā tēma, kas tiek apspriesta šajās nodarbībās. No centra atbildīgo personu teiktā ekspertiem izriet, ka tiesneši nav īpaši ieinteresēti apspriest šo jautājumu un, iespējams, nebūtu reģistrējušies mācībām, ja tā būtu vienīgā tēma darba kārtībā. Varbūt šo nostāju varētu pārskatīt. Tiesnešu mācību centra programmās varētu iekļaut nodarbību/semināru par Eiropas Padomes "standartiem" attiecībā uz tiesu neatkarību un objektivitāti.

No informācijas, ko CEPEJ ekspertu grupa varēja apkopot un analizēt šā ziņojuma mērķiem, var secināt, ka Latvijas tiesu sistēma būtībā ir neatkarīga, un tā uzskata arī šīs sistēmas dalībnieki. Saskaņā ar tiesnešu asociāciju pārstāvju viedokli Latvijā, tāpat kā visās valstīs, pastāv dažas "uzlabošanas iespējas".

Protams, ja tiesiskais regulējums šķiet līdzsvarots, līdzsvarota ir arī tā īstenošana, kā arī visu dalībnieku apzināta gan vispārējo principu ievērošana, gan detalizētas tiesu neatkarības garantijas, kas ļaus uzlabot ieinteresēto pušu un sabiedrības priekšstatu par tiesu neatkarību.

¹³ Skat. "[Independence of judges: judicial perceptions and formal safeguards](#)", Frans van Dijka, Frank van Tulder and Ymkje Lugten, Netherlands Council for the judiciary, 2016. gada janvāris, 2. lpp.

¹⁴ Skat. ziņojumu "[Data ENCJ Survey on the Independence of Judges. 2016-2017](#)". Ziņots, ka aptaujā piedalījās 224 Latvijas tiesneši (75% sievietes un 25% vīrieši), kas ir aptuveni 45% no kopējā tiesnešu skaita.

¹⁵ Skat. "ES tiesiskuma progresa ziņojums 2017", kas tulkots ES dalībvalstu valodās: http://Europa.eu/rapid/press-release_IP-17-890_en.htm

INSTITUCIONĀLĀ UN ORGANIZATORISKĀ STRUKTŪRA

Saskaņā ar Rekomendācijas 4. punktu *"atsevišķu tiesnešu neatkarību nodrošina tiesu sistēmas neatkarība kopumā. Tādējādi tas ir būtisks tiesiskuma aspekts"*. No šī viedokļa, institucionālās un organizatoriskās struktūras ir ļoti svarīgas. Šajā sadaļā tiks aplūkota tiesu sistēmas darbībā iesaistīto iestāžu un institūciju loma Latvijā. Ņemot vērā ciešo saikni starp tiesu iestāžu institucionālo neatkarību un tiesnešu neatkarību, šī ziņojuma daļa jālasa kopā ar B nodaļu *"Tiesneši un tiesu iestāžu darbinieki"*.

Tieslietu ministrija

Tieslietu ministrija tiek uzskatīta par vadošo valsts pārvaldes iestādi tieslietu jomā (tieslietu politika un tiesu administrācija), izņemot Augstāko tiesu. Tā *"veic rajona (pilsētas) tiesu, apgabaltiesu un zemesgrāmatu nodaļu organizatorisko vadību"*¹⁶.

Saskaņā ar Tieslietu ministrijas pārstāvju sniegto prezentāciju šī ministrija:

- a) veido valsts politiku tiesu sistēmas jomā (izstrādā normatīvos aktus, rīcības plānus, utt.);
- b) izdod iekšējos noteikumus rajonu tiesu, apgabaltiesu un zemesgrāmatu nodaļu organizatoriskās vadības jautājumos;
- c) veic rajona tiesu, apgabaltiesu un zemesgrāmatu nodaļu organizatorisko vadību;
- d) veic pārbaudes un revīzijas rajona tiesās, apgabaltiesās un zemesgrāmatu nodaļās;
- e) pieprasa tiesnešu paskaidrojumus un ierosina disciplinārlietas pret tiesnešiem;
- f) ieceļ amatā uz pieciem gadiem rajona un apgabaltiesu priekšsēdētājus pēc saskaņošanas ar Tieslietu padomi;
- g) pārrauga rajona, apgabaltiesu un zemesgrāmatu nodaļu priekšsēdētāju, viņu vietnieku, kā arī tiesu palātu vadītāju pienākumu izpildi.

Tieslietu ministrijas pārstāvji skaidroja, ka, lai stiprinātu tiesu iestāžu neatkarību un samazinātu izpildvaras un likumdevēja ietekmi uz tiesnešu karjeru, ministrija ir izstrādājusi grozījumus ar mērķi piešķirt - pilnībā vai daļēji - Tieslietu padomei šādu kompetenci:

- a) rajonu un apgabaltiesu priekšsēdētāju iecelšana;
- b) tiesneša pārcelšana vakantā amatā augstāka vai zemāka līmeņa tiesā;
- c) tiesnešu un tiesu darbinieku mācību apstiprināšana;
- d) tiesnešu amata kandidātu atlases, prakses un turpmākās pārbaudes procedūras noteikšana.

Saeima pieņēma attiecīgos grozījumus 2018. gada 18. janvārī (spēkā no 2018. gada 12. februāra). CEPEJ ekspertu grupa uzskata, ka šo grozījumu īstenošana varētu uzlabot situāciju attiecībā uz tiesnešu neatkarību.

---

¹⁶ Nacionālo partneru iesniegtie dokumenti: *"Brief overview: Latvian court system and revision of judicial map"*, 1. un 2. lpp.

Tiesu administrācija

“Tiesu administrācija ir tieslietu ministra pakļautībā esoša administratīva institūcija, kas organizē un nodrošina rajona (pilsētas) tiesu, apgabaltiesu un zemesgrāmatu nodaļu administratīvo darbu”.¹⁷ Šī novērtējuma laikā Tiesu administrācijas darbību nodrošina 93 darbinieki. Tiesu sistēma (ieskaitot zemesgrāmatu nodaļas) nodrošina darbu 527 tiesnešiem un 1636 tiesu darbiniekiem. Tiesu administrācijā ir 11 Tiesu administrācijas locekļi, kuriem ir atļauts ieņemt tiesu iestāžu darbinieku amatus, un viņi ir iekļauti tiesu darbinieku sastāvā.¹⁸ Augstākajai tiesai ir savs sekretariāts. Tiesu administrācija tajā nav iekļauta.

Tiesu administrācija tika izveidota 2004. gadā ar mērķi centralizēt administratīvo atbalstu tiesām. Līdz 2004. gadam attiecīgās funkcijas veica Tieslietu ministrijas struktūrvienība. Tiesu administrācija kopš izveides brīža tiek uzskatīta par “neatkarīgu” iestādi, taču tā joprojām ir tieši pakļauta tieslietu ministram, un ir grūti saprast neatkarības pakāpi. Pēc Tiesu administrācijas pārstāvju domām, 2004. gadā īstenoto pārmaiņu mērķis bija mazināt tiesas pārvaldes atkarību no Tieslietu ministrijas, attiecīgi reaģējot uz tiesu iestāžu attiecīgo lūgumu. Tiesnešu asociāciju pārstāvji tomēr minēja, ka sākotnējā ideja bija veidot Tiesu administrāciju Tieslietu padomes pakļautībā, bet politikas veidotājs to neakceptēja.

Organizācija

Tiesu administrāciju veido funkcijas/uzdevumi, nevis tiesas. To vada direktors, kuru uz pieciem gadiem ieceļ tieslietu ministrs. Viņu¹⁹ var atkārtoti iecelt amatā. Atkārtotas amatā iecelšanas reižu skaits nav ierobežots. Šāda kārtība var radīt Augstās tiesas administrācijas direktora lielu atkarību, lai gan viņam būtu jābūt tehnokrātam, kura galvenais mērķis ir atbalstīt un atvieglot tiesu un tiesnešu darbu, maksimāli respektējot viņu neatkarību.

1. attēls: Tiesu administrācijas struktūra²⁰

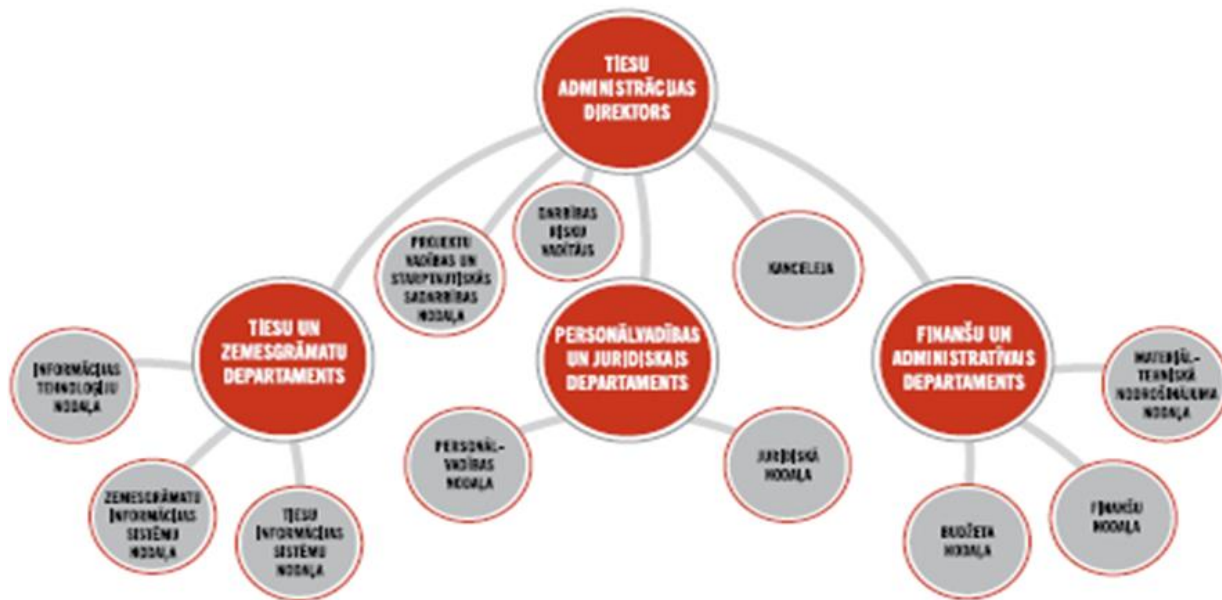
¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Saskaņā ar Tiesu administrācijas sniegto informāciju 2018. gada janvārī.

¹⁹ Šajā dokumentā atsauces uz vienu dzimumu nozīmē arī pārējos dzimumus, ja konteksts neprasa citādi.

Vienkāršības labad autori galvenokārt lietoja viņš, viņu, viņa.

²⁰ Skat. “[The Court Administration. Judicial system in Latvia](#)”, 7. lpp.

Loma tiesu sistēmas vadībā

Tiesu administrācijas darbības stratēģija 2017. - 2019. gadam²¹ - vidējā termiņa attīstības plānošanas dokuments, nosaka Tiesu administrācijas darbību un institucionālās attīstības galvenos virzienus, kā arī tiesu sistēmas stratēģiskos mērķus.

Tiesu administrācijas galvenais uzdevums ir nodrošināt rajonu tiesas, apgabaltiesas un zemesgrāmatu nodaļas ar nepieciešamo administratīvo atbalstu. Tas īpaši attiecas uz iepirkumiem (piem., IT), vadību (tostarp budžeta un cilvēkresursu) un grāmatvedību. Visas šīs funkcijas ir centralizētas. Tā nodrošina tiesu informācijas un komunikācijas sistēmu (piemēram, Valsts vienoto datorizēto zemesgrāmatu, Tiesu informācijas sistēmas un Izpildu lietu reģistra) uzturēšanu un attīstību. Nav skaidrs, vai Tiesu administrācijas un Tiesu namu aģentūras (TNA) funkcijas nepārklājas. TNA ir komercsabiedrība, kuras 100% kapitāla daļas pieder Tieslietu ministrijai, un viena no tās funkcijām ir "nodrošināt Latvijas Republikas tiesu, Tieslietu ministrijas, tās padotības iestāžu un citu klientu IT infrastruktūras darbību, darbstaciju, serveru un datoru tīklu uzturēšanu un administrēšanu"²².

Katrai tiesai nav sava vadītāja, un visu administratīvo darbu, izņemot sekretariāta darbu, veic Tiesu administrācija, kurai ir arī tiesības izlemt jautājumus, kas saistīti ar minēto jautājumu administrēšanu, piem., vai jāiegādājas un jāuzstāda jauni datori.

Tiesu administrācija sagatavo rajonu tiesu, apgabaltiesu un zemesgrāmatu nodaļu budžetu, tad budžeta projektu nosūta tieslietu ministram, kurš to iesniedz Tieslietu padomei atzinuma sniegšanai, pirms tas nonāk Finanšu ministrijā. Visbeidzot to iesniedz apstiprināšanai Saeimā.

²¹ Skat. Tiesu administrācijas darbības stratēģiju:

https://www.ta.gov.lv/EN/court_administration/strategy_of_the_court_administration_1554

²² Skat.: <http://www.tna.lv/en/about-us/>

Tiesnešu padomes atšķirīgais viedoklis par budžeta projektu nekavē to iesniegt Finanšu ministrijā.²³

Tiesu administrācija savās publiskajās vietnēs apkopo un publicē statistikas datus par tiesu sistēmu (lietu skaitu, tiesu darba apjomu utt.), kā arī sadarbojas ar tieslietu ministru saistībā ar notiekošajām tiesu sistēmas reformām.

Tiesas administrācijas direktors ieceļ daļu tiesneša amata kandidātu atlases komisijas locekļu, kuri ir atbildīgi par tiesnešu amata kandidātu iepriekšēju pārbaudi.

Turklāt Tiesu administrācija ir Tiesnešu ētikas komisijas, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas un Tiesnešu disciplinārkolēģijas sekretariāts. Tā piedalās tiesnešu apstiprināšanā amatā (tostarp veic tiesneša amata kandidātu atlases komisijas uzdevumus).

Rekomendācijā minēts, ka *“iestādēm, kas ir atbildīgas par tiesu sistēmas organizāciju un darbību, ir pienākums nodrošināt tiesnešiem tādus apstākļus, kas ļauj viņiem pildīt savus uzdevumus un sasniegt efektivitāti, vienlaikus aizsargājot un ievērojot tiesnešu neatkarību un objektivitāti”* (32.punkts) un *“tiesneši jā mudina iesaistīties tiesu administrēšanā”* (41.punkts).

Nekādā gadījumā nevajadzētu apgalvot, ka Eiropas principi attiecībā uz tiesu varas neatkarību būtu pretrunā ar tieslietu ministra pakļautībā esošas organizācijas īstenoto tiesu pārvaldi Latvijā.

Ir vērts pieminēt, ka mūsdienās tiesu pārvalde liecina par ārpus tiesas administratoru un personāla lielāku profesionalitāti. Daudzās valstīs atbildību par tiesas darbu gandrīz pilnībā deleģē profesionāliem tiesu vadītājiem. Šādu tiesu vadības *“profesionalizāciju”* var organizēt gan tiesu vadības sistēmā, ko vada izpildvara, kā tas ir, piemēram, Latvijā, gan sistēmās, kurās tiesu pašpārvalde, tostarp atbildība par tiesas pārvaldības elementiem, ir daudz labāka.

Kā jau direktors ekspertiem minēja, ir taisnība, ka Tiesu administrācijas veiktie uzdevumi ļauj tiesu priekšsēdētājiem un citiem tiesnešiem koncentrēties uz tiesu darbu. Saskaņā ar Tiesu administrācijas pārstāvju teikto tiesu priekšsēdētāji drīzāk ir atbrīvoti no šiem administratīvajiem pienākumiem. Rīgas apgabaltiesas tiesneši uzsvēra, ka sadarbība ar Tiesu administrāciju ir regulāra, un šī struktūra sniedz ļoti vērtīgu atbalstu. Patiešām, attiecības starp tiesām un Tiesu administrāciju liekas labas. Rīgas apgabaltiesas telpas un IT aprīkojumu var pat uzskatīt par izcilu.

Tomēr tiesnešu apvienību pārstāvji uzsver, ka tad, ja Tiesu administrācija būtu izveidota kā Tiesu padomes izpildinstitūcija, kā tas sākotnēji bija iecerēts, tas palielinātu Latvijas tiesu varas neatkarību no izpildvaras. Kaut arī eksperti ir secinājuši, ka Tiesu administrācija un tās vadība darbojas labi, var apšaubīt tieslietu ministra netiešo lomu tiesu (izņemot Augstākās tiesas) pārvaldīšanā. Šāda sistēma pastāv vairākās valstīs, taču tiesu iestāžu pašpārvalde, kā to liecina citu valstu pieredze, var labāk nodrošināt tiesu iestāžu un tiesnešu neatkarību. To, ka Tiesu administrācijas direktoru ieceļ tieslietu ministrs tikai uz pieciem gadiem, citi var uztvert kā veidu, kā valdība ietekmē tiesvedību: vai direktors, kurš ir *“tiesu pusē”*, vai arī tieslietu ministrs tā uzskata, tiks atkārtoti apstiprināts pēc viņa pilnvaru termiņa beigām? Kurš var pateikt, kā būtu, ja citas personas būtu atbildīgas par Tiesu administrāciju, t. i., ja tiktu atlasītas personas, kuras

---

²³ Skat. likuma “Par tiesu varu” 50.2.pantu “Tiesu sistēmas finansēšana”.

pretēji pašreizējai situācijai nebūtu savstarpēji saistītas ar tiesām tādā veidā, kas nodrošina labas attiecības? Vai sistēma patiešām garantē, ka tiesas faktiski var iegūt to, kas tām ir nepieciešams, un izvēlēties to, kas tām ir labs, tā budžeta ietvaros, par kuru ir nobalsojusi Saeima? Tādēļ šo jautājumu vajadzētu pārskatīt.

Vēl viena problēma ir saistīta ar Tiesu administrācijas vadošo lomu tiesnešu amata kandidātu atlasē un tiesnešu vērtēšanā. Vai Tiesu administrācija ir tā organizācija, kurai vajadzētu veikt šo atlasī un novērtēšanu, vai arī tas būtu jādara Tieslietu padomes pārraudzībā? Eksperti uzskata, ka pat tad, ja Tieslietu padomei būtu vajadzīgs administratīvais atbalsts, kuru, piemēram, daļēji varētu nodrošināt Tiesu administrācija, tiesnešu amata kandidātu atlasei un novērtēšanai būtu jābūt tiesu pašpārvaldes kompetencē.

Jāuzsver, ka no tā, ko eksperti uzzināja Latvijā, izriet, ka Tiesu administrācija ir efektīva struktūra, kas vēlas palīdzēt tiesnešiem pildīt viņu pienākumus un veic to lieliski. Turklāt nav saņemtas sūdzības par tieslietu ministra attieksmi un rīcību budžeta jautājumos. Tāpēc pašreizējā situācijā eksperti nesaskata lielas problēmas, pat ja varētu apsvērt citus risinājumus.

Tiesnešu konference

Likumā "Par tiesu varu" Tiesnešu konference ir definēta kā *"pašpārvaldes tiesu iestāde, kuras darbā ar balsttiesībām piedalās Augstākās tiesas tiesneši, apgabaltiesu tiesneši, rajona (pilsētas) tiesu tiesneši, kā arī zemesgrāmatu nodaļu tiesneši"*.

Tiesnešu konference:

- 1) izskata tiesu prakses aktuālos jautājumus;
- 2) iesniedz Augstākās tiesas priekšsēdētājam iesniegumus par tiesību normu interpretācijas jautājumiem, kas būtu jāapspriež Augstākās tiesas plēnumā;
- 3) apspriež finanšu un sociālās drošības jautājumus un citus būtiskus jautājumus saistībā ar tiesnešu darbu;
- 3/1) aizklātā balsošanā ievēl Tieslietu padomes locekļus uz četriem gadiem;
- 4) aizklātā balsošanā ievēl Tiesnešu kvalifikācijas kolēģiju uz četriem gadiem;
- 5) aizklātā balsošanā ievēl Tiesnešu disciplinārkolēģiju uz četriem gadiem;
- 6) aizklātā balsošanā ievēl Tiesnešu ētikas komisiju uz četriem gadiem;
- 7) apstiprina tiesu ētikas normu standartus.

Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu" 97. panta 3.punktu var sasaukt zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu konferenci, lai izskatītu aktuālos prakses jautājumus par nekustamā īpašuma un ar to saistīto tiesību ierakstīšanu zemesgrāmatā.

Bieži Tiesnešu konference vai tiesnešu kopējā sanāksme tiek dēvēta par tiesu pašpārvaldi. Šāda pieeja var radīt tiesnešiem sajūtu, ka ir pastiprināta *"tiesu neatkarība"*. Lai gan šāds organizācijas sastāvs un lēmumu pieņemšanas process objektīvi samazina jomas, kurās tā var efektīvi iesaistīties, lai nodrošinātu tiesu iestāžu un atsevišķu tiesnešu neatkarību. CEPEJ eksperti cieši atbalsta Tiesnešu konferenci. Ieteicams apsvērt šādu jautājumu iekļaušanu tās kompetencē: *"apspriež jautājumus saistībā ar tiesu neatkarību un objektivitāti, sniedz ieteikumus Tieslietu padomei" un/vai "apspriež jebkuru citu tiesu jautājumu, ko konference uzskata par atbilstošu un pieņem lēmumu attiecībā uz rezolūcijām, kas jāiesniedz attiecīgajām struktūrām"*.

Tiesnešu konference, protams, izraisīs sabiedrības interesi un tiesnešu aizrautību. Tā ir unikāla platforma tiesnešu dialogam un forumam – veids, kā tiesnešiem tieši nodot informāciju tiesu iestādēm vai pat likumdevējam un izpildvaras iestādēm. Tādēļ ieteicams regulāri rīkot šādas konferences. Šajā kontekstā jāmin inovatīvā pieeja tiesu pašpārvaldes locekļu ievēlēšanai ar e-balsošanas palīdzību, nesaucot Tiesnešu konferenci²⁴. Inovāciju varētu atbalstīt, ja šāda balsošana paātrinās jaunu tiesu pārstāvju ievēlēšanu, neatceļ Tiesnešu konferenci un neradīs izpratni par tiesnešu vēlēšanu tiesību “strukturēšanu” Tiesnešu konferencē.

Tieslietu padome²⁵

Saskaņā ar Rekomendācijas 26. punktu *“Tiesu iestāžu padomes ir neatkarīgas struktūras, kuras tiek izveidotas ar tiesību aktiem vai saskaņā ar konstitūciju un kuras aizsargā tiesu sistēmas un atsevišķu tiesnešu neatkarību un tādējādi veicina tiesu sistēmas efektīvu darbību”*. Eiropas Padome un tās struktūras ir izstrādājušas ieteikumus par tiesu iestāžu padomju lomu, institucionālo vietu, kompetenci, tiesu iestāžu sastāvu un garantijām, kas tām tiks nodrošinātas.²⁶ Turklāt tiesu iestāžu padomes faktiskā neatkarība ir īpaši svarīga, jo saskaņā ar ECT judikatūru tiesu padomei, ja tā pieņem lēmumu par tiesneša atbrīvošanu no amata, ir jāatbilst tām pašām neatkarības prasībām kā citiem tribunāliem saskaņā ar ECK 6. pantu.²⁷

Latvijas Tieslietu padome ir izveidota 2010. gadā ar grozījumiem likumā „Par tiesu varu”, kas stājās spēkā 2010. gada 1. augustā (iekļaujot likumā 13.¹ nodaļu *“Tieslietu padome”*).

Tieslietu padome ir koleģiāla iestāde, kas iesaistīta tiesu sistēmas politikas un stratēģiju izstrādē, kā arī tiesu sistēmas darba uzlabošanā. Tās vispārējais uzdevums ir nodrošināt tiesu iestāžu neatkarību un pildīt vadošo lomu tiesu sistēmas jautājumu risināšanā.

Viens no tās mērķiem ir saglabāt līdzsvarotas attiecības starp tiesu, izpildvaru un likumdevēju. Ekspertu un Tieslietu padomes pārstāvju tikšanās laikā tika vairākkārt uzsvērts, ka šo institūciju uzskata par forumu dialogam ar citiem Latvijas tiesu sistēmas dalībniekiem (tai skaitā Saeimu, valdību, advokātiem, prokuroriem utt.; skat. par Tieslietu padomes sastāvu). Ideja veidot plašu dialogu par tiesiskuma jautājumiem atbilst Rekomendācijas 12. punktam, kurā teikts: *“Neskarot to neatkarību, tiesnešiem un tiesu iestādēm vajadzētu uzturēt konstruktīvas darba attiecības ar iestādēm un valsts iestādēm, kas ir iesaistītas tiesu pārvaldīšanā un administrēšanā, kā arī profesionāļiem, kuru uzdevumi ir saistīti ar tiesnešu darbu, lai sekmētu produktīvu un efektīvu tiesvedību”*. Ņemot vērā ekspertu pieredzi ar līdzīgām institūcijām savās valstīs, ir lietderīgi izveidot forumu, kurā juridiskas problēmas un jautājumus varētu apspriest ar dažādām iestādēm

---

²⁴ Skat. Jaunumi Augstākās tiesas mājaslapā: [“By means of Electronic Conference judges will elect members of the Judicial Qualification Committee and the Judicial Disciplinary Committee”](#)

²⁵ Angliski arī *“Board of Justice”*.

²⁶ Skat. Jaunumi Augstākās tiesas mājaslapā: [“Challenges for judicial independence and impartiality in the member states of the Council of Europe” \(SG/Inf\(2016\)3rev\)](#) un citus avotus, uz kuriem tas atsaucas, piem., [Venice Commission’s “Report on the Independence of the Judicial System, Part I: the Independence of Judges”](#), ko pieņēma Venēcijas komisija 82. plenārsēdē (Venēcija, 2010.gada 12-13).

²⁷ Skat. ECT spriedumu lietā [Volkov v Ukraine](#) un [Mitrinovski v. “the former Yugoslav Republic of Macedonia”](#).

un organizācijām, jo tas novērš konfliktus un nodrošina zināmu tiesu sistēmas darba caurskatāmību.

Tieslietu padome ir izstrādājusi Tieslietu padomes darbības stratēģiju 2017. – 2019. gadam²⁸, kurā noteikti šādi galvenie mērķi: *tiesu varas neatkarības stiprināšana, tiesu varas efektivitātes uzlabošana un sabiedrības uzticības tiesu varai palielināšana*. Lai sasniegtu šos mērķus, Tieslietu padome pieņēma vairākus konkrētākus mērķus, kuri kopumā atbilst šī ziņojuma autoru atzinumiem par pasākumiem, kas nepieciešami, lai uzlabotu Latvijas tiesu iestāžu neatkarību, efektivitāti un kvalitāti.

Sastāvs

Tieslietu padomē ir 15 locekļi:

- a) astoņi *ex officio* locekļi (Augstākās tiesas priekšsēdētājs, Satversmes tiesas priekšsēdētājs, tieslietu ministrs, Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs, ģenerālprokurors, Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs, Latvijas Zvērinātu notāru padomes priekšsēdētājs, Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes priekšsēdētājs);
- b) seši Tiesnešu konferences ievēlēti tiesneši, kuri pārstāv rajonu (pilsētu) tiesas un apgabaltiesas (ievēl uz četriem gadiem, ne vairāk kā divas reizes pēc kārtas);
- c) viens Augstākās tiesas plēnuma ievēlēts tiesnesis (ievēl uz četriem gadiem, ne vairāk kā divas reizes pēc kārtas).

Tieslietu padomes darbā ar padomdevēja tiesībām var piedalīties tiesībsargs, Tiesu administrācijas direktors, Latvijas Zinātņu akadēmijas pārstāvji, kā arī tiesnešu biedrību pārstāvji.

Eksperti atzīmē, ka Tieslietu padomes sastāvs pilnībā neatbilst Rekomendācijas 27. punktam, kas nosaka, ka "[ne] mazāk kā pusei [tieslietu] padomes locekļu jābūt tiesnešiem, kurus izvēlējušies viņu kolēģi, kuri pārstāv visus tiesu varas līmeņus un ievērojot plurālismu tiesu sistēmā". Saskaņā ar pašreizējo sistēmu Latvijā mazāk nekā pusi Tieslietu padomes locekļu ir ievēlējuši kolēģi.

Tieslietu padomes *ex officio* dalībnieku skaits ir visai neparasts, tāpat kā fakts, ka šie dalībnieki veido padomes vairākumu. Jāatzīmē, ka saskaņā ar [CCJE Atzinuma nr. 10 \(2007\) par Tieslietu padomi, kas kalpo sabiedrībai](#) 23. punktu: "*Tieslietu padomes potenciālie locekļi, neatkarīgi no tā, vai tie ir/nav tiesneši, nedrīkst būt aktīvi politiķi, parlamenta locekļi, izpildvaras vai administrācijas pārstāvji. Tas nozīmē, ka ne valsts vadītājs, ja viņš ir valdības vadītājs, ne ministrs nevar būt Tieslietu padomes loceklis. Katrai valstij šajā jomā jāpieņem īpaši noteikumi.*"

Arī ģenerālprokurora *ex officio* dalība Tieslietu padomē ir ļoti apstrīdama²⁹, izņemot to, ka viņš nepiedalās diskusijās par tiesnešu iecelšanu, paaugstināšanu amatā un disciplinārlietām, un tieslietu sistēma Ģenerālprokuroru padomē ir līdzīgi pārstāvēta (kas patiesībā tā nav, jo saskaņā

---

²⁸ Stratēģijas tulkojums angļu valodā Augstākās tiesas tīmekļa vietnē: <http://at.gov.lv/en/the-board-of-justice/documents/>

²⁹ ECT spriedums (lietā [Oleksandr Volkov v. Ukraine](#)), ir paziņojis, ka ģenerālprokurora klātbūtne iestādē, kas saistīta ar tiesnešu iecelšanu amatā, disciplinēšanu un atbrīvošanu, rada risku šīs organizācijas objektivitātei.

ar Prokuratūras likuma 29. pantu Ģenerālprokurora padome Latvijā sastāv tikai no Ģenerālprokurora biroja locekļiem).³⁰

Var pārskatīt arī Zvērinātu notāru padomes priekšsēdētāju *ex officio* dalību (izņemot atzinumus par zemesgrāmatu nodaļu darbību. Taču to varētu veikt padomdevēja funkcijas ietvaros) un / vai Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes *ex officio* dalību (kuras lomā Latvijas tiesu sistēmā eksperti pietiekami nepārzina, lai formulētu galīgo atzinumu par viņu pārstāvību Tieslietu padomē), lai palielinātu ievēlēto tiesnešu skaitu Tieslietu padomē, un tādējādi tā atbilstu iepriekš minētajam ieteikumam.

Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu" 89./7 pantu Augstākās tiesas priekšsēdētājs ir Tieslietu padomes priekšsēdētājs. Priekšsēdētājam ir šādi pienākumi: 1) vadīt padomes darbu; 2) sasaukt padomes sanāksmes un noteikt tās darba kārtību; 3) pārstāvēt padomi un parakstīt tās lēmumus un citus dokumentus.

Priekšsēdētājam, protams, ir vadošā loma Tieslietu padomē. Divas autoritatīvas Eiropas Padomes iestādes ir izteikušas nedaudz atšķirīgus viedokļus par Tieslietu padomes priekšsēdētāja izvēli/apstiprināšanu amatā. CCJE atzinuma Nr.10 33. punktā teikts: "Ir nepieciešams nodrošināt, lai Tieslietu padomes priekšsēdētājs būtu objektīva persona, kas nav pietuvināta politiskajām partijām. Tāpēc parlamentārajās sistēmās, kurās prezidentam/valsts vadītājam ir tikai formālas pilnvaras, valsts vadītāju varētu iecelt par Tieslietu padomes priekšsēdētāju, savukārt citās sistēmās priekšsēdētāju jāievēl pašai padomei, un tam vajadzētu būt tiesnesim". Venēcijas komisija piekrīt iepriekš minētajam atzinumam, izņemot tā pēdējo daļu. Savā ziņojumā par tiesnešu iecelšanu amatā Komisija paziņo: "*... daļēji prezidentālās sistēmās padomes priekšsēdētāju varētu ievēlēt pati padome no padomes ārpusstiesas locekļiem. Šāds risinājums varētu radīt līdzsvaru starp priekšsēdētājam nepieciešamo neatkarību un nepieciešamību izvairīties no iespējamām korporatīvisma tendencēm padomē.*"³¹ Žēl, ka nav šādas vienošanās. CCJE un Venēcijas komisijas ieteikumi tomēr neietver tādus risinājumus kā *ex officio* vadības attiecināšana uz Augstākās tiesas priekšsēdētāju. Protams, šāds risinājums nebūtu pretrunā ar stingrajiem standartiem.

Saskaņā ar CEPEJ ekspertu izpratni sistēmās, kurās tiesu iestāžu hierarhija ir diezgan spēcīga, kā tas acīmredzami ir Latvijas gadījumā, ir grūti iedomāties, ka Augstākās tiesas priekšsēdētājs varētu nebūt Tieslietu padomes priekšsēdētājs. Taču, piešķirot šo lomu Augstākās tiesas priekšsēdētājam, tiesu iestādēm tiek liegts cits svarīgs vadītājs un cita spēcīga institucionālā balss. Tas var ierobežot pašas tiesu varas demokrātiju un plurālismu. Apstākļi, ka šis risinājums var radīt zināmu neskaidrību sabiedrībā, nav maznozīmīgs. Šobrīd, kad persona, kura apvieno divus augstākos amatus tiesu un tiesu pašpārvaldes hierarhijā, pauž nostāju konkrētā jautājumā, ne vienmēr ir skaidrs, kā labā viņa to dara. Ir vērts vēl apsvērt šo jautājumu.

---

³⁰ Tajā pašā kontekstā var minēt, ka GRECO ieteica novērtējuma ziņojumā par Moldovas Republiku "[Fourth Evaluation Round, Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors in Republic of Moldova](#)", ko pieņēma 2016. gada 1. jūlijā (16., 90., 91., 92.punkts), ka tiks pārskatīts Moldovas Augstākās padomes (SCM) sastāvs un darbība, jo īpaši atceļot tieslietu ministra un ģenerālprokurora *ex officio* līdzdalību, ļaujot izveidot daudzveidīgāku klātesošo locekļu profilu un nodrošinot pārredzamu kārtību, kā ievēlēt MAP tiesnešus un locekļus.

³¹ [Ziņojums par "Judicial appointments", ko pieņēma Venēcijas komisija savā 70. plenārsēdē](#), 2007. gada 16.-17. martā, 35. lpp.

Saskaņā ar likumu "Par amatpersonu un valsts un pašvaldību iestāžu darbinieku atalgojumu" tiesnesis, kas ievēlēts Tieslietu padomē, saņem piemaksu 3% apmērā no rajona (pilsētas) tiesneša mēneša algas par katru apmeklēto padomes sēdi. Tieslietu padomes priekšsēdētājs saņem piemaksu 5% apmērā no rajona (pilsētas) tiesas tiesneša mēneša algas par katru padomes sēdes apmeklējumu.

Kaut arī dalība tiesu pašpārvaldē ir profesionalitātes un prestiža jautājums, tā prasa lielu darbu, ja šo institūciju darbu veic pareizi. Tādēļ ir ieteicams saistīt tiesu pašpārvaldes locekļu atlīdzību ar ieguldīto laiku un pūlēm. Iepriekš aprakstītā kārtība, kad maksājums ir cieši saistīts ar dalību attiecīgās iestādes sanāsmēs, varētu nebūt piemērotākais un taisnīgākais risinājums, jo dalība sanāsmēs var būt tikai viens no dalībnieku iesaistīšanas aspektiem vai uzdevumiem, kas viņiem jāpilda, un tas var nebūt visdarbietilpīgākais.

Administrācija

Šķiet, ka neviens no Tieslietu padomes locekļiem, tostarp tiesneši, kurus ievēl kolēģi pilnvaru laikā nav deleģēti/pilnvaroti savu profesionālo darbību koncentrēt padomes uzdevumiem (piemēram, padomes sanāsmēm nepieciešamo dokumentu sagatavošanai, pārskatīšanai, atzinumu, ko apstiprina padome, sagatavošanai, pārstāvot to attiecībās ar citām valsts iestādēm un institūcijām u.c.). Šī nav īpaša pieeja līdzīgu padomju darbībai Eiropas Padomes dalībvalstīs, taču jāuzsver, ka šādi un ar pieticīgu sekretariāta palīdzību situācija var apdraudēt tiesu iestāžu "vietu" un padomes spēju kļūt par vadošo iestādi, kas nodrošina gan tiesu sistēmas neatkarību, gan atsevišķu tiesnešu neatkarību, kā arī īstenot tiesu varas autonomo vadību. Tomēr eksperti uzskata, ka tiesnešiem, kas ir padomes locekļi, nevajadzētu tajā darboties uz pilnu slodzi, jo ir svarīgi, lai viņi joprojām būtu saistīti ar tiesas ikdienas darbu. Tādēļ, iespējams, var ieteikt samazināt šo tiesnešu izskatāmo lietu apjomu tiesās, lai viņi varētu veltīt pietiekami daudz laika padomes darbam.

Tieslietu padomes sekretariāta atbalstu nodrošina sekretariāts, kas ir Augstākās tiesas struktūrvienība (saskaņā ar 2018. gada 18. janvāra grozījumiem). No 2017. gada janvāra padomes sekretariātu veido četri Augstākās tiesas darbinieki. Tas ir veidots kā šīs tiesas nodaļa. Šī situācija ir pelnījusi piezīmi, ka Tieslietu padomei jārikojas neatkarīgi un nav jābūt administratīvi atkarīgai no Augstākās tiesas. Jautājums ir par to, vai Augstākās tiesas priekšsēdētājam vai Tieslietu padomes locekļiem, kas ievēlēti no Augstākās tiesas tiesnešu vidus, ir lielāka ietekme uz Tieslietu padomi un lēmumiem, ņemot vērā viņu ietekmi sekretariātā, kas ir Augstākās tiesas administrācijas daļa. Ir vispāratzīts, ka Tieslietu padomē ir pārstāvēti un lēmumus vienādi ietekmē visu tiesu līmeņu tiesneši. Šajā kontekstā jāatgādina, ka Rekomendācijas 27. punktā teikts: *"Ne mazāk kā pusei šādu padomju locekļu jābūt tiesnešiem, kurus apstiprinājuši viņu kolēģi, kas pārstāv visus tiesu varas līmeņus un, ievērojot plurālismu tiesu sistēmā"*.

Tieslietu padomes sekretariāta pārstāvji puda viedokli komentāros par šī ziņojuma projektu. Pēc viņu domām sekretariāts darbojas, pamatojoties uz 2010. gada 4. oktobra regulu. Ņemot vērā padomes darba formātu, sekretariāts, kurā ir tikai četri darbinieki, nav pietiekams iemesls "neatkarīgas iestādes izveidei". Tajā pašā laikā, *"tā kā Augstākās tiesas priekšsēdētājs ir padomes ex officio priekšsēdētājs, sekretariāts efektīvi strādā Augstākās tiesas telpās; lielāka*

ietekme uz Tieslietu padomi un tās lēmumiem tiek izslēgta, izmantojot jebkura locekļa autoritāti, izmantojot pārredzamu lēmumu pieņemšanas procedūru".

Tieslietu padomes sanāksme notiek apmēram reizi mēnesī, kas netieši norāda arī uz iestādes salīdzinoši nelielu lomu Latvijas pašreizējā tiesu pārvaldes sistēmā. Šīs sanāksmes ir atklātas, izņemot gadījumus, kad Tieslietu padome lemj citādi. Visi tiesneši var redzēt sanāksmju tiešraidi internetā (skat. Rekomendācijas 28. punktu: "*Tiesu iestāžu padomēm būtu jādemonstrē tiesnešu un sabiedrības caurskatāmības augstākais līmenis*").

Īpaši uzdevumi

Pēc Tieslietu padomes kompetenču pārskatīšanas saskaņā ar likumu "Par tiesu varu", īpaši pēc Saeimas 2018. gada 18. janvārī pieņemtajiem grozījumiem, var norādīt, ka šai padomei tagad ir tiesības pēc tieslietu ministra priekšlikuma (33. un 40. pants ar grozījumiem) iecelt amatā un atbrīvot no amata rajona (pilsētas) un apgabaltiesu priekšsēdētājus, lai noteiktu rajona (pilsētas) un apgabaltiesu, un to tiesas ēku un zemesgrāmatu nodaļu darbības teritoriju un atrašanās vietu (29. un 35.pants), lai noteiktu rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidāta (54./1 pants), kā arī Augstākās tiesas tiesneša amata kandidāta (54./2 pants) atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmenu kārtību, lai pārceļtu tiesnesi uz tāda paša vai zemāka līmeņa tiesu vai tiesu iestādi (73./1 pants). Tieslietu padome var pieņemt lēmumus par tiesneša pārcelšanu tāda paša vai zemāka līmeņa tiesā (saskaņā ar tieslietu ministra priekšlikumu, pamatojoties uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas labvēlīgu atzinumu); tiesneša pārcelšanu citā tiesā uz laiku, kas nepārsniedz divus gadus (ar noteiktiem nosacījumiem); "*[tiesneša] amata apgērbu un zīmotnes*" izmantošanas kārtības noteikšanu; tiesnešiem izsniedzamo personu apliecinošu dokumentu izsniegšanas kārtības apstiprināšanu; tiesneša emerīta titula piešķiršana utt.

Ir skaidrs, ka sākotnēji izstrādājot un pieņemot likumu "Par tiesu varu", Tieslietu padome nebija iecerēta kā tiesu pašpārvaldes sastāvdaļa. 2010. gadā ieviestā 13¹. sadaļa vairāk pievērsās jautājumam par padomes sastāvu un procesuālo jautājumu regulēšanu. Sadaļa ļoti īsi raksturo tās funkcijas. Tieslietu padomei ir šādi specifiski uzdevumi:

- a) piedalīties tiesnešu iecelšanā amatā un lēmumu pieņemšanā saistībā ar viņu karjeru (lai gan ierobežots: viedoklis par tiesnešu pārcelšanu tajā pašā tiesas instancē, viedokļi par Satversmes tiesas tiesnešu amata kandidātiem, ieteikumi par tiesnešu kopējo skaitu tiesās utt.);
- b) konsultēt par tiesnešu vērtēšanu (kvalifikācijas pārbaūžu satura un kārtības noteikšana, dokumentu eksemplāru aprobācija šai pārbaudei);
- c) apstiprināt tiesnešu specializācijas pamatprincipu un lietu izskatīšanas slodzes noteikšanas kārtību, kā arī izstrādāt pamatnostādnes citos tiesu un zemesgrāmatu darba organizācijas jautājumos;
- d) apstiprināt Tiesnešu ētikas komisijas un Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas darba kārtību;
- e) ieteikt Saeimai tiesnešu kopējo skaitu valsts tiesās un noteikt tiesnešu skaitu katrā tiesā pēc tieslietu ministra ieteikuma (Augstākās tiesas priekšsēdētājs);
- f) noteikt īpašu rajona (pilsētas) tiesu vai tiesas iestādi ar atbilstošu funkciju, kuras veic jaunieceltis tiesnesis, izpildes vietu;
- g) izteikt atzinumu par tiesu reformu un likumiem;
- h) izlemt jautājumus, kas saistīti ar attiecībām ar citām valsts varām.

Līdztekus iepriekšminētajam Tieslietu ministrija pirms budžeta projekta nosūtīšanas Saeimai apspriežas ar Tieslietu padomi. Tas atbilst Rekomendācijas 40. punktam, kurā teikts: *"Sagatavojot tiesu sistēmas budžetu, var apspriesties ar tiesu sistēmas padomēm, ja tādas pastāv"*[..].

Tiesu varas budžetu valsts budžeta ietvaros valdība/finanšu ministrs svinīgi iesniedz izskatīšanai Saeimā, un balsojums par valsts budžetu patiesībā ir uzticības balsojums valdībai.

Ekspertiem tika teikts, ka pirms budžeta iesniegšanas Saeimā notiek *"diskusijas"* ar Tieslietu padomi. Patiesībā, ciktāl eksperti var izprast šo procesu, galīgais lēmums par to, kāds budžets tiks iesniegts Saeimai, un diskusijas ar Saeimas finanšu komiteju ir valdības (Tieslietu ministrijas un Finanšu ministrijas) kompetencē. Eiropā tas nav nekas neierasts un noteikti nav pretrunā ar saistošajiem noteikumiem, bet, lai palielinātu tiesu varas neatkarību un pašpārvaldi, varētu apsvērt iespēju piešķirt Tieslietu padomei tiesības būt pārstāvētai diskusijās ar Saeimas finanšu komisiju. Tāpat [CCJE Atzinumā Nr. 2 \(2001\) Par tiesu finansēšanu un pārvaldību](#) teikts, ka ir svarīgi, lai tiesu budžeta pieņemšanas kārtība ietvertu procedūru, kurā ņemti vērā tiesu viedokļi.

Viens no veidiem, kā varētu aktīvi iesaistīties budžeta plānošanā, būtu noteikt, ka Tieslietu padomei ir koordinējoša loma tiesas finansējuma pieprasījumu sagatavošanā, un veidot šo iestādi par Parlamenta tiešu kontaktpunktu, kas izvērtētu tiesu vajadzības. Vēlams, lai Tieslietu padome būtu atbildīga par budžeta pieprasījumu iesniegšanu Parlamentam vai tā īpašajai komitejai.

Arī tiesnešu apvienību skatījumā Tieslietu padomei būtu jāuzņemas lielāka loma budžeta sagatavošanā. Pašreiz Tieslietu padome apspriež tādas tēmas kā tiesnešu atalgojuma sistēma un tiesu darbinieku algu pakāpeniska palielināšana (sākta jau 2017. gadā).

Eksperti ir informēti par iespēju visiem tiesnešiem rakstīt Tieslietu padomei, jo īpaši, ja viņi uzskata, ka viņu neatkarība ir apdraudēta. Minētās vēstules tiek nodotas izskatīšanai visiem Tieslietu padomes locekļiem apspriešanai un analizēšanai (skat. Rekomendācijas 8. punktu: *"Ja tiesneši uzskata, ka viņu neatkarība ir apdraudēta, viņiem vajadzētu būt iespējai vērsties tiesu varas vai citas neatkarīgas iestādes padomē, vai būtu jābūt citiem efektīviem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem"*).

Ekspertiem netika minēta Tieslietu padomes iejaukšanās atsevišķu tiesnešu neatkarībā (skat. Rekomendācijas 29. punktu: *"Īstenojot savas funkcijas, tiesu varas padomes nedrīkst iejaukties atsevišķu tiesnešu neatkarībā"*).

Tieslietu padome ir sagatavojusi priekšlikumus grozījumiem likumā "Par tiesu varu", kurus pēc tam Tieslietu ministrija iesniedz Saeimā. Šajos priekšlikumos galvenā uzmanība ir pievērsta Tieslietu padomes pilnvaru stiprināšanai, jaunu tiesnešu atlasei un padomes pilnvaru paplašināšanai attiecībā uz lēmumiem par tiesnešu karjeru pēc viņu pirmās apstiprināšanas amatā. Kā jau tika minēts, grozījumus Saeima pieņēma 2018. gada 18. janvārī.

Latvijas Republikas prezidents³² un Tiesiskās vides uzlabošanas komisija, kas izstrādāja ziņojumu *"Par tiesu sistēmas padomes darba uzlabošanu"*³³, rosina citas iniciatīvas Tieslietu padomes lomas stiprināšanai.

Ja Latvijas likumdevējs pieņems lēmumu *"stiprināt Tieslietu padomes lomu"*, kuru pilnībā atbalsta CEPEJ komanda, noteikti būs lietderīgi smelties iedvesmu no [CCJE Atzinuma nr.10 par Tieslietu padomi, kas kalpo sabiedrībai](#). Šis dokuments detalizēti atspoguļo visu Eiropas Padomes dalībvalstu tiesnešu pārstāvju vienprātību tādos jautājumos kā Tieslietu padomes misija, dalība, plašas (!) pilnvaras un resursi, kā arī atbildības un caurskatāmības prasības, kuras šādai institūcijai jāievēro.

Pēc 2018. gada 18. janvārī pieņemtajiem grozījumiem tiesnesis, uz kuru attiecas Tieslietu padomes lēmums par apstiprināšanu, paaugstināšanu amatā, pārcelšanu vai atbrīvošanu no amata, var pārsūdzēt šo lēmumu disciplinārkolēģijā (likuma "Par tiesu varu" 89./12 punkts). Disciplinārlietu tiesa apsvērs tikai procesuālos aspektus; tā var atstāt padomes lēmumu bez grozījumiem un noraidīt sūdzību, vai arī atcelt padomes lēmumu un nosūtīt materiālus atkārtotai izskatīšanai (protams, tai pašai Tieslietu padomei).

Tiesnešu apvienību kritiskie apgalvojumi³⁴

CEPEJ grupas pārstāvēto tiesnešu apvienību pārstāvji pauda zināmas bažas par Tieslietu padomes faktisko spēju efektīvi darboties tiesu varas un tiesnešu neatkarības jomā. Pēc viņu domām, Tieslietu padome galvenokārt lemj par tehniskiem jautājumiem, piemēram, par tiesnešu pārcelšanu, bet tajā nav pietiekami apspriesta patiesā problēma, kas jārisina tiesu sistēmai.

Tomēr tiesneši vēlētos, lai padomei būtu skaidra vīzija par tiesu sistēmas nākotni un tā būtu proaktīvāka. Pēc viņu domām, padome ir galvenokārt reaģējusi, tikai balsojot par tieslietu ministra iesniegtajiem priekšlikumiem, kam piešķirta svarīgākā loma. Padomes balsojumi tiek uzskatīti par sava veida tieslietu ministra priekšlikumu „štancēšanu”.

Tie paši pārstāvji atklāti norādīja, ka pat tad, ja tiesnešu iecelšana amatā, viņu novērtēšana un dažādi citi lēmumi, kas saistīti ar tiesnešu karjeru, ir daļa no Tiesnešu padomes funkcijām, šī institūcija lielā mērā pievērš uzmanību likumu pieņemšanas procesiem, kas attiecas uz tiesu sistēmu kopumā, īpašu uzmanību veltot sadarbībai ar Saeimu un tās specializēto komisiju.

Tomēr eksperti atzīmēja, ka Tieslietu padome ir ierosinājusi Saeimai paplašināt savas pilnvaras tiesnešu karjeras jautājumos (skat. iepriekš) un uzsākusi konstitucionālo procesu, lai novērstu algu līmeņa diskrimināciju, kas pašlaik skar tiesnešus, salīdzinot ar citiem valsts sektorā strādājošiem darbiniekiem ar atbilstošu kvalifikāciju un pienākumiem.

---

³² Skat. ["The President of Latvia calls for strengthening the Judicial Council"](#) un ["Proposed legislation of the President of Latvia on the Council for the Judiciary"](#).

³³ Tiesiskās vides pilnveides komisija, kas sniedz atbalstu Latvijas prezidentam Konstitūcijā paredzēto funkciju izpildē un demokrātisko tradīciju nostiprināšanas veicināšanā, izstrādā tematisku ziņojumu ["Par Tieslietu padomes darba pilnveidošanu"](#), apmeklēts 2017. gada septembrī.

³⁴ Šajā sadaļā minētie apgalvojumi tika iesniegti CEPEJ komandas pirmā komandējuma laikā Rīgā 2017. gada jūlijā. Grozījumi likumā "Par tiesu varu", kas pieņemti 2018. gada janvārī varētu mazināt dažas problēmas, ar kurām saskārās tiesnešu asociāciju pārstāvji.

Eksperti nevar pateikt, vai iepriekš minētie kritiskie apgalvojumi ir precīzi un vai Tieslietu padomei būtu jāpārskata savas prioritātes un darba kārtība. Tomēr šķiet, ka tiesnešu apvienību pārstāvji ir aicināti un piedalās Tieslietu padomes sanāksmēs. Viņi ir iekļauti padomdevēju iestāžu sarakstā, un tādēļ jautājumi, kas īpaši interesē asociācijas, būtu jāapspriež šajā ietvarā.

Tiesiskās vides pilnveides komisijas ziņojums par Tieslietu padomes darba uzlabošanu

2015. gada 23. septembrī Latvijas Republikas prezidents paziņoja par Tiesiskās vides uzlabošanas komisijas (turpmāk – Komisija) izveidi. Komisija tika izveidota, lai atbalstītu prezidenta funkciju īstenošanu, kā to nosaka Latvijas Konstitūcija, un veicinātu demokrātisko tradīciju konsolidāciju valstī.

Viens no pirmajiem Komisijas pētījumiem bija veltīts tiesu iestādēm. Komisija izstrādāja visaptverošu ziņojumu, kurā novērtēja Latvijas Tieslietu padomes pašreizējo institucionālo lomu, funkcijas, sastāvu, kapacitāti un rezultātus, kā arī izstrādāja ieteikumus, lai uzlabotu tās darbību un palielinātu efektivitāti. Pēc ziņojuma publicēšanas Latvijas Valsts prezidents Raimonds Vējonis 2016. gada 24. maija uzklaušīšanā sacīja: *"Lai uzlabotu tiesisko noteiktību un sabiedrības uzticību tiesu varas iestādēm, ir nepieciešama tiesnešu lielāka iesaistīšana tiesu kvalitātes un tiesu sistēmas darba organizācijas uzlabošanā"*³⁵.

Izvērtējot Tieslietu padomes pašreizējo darbu, Komisija secināja, ka ir nepieciešams nostiprināt tās pilnvaras, sastāvu un pārvaldību, lai padome spētu būtiski ietekmēt tiesu sistēmas attīstību un kļūt par izšķirošu dalībnieku tiesu varas politikas un stratēģijas attīstībā. Komisija ir aicinājusi pašu tiesu iestādi aktīvi un atklāti pārrunāt svarīgākās problēmas, kā arī regulāri informēt sabiedrību par tiesu varas aktualitātēm.

Komisijas ziņojums ir visaptverošs pētījums par tieslietu sistēmu Latvijā, kas sniedz padziļinātas zināšanas un izpratni par dažādiem sociālajiem apstākļiem. CEPEJ grupa atzīst, ka viņu ziņojuma mērķis nebūs iegūt līdzīgas padziļinātas zināšanas un izpratni par situāciju uz vietas. Turklāt, ņemot vērā Komisijas ziņojumā ietvertās atsauces uz galvenajiem Eiropas Padomes dokumentiem un citiem starptautiskiem ieteikumiem, ko var uzskatīt par tiesu iestāžu un pašpārvaldes standartiem, CEPEJ grupa atbalsta Komisijas galvenos secinājumus un ieteikumus, kas iekļauti ziņojumā.

Augstākā tiesa

Augstākā tiesa ir augstākā līmeņa parastā tiesa Latvijā, un tā galvenokārt nodarbojas ar apelācijas sūdzībām par apgabaltiesu spriedumiem.

To veido 36 tiesneši, kurus vada tiesas priekšsēdētājs un, attiecībā uz tiesu pienākumiem, tā ir sadalīta administratīvo, civillietu un krimināllietu departamentos.

Tajā ietilpst arī Disciplinārlietu tiesa, kuras sastāvā ir seši tiesneši (divi tiesneši no katras nodaļas, kurus ievēl Augstākās tiesas plēnums uz četriem gadiem). Šī tiesa izskata apelācijas pret disciplinārlietu lēmumiem attiecībā uz tiesnešiem un prokuroriem (skat. tālāk par disciplinārlietu).

³⁵ Publicēts http://www.president.lv/pk/content/?art_id=24109, apmeklēta 2017.gada augustā.

Augstākajai tiesai ir sava administrācija, kas īpaši nodarbojas ar finanšu vadību, rūpējas par materiāltehnisko nodrošinājumu, nodarbojas ar uzskaiti, organizē personāla vadību un apmācību utt.

Augstākā tiesa iepazīstina Tieslietu padomi ar savām budžeta prioritātēm, kurai tās jāapstiprina. Pēc tam budžeta pieprasījums tiek iesniegts Finanšu ministrijai virzīšanai uz Ministru kabinetu. Tad valdība iesniedz budžeta projektu Saeimā. Augstākās tiesas pārstāvji, ja tie ir uzaicināti, piedalās tikai Saeimas atbildīgo komiteju sēdēs. Augstākā tiesa neapspiež un tieši neizstāv budžeta pieprasījumu. To varētu pārskatīt (skat. par Tieslietu padomes lomu tiesu budžeta izstrādes procesā).

Augstākā tiesa pieņēma stratēģiju 2017.-2019. gadam, kuras mērķis ir stiprināt tiesu varas un Augstākās tiesas pārvaldes efektivitāti un kvalitāti (kasācijas instances loma, tiesu darba caurskatāmība, izglītība sabiedrības tiesiskā izglītošana, Augstākās tiesas vēstures izpēte un saglabāšana).

Augstākās tiesas pārstāvji ekspertiem nepauda bažas par savas tiesas un tiesnešu neatkarību.

Ģenerālprokuratūra

Saskaņā ar Prokuratūras likumu Ģenerālprokuratūra ir no Tieslietu ministrijas neatkarīga tiesu iestāde.

To vada ģenerālprokurors, kuru Saeima ieceļ pēc Augstākās tiesas priekšsēdētāja ieteikuma, kas ir saskaņots ar Tieslietu padomi. Reģionālos prokuroorus ieceļ ģenerālprokurors pēc Prokurooru kvalifikācijas kolēģijas priekšlikuma. Ja neskaita dalību ģenerālprokurora amata kandidāta izvirzīšanā un Tieslietu padomē *ex officio* locekļa statusā, var likties, ka prokuratūru institucionāli atdala no pārējās tiesu sistēmas.

Prokuratūras pārstāvji ekspertiem minēja, ka, pateicoties šādai ģenerālprokurora un subordinēto prokurooru atlasei un apstiprināšanai amatā, prokuratūras sistēma ir neaizskarama attiecībā uz politisko ietekmi. Viņi nav pauduši bažas par savas iestādes neatkarību.

Tiesnešu amata kandidātu atlases komisijas

Kā jau iepriekš minēts, saskaņā ar Rekomendācijas 46. punktu iestādei, kas pieņem lēmumus par tiesnešu amata kandidātu atlasī un karjeru, jābūt neatkarīgai no izpildvaras un likumdevēja. Lai garantētu neatkarību, vismaz pusei šīs iestādes locekļu vajadzētu būt tiesnešiem, kurus izvēlējušies viņu kolēģi. Vai tas tā ir Latvijā? Diemžēl atbilde nav vienkārša tādēļ, ka tiesnešu atlases un izvirzīšanas process Latvijā daudzos posmos ir sadrumstalots; to veic dažādas iestādes.

Iestāde, kas sākotnēji lielā mērā bija iesaistīta, ir tiesneša amata kandidātu atlases komisija. Jāatzīmē, ka likumā "Par tiesu varu" šī iestāde nav skaidri norādīta. Tā tika izveidota ar Ministru kabineta 2009. gada 3. marta noteikumiem Nr. 204 "Tiesneša amata kandidāta atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības". 2018. gada 18. janvāra grozījumi mainīja situāciju. 54./1 panta jaunā redakcija nosaka: "*rajona (pilsētas) tiesu un apgabaltiesas*

tiesnešu amata kandidātu atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības kārtību nosaka Tieslietu padome, un tā tiek publicēta laikrakstā "Latvijas Vēstnesis".

Tā kā likums "Par tiesu varu" vairākkārt atsaucas uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģiju kā iestādi, kas iesaistīta tiesnešu amata kandidātu eksaminēšanā un izvirzīšanā, pēc CEPEJ ekspertu domām ir maz ticams, ka likumdevējs patiesībā vēlējies deleģēt Ministru kabinetam tiesības izveidot Tiesnešu amata kandidātu atlases komisiju.

Tiesnešu amata kandidātu atlases komisija veic veiksmīgo tiesnešu kandidātu atlasīšanu, pamatojoties uz strukturētu interviju un profesionālās sagatavotības pārbaudi, un sniedz priekšlikumus par viņa turpmāko praksi, pēc kuras seko kvalifikācijas eksāmens. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija, protams, pieņem lēmumu par praksi un kvalifikācijas eksāmena rezultātiem, bet iepriekšējo atlases posmu rīko tiesnešu amata kandidātu atlases komisija.

Patiesībā tā nav viena komisija, bet daudzas, kas izveidotas pēc *ad hoc* principa. Tas nozīmē, ka faktiski šādas komisijas, kuru sastāvā ir vienu un to pašu iestāžu ieceltas dažādas personas, izvēlas kandidātus dažādām tiesām.

Šajā brīdī ir pietiekami norādīt, ka Tiesu administrācijas direktors izveido tiesnešu amata kandidātu atlases komisijas, un tās sastāv no: viena Tieslietu ministrijas pārstāvja; diviem pārstāvjiem no Tiesu administrācijas; diviem tiesu priekšsēdētājiem (atkarībā no tiesām, kurās jāaizpilda vakances ar attiecīgās komisijas piedalīšanos) vai viņu pārstāvjiem. Tāpat Tiesu administrācijas direktors ieceļ komisijas priekšsēdētāju.

Acīmredzot tiesnešu amata kandidātu atlases komisiju neveido puse tiesnešu, kurus izvēlējušies viņu kolēģi, un tā nav neatkarīga no izpildvaras. Ņemot vērā, ka komisijām ir izšķiroša loma tiesnešu amata kandidātu atlasē, situācija neatbilst Rekomendācijai.

Ekspertu grupa atzīst, ka Kijevas rekomendāciju³⁶ 3. punktā ir teikts: *"Ja nav citas neatkarīgas struktūras, kam uzticēts šis uzdevums, jāizveido atsevišķas ekspertu komisijas, kas vada tiesnešu amata kandidātu rakstiskos un mutiskos eksāmenus tiesnešu atlases procesā (skat. arī 8. punktu). Šajā gadījumā Tieslietu padomes kompetence būtu jāierobežo. Tai būtu vienīgi jāpārlicinās par pareizu procedūru ievērošanu un iecelšanu amatā iecelējinstūcijā" (attiecinībā uz darbā pieņemšanas procedūru skat. 21.-23. punktu)*. Iespējams, ka Latvijas pašreizējā pieeja atspoguļo Kijevas rekomendācijas, izņemot to, ka tiesnešu amata kandidātu iecelšanas komisijas locekļu sastāvs un apstiprināšanas procedūra neatbilst vairākām citām Kijevas rekomendāciju normām, tostarp 8. un 21. punktā minētajām³⁷.

---

³⁶ [*"Kyiv Recommendations on Judicial Independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia"*](#), kas pieņemta reģionālajā ekspertu sanāksmē par tiesu neatkarību, ko organizēja EDSO Demokrātisku iestāžu un cilvēktiesību birojs (ODIHR) kopā ar Maksa Planka Salīdzinošo publisko tiesību un starptautisko tiesību institūtu, 2010. gada 23.-25. jūnijā Kijevā, 3.lpp.

³⁷ *"8. Ja Tieslietu padomes, kvalifikācijas kolēģijas vai komisijas ir tieši atbildīgas par tiesnešu atlasīšanu (sk. 4. punktu), to locekļi jāieceļ uz noteiktu termiņu. Neatkarīgi no tiesnešu lielā skaita šajā atlasē iestādē ir vēlams iekļaut citas profesionālās grupas (tiesību zinātni profesori, advokāti), un lēmums jāpieņem, pamatojoties uz attiecīgo tiesisko kultūru un pieredzi. Tās sastāvs nodrošina, ka politiskie apsvērumi nedominē pār kandidāta kvalifikāciju (sk. 21. punktu).*

[...]

Saskaņā ar tiesisko regulējumu tiesnešu amata kandidātu atlases komisijas nevar uzskatīt par tiesu pašpārvaldes struktūrām. Tomēr, paturot prātā viņu lomu tiesnešu atlasē, kas ir svarīgs elements tiesiskās neatkarības un objektivitātes garantiju shēmā, CEPEJ ekspertu grupa uzskatīja par nepieciešamu pievērst viņiem pienācīgu uzmanību. Ņemot vērā vēl dažus aspektus, kas saistīti ar tiesneša amata kandidātu atlases komisiju uzdevumiem un darbību, un paturot prātā, ka tiesnešu kandidātu atlases sistēma ir jāpārskata 2018. gada janvāra grozījumu rezultātā (skatīt arī sadaļu par tiesnešu atlasī, iecelšanu amatā un karjeru), būtu jālemj par turpmāko rīcību.

Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija³⁸

Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu" 93.pantu: "*(1) Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija ir tiesu pašpārvaldes institūcija, kas veic tiesnešu profesionālā darba novērtēšanu.*" Turpinot pētīt tiesisko regulējumu, mēs uzzinām, ka Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija ir iesaistīta lēmumu pieņemšanā par tiesnešu atlasī (lai gan to nopietni ierobežo tiesneša amata kandidātu atlases komisijas un tieslietu ministra iesaistīšanās), paaugstināšanu amatā, pārcelšanu un novērtēšanu.

Visi deviņi kolēģijas biedri ir tiesneši, kas pārstāv trīs jurisdikcijas līmeņus (3 + 3 + 3), un viņus ievēl Tiesnešu konference aizklātā balsošanā. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļi ievēl komisijas priekšsēdētāju un priekšsēdētāja vietnieku. Lai nodrošinātu nepieciešamo Kvalifikācijas kolēģijas darba caurskatāmības līmeni, likums paredz noteiktām iestādēm (Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājam, tieslietu ministram, ģenerālprokuroram, Augstākās tiesas priekšsēdētājam un Zinātņu akadēmijai), kā arī tiesnešu apvienībām, iespēju piedalīties/deleģēt pārstāvjus viņu sanāksmēs padomdevēja statusā.

Saprotams, ka Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļi nav deleģēti/atbrīvoti no saviem amata pienākumiem tiesā laikā, kad viņi ir komisijas sastāvā. Labākajā gadījumā viņu tiesneša darba apjoms tiek samazināts. Tas, vai šis ir labs lēmums, ir atkarīgs no faktisko jautājumu apjoma, kas jārisina kolēģijai. Ar to saistītais riska faktors – Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai nav sekretariāta, un tās darbību nodrošina Tiesu administrācija.

Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļiem un priekšsēdētājam ir tiesības uz tādām pašām piemaksām pie algas kā kolēģiem Tieslietu padomē (skat. iepriekšminēto kopā ar spriedumu par lēmumu saistībā ar atlīdzību par darbu tiesu pašpārvaldes struktūrās).

2018. gada janvārī apstiprinātajiem grozījumiem nav tiešas ietekmes uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas kompetenci un darba kvalitāti, vienīgi šīs iestādes labvēlīgais atzinums vairs nav nepieciešams Augstākās tiesas departamentu tiesnešu iecelšanai amatā (likuma "Par Tiesu varu" 49/1. panta 4. punkts) vai, piemēram, šī kolēģija, nevis Tieslietu padome, lemj par vispiemērotākajiem kandidātiem pārcelšanai, ja vairāki tiesneši lūdz pārcelšanu vakantajā amatā

---

21. Lai nodrošinātu tiesnešu atlases procesa pārredzamību, tiesu iestāžu atlases procedūrai un kritērijiem jābūt skaidri definētiem ar likumu. Paziņojums par vakanci, kā arī noteikumi un nosacījumi ir jāpublisko un plaši jāizplata. Visu kandidātu sarakstam (vai vismaz isam sarakstam) jābūt publiski pieejamam. Atlases iestādei jābūt neatkarīgai, pārstāvētai un atbildīgai pret sabiedrību (sk. 3.-4. punktu). Tai būtu jāveic intervija vismaz ar kandidātiem, kuri ir sasnieguši pēdējo posmu, ar nosacījumu, ka intervijas temats un tā ietekme atlases procesā ir iepriekš noteikti."

³⁸ Dažos tulkojumos angļu valodā minēta kā 'Judicial Qualification Board'.

(skat. 73/1. panta jauno 3.punktu). Tomēr jaunajai rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases, apmācības un kvalifikācijas eksāmena kārtībai, ko noteiks Tieslietu padome, var būt liela nozīme (54./1. panta jaunā redakcija). Cerams, ka Tieslietu padome izmantos šo iespēju stiprināt tiesu pašpārvaldi. Citu informāciju par šīs kolēģijas lomu skatīt sadaļā B.a. par tiesnešu atlasī, iecelšanu amatā un karjeru).

Tiesnešu ētikas komisija³⁹

Saskaņā ar likumu "Par tiesu varu" (91./1. pants) Tiesnešu ētikas komisija ir koleģiāla tiesnešu pašpārvaldes institūcija, kuras pamatmērķis ir sniegt atzinumus par ētikas normu interpretāciju un pārkāpumiem, kā arī skaidrot tiesnešu ētikas normas. Tiesnešu ētikas komisija tika izveidota 2008. gadā, pēc tam kad, saskaņā ar tās pārstāvju teikto, Latviju skāra skandāls, kad atklājās, ka ir notikušas tiesnešu un advokātu nepieņemamas sarunas par konkrētām lietām.

Tiesnešu ētikas komisijas sastāvā ir desmit locekļi, kurus, aizklāti balsojot, ievēl Tiesnešu konference (divus locekļus ievēl no zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus, trīs — no rajonu (pilsētu) tiesu tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus, trīs — no apgabaltiesu tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus un divus — no Augstākās tiesas izvirzīto kandidātu vidus. Komisijas sanāksmes notiek reizi mēnesī.

Tiesnešu ētikas komisijas locekļiem un priekšsēdētājam ir tiesības uz tādām pašām piemaksām pie algas kā viņu kolēģiem Tieslietu padomē (skat. kopā ar risinājumu attiecībā uz atlīdzību par darbu tiesu pašpārvaldes struktūrās).

Tiesnešu ētikas komisijas loma ir skaidrota ētikas kodeksā pēc pašas komisijas iniciatīvas vai pēc tiesneša pieprasījuma. Tas, ka tiesnesim ir iespēja lūgt komisiju skaidrot ētikas kodeksu, pilnībā atbilst Rekomendācijas 74. punktam, kurā teikts: "*Tiesnešiem jābūt iespējai konsultēties par ētikas jautājumiem tiesu sistēmas iestādē*". Komisija arī organizē neformālas sanāksmes tiesās, kuras tiesneši var apmeklēt un runāt par viņus interesējošiem ētikas jautājumiem.

Tiesnešu ētikas komisija ir arī atbildīga par iespējamo ētikas kodeksa pārkāpumu pārbaudi pēc institūciju vai citu personu, kuras var ierosināt disciplinārlietu (skatīt zemāk), pieprasījuma. Tai nav pienākuma, bet tā drīkst izskatīt privātpersonu iesniegtos pieprasījumus. Ja komisija konstatē, ka ir pārkāpts ētikas kodekss, tā var ierosināt disciplinārlietu (skat. zemāk) vai, ja jautājums nav uzskatāms par nopietnu, tikai paziņot, ka tiesneša rīcība ir pretrunā ar ētikas kodeksu, un jautājumu slēgt.

Komisijas kompetencē ir jautājumi, kas attiecas uz objektivitāti, atteikumu, tiesnešu un tiesu priekšsēdētāju attiecībām (īpaši gadījumi, kad tiesnesis nepilda tiesas priekšsēdētāja norādījumus), kā arī attiecībām starp tiesnešiem un sabiedrību/plašsaziņas līdzekļiem (skat. B.d. sadaļu par tiesu disciplīnu un ētiku).

Tiesnešu disciplinārkolēģija⁴⁰

---

³⁹ Dažos tulkojumos angļu valodā minēta kā 'Commission of Judicial Ethics'.

Tiesnešu disciplinārkolēģijas darbu regulē "Tiesnešu disciplinārās atbildības likums", kas pieņemts 1994. gada 27. oktobrī (ar vairākiem grozījumiem). Tās kompetencē ir tiesnešu disciplinārlietas. Tiesnešu konference, aizklāti balsojot, ievēl disciplinārkolēģiju uz četriem gadiem.

Tiesnešu disciplinārkolēģijas sastāvā ir vienpadsmit tiesneši, kurus ievēl viņu kolēģi: pieci Augstākās tiesas tiesneši, tostarp Augstākās tiesas priekšsēdētājs; divi apgabaltiesu priekšsēdētāji, divi rajonu (pilsētu) tiesu priekšsēdētāji un divi zemesgrāmatu nodaļu priekšnieki.

Tieslietu ministram un ģenerālprokuratoram vai viņu pilnvarotām personām, kā arī tiesnešu asociācijas⁴¹ valdes locekļa pilnvarotai personai ir tiesības piedalīties Tiesnešu disciplinārkolēģijas sanāsmēs padomdevēja statusā.

Tiesnešu disciplinārkolēģijas locekļiem un priekšsēdētājam ir tiesības uz tādām pašām piemaksām pie algas kā viņu kolēģiem Tieslietu padomē.

Skatīt *B.d.* sadaļu par tiesnešu disciplīnu un ētiku; detalizētāku informāciju par disciplinārpārkāpumiem un procedūru.

Šīs nodaļas noslēgumā var apgalvot, ka Latvijas tiesu pārvaldības sistēma ir sarežģīta un tajā ir daudz starpsavienojumi. Daži no tiem ir nozīmīgi "*pārbaužu un līdzsvara*" jomā. Iesaistīto struktūru skaits ir diezgan liels, bet bažas rada tas, kā starp šiem dalībniekiem tiek sadalīti pienākumi, kompetences un resursi. Īpaši jūtams, ka Tieslietu padome ir iestāde, kas ir tālu no savas vadošās tiesu pašpārvaldes struktūras lomas. Pēc šā ziņojuma autoru domām vismaz šobrīd tai ir vājš institucionāls stāvoklis tiesu pārvaldības vispārējā sistēmā. 2. zīmējumā shematiski un vienkārši attēlota Latvijas tiesu pārvaldības sistēma CEPEJ ekspertu grupas izpratnē.

2.attēls: Tiesu pārvaldes iestādes Latvijā (2017.gada jūlijā)

---

⁴⁰ Dažos tulkojumos angļu valodā minēta kā '*Judicial Disciplinary Board*'.

⁴¹ Šķiet, ka likums attiecas uz konkrētu tiesnešu apvienību (iespējams, vienīgo, kas pastāvēja likuma pieņemšanas brīdī). Tā kā CEPEJ grupa 2017. gada jūlijā Rīgā tikās ar divu Latvijas tiesnešu asociāciju pārstāvjiem, būtu labi pārlicināties, ka visām valsts tiesnešu asociācijām ir tiesības deleģēt savus pārstāvjus Tiesnešu disciplinārkolēģijas sēdēm.

Latvijas tiesu pārvaldes iestādes*

b. Jurisdikcijas līmeņi. Tiesu un tiesnešu specializācija

➤ **Jurisdikcijas līmeņi**

Šobrīd Latvijas tiesu sistēmā notiek tiesu teritoriālā un jurisdikcijas līmeņu reforma, kas tika aizsākta 2015. gadā, un būtu jāpabeidz līdz 2018. gada beigām.

Latvijā ir neatkarīga tiesu vara ar trīspakāpju tiesu sistēmu. Saskaņā ar Konstitūciju tiesu vara pieder rajonu un pilsētu tiesām, apgabaltiesām, Augstākajai tiesai un Satversmes tiesai. Kara vai ārkārtas stāvokļa gadījumā arī militārās tiesas var īstenot tiesu varu.

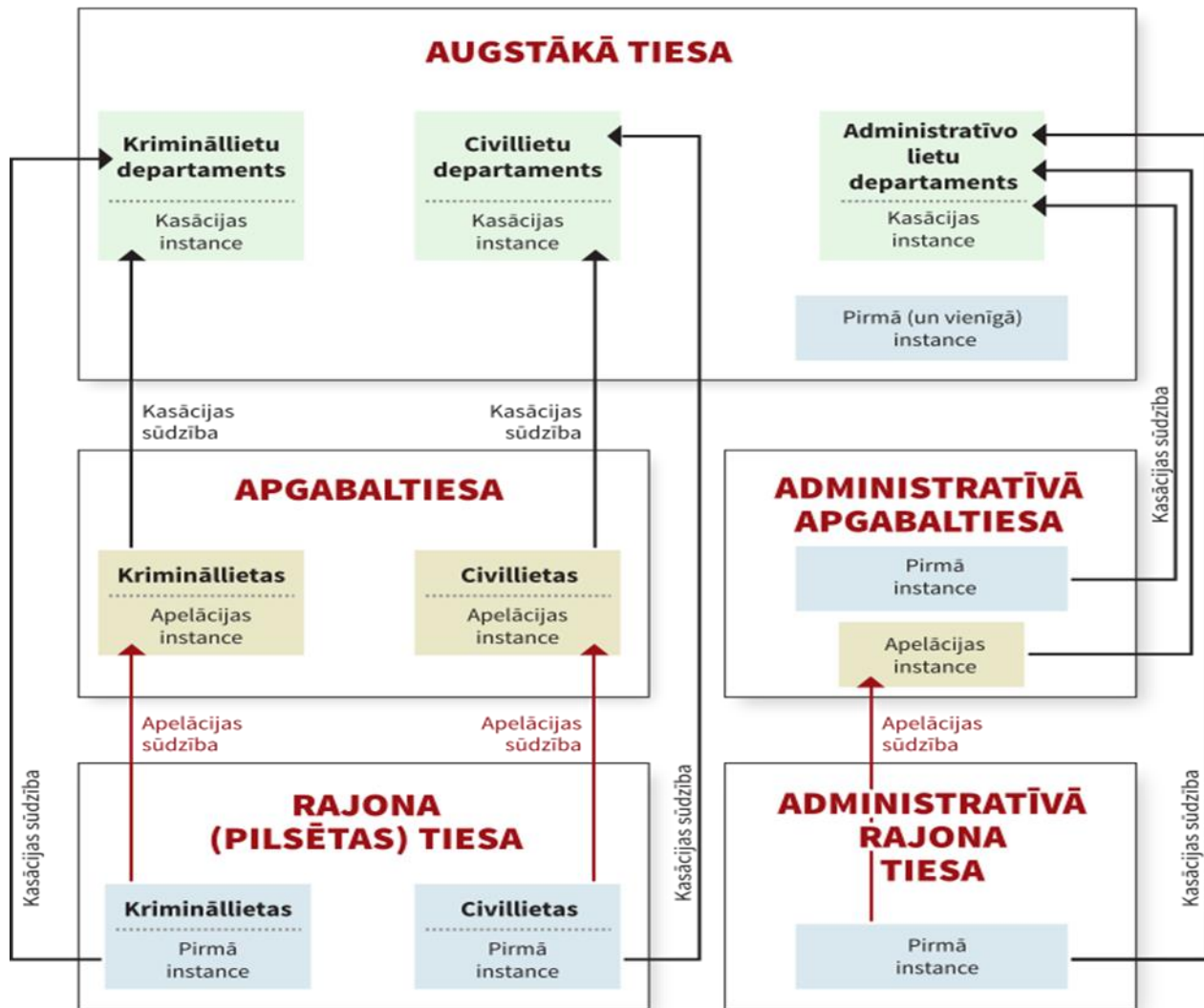
Pirms tiesu sistēmas reformas, Latvijā bija plašs pirmās instances tiesu tīkls, kuru jurisdikcijā bija nelielas teritorijas. Tajā pašā laikā šīs tiesas bija diezgan mazas, 65% no visām rajona (pilsētas) tiesām bija mazāk nekā septiņi (3-7 tiesneši).

Vēl viena Latvijas tiesu sistēmas iezīme pirms reformas - diezgan sarežģīta dažāda līmeņa jurisdikcijas tiesu sistēma. Piemēram, apgabaltiesa bija kompetenta izskatīt konkrētu kategoriju lietas kā pirmās instances tiesa, Augstākās tiesas korespondējošās palātas kā apelācijas Augstākās tiesas Senāta kompetentais departaments kā kasācijas instance.

Latvijas tiesu sistēmas pašreizējā reforma ir visaptveroša. Tā maina tiesu sistēmas struktūru, jurisdikcijas līmeņu un tiesu karti. Šīs reformas galvenie mērķi ir: a) samazināt un novērst nevienlīdzīgu lietu sadalījumu tiesās; b) nodrošina lietu sadali pēc nejaušas izvēles principa; c) uzlabot tiesnešu specializāciju; d) palielināt tiesu nolēmumu un tiesas pakalpojumu vispārējo kvalitāti; e) samazināt tiesvedības ilgumu; f) optimizēt tiesas līdzekļu piešķiršanu.

Reforma jau ļāva izveidot "*skaidru trīs līmeņu instanču sistēmu*" parastajām tiesām civillietu un krimināllietu jomā. Rajonu (pilsētu) tiesām ir pirmās instances tiesu, apgabaltiesu, kas atbild par pārsūdzību izskatīšanu un Augstākās tiesas, kas ir kompetenta izskatīt pārsūdzības par tiesību jautājumiem (kasācijas sūdzības), piekritība.

Saskaņā ar valsts partneru sniegto informāciju šī ziņojuma iesniegšanas brīdī Latvijas parasto tiesu sistēmu (vispārējās jurisdikcijas tiesas) veido 26 rajonu (pilsētas) tiesas, piecas vispārējās jurisdikcijas apgabaltiesas un viena Augstākā tiesa. Iepriekš minētie skaitļi neietver administratīvās tiesas, kurām ir tāds pats jurisdikcijas līmenis kā Administratīvo lietu apgabaltiesai (piecas tiesas) un Administratīvo lietu apgabaltiesa (skat. apakšnodaļu "*Tiesu un tiesnešu specializācija*").

Rajona (pilsētas) tiesas ir pirmās instances tiesas civillietās un krimināllietās. Rajona (pilsētas) tiesai var būt struktūrvienības, t.i. tiesu nami dažādās vietās rajona (pilsētas) tiesas darbības teritorijā, un tajos var būt iekļauta arī zemesgrāmatu nodaļa. Šobrīd ir 23 zemesgrāmatu nodaļas. Zemesgrāmatu nodaļa pārvalda zemes reģistrus (ja tiek reģistrēti nekustamā īpašuma objekti un saistītās tiesības) un izskata prasības par neapstrīdamu izpildi, parāda piedziņas rīkojumiem un paziņojumiem par izsoļu izsludināšanu.

Apgabaltiesa, kā apelācijas instance, izskata civillietas un krimināllietas trīs tiesnešu sastāvā. Apgabaltiesai var būt struktūrvienības, t.i. tiesu nami, kas atrodas dažādās vietās attiecīgās apgabaltiesas teritoriālajā jurisdikcijā.

⁴² Avots: Augstākās tiesas mājaslapa: (<http://at.gov.lv/en/par-augstako-tiesu/darbiba/vieta-tiesu-sistema>).

Jāuzsver, ka reformu rezultātā, vairākas rajona tiesas tiek apvienotas lielākās tiesās. Tā rezultātā no 2018. gada 1. marta būs tikai deviņas rajonu tiesas; katrā tiesā būs vairākas bijušās rajona tiesas kā tiesu nami. Tāpat zemesgrāmatu nodaļu skaits tiks samazināts līdz septiņām.

Augstākā tiesa sastāv no trīs departamentiem (civillietu, krimināllietu un administratīvo lietu) un izskata lietas kasācijas instancē, ja vien likumā nav noteikts citādi. Līdz 2016. gada 31. decembrim Augstākajā tiesā bija divas palātas (Civillietu tiesu palāta un Krimināllietu tiesu palāta), kas izskatīja pārsūdzības par reģionālo tiesu kā pirmās instances tiesu spriedumiem. Ņemot vērā to, ka iepriekš minētās reformas rezultātā apgabaltiesām vairs nav pirmās instances tiesas jurisdikcijas, Augstākās tiesas palātas ir likvidētas, un to locekļi ir pārcelti vai nu uz apgabaltiesām, vai Augstākās tiesas departamentiem. Plēnums ir Augstākās tiesas tiesnešu kopsapulce. Plēnuma kompetenci regulē likuma "Par tiesu varu" 49. pants. Papildus saviem uzdevumiem, kas saistīti ar kandidātu izvirzīšanu amatam vairākās Latvijas tiesu iestādēs (Augstākās tiesas departamentu priekšsēdētāji, viens Tieslietu padomes loceklis, seši Tiesnešu disciplinārkolēģijas locekļi u.c.), plēnums formulē atzinumus likumā paredzētajos gadījumos un apspriež aktuālus jautājumus saistībā ar tiesību normu interpretāciju.

Latvijā ir arī Satversmes tiesa, kas ir neatkarīga tiesu iestāde un neietilpst tiesu hierarhijā. Satversmes tiesa nodrošina likumu un noteikumu atbilstību konstitucionālajiem noteikumiem.

Šajā gadījumā ir lietderīgi atsaukt atmiņā ECT standartus, kas izriet no ECT judikatūras attiecībā uz jurisdikcijas līmeni. Ja noziedzības jomā ECT 7. protokola 2. pants nodrošina pārsūdzības tiesības (divi jurisdikcijas līmeņi)⁴³, tas pats neattiecas uz civillietu. Tomēr pārsūdzības tiesības nav absolūtas, un ir pieļaujami izņēmumi attiecībā uz nepilngadīgo personu nodarījumiem, kā to paredz likums, vai gadījumos, kad Augstākā tiesa pirmoreiz tiesā personu, vai persona tika notiesāta pēc apelācijas sūdzības par attaisnošanu. Saskaņā ar ECT judikatūru, Konvencijas 6. panta 1. punkts neuzliek līgumslēdzējām valstīm pienākumu izveidot apelācijas vai kasācijas tiesas. Tomēr valstij, kas izveido šādas tiesas un paredz iespēju iesniegt apelāciju civillietās, ir jānodrošina, lai attiecībā uz personām, uz kurām attiecas likums, šajās tiesās tiktu ievērotas 6. panta 1. punkta pamatprasības⁴⁴.

Ņemot vērā iepriekš minēto, var apgalvot, ka Latvijas tiesu sistēma piedāvā nepieciešamos tiesību aizsardzības standartus attiecībā uz jurisdikcijas līmeņiem, kas pieejami tiesvedības dalībniekiem krimināllietās, civillietās un administratīvajā jomā, ar jaunizveidotu skaidru trīslīmeņu tiesu sistēmu, kas atzīst tiesības iesniegt pārsūdzības un apelācijas par tiesību jautājumiem. Ņemot vērā, ka ekspertiem nebija pieejami detalizētāki tiesību akti, lai pārbaudītu situācijas, kad Latvijas likumi neļauj pārsūdzēt lēmumu, var pieņemt, ka no šī viedokļa nav tādu jautājumu, kam būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība.

Vispārīgi runājot, šajā analīzes posmā var apgalvot, ka Latvijas tiesu sistēmas reforma ļauj racionālāk sadalīt jurisdikciju trīs līmeņos; tā kļūst saprotamāka tiesu lietotājiem, jo tiek uzlabota tiesas pieejamība. Tiesu teritoriālā reforma, kuras mērķis ir stiprināt rajonu (pilsētu) tiesas katrā

---

⁴³ ECT 7. protokola 2.pantā teikts: "Ikvienam, kuru tiesa ir atzinusi par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, ir tiesības uz vainas pierādījuma vai soda apmēra pārskatīšanu augstākā instancē".

⁴⁴ ECT, *Platakou pret Grieķiju*, nr. 38460/97, 11.01.2001., 38. pants.

reģionā, apvienojot daudzas mazas tiesas, ir pozitīvs solis, lai labāk sadalītu izskatāmās lietas un resursus visā valsts tiesu sistēmā. Šī jautājuma turpmāka analīze ir jāpamato ar tiesu teritoriālas reformas analīzi (skat. A.c. nodaļu "Tiesu teritoriālā reforma").

➤ **Tiesu un tiesnešu specializācija**

Jo sarežģītāka kļūst mūsu sabiedrība, jo lielāka ir vajadzība valstīm nodrošināt savus pilsoņus ar sarežģītiem tiesu pakalpojumiem, lai risinātu dažādas sociālas attiecības un no tām izrietošos strīdus. Ņemot vērā juridisko strīdu sarežģītību, ir nepieciešama specializētā tiesu sistēma, lai pilsoņus nodrošinātu ar kvalitatīvu tiesu. Eiropas valstu tiesu sistēmās ir vērojamas divas galvenās tendences: no vienas puses, izveidot specializētas tiesas, kas ir kompetentas izšķirt juridiskus strīdus konkrētā tiesību jomā, kurām ir jurisdikcija par kādu reģionu vai visu valsti (tiesu specializācija); no otras puses, iespēja vispārējo tiesu tiesnešiem specializēties strīdos par juridisko nozari.

Latvijas tiesu sistēma ievēro abas šīs tendences.

● **Tiesu specializācija**

Pirmkārt, kopš 2004. gada februāra administratīvā jomā ir izveidota pilnīgi specializēta tiesu sistēma, kurā ietilpst viena administratīvo lietu apgabaltiesa ar pieciem tiesu namiem, kas atrodas dažādās valsts pilsētās, proti, Rīgā, Jelgavā, Liepājā, Rēzeknē un Valmierā, viena administratīvo lietu rajona tiesa un Augstākās tiesas kompetentā struktūrvienība (Administratīvo tiesību departaments). Administratīvās rajona un apgabaltiesas pārskata administratīvo aktu un administratīvo iestāžu vai institūciju darbības likumību un spēkā esību. Jāatzīmē, ka CEPEJ ekspertu grupa saņēma pozitīvas atsauksmes no zvērinātu advokātu pārstāvjiem par tiesu darbību un par administratīvo tiesu tiesnešu pieņemto lēmumu kvalitāti.

Otrkārt, saskaņā ar likumu "Par tiesu varu" militārās tiesas var darboties kara vai ārkārtas situācijā. Tajās ietilpst viena vai vairākas pirmās instances militārās tiesas un militārā apelācijas tiesa. Saskaņā ar likumu "Par militārajām tiesām", rīkojumu par militārās tiesas darba sākšanu dod tieslietu ministrs.

Treškārt, saskaņā ar Tieslietu ministrijas sniegto informāciju pēdējos piecos gados Latvija izvēlējās turpināt dažu tiesu specializāciju, uzticot tām valsts mēroga jurisdikciju pār noteikta rakstura juridiskiem strīdiem. Šajā sakarā jāmin Jelgavas pilsētas tiesa, kas ir kompetenta izskatīt pieteikumus par akcionāru sapulces lēmumu pamatotību (kopš 2013. gada 1. jūlija), Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa, kas ir kompetenta izskatīt pieteikumus par rūpnieciskā īpašuma tiesībām, pieņemto lēmumu spēkā esību (kopš 2015. gada 1. janvāra) un Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa, kurai ir jurisdikcija pār starptautiskām bērnu nolaupīšanas lietām (no 2015. gada 1. marta).

Visbeidzot, 23 rajonu (pilsētu) tiesās ir arī specializēta iestāde - zemesgrāmatu nodaļa, kuras uzdevums ir risināt zemesgrāmatu jautājumus. Kopš 2018. gada 1. marta un tiesu teritoriālās reformas, deviņās rajonu (pilsētu) tiesās būtu jābūt septiņiem šādiem birojiem.

Saskaņā ar likumu "Par tiesu varu" zemesgrāmatu nodaļas ir iekļautas rajona (pilsētas) tiesās, t.i. zemesgrāmatu nodaļa ir daļa no rajona (pilsētas) tiesas. Katrai zemesgrāmatu nodaļai ir sava komanda, kuras sastāvā ir tiesneši, tiesnešu palīgi, tiesas konsultanti un atbalsta personāls. 2017. gadā kopumā bija 77 tiesneši un 198 tiesu darbinieki. Zemesgrāmatu nodaļās kopā

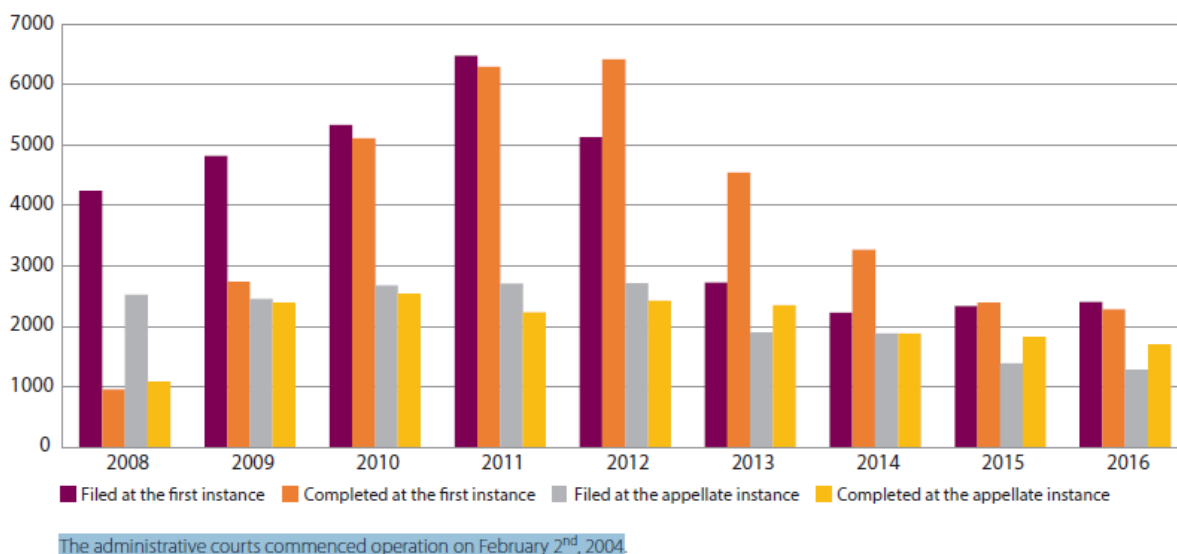
nodarbināti 275 cilvēki. Zemesgrāmatu nodaļām ir pirmās instances tiesas kompetence attiecībā uz nekustamā īpašuma un ar to saistīto nosaukumu reģistrēšanu zemesgrāmatā, kā arī izskatīt prasības par neapstrīdamu izpildi, parāda piedziņas rīkojumus un izsoles izsludināšanas apstiprināšanu. Otrajā instancē apgabaltiesas ir kompetentas izskatīt zemesgrāmatu nodaļas lietas.

Būtu jāizsaka vispārēja piezīme par tiesu specializāciju un precīzāk - par riskiem, kas saistīti ar specializēto tiesu darbību. Šādu risku novērtējums atspoguļots [Labas prakses rokasgrāmatā par tiesu darbības uzlabošanu](#) (CEPEJ (2016)14). Ņemot vērā, ka specializētās tiesas parasti nodarbojas ar diezgan jutīgām tiesību jomām, nevar izslēgt risku, ka tiesību interpretāciju un piemērošanu varētu ietekmēt politiska izdevīguma vai budžeta pieejamības apsvērumi. Turklāt, ja nav izstrādāta rotēšanas vai maiņas kārtība, tiesneša pastāvīga norīkošana uz vienu un to pašu specializēto tiesu var radīt situāciju, kad izveidojas neatļauta pazīšanās ar ierobežotu advokātu un ekspertu loku. Tāpēc ir būtiski nostiprināt šādu specializēto tiesu un tiesnešu neatkarību un objektivitāti.

Veicot Latvijas sistēmas detalizētāku analīzi, CEPEJ ekspertu grupa atzīmē tiesu pozitīvo attīstību un darbība efektivitāti administratīvajā jomā kopš specializēto administratīvo tiesu izveides. Ņemot vērā šo attīstību, kā arī balstoties uz tendenču analīzi šajā tiesvedības jomā, varētu paredzēt korigēt vai nu specializēto administratīvo tiesu skaitu (precīzāk tiesu palātu), vai cilvēkresursu apjomu, lai tos labāk pielāgotu faktiskajai vajadzībai šajā jomā (skat 4. attēlu par administratīvo lietu skaita būtisku samazinājumu no 2011. līdz 2012. gadam). Tomēr pašreizējā ziņojuma izstrādes procesā ir norādīts, ka specializētās administratīvās tiesas parasti nodarbojas ar sarežģītām lietām (piemēram, nodokļu strīdiem), ir ļoti iesaistītas lietu izskatīšanā (ņemot vērā *ex officio* izmeklēšanas principu, kas veicina šādu procesu) un neizmanto vienkāršotu procedūru. Tāpēc administratīvo tiesnešu izskatāmo lietu apjomu un efektivitāti nevajadzētu uzskatīt par salīdzināmiem ar to tiesnešu tiesībām, kas darbojas vispārējās jurisdikcijas tiesās. Šie aspekti būtu jāņem vērā pirms sistēmas sakārtošanas vai turpmākās reformas.

4.attēls: Iesniegto un izskatīto administratīvo lietu skaits no 2008. līdz 2016.gadam⁴⁵

NUMBER OF ADMINISTRATIVE CASES FILED AND COMPLETED

Vēl īpaši jāatzīmē situācija specializētajās tiesās, kurām ir valsts mēroga jurisdikcija pār ļoti specifisku juridisku strīdu kategoriju. Ekspertu grupa uzzināja, ka šāda veida specializācija un šo tiesu darbs Latvijā parasti tiek atzinīgi vērtēts. Tomēr jāņem vērā, ka var rasties vajadzība pieteikumus attiecīgajā tiesību jomā iesniegt visā valsts teritorijā, ne tikai tajā reģionā, kurā atrodas tiesa, kurai ir valsts līmeņa jurisdikcija. Piemēram, strīdi par akcionāru sapulces lēmumu pamatotību var rasties jebkurā pilsētā, kurā atrodas tirdzniecības uzņēmumi. Šāda tiesu specializācija (un tiesu kartes netieša veidošana) varētu apgrūtināt tiesu pieejamību, ja pilsētas, kurās atrodas attiecīgās rajona (pilsētas) tiesas, nebūs viegli pieejamas no visiem valsts reģioniem. Ja šo problēmu vēl var daļēji novērst, izmantojot tiešsaistes lietojumprogrammu vai videokonferenci, tad visus kritiskos aspektus novērtēt tomēr nebūs iespējams.

Visbeidzot būtu vērts pieminēt, ka viens no Eiropas Padomes darbības mērķiem ir samazināt pārmērīgu tiesu darba apjomu⁴⁶. Tāpēc Eiropas Padome jau pirms krietna laika ir paredzējusi tiesu nestrīdīgo jautājumu (piemēram, uzņēmējdarbības un zemes reģistru pārvaldību, noteiktu dokumentu reģistrēšanu un apstiprināšanu un sertifikātu izsniegšanu) nodošanu citām administratīvajām iestādēm, notāriem vai citiem speciālistiem. Šādu alternatīvu varētu apsvērt attiecībā uz Latvijas zemesgrāmatu nodaļām pat tad, ja neņem vērā, ka kopš 2018. gada 1. marta to skaits pastāvīgi tiek samazināts (no 23 līdz 7).

⁴⁵ Tiesu administrācijas brošūra "Progress = Employees + Innovations + Unity".

⁴⁶ Skat. Ministru komitejas rekomendācijas R (86) 12 II pielikumu par pasākumiem, lai novērstu un samazinātu pārmērīgu darba apjomu tiesās, kas pieņemts 1986. gada 16. septembrī.

Tiesnešu specializācija

Novērtēšanas procesa pirmajā posmā CEPEJ eksperti konstatēja, ka Latvijā ir maz tiesnešu, kas būtu specializējušies konkrētās jomās, izņemot tiesnešus, kuri strādā administratīvajās tiesās un zemesgrāmatu nodaļā⁴⁷. Šī situācija galvenokārt ir saistīta ar to, ka Latvijas tiesu sistēmu veido daudzas mazas rajona (pilsētas) tiesas, kurās ir 3–7 tiesneši, kam jāizskata dažādas lietas. Tāpēc lielākajā daļā pirmās instances tiesu nav tiesnešu, kuri būtu specializējušies juridisko strīdu tipoloģijā vai citās jomās.

Tikšanās laikā ar Tiesu administrāciju un Rīgas apgabaltiesas (kuras sastāvā ir 63 tiesneši) priekšsēdētāju CEPEJ eksperti uzzināja, ka rajonu tiesās un apgabaltiesās ir iespējama minimāla specializācijas pakāpe atkarībā no tiesnešu skaita katrā no šīm tiesām un tiesas priekšsēdētāja lēmuma. Vienīgais specializācijas līmenis bija civilo un krimināltiesību nodalīšana. Atsaucoties uz šo problēmu, Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājs pauda apņemšanos dažus civillietu departamenta tiesnešus specializēt "*komerclietās*".

Sanāksmju laikā eksperti saņēma vērtīgu informāciju no prokuroru pārstāvjiem, kas ir specializējušies dažādās krimināltiesību jomās (piemēram, kibernetizēti, finanšu noziegumi, naudas atmazgāšana utt.). Eksperti uzskata, ka tiesnešiem būtu jāievēro līdzīga specializācija šajās jomās, lai nodrošinātu tiesu darba kvalitāti.

Tomēr pēc tiesu teritoriālās reformas uzsākšanas situācija ir uzlabojusies, jo, apvienojot vairākas mazas pirmās instances tiesas, tiek izveidotas lielākas rajonu (pilsētas) tiesas. Saskaņā ar Tieslietu ministrijas datiem viens no pašreizējās reformas galvenajiem mērķiem ir veicināt tiesnešu specializāciju (skat. Tieslietu padomes 2016. gada 17. oktobrī pieņemto lēmumu Nr. 66, kura pielikumā uzskaitītā specializācija vairākās civillietu, krimināltiesību un administratīvo tiesību nozarēs tiek uzskatīta par līdzekli, lai nodrošinātu efektīvu lietas izskatīšanu).

Pēc rajonu (pilsētu) tiesu un apgabaltiesu priekšsēdētāju uzskatiem (Tieslietu ministrija konsultējās ar viņiem), reformas galvenos mērķus un adekvātu specializācijas līmeni var panākt tad, ja katrā tiesā ir aptuveni 30 tiesneši. Šādas tiesas ļautu tiesnešiem specializēties ne tikai klasiskajās civiltiesību un krimināltiesību jomās, bet arī specifiskākās nozarēs, piemēram, ģimenes tiesībās, darba tiesībās, uzņēmējdarbības tiesībās, maksātspējas procedūrās utt.

Šajā ziņā tiesnešiem būtu jādod iespēja izvēlēties jomu, kurā viņi vēlas specializēties un turpmāk apmeklēt atbilstošas mācības. Iepriekš minētais Tieslietu padomes lēmums Nr. 66 apstiprina, ka tiesneša specializācija notiek, ņemot vērā tiesas organizāciju, kā arī tiesneša darba pieredzi un specifiskās zināšanas. Tiesu administrācijas un katra tiesas priekšsēdētāja loma ir būtiska, lai pēc apspriešanās ar attiecīgajiem tiesnešiem labāk saskaņotu specializācijas procesu.

Parasti tiesnešu specializācija, kas dod viņiem iespēju iegūt lielāku pieredzi dažās tiesību jomās un tiesā, var uzlabot tiesu darba kvalitāti un ātrumu. Tomēr ļoti strikta specializācija varētu arī negatīvi ietekmēt tiesu sistēmas efektivitāti un objektivitāti (attiecībā uz pēdējo aspektu skat.,

---

⁴⁷ Noteiktu pagaidu specializāciju var uzskatīt par "*tiesnešu izmeklēšanas*" gadījumu. Apgabaltiesas priekšsēdētājs nosaka rajona (pilsētas) tiesas tās apgabaltiesas darbības teritorijā, kurās ir jāieceļ izmeklēšanas tiesnesis (uz 3 gadiem), kā arī tiesnešu izmeklēšanas darba grafiks reģionālās tiesas darbības teritorijā. Tiesnesis nevar izskatīt krimināllietas un vienlaikus pildīt izmeklēšanas tiesneša pienākumus.

piemēram, iepriekšminētos riskus, saistībā ar tiesu specializāciju). Iespējams, ka konkrētās specializācijas gadījumu skaits nav pietiekams, lai pamatotu specializētu tiesnešu esību šajā konkrētajā jomā. Būtu jāizvērtē iespēja specializētajiem tiesnešiem piešķirt dažādas darba kārtības, proti, piešķirt viņiem arī noteiktu skaitu "parastās" lietas, ja nav pietiekami daudz "specializēto" gadījumu, lai panāktu līdzsvarotu lietu sadali starp tiesnešiem.

Šādas jauktas kārtības pozitīvs piemērs ir Itālija. Saskaņā ar 2003. gada likumu Nr.168 vairākās rajona tiesās (*tribunālos*) tika izveidotas nodaļas, kas nodarbojās ar strīdiem, kas saistīti ar rūpniecisko un intelektuālo īpašumu. Vēlāk 2012. gada likums Nr. 1 (ratificēts ar 2012. gada 27. janvāra likumu) paplašināja šo nodaļu jurisdikciju (pārdēvēja tās par "*rajonu tiesu uzņēmumiem*") līdz strīdiem, kas saistīti ar konkurences tiesībām, uzņēmējdarbības tiesībām utt. Līdzīgas specializētās nodaļas darbojas arī apelācijas tiesu līmenī. Neņemot vērā plašāku kompetences jomu, šīs nodaļas saskaņā ar tiesas priekšsēdētāja lēmumu var lemt arī par "*parastajām lietām*", ciktāl šis uzdevums neierobežo ātru lietas izskatīšanu specializētajās jomās.

c. Tiesu teritoriālā reforma

Kā iepriekš minēts, Latvijā ir trīs līmeņu tiesu sistēma, kas izskata civillietas un krimināllietas (vispārējās jurisdikcijas tiesās) un administratīvajos jautājumus (specializētā jurisdikcija): rajona (pilsētas) tiesas darbojas kā pirmās instances tiesas; apgabaltiesas kā apelācijas instance un Augstākā tiesa kā kasācijas instance.

Kā jau tika minēts, CEPEJ ekspertu grupas pirmās misijas laikā (2017. gada jūlijā), Latvijā bija 27 rajonu (pilsētas) tiesas, sešas apgabaltiesas un Augstākā tiesa. 26 rajonu (pilsētu) tiesas ir vispārējās jurisdikcijas tiesas, vienai apgabaltiesai (sastāvā pieci tiesu nami, kas atrodas dažādos valsts reģionos) ir jurisdikcija pār administratīvajām lietām. Attiecīgi piecas apgabaltiesas ir vispārējās jurisdikcijas tiesas, un vienas apgabaltiesas pārziņā ir administratīvās lietas.

Rajona (pilsētas) tiesas sastāvā parasti ietilpst zemesgrāmatu nodaļa, kuras darbības teritorija atbilst rajona (pilsētas) tiesas darbības teritorijai. Rajona (pilsētas) tiesai var būt arī nodaļas – tiesu nami, kas atrodas attiecīgās rajona (pilsētas) tiesas darbības teritorijā.

Ministru kabinets lemj par rajona (pilsētas) tiesu, attiecīgo tiesu un zemesgrāmatu nodaļu darbības teritoriju. Šādi lēmumi tiek pieņemti, konsultējoties ar Tieslietu padomi. Turklāt CEPEJ komanda tika informēta, ka rajona (pilsētas) tiesu var apvienot ar citu rajona (pilsētas) tiesu tikai tad, ja Tieslietu padome tam piekrīt.

Latvija īsteno tiesu teritoriālo reformu, pārveidojot pa reģioniem, apvienojot vairāku mazāku rajonu (pilsētu) tiesas vienā un tajā pašā reģionā. Pirms reformas 65% rajona (pilsētas) tiesu bija īpaši mazas un nodarbināja 3-7 tiesnešus. 26% rajona (pilsētas) tiesās bija 8-14 tiesneši, un tikai trīs rajonu (pilsētas) tiesās bija vairāk par 14 tiesnešiem. Tādēļ Latvijai bija plašs pirmās instances tiesu tīkls diezgan nelielā valsts teritorijā. Tajā pašā laikā šīs tiesas bija diezgan mazas.

Vēl viena problēma, šķiet, ir tiesu / tiesnešu nevienmērīgā darba slodze un, jo īpaši, Rīgas pilsētas tiesu (gan rajonu, gan apgabaltiesu) pārslodze. Saskaņā ar Tieslietu ministrijas datiem 40% no visām Latvijas civillietām ir Rīgas pilsētas tiesu pārziņā. Šo pašu situāciju minēja Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājs. Šajā sakarā Tieslietu ministrija no 2014. gada par 10 vienībām

palielināja tiesnešu skaitu Rīgas rajona tiesās. Tomēr šobrīd galvenais instruments, kas tiek izmantots, lai novērstu Rīgas tiesu pārslodzi, šķiet, ir lietu nodošana citu reģionu rajona un apgabaltiesām.

Tiesu teritoriālā reforma tiek īstenota pakāpeniski. Katrs nākamais solis balstās uz iepriekšējo posmu rezultātu vispārēju analīzi. Lēmumu pieņemšanas process ietver iestāžu reorganizāciju un iestāžu individuālu novērtējumu. Tiek ņemta vērā tiesu un zemesgrāmatu nodaļu ģeogrāfiskā atrašanās vieta, iedzīvotāju blīvums, sabiedriskā transporta infrastruktūra, kā arī citi nozīmīgi apstākļi. Piemēram, kompetenču (tiesas sēžu) koncentrācija krimināllietās konkrētā vietā (tiesas ēkā) ir atkarīga no visbiežāk iesaistīto tiesībsargājošo iestāžu - policijas un prokuroru - atrašanās vietas.

No 2015. gada 1. maija Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa tika reorganizēta un apvienota ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesu. Tāpat Siguldas tiesa un Jūrmalas tiesa tika apvienotas ar Rīgas rajona tiesu. Tādējādi rajona tiesu skaits Rīgas apgabaltiesas teritorijā tika samazināts no 10 līdz 7. No 2016. gada 1. februāra reforma tika ieviesta Latgales reģionā. Rajona tiesu skaits Latgales apgabaltiesas teritorijā tika samazināts no 6 līdz 2.

No 2017. gada 1. februāra Rīgas pilsētas Zemgales rajona tiesa tika reorganizēta un apvienota ar Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesu. Izveidotās tiesas nosaukums ir Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa.

Sākot ar 2018. gada 15. janvāri, Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa tiks reorganizēta, pievienojot to Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesai (kas 2015. gadā jau tika apvienota ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesu).

No 2018. gada 1. februāra četras tiesas un to zemesgrāmatu nodaļas, proti, Talsu rajona tiesa, Kuldīgas rajona tiesa, Saldus rajona tiesa un Ventspils tiesa, tiks iekļautas Liepājas tiesā un tās zemesgrāmatu nodaļā, mainot tiesas nosaukumu uz Kurzemes rajona tiesa un attiecīgi Kurzemes rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa.

No 2018. gada 15. februāra 6 tiesas un to zemesgrāmatu nodaļas, proti, Alūksnes rajona tiesa, Gulbenes rajona tiesa, Madonas rajona tiesa, Cēsu rajona tiesa, Limbažu rajona tiesa un Valkas rajona tiesa tiks reorganizētas, pievienojot Valmieras rajona tiesai un zemesgrāmatu nodaļai, kā arī mainot tiesas nosaukumu uz Vidzemes apgabaltiesa un attiecīgi - Vidzemes apgabaltiesas Zemesgrāmatu nodaļa.

No 2018. gada 1. marta pārējās 6 tiesas un to zemesgrāmatu nodaļas, proti, Tukuma rajona tiesa, Dobeles rajona tiesa, Bauskas rajona tiesa, Aizkraukles rajona tiesa, Jēkabpils rajona tiesa un Ogres rajona tiesa tiks reorganizētas, pievienojot Jelgavas tiesai un zemesgrāmatu nodaļai, mainot tiesas nosaukumu uz Zemgales rajona tiesa un attiecīgi Zemgales rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļa.

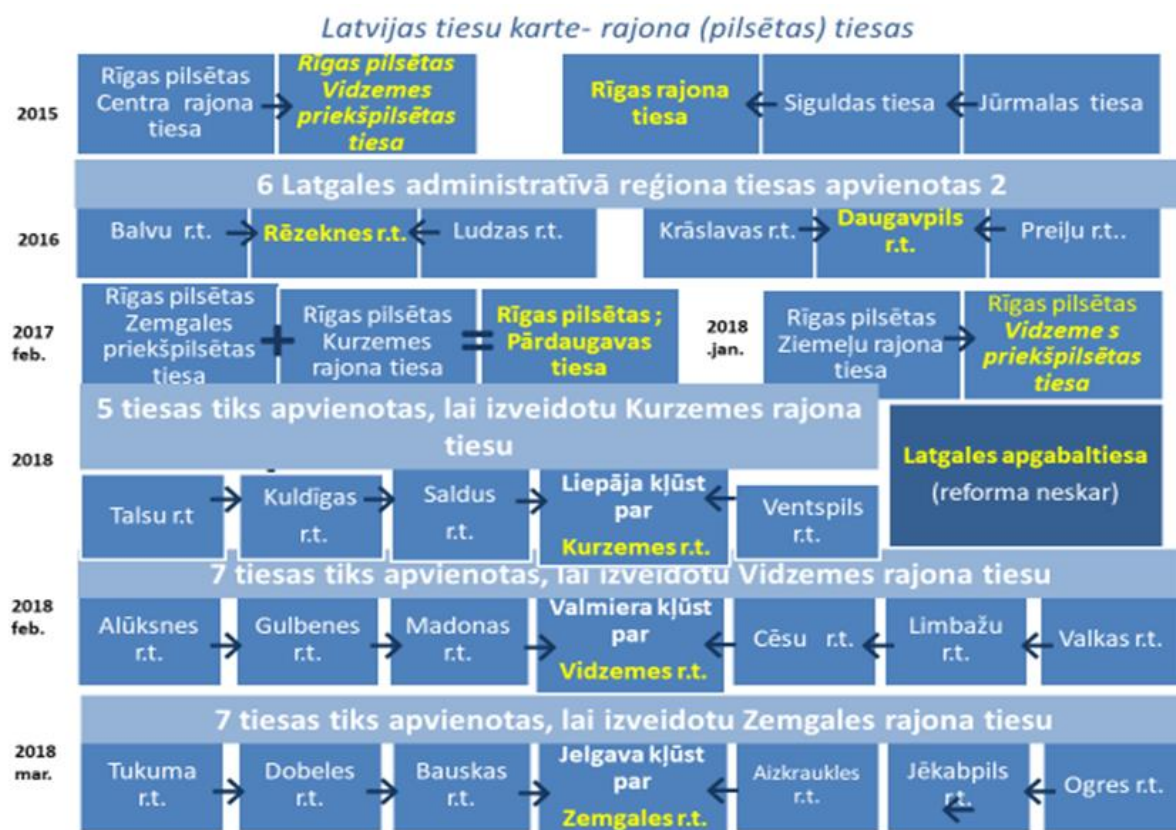
Tāpēc ir plāns izveidot vienu "galveno" tiesu katrā paplašinātā tiesu rajonā, izņemot Rīgu, nodrošinot šīs tiesas darbību visās paplašinātā rajona bijušo tiesu vietās. Līdzīgs risinājums ir paredzēts zemesgrāmatu nodaļām - viena zemesgrāmatu nodaļa nodrošina darbu visā iepriekšējo zemesgrāmatu nodaļu darbības teritorijā. Rīgas tiesu apgabālā būs četras rajonu tiesas - Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa un Rīgas rajona tiesa. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas

tiesa ir reorganizēta divas reizes - 2015. un 2017. gadā, savukārt Latgales priekšpilsētas tiesu reorganizācija nav skārusi.

Projektu vada Tieslietu ministrija. Saskaņā ar to Latvijas tiesu teritoriālā reforma tiks pabeigta 2018. gadā. Tā rezultātā 34 rajona tiesas, kas pastāvēja 2015. gadā, pakāpeniski tiks pārveidotas par 9 rajona tiesām (skat. 5. att. zemāk).

5.attēls: Tiesu teritoriālās reformas virzība kopš 2015.gada

(vispārējās jurisdikcijas rajona tiesas)

Noslēguma piezīmes par tiesu sistēmu un tiesu organizāciju

Vispārīgi

1. Latvijas tiesu sistēma reformētās trīslīmeņu tiesu sistēmas ietvaros piedāvā nepieciešamos tiesību aizsardzības standartus, atzīstot tiesības iesniegt pārsūdzības un apelācijas par tiesību jautājumiem.
2. Galvenās problēmas, kas saistītas ar tiesu neatkarību un Latvijas sabiedrības lielajām cerībām attiecībā uz tiesu varu, tiek risinātas, uzlabojot tiesu sistēmas organizāciju un darbību. Ir rūpīgi jāanalizē pašreizējā situācija, lai noteiktu jomas, kurās likumdošanas,

institucionālie, organizatoriskie un citi pasākumi var veicināt tiesu neatkarību un objektivitāti, efektivitāti un tiesu pieejamību.

3. CEPEJ grupa atbalsta plašas apspriedes, lai sniegtu priekšlikumus par Tiesiskās vides pilnveides komisijas izstrādātajām turpmākajām politikām un ieteikumiem, kā iekļaut tos ziņojumā "*Par Tieslietu padomes darba pilnveidošanu*".
4. Tieslietu ministram un Tieslietu ministrijai pašlaik ir "*starpnieka*" loma starp Tieslietu padomi un citām tiesu pašpārvaldes struktūrām, no vienas puses, un Saeimu un citām valsts iestādēm, no otras puses. Šī loma būtu rūpīgi jāpārvērtē. Ja ministram/ministrijai nav rīcības brīvības, un daudzos saistītos jautājumos tai nevajadzētu būt rīcības brīvībai, ministra/ministrijas iesaistīšana var radīt pārpratumus un aizdomas par iejaukšanos tiesu neatkarībā.

Tieslietu padome

5. Tieslietu ministrija ir izstrādājusi grozījumus, lai Tieslietu padomei piešķirtu jaunas kompetences, stiprinātu tiesu iestāžu neatkarību un mazinātu izpildvaras un likumdevēja ietekmi uz tiesnešu karjeru. Eksperti uzskata, ka šādi grozījumi būtiski uzlabotu situāciju attiecībā uz tiesnešu neatkarību. Šajā procesā noteikti būs lietderīgi smelties idejas no CCJE atzinuma Nr. 10 (2007) par Tieslietu padomes, kas strādā sabiedrības labā, darbu.
6. Tieslietu padomes sastāvs pilnībā neatbilst Eiropas Padomes ieteikumiem. Tieslietu padomes *ex officio* locekļu skaits ir pārāk liels, un to var pārskatīt, palielinot to tiesnešu īpatsvaru, kurus ir ievēlējuši viņu kolēģi.
7. Tiesneša amata kandidātu atlasei/novērtēšanai un tiesnešu novērtēšanai jābūt tiesnešu pašpārvaldes kompetencē. Lai to pienācīgi veiktu, Tieslietu padomei un citām iesaistītajām struktūrām nepieciešami atbilstoši resursi un administratīvs atbalsts.
8. Lai palielinātu tiesu varas neatkarību, būtu jāapsver iespēja piešķirt Tieslietu padomei tiesības sevi pārstāvēt un tikt uzklausītai diskusijās ar Saeimas finanšu komisiju, ja tas vēl nav noticis.
9. Tieslietu padomei būtu lietderīgi tikt ar tiesnešu apvienību pārstāvjiem un apspriest tiesu iestāžu prioritātes un tos jautājumus, kas īpaši interesē šīs asociācijas.

Tiesneša amata kandidātu atlases komisijas

10. Tiesneša amata kandidātu atlases komisiju statuss, sastāvs un locekļu iecelšanas kārtība neatbilst Eiropas Padomes ieteikumiem. Jautājums tiek pārskatīts, un notiek tiesnešu atlases, apmācības, novērtēšanas un iecelšanas sistēmas reforma.

Specializētās tiesas

11. Saskaņā ar Eiropas tendencēm Latvijas tiesu sistēmā darbojas specializētās tiesas. Īpaši pozitīvas atsauksmes tika saņemtas par tiesu darbu un administratīvo tiesu pieņemto lēmumu kvalitāti.
12. Ņemot vērā risku, ka specializētās tiesas var interpretēt un piemērot tiesību aktus politiskās lietderības vai budžeta pieejamības apsvērumu ietekmē, ir būtiski stiprināt to neatkarību un objektivitāti.

13. Specializācijas procesā jāņem vērā tiesnešu vēlmes un atbilstošu apmācību nepieciešamība. Norīkojot tiesnešus specializētā nozarē, būtu jāveic atbilstoši pasākumi, lai nodrošinātu viņu neatkarību. Tā kā nav rotēšanas vai maiņas kārtības, būtu jāveic pasākumi, lai novērstu to, ka tiesneša norīkošana uz vienu un to pašu specializēto tiesu vai nodaļu negatīvi ietekmē viņa objektivitāti.
14. Attiecībā uz specializētām tiesām, kuru valsts mēroga jurisdikcijā ir ļoti specifiski juridiski strīdi, uzmanība būtu jāpievērš tam, lai nodrošinātu šo tiesu pieejamību, ņemot vērā to ģeogrāfisko atrašanās vietu valstī.

Tiesu teritoriālā reorganizācija

15. Tiesu teritoriālā reorganizācija ir pozitīvs solis ceļā uz labāku darba slodzes un resursu sadalījumu visā valsts tiesu sistēmā. Pastāvīga tiesu teritoriālā reforma un, jo īpaši, vidēju tiesu izveide ļautu padziļināt tiesnešu specializāciju. CEPEJ eksperti pozitīvi vērtē tiesu pakāpeniskās reorganizācijas politiku, ko apstiprinājušas Latvijas iestādes.

B. Tiesneši un tiesu darbinieki

CEPEJ grupa vēlētos sākt šo nodaļu, vēlreiz uzsverot, ka tiesu neatkarība ir tiesiskuma un taisnīgas tiesas nodrošināšanas priekšnoteikums. CEPEJ savā atzinumā skaidri norādīja, ka tiesu iestāžu neatkarību var apdraudēt dažādi faktori, kas var nelabvēlīgi ietekmēt tiesvedību⁴⁸, problēmas saistībā ar tiesnešu atlasi un iecelšanu amatā⁴⁹, tiesnešu sākotnējo sagatavošanu un kvalifikācijas celšanu⁵⁰, neapmierinoši aspekti saistībā ar tiesu sistēmas organizāciju un iespējamu tiesnešu civiltiesisko un kriminālatbildību⁵¹, kā arī finanšu resursu trūkums⁵². Kā jau šajā ziņojumā minēts, atsevišķu tiesnešu neatkarību nodrošina tiesu iestāžu neatkarība kopumā⁵³. Tāpēc šī ziņojuma daļa, kas veltīta tiesnešu neatkarības un objektivitātes garantijām, ir jālasa kopā ar apsvērumiem par tiesu iestāžu institucionālo neatkarību, kā minēts A.a. sadaļā vai pārējās ziņojuma daļās.

Statistikas dati

2014. gadā Latvijā bija 488 profesionāli tiesneši jeb 24,38 tiesneši uz 100 000 iedzīvotājiem (2010. gadā apmēram 21), savukārt Eiropas vidējais rādītājs bija 18,45 tiesneši. Tiesu darbinieku skaits, tostarp palīgu, sekretāru un tehnisko darbinieku, kā arī Augstākās tiesas īpašo nodaļu, piemēram, to kas atbild par tiesas atzinumu apkopošanu, analīzi un publicēšanu, skaits bija 78,84 uz 100 000 iedzīvotājiem (2010. gadā - 71,8), bet Eiropas vidējais rādītājs bija 55,33. Tiesu darbinieki uz vienu tiesnesi: 2010. gadā - 3,4; 2012. gadā - 3,4 un 2014. gadā - 3,5, kas atbilst Eiropas vidējam rādītājam.⁵⁴

Salīdzinot ar citām Eiropas valstīm, šķiet, ka Latvijas tiesu sistēmā netrūkst tiesnešu un atbalsta personāla.⁵⁵

a. Tiesnešu atlase, iecelšana amatā un karjera

Venēcijas komisija sava "Ziņojuma par tiesu sistēmas neatkarību" I. daļā "Tiesnešu neatkarība"⁵⁶ uzsvēra: "7. Tiesnešu neatkarība un, rezultātā, tiesnešu reputācija konkrētā sabiedrībā ir atkarīga no daudziem faktoriem. Papildus institucionālajiem noteikumiem, kas garantē neatkarību, ļoti svarīgs ir tiesneša raksturs un profesionalitāte. Būtiska nozīme ir arī tiesiskajai kultūrai kopumā.

⁴⁸ Skat. CCJE *Magna Carta of Judges* (2010), 3. un 4. pants.

⁴⁹ Skat. CCJE *Opinion No. 1(2001) on standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges*, 20., 25., 37., 45. pants, utt.

⁵⁰ Skat. CCJE *Opinion No. 4(2003) on training for judges*, 4., 8., 14. un 23.-37. pants.

⁵¹ Skat. CCJE *Opinion No. 3(2002) on ethics and liability of judges*, 51. pants.

⁵² Skat. CCJE *Opinion No. 2(2001) on the funding and management of courts*, 2. pants.

⁵³ Skat. [Council of Europe Recommendation CM/Rec\(2010\)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities](#), 4. lpp.

⁵⁴ Skat. CEPEJ-STAT datubāzi <https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2016/STAT/default.asp>

⁵⁵ Salīdzinot tiesnešu skaitu Latvijā ar citām Eiropas valstīm, jāņem vērā tiesu sistēmā esošo Latvijas zemesgrāmatu nodaļu īpatnība, kā arī šajos birojos strādājošo īpašo tiesnešu kategorija.

⁵⁶ "[Report on the independence of the judicial system. Part I: The independence of judges](#)", ko pieņēmusi Venēcijas komisija 2010.gada 16. martā, 7.-8.lpp.

8. *Institucionālie noteikumi jāveido tā, lai nodrošinātu augsti kvalificētu un uzticamu tiesnešu atlasī un noteiktu apstākļus, kādos tiesneši var strādāt, nebūdami pakļauti ārējai ietekmei.*"

Saskaņā ar ziņojumu *"Izaicinājumi tiesu neatkarībai un objektivitātei Eiropas Padomes dalībvalstīs"*⁵⁷ Eiropas Padomes dalībvalstīs pastāv atšķirīga tiesnešu un prokuroru amatā iecelšanas (tostarp atlasēs) kārtība. Piemēram, amatā ieceļ Tieslietu padome vai cita neatkarīga iestāde, vai ievēl Parlaments un ieceļ izpildvara. Katrai sistēmai ir savas priekšrocības un trūkumi. Ziņojumā teikts, ka dalībvalstīs ir ieviesti oficiāli noteikumi un Tieslietu padomes, lai nodrošinātu tiesnešu un prokuroru neatkarību. Lai gan paši par sevi šādi pasākumi ir atzinīgi vērtējami, formālie noteikumi negarantē to, ka lēmumi par iecelšanu amatā tiek pieņemti objektīvi un bez politiskas ietekmes. Izpildvaras un likumdevēja ietekme uz lēmumiem par iecelšanu amatā ir jāierobežo, lai novērstu iecelšanu amatā politisku iemeslu dēļ. Gadījumos, kad ievēl Parlaments, pastāv tiesnešu un prokuroru politizēšanas risks.

Likuma "Par tiesu varu" 51.pants *"Tiesnesim izvirzāmās prasības"* nosaka tiesneša amata kandidātu atlasēs kārtību tiesu iestādēs, kā arī galvenās prasības kandidātiem. Tas attiecas uz tādiem principiem kā nediskriminēšana un konkursa procedūra.

Pēc 2018. gada 18. janvāra grozījumiem 51. panta 1. punktā ir uzskaitīti šādi vispārīgie nosacījumi, kuriem atbilst tiesneša amata kandidāts:

"(1) Par rajona (pilsētas) tiesas tiesnesi var būt persona, kura atbilst šādām obligātajām prasībām:

- 1) tā ir Latvijas pilsonis;*
- 2) tā prot valsts valodu augstākajā līmenī;*
- 3) tā ir ieguvusi augstāko profesionālo vai akadēmisko izglītību (izņemot pirmā līmeņa profesionālo izglītību) un jurista kvalifikāciju, kā arī maģistra vai doktora grādu;*
- 4) tai ir nevainojama reputācija;*
- 5) tā ir sasniegusi 30 gadu vecumu.*

52.pants izvirza papildu nosacījumus rajona (pilsētas) tiesas tiesneša amata kandidātam:

"Par rajona (pilsētas) tiesas tiesnesi var būt persona, kura:

- 1) vismaz piecus gadus darbojusies juridiskajā specialitātē pēc jurista kvalifikācijas iegūšanas vai vismaz piecus gadus strādājusi tiesas priekšsēdētāja palīga vai tiesneša palīga amatā;*
- 2) ir nokārtojusi kvalifikācijas eksāmenu;*
- 3) atbilst šā likuma 51. panta pirmās daļas prasībām."*

Savukārt 55. pants *"Personas, kuras nevar būt par tiesneša amata kandidātu"*, gluži pretēji, paredz izslēgšanas kritērijus (grozīti 2018. gada 18. janvārī);

"Par tiesneša amata kandidātu nevar būt personas:

- 1) kuras agrāk sodītas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas);*

---

⁵⁷ [Report "Challenges for judicial independence and impartiality in the member states of the Council of Europe"](#), ko CCJE prezidijs un CCPE birojs kopīgi sagatavoja Eiropas Padomes ģenerālsēdētāram 2016. gada 24. martā (SG / Inf (2016) 3rev), 9.lpp.

- 2) kuras agrāk izdarījušas noziedzīgu nodarījumu, bet no soda izciešanas atbrīvotas sakarā ar noilgumu, amnestiju vai apžēlošanu;
- 3) pret kurām kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata;
- 4) pret kurām uzsākta kriminālvajāšana;
- 5) kurām pasludināts fiziskās personas maksātspējas process un no tā izbeigšanas dienas nav pagājuši pieci gadi;
- 6) kuras ieguvušas parādnieka statusu saskaņā ar "Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumu";
- 7) kuras ir vai ir bijušas PSRS vai Latvijas PSR Valsts drošības komitejas, PSRS Aizsardzības ministrijas, ārvalstu drošības dienesta, armijas izlūkdienesta vai pretizlūkošanas dienesta štata vai ārštata darbinieki, minēto institūciju aģenti, rezidenti vai konspiratīvā dzīvokļa turētāji;
- 8) kuras ir vai ir bijušas ar Latvijas Republikas likumiem, Augstākās padomes lēmumiem vai tiesas nolēmumiem aizliegto organizāciju dalībnieki (biedri) pēc šo organizāciju aizliegšanas;
- 9) kuras, pamatojoties uz lēmumu disciplinārlietā, atceltas no tiesneša amata, no zvērināta tiesu izpildītāja, zvērināta tiesu izpildītāja palīga, zvērināta notāra, zvērināta notāra palīga amata, izslēgtas no zvērinātu advokātu vai zvērinātu advokātu palīgu skaita vai atlaistas no prokurora amata un no disciplinārlietā pieņemtā lēmuma spēkā stāšanās brīža nav pagājuši pieci gadi."

CEPEJ eksperti uzskata, ka ir pamatoti izslēgt gadījumus, kad personas, kuras ir atzītas par vainīgām noziedzīgos nodarījumos, var kļūt par tiesnešiem. Eksperti nepārzina Latvijas krimināltiesības, jo īpaši ar šajā likumā noteikto noziedzīgo nodarījumu klasifikāciju un to, kādi nodarījumi tiek uzskatīti par noziedzīgiem vai tiek attiecināti uz citām kategorijām, piemēram, administratīvajiem pārkāpumiem. Taču, ja 55. panta 1.-3. punkta noteikumi liegtu personām, kuras, piemēram, agrīnā vecumā ir bijušas vainīgas kādā nelielā noziedzīgā nodarījumā, ieņemt tiesneša amatu tikai šī iemesla dēļ, tad, iespējams, tie jāuzskata par pārāk skarbiem. Attiecībā uz to personu izslēgšanu, pret kurām ierosināta kriminālvajāšana (4.punkts), var jautāt, vai nebūtu prātīgi izskatīt katru gadījumu individuāli. Skaidrs, ka daži kriminālprocesi beidzas ar to, ka lieta tiek izbeigta vai persona tiek attaisnota; ir gadījumi, kad izmeklēšana prasa laiku pirms personu beidzot var attaisnot⁵⁸. Tādēļ ir iespējams, ka kandidāts ir iesaistīts izmeklēšanā, bet patiesībā attaisnošana jau ir saskatāma. Vai tas liedz šo kandidatūru izskatīt? CEPEJ eksperti atzīst, ka tie ir sarežģīti jautājumi un ka sabiedrībai ir svarīgi, lai tiesneši būtu un tiktu uzskatīti par nevainojamām personām, taču šie īpašie noteikumi tiek uzskatīti par pārāk stingriem un, iespējams, tos var pārskatīt.

Likuma "Par tiesu varu" 57. pantā teikts: "*Rajona (pilsētas) tiesas tiesneša un apgabaltiesas tiesneša kandidatūru iecelšanai vai apstiprināšanai amatā izvirza tieslietu ministrs, pamatojoties uz tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu*". Turklāt ir atzīts, ka novērtēšanas brīdī atlases procedūras veic tiesneša amata kandidātu atlases komisijas.

⁵⁸ Skat. arī B.b. sadaļā skaidrotos iemeslus, kāpēc nav pieļaujama tiesnešu automātiska atstādināšana no amata, ja viņi tiek pakļauti "tiesībām uz aizstāvību kriminālprocesā", kas nozīmē, ka attiecībā uz viņiem ir sākta kriminālvajāšana.

51. panta 3. punktā teikts: *“Konkursa nolikumu pēc tieslietu ministra un Augstākās tiesas priekšsēdētāja ierosinājuma apstiprina Tieslietu padome”*. 52. panta 4. punktā pirms 2018. gada 18. janvāra grozījumiem bija teikts: *“Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā tiek izvēlēti tiesneša amata kandidāti, praksi un kvalifikācijas eksāmenu”*. Izvērtējot šos noteikumus, CEPEJ ekspertu grupai bija grūti saprast, kāpēc likumdevējs uzticēja Tieslietu padomei apstiprināt konkurences nolikumu un Ministru kabinetam pieņemt kārtību, kādā tiek izvēlēti tiesneša amata kandidāti. Ekspertu grupai bija pieejams Ministru kabineta 2009. gada 3. marta noteikumu Nr. 204 *“Tiesneša amata kandidāta atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības”* (Noteikumi Nr.204) tulkojums angļu valodā. Turklāt ekspertu grupa tika informēta par 2012. gada 10. janvāra nolikumu *“Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša atlases konkursa nolikums”* un 2011. gada 27. septembra nolikumu *“Augstākās tiesas tiesneša amata kandidātu atlases atklāta konkursa nolikums”*. Tie abi ir apstiprināti Tieslietu padomē⁵⁹.

Iepriekšējā rindkopā minētie noteikumi tagad ir aizstāti ar 54/1. panta un 54/2. panta 1. punkta redakciju, kas Tieslietu padomei piešķir pilnvaras noteikt rajona (pilsētas), apgabaltiesas un Augstākās tiesas tiesneša amata kandidātu atlases, apmācības un kvalifikācijas eksāmenu kārtību.

Šķiet, ka jaunākie grozījumi aizstās Ministru kabineta noteikumus Nr. 204 ar noteikumiem, kurus pieņems Tieslietu padome. CEPEJ komanda to varētu uzskatīt par pozitīvu soli. Ja tas tā būs, turpmākās atziņas par noteikumiem, kas ir spēkā novērtējuma brīdī, un tā īstenošanas novērtējums var būt noderīgi Tieslietu padomei, pieņemot jaunus noteikumus.

Noteikumi Nr. 204 sākās ar *“Vispārīgiem noteikumiem”*, kuros teikts:

“1. Noteikumi nosaka pirmo reizi izvirzīta apgabaltiesas, rajona (pilsētas) tiesas un zemesgrāmatu nodaļas tiesneša amata kandidāta (turpmāk – tiesneša amata kandidāts) atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības.”

2. Tiesneša amata kandidāta atlases un stažēšanās norisi nodrošina Tiesu administrācija (turpmāk – administrācija)”.

Šajos noteikumos procedūra ir detalizēti izstrādāta. Tā veicina vienlīdzīgu attieksmi pret visiem kandidātiem un mazina negodīguma risku, taču padara procedūru sarežģītu, garu un neelastīgu.

Procedūra ir plaša un tāpēc ilgstoša. Tajā ietilpst:

1. strukturēta intervija, kurā novērtē tiesneša amata kandidāta prasmi:

“20.1. iegūt un analizēt informāciju, lai izdarītu pamatotus secinājumus;

20.2. pieņemt lēmumus, izvērtējot informāciju un izmantojot dažādas pieejas problēmas risinājumam;

20.3. izskaidrot un pārliecināt par savu viedokli;

20.4. analizēt savu rīcību un uzklaustīt kritiku;

20.5. rast kompromisu problēmsituācijās;

20.6. saglabāt emocionālu līdzsvaru stresa situācijās”.

---

⁵⁹ Šie divi noteikumi regulē tiesnešu konkurences nosacījumus vakanto amata vietu aizpildīšanai rajona (pilsētas), apgabaltiesās un Augstākajā tiesā. Tie ir pieejami latviešu valodā: www.at.gov.lv

2. profesionālās sagatavotības pārbaude, kas notiek vienā dienā rakstiski un sastāv no testa (30 jautājumi) un esejas prezentācijas (maksimāli 3 lp. par komisijas izvēlēto tēmu) (26. punkts), Testā ir 30 jautājumi. Tests pārbauda tiesneša amata kandidāta:

“30.1. vispārējo erudīciju un juridisko loģiku;

30.2. pamatzināšanas šādās jomās:

30.2.1. administratīvās tiesības;

30.2.2. Eiropas Savienības tiesības;

30.2.3. tiesību teorija;

30.2.4. tiesu iekārta.”

3. Tiesneša amata kandidāta stažēšanās valsts pārvaldes iestādē, tiesā vai zemesgrāmatu nodaļā (58. punkts);

4. kvalifikācijas eksāmens (68. punkts), kurā *“pārbauda tiesneša amata kandidāta zināšanas par administratīvo procesu, civilprocesu, kriminālprocesu vai zemesgrāmatu darbību regulējošajiem tiesību aktiem atbilstoši tiesneša amata vietai, uz kuru kandidē tiesneša amata kandidāts. Kvalifikācijas eksāmenā ir divi jautājumi un juridiskās problēmas uzdevums (turpmāk – kāzuss)”*.

CEPEJ ekspertu grupai nav pierādījumu, ka procedūra neatbilst Eiropas Padomes Rekomendācijai, jo īpaši 44. punkta noteikumiem, kuros teikts: *“Lēmumiem par tiesnešu atlasī un karjeru vajadzētu balstīties uz objektīviem kritērijiem, kurus nosaka likums vai kompetentās iestādes. Šādiem lēmumiem jābūt balstītiem uz nopelniem, ņemot vērā kvalifikāciju, prasmes un spējas, kas nepieciešamas, lai izskatītu lietas, piemērojot tiesību aktus, vienlaikus respektējot cilvēka cieņu”*. Parasti uz katru izsludināto vakanci ir desmit kandidāti.

Tas, vai konkrētās atlasē procedūras un kandidātu kvalifikācijas eksāmeni praksē atbilst objektīviem kritērijiem un balstās uz tiem pašiem profesionālās kompetences standartiem vai citiem būtiskiem nopelniem, jāvērtē Latvijas sabiedrībai. Eksperti nevarēja izdarīt skaidru secinājumu, pamatojoties uz to, ka "novērtēšanas komisijas", kas veic veiksmīgu tiesnešu amata kandidātu atlasī un piedāvā viņu turpmāko kandidatūru, tiek izveidotas pēc *ad hoc* principa. Tas nozīmē, ka faktiski pastāv vairākas šādas komisijas, kuru sastāvā ir vienu un to pašu iestāžu izvirzītas personas, kurām jāizvēlas tiesneša amata kandidāti dažādām tiesām vai, citiem vārdiem sakot, tiesneša amata kandidātu atlasē komisijas sastāvs dažādās tiesās atšķiras. Var pieņemt, ka komisijas sastāvā ir dažādi locekļi objektīvu iemeslu dēļ. Komisijas var, iespējams, nepiemērot visiem tiesneša amata kandidātiem vienādas prasības un vērtēšanas kritērijus, bet vienas tiesu iestādes ietvaros visus kandidātus vērtē viena komisija.

Ir ārkārtīgi svarīgi spēt piesaistīt piemērotus kandidātus. Procedūra nedrīkst to kavēt. Latvijā piemērotās procedūras ilgums ir tas faktors, kas var atturēt kandidātus no pieteikšanās tiesneša amatam. Līdz procedūras pašām beigām nav skaidrs, vai kandidāts patiešām tiks apstiprināts amatā.

Protams, daudzi aspekti ietekmē to, vai ir interese pieteikties tiesneša amatam, piemēram, alga, atrašanās vieta, personāla kvalitāte un vispārējie darba apstākļi. Ekspertu grupa tika informēta, ka Latvijas tiesnešu alga ir diezgan zema, salīdzinot ar ierēdņu atalgojumu ārpus tiesu sistēmas, un personāla kvalitāte, īpaši runājot par tiesnešu palīgiem, ne vienmēr ir tik laba, kā vajadzētu. Atbildot uz aptaujas anketu *“Tiesnešu neatkarības un tiesnešu objektivitātes nodrošināšana Latvijā”*, 90% aptaujāto tiesnešu minēja, ka tiesnešu atalgojums neatbilst viņu profesijai un

pienākumiem, negarantē neatkarību, nepasargā viņus no korupcijas riska. Atlikušie 10% respondentu uzskatīja, ka pašreizējā atlīdzība ir tikai daļēji samērīga. Iespējams, ka daži komentāri norāda uz to, ka zemais atalgojums īpaši ietekmē vīriešu iedzīvotāju daļu, un šāda alga novedīs pie tā, ka vīrieši pilnībā aizies no tiesu sistēmas. CEPEJ ekspertu grupa nepārprotami brīdina par diskrimināciju dzimuma dēļ saistībā ar tiesnešu apstiprināšanu amatā, karjeru vai atalgojumu. Tajā pašā laikā jārisina jautājums par dzimumu līdzsvara trūkumu, ņemot vērā īpašos apstākļus. Lai gan šie jautājumi nav iekļauti pašreizējā novērtējumā, tie jāanalizē un jāizdara attiecīgi secinājumi.

Atlases un amatā apstiprināšanas procedūras ilgums (zināms, ka tas aizņem aptuveni gadu) arī nav labvēlīgs tiesām un zemesgrāmatu nodaļām, jo īpaši tāpēc, ka procedūra sākas tikai tad, kad atbrīvojusies vakance. Tāpēc līdz vakances aizpildīšanai paiet ilgs laiks.

Amatu tiesu iestādēs katru gadu pametīs vairāki tiesneši. Tāpēc ir paredzams, ka radīsies vairākas vakances. Mēs iesakām izveidot jaunu sistēmu, kas nodrošinātu, ka vakances tiek aizpildītas pēc iespējas ātrāk, bez nevajadzīgas kavēšanās. Tas veicinās netraucētu tiesu darbu. Saskaņā ar šo jauno sistēmu katru gadu jāizvēlas pietiekams skaits tiesneša amata kandidātu (jāapmāca, ja nepieciešams), lai aizpildītu gaidāmās vakances. Lai iegūtu aptuvenu to tiesnešu skaitu, kuri būs jāaizvieto, nepieciešami statistikas dati. Tas nozīmē, ka kandidātiem vajadzētu būt iespējai uzsākt procedūru, pirms viņi ir iesnieguši pieteikumu kādam konkrētam tiesneša amatam. Procedūrai jābūt iespējami racionālai un kompaktai.

Ja kandidāts veiksmīgi iztur atlases procedūru, Saeima lemj par kandidāta apstiprināšanu amatā. Ja vien tas nav politisks lēmums, Saeimas līdzdalība nerada bažas.

Pēc tiesnešu apvienību pārstāvju domām tiesneša amata kandidātu atlasē piedalās pārāk daudz izpildvaras pārstāvju. Neskatoties uz to, ka šajā procesā piedalās vairākas iestādes, tiesnešu asociāciju pārstāvji minēja, ka izšķirošā loma ir amata kandidātu atlases komisijām. Tās izveidojis Tiesu administrācijas direktors, kurš arī ieceļ amatā šo komisiju priekšsēdētājus.

Turklāt CEPEJ ekspertu grupas tikšanās laikā vairāki tiesneši apšaubīja šo komisiju ierēdņu (kas nav tiesneši) kvalifikāciju un prasmes. Pēc viņu domām ir iespējamās situācijas, kad kādu, kurš ir bijis tiesneša palīgs, vēlāk nodarbina Tiesu administrācija/Tieslietu ministrija, un viņš kļūst par atlases komisijas locekli. Šāda situācija neradītu bažas par atlases komisijas locekļa kvalifikāciju, bet tiesnešu viedoklim šādā jutīgā jautājumā jāpievērš pienācīga uzmanība.

Īsumā tiesneša amata kandidātu atlases process ir šāds:

- vakance tiek paziņota Latvijas valdības oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" un internetā (ne katrai tiesai, bet valsts mērogā);
- konkursā atļauts piedalīties tiem kandidātiem, kuri atbilst likumā noteiktajām prasībām;
- kandidāti iziet strukturētu interviju un profesionālās sagatavotības pārbaudi, ko veic novērtēšanas komisija, lai novērtētu viņu prasmju atbilstību tiesneša pienākumu pildīšanai un kandidātu profesionālās zināšanas. Jautājumu pamatā ir civiltiesības, krimināltiesības un administratīvie tiesību akti, Eiropas Savienības tiesības, tiesību teorija un tiesu organizācija;

- pēc testa un intervijas rezultātu novērtēšanas, komisija izvēlas kandidātu, kurš ir ieguvis visaugstāko vērtējumu⁶⁰, kā arī veido to kandidātu sarakstu, kuri ieguvuši minimāli nepieciešamo punktu skaitu un ir piemēroti tiesneša amatam (kvalificēti kandidāti), tad iesniedz rezultātus Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai;
- kandidātam, kurš ieguvis augstāko punktu skaitu, pēc Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas ieteikuma jāiziet obligātā prakse (tiesā vai citā valsts pārvaldes iestādē);
- šīs prakses beigās kandidātu vērtē Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija kvalifikācijas eksāmenā (mutiskais eksāmens), kas sastāv no diviem konkrētiem jautājumiem un lietas analīzes. Kvalifikācijas eksāmena laikā pārbauda kandidāta zināšanas par likumiem un noteikumiem, kas reglamentē administratīvo procesu, civilprocesu, kriminālprocesu vai zemesgrāmatu nodaļas darbību, saskaņā ar tiesneša amatu, kuram kandidāts ir pieteicies. Kandidātam ir ne mazāk kā viena stunda, lai sagatavotu prezentāciju;
- pozitīvu vērtējumu ieguvušo vērtējumu kandidātu saraksts tiek iesniegts tieslietu ministram kopā ar Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu par viņu profesionālo sagatavotību;
- visbeidzot kandidātus apstiprina Saeima pēc tieslietu ministra ieteikuma;
- Tieslietu padome nosaka tiesu vai tiesu namu, kurā jaunievēlētais tiesnesis strādās.

Tā kā rajonu (pilsētu) tiesu tiesneši sākotnēji tiek iecelti uz trīs gadu termiņu, šī perioda beigās viņu darbu vērtē Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija. Saeima pēc tieslietu ministra priekšlikuma, pamatojoties uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu par tiesneša profesionālo darbību, apstiprina viņu amatā uz neierobežotu laiku vai atkārtoti ieceļ amatā uz laiku līdz diviem gadiem.

Likums "Par tiesu varu" paredz vairākas īpašas prasības attiecībā uz apgabaltiesu (53. pants) un Augstākās tiesas (54. pants) tiesnešu amata kandidātiem. Ir vērts pieminēt, ka rajona tiesas vai Augstākās tiesas tiesneša amatam izņēmuma kārtā var pieteikties arī personas bez iepriekšējas pieredzes tiesneša amatā, kurām ir ievērojama akadēmiskā personāla pieredze (10-15 gadi) vai pieredze citās skaidri noteiktās juridiskās profesijās, un kuras ir nokārtojušas kvalifikācijas eksāmenu.

Saeima pēc tieslietu ministra priekšlikuma, pamatojoties uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu amatā ieceļ vai apstiprina Apgabaltiesas tiesnesi bez pilnvaru termiņa ierobežojuma (57. un 61. pants). Pamatojoties uz Saeimas lēmumu par tiesneša iecelšanu apgabaltiesas tiesneša amatā, Tieslietu padome nosaka konkrētu apgabaltiesu vai tiesu namu, kurā tiesnesis pildīs pienākumus.

Saeima pēc Augstākās Tiesas priekšsēdētāja priekšlikuma apstiprina amatā Augstākās Tiesas tiesnesi bez pilnvaru termiņa ierobežojuma, pamatojoties uz attiecīgā departamenta atzinumu. Pirms 2018. gada 18. janvāra grozījumiem šo atzinumu sniedza Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija (59. un 62. pants).

Tiesnešu atlases un apstiprināšanas amatā kārtība rada vairākus jautājumus. Pirmais jautājums ir saistīts ar pieeju tiesnešu apstiprināšanai amatā uz pārbaudes laiku. Saskaņā ar Eiropas praksi parasti tiesnesi amatā ieceļ uz pilnu laiku līdz likumā noteiktajam pensijas vecumam. Šī pieeja ir visnotaļ problemātiskāka no neatkarības viedokļa. Tomēr ANO tiesu varas neatkarības principi

---

⁶⁰ Šī saraksta "funkcija" nav pilnībā skaidra, vien tas, ka labākais kandidāts uzsāk jaunu apmācību/stažēšanās posmu.

(1985. gads), Rekomendācija un Eiropas harta "Par tiesnešu statusu" (1998. gads) paredz iespēju iecelt amatā uz noteiktu termiņu, nevis līdz likumā noteiktam pensionēšanās vecumam. Šo risinājumu bieži izmanto valstīs, kurās ir relatīvi jaunas tiesu sistēmas, un ir praktiski nepieciešams vispirms noskaidrot, vai tiesnesis patiešām spēj efektīvi pildīt savas funkcijas pirms iecelšanas amatā uz pastāvīgu laiku. Ja pārbaudes laiks tiek uzskatīts par nepieciešamu, atteikums apstiprināt tiesnesi amatā būtu jāpieņem saskaņā ar objektīviem kritērijiem un ar tādām pašām procesuālajām garantijām kā gadījumos, kad tiesnesis tiek atbrīvots no amata⁶¹.

Otra problēma ir saistīta ar iespēju pagarināt pārbaudes laiku uz vēl divu gadu termiņu. Šī iespēja palielina risku, ka to varētu uztvert kā politisku iejaukšanos *per se*. CEPEJ ekspertu grupa gan netika informēta par to, vai šādi gadījumi ir bijuši Latvijas tiesnešu amatā iecelšanas praksē. Iespējams, tā būtu apgrūtināša situācija gan attiecīgajam tiesnesim, gan pārējiem tiesnešiem, kā arī Saeimai, kurai būtu jāpieņem šāds lēmums.

Trešā problēma un jautājums ir, kādēļ tieslietu ministram jābūt par starpnieku starp Saeimu un Tiesnešu kvalifikācijas kolēģiju tiesnešu amatā iecelšanas un apstiprināšanas procedūrā. Vai ministrs var atteikties iesniegt kolēģijas atzinumu Saeimā? Vai viņš var sniegt atsevišķu atzinumu par tiesneša amata kandidātu nopelniem un no jauna vai atkārtoti amatā ieceljamā tiesneša kvalifikāciju un darbu? Ja atbilde ir "jā", šī situācija var izraisīt izpildvaras iejaukšanos, kas diez vai būtu pieņemama.

Likums "Par tiesu varu" regulē arī tiesu / tiesu palātu un zemesgrāmatu nodaļu priekšsēdētāju un priekšsēdētāju vietnieku amatā iecelšanas kārtību, kā arī dažāda līmeņa tiesnešu, tostarp vadošajos amatos esošu, atstādināšanas no amata, pārcelšanas un aizvietošanas kārtību. Pirms grozījumiem, kas izdarīti 2018. gada 18. janvārī, rajona (pilsētas) tiesu un apgabaltiesu priekšsēdētājus un vietniekus, tiesu palātu priekšsēdētājus, zemesgrāmatu nodaļu vadītājus un vietniekus amatā uz pieciem gadiem (var atkārtoti iecelt tikai vienu reizi) iecēla tieslietu ministrs. Tāpat tieslietu ministrs varēja atbrīvot iepriekšminētās tiesu amatpersonas no vadoša amata pirms termiņa pēc viņu pašu vēlēšanās vai arī, ja tās amata pienākumu izpildē pieļāvušas rupjus pārkāpumus, vai arī nespēj nodrošināt tiesas administratīvā darba kvalitatīvu vadību. Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu" 33. panta 2. punkta un 40. panta 2. punkta jauno redakciju Tieslietu padome, kura (joprojām) rīkojas saskaņā ar tieslietu ministra priekšlikumu, ieceļ amatā iepriekš minētās tiesu amatpersonas uz pieciem gadiem, vai atstādina no amata, pamatojoties uz iepriekš minētajiem iemesliem.

Likuma "Par tiesu varu" 11. nodaļa nosaka tiesnešu pārcelšanas un aizstāšanas kārtību. Tiesnešus var pārcelt tāda paša līmeņa tiesā vai tiesu namā (73./1./panta 1. punkts), augstāka līmeņa tiesā vai tiesu namā (73./1. panta 2. punkts) vai zemāka līmeņa tiesā (73./1. panta 2./1 punkts).

Tieslietu padome pēc tieslietu ministra priekšlikuma, pamatojoties uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas labvēlīgu atzinumu, lemj par tiesneša pārcelšanu tāda paša līmeņa tiesā vai tiesu namā. Tā kā tiesu teritoriālā reforma izveidoja tiesas ar vairākām tiesu namiem - atsevišķu tiesas funkciju izpildes vietu, jaunais 73./3. pants "*Tiesneša pārcelšana tiesas darbības teritorijas*

---

⁶¹[Report on "Judicial appointments", adopted by the Venice Commission at its 70th Plenary Session](#), 2007. gada 16.-17. marts, 41. lpp.

ietvaros” tika iekļauts likumā šādā redakcijā: “Tieslietu padome pēc tieslietu ministra priekšlikuma lemj par tiesneša pārcelšanu uz citu tiesneša amata pienākumu izpildes vietu tiesas darbības teritorijas ietvaros, ja tiesnesis devis savu piekrišanu”.

2018. gada 18. janvāra grozījumi piešķir Tieslietu padomei tiesības lemt (pirms tam tā tikai sniedza priekšlikumus Saeimai), pamatojoties uz pozitīvu Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu, par tiesneša pārcelšanu darbā augstāka līmeņa tiesā vai tiesu namā 73./1. panta 2. punkts. Tas var būt nozīmīgs solis tiesu neatkarības un pašpārvaldes uzlabošanā, tomēr var rasties jautājums par šī noteikuma un likuma “Par tiesu varu” 57., 59. un 61.-62. pantu saskaņošanu. Abos iepriekš minētajos gadījumos (pārcelšana tāda paša vai augstāka līmeņa tiesā vai tiesu namā) likums uzskaita situācijas, kad pirms atzinuma par pārcelšanu sniegšanas, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija veic to tiesnešu profesionālā darba ārkārtas novērtēšanu, kuri izvirzīti pārcelšanai. Ja vien ekspertam pieejamā likuma “Par tiesu varu” angļu versijā nav tulkošanas problēma, šķiet, ka nav pietiekami skaidri noteikti gadījumi, kad Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija veic to tiesnešu ārkārtas novērtēšanu, kuri izvirzīti pārcelšanai augstāka līmeņa tiesā, jo ir grūti iedomāties, kad un kāpēc kolēģija sniegs šādu atzinumu par pārcelšanu augstāka līmeņa tiesā, neveicot kandidāta ārkārtas novērtēšanu. Vēl viena pretruna radās pēc tam, kad likums tika grozīts. Tā rezultātā, pārceļot tiesnešus tāda paša līmeņa tiesā, Tieslietu padome rīkosies saskaņā ar tieslietu ministra priekšlikumu, savukārt par pārcelšanu augstāka (vai zemāka⁶²) līmeņa tiesā, Tieslietu padomei nav nepieciešams tieslietu ministra priekšlikums. Nav grūti iedomāties, ka iecere bija atstāt visus lēmumus par pārcelšanu vienīgi Tieslietu padomes un Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas kompetencē.

Vērtēšanas procesā un ar to saistītās sanāsmēs CEPEJ komanda norādīja uz procedūras nekonsekvenci gadījumos, kad Saeimai bija jāsniedz oficiāls lēmums, ja tiesneši tiek brīvprātīgi pārcelti zemāka līmeņa tiesā. Šis jautājums ir atrisināts ar 2018. gada janvāra grozījumiem.

Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai ir nozīmīga loma tiesnešu pārcelšanā. Tā veic tiesneša, kurš pārceļams tāda paša vai augstāka līmeņa tiesā, profesionālā darba ārkārtas novērtējumu, ņemot vērā viņa sniegumu (arī attiecībā uz spriedumu kvalitāti) un rakstiskā eksāmena rezultātus. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas pārstāvji paskaidroja, ka kandidāti sagatavo darbu par noteiktu tēmu un iesniedz to kolēģijai. Ja vairāki kandidāti, kas saņēmuši Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas pozitīvu atzinumu pārcelšanai, piesakās uz vienu un to pašu vakanci, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija pieņem pamatotu lēmumu un izvēlas piemērotāko kandidātu. Kolēģijas pārstāvji minēja, ka pirms pēdējiem grozījumiem kolēģijas priekšlikumi Tieslietu padomei nebija pamatoti, un galīgais lēmums bija jāpieņem Tieslietu padomei. Tieslietu padomes lēmumi šajā jomā nebija pakļauti tiesas kontrolei. Vēlreiz jāmin, ka situācija mainījās 2018.gada janvāra grozījumu rezultātā, jo tiesnesis, uz kuru attiecas Tieslietu padomes lēmums par tiesisko attiecību nodibināšanu, grozīšanu vai izbeigšanu, var to pārsūdzēt Disciplinārtiesā (likuma “Par tiesu varu” jaunais 89./12. pants).

Rajona (pilsētas) tiesas (tiesu nama, zemesgrāmatu nodaļas) priekšsēdētāja pagaidu prombūtnes (slimības, atvaļinājuma vai cita) laikā viņu aizvieto priekšsēdētāja vietnieks. Ja tiesas

---

⁶²Saskaņā ar likuma “Par tiesu varu” grozīto 73./1.panta 2.punktu, lēmumu par tiesneša pārcelšanu zemāka līmeņa tiesā, ja viņš ir devis savu piekrišanu, arī pieņems Tieslietu padome.

priekšsēdētāja vietnieks vai zemesgrāmatu nodaļas priekšnieka vietnieks attiecīgā rajona (pilsētas) tiesā nav iecelts vai arī ir iecelts, bet atrodas pagaidu prombūtnē, ar tieslietu ministra rīkojumu rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētāju vai zemesgrāmatu nodaļas priekšnieku aizstāj viens no šīs tiesas tiesnešiem (74. panta 2. punkts). Augstākās tiesas un apgabaltiesu līmenī lēmumu par aizvietošanu pieņem Augstākās tiesas priekšsēdētājs un attiecīgi apgabaltiesu priekšsēdētāji (76. panta 2. punkts un 78. panta 2. punkts).

75., 77. un 79. pants regulē tiesneša aizstāšanu amata vakances vai tiesneša pagaidu prombūtnes gadījumā, kad tiesneša pienākumus pildīt var uzticēt citas tiesas tiesnesim, ja viņš devis rakstveida piekrišanu, uz laiku – ne ilgāku par diviem gadiem. Saskaņā ar šo procedūru tiesneši uz laiku var aizstāt savus kolēģus pat augstāka līmeņa tiesā (viena jurisdikcijas posma ietvaros). Iespējams, ka šī procedūra Tiesu administrācijai dod zināmu rīcības brīvību palīdzēt tiesai, kas ir pārmērīgi noslogota sakarā ar dažu tiesnešu pagaidu prombūtni.

Noslēdzot šo analīzes sadaļu par tiesneša statusu, jāuzsver, ka likuma “Par Tiesu varu” 84. pants regulē tiesneša atstādināšanu no amata. Ja pret rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesu tiesnešiem tiek ierosināta disciplinārlieta, lēmumu par atstādināšanu pieņem tieslietu ministrs, bet Augstākās tiesas tiesnešu gadījumā – priekšsēdētājs. Abās situācijās šāds lēmums var tikt pieņemts tikai pēc Tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšlikuma saņemšanas.

Acīmredzot, ja kriminālprocesā tiesnesis ieguvis statusu – persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, viņš tiek atstādināts no amata automātiski. Tā tas ir skaidrots 84. panta 3. punktā. Šādā gadījumā ieteicams pārskatīt šo noteikumu un atļaut tiesu pašpārvaldei izskatīt katru gadījumu atsevišķi – noteiktus apstākļus un iemeslu pamatotību tiesnešu atstādināšanai. Tas būtu labs aizsardzības līdzeklis, jo diemžēl dažās Eiropas Padomes dalībvalstīs ir gadījumi, kad kriminālprocess tiek ļaunprātīgi izmantots un spriedumi pieņemti aizdomīgos apstākļos, bieži vien, lai traucētu tiesu neatkarību un objektivitāti, kā arī kaitētu personas profesionālajai vai politiskajai karjerai vai reputācijai.⁶³

Tiesu vadības amatā iecelšanas, pārcelšanas/aizstāšanas un atstādināšanas procedūras nerada nopietnas bažas. Tajā pašā laikā, ņemot vērā tiesu pašpārvaldes iestāžu, īpaši Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas un Tieslietu padomes, klātbūtni un kompetenci (lai gan 2018. gada janvāra grozījumi jau ir izslēguši daudzus jautājumus un palielinājuši tiesu pašpārvaldes lomu), joprojām nav pilnīgi skaidrs, kāpēc tieslietu ministram ir *starpnieka* loma (skat. piemēram, 73./1. panta 1. un 3. punktu, 75. panta 1. punktu, 77. panta 1. un 2. punktu) vai pat formāla lēmumu pieņēmēja loma (skat., piemēram, likuma “Par tiesu varu” 74. panta 2. punktu vai 84. panta 1. punktu).

---

⁶³ Skat., piemēram, pp. 210-301, 302 [Report “Challenges for judicial independence and impartiality in the member states of the Council of Europe”](#), p. 45 of the [Explanatory memorandum](#) to the Resolution 2188 (2017) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe [“New threats to the rule of law in Council of Europe member states: selected examples”](#), and pp. 36, 39, 41 and 48 of the CCJE [“Situation Report on the judiciary and judges in the Council of Europe member states”](#) (CCJE(2015)3).

b. Tiesnešu sākotnējā un nepārtrauktā apmācība

Tiesnešu apmācības ir svarīgas tiesu iestāžu kvalitātes saglabāšanā un uzlabošanā. Apmācības ir viens no elementiem, kas nodrošina tiesas efektivitāti. Saskaņā ar Rekomendācijas 56. un 57. punktu:

“56. Tiesnešiem jānodrošina teorētiska un praktiska sākotnējā un profesionālā pilnveide, ko pilnībā finansē valsts. Tai jāietver ekonomiskie, sociālie un kultūras jautājumi, kas saistīti ar tiesu funkciju īstenošanu. Šādu apmācību intensitāte un ilgums jānosaka, ņemot vērā iepriekšējo profesionālo pieredzi.

57. Neatkarīgai iestādei, pilnībā ievērojot izglītības autonomiju, jānodrošina, ka sākotnējās un profesionālās pilnveides programmas atbilst atklātības, kompetences un objektivitātes, kas raksturīga tiesu iestādei, prasībām”.

Latvijas Tiesnešu mācību centrs (LTMC)⁶⁴1995. gadā tika izveidots, sadarbojoties Latvijas Tiesnešu asociācijai, Rīgas Juridiskajai augstskolai, Apvienoto Nāciju Attīstības programmai (UNDP) un Sorosa fondam Latvijā. LTMC nav valsts iestāde. Tam ir nodibinājuma statuss (bezpeļņas organizācija)⁶⁵, un to vada padome septiņu locekļu sastāvā. Šobrīd tie ir dibinātāju pārstāvji – Open Society DOTS (agrāk Sorosa fonds - Latvija) un Rīgas Juridiskā augstskola - Tiesu administrācijas (direktora) un Tieslietu ministrijas (valsts sekretāra vietnieks tieslietu jautājumos) pārstāvji un trīs tiesneši (Augstākās tiesas, Rīgas pilsētas Latgales apgabaltiesas un viens delegāts no Latvijas tiesnešu asociācijas). Pamanāms ir fakts, ka tiesnešiem Tiesnešu mācību centra padomē nav balsu vairākuma. Turklāt jautājums par iespējamu interešu konfliktu var rasties, ja atceras, ka Tiesu administrācija un Tieslietu ministrija, kas tiek pārstāvētas padomē, nodrošina tiesnešu un tiesu darbinieku apmācības programmas budžetu.

Saskaņā ar normatīvajiem aktiem centram ir padomdevēja statuss. Tā nosaukums ir Mācību programmas izstrādes darba grupa (MPIDG), kuras sastāvu katru gadu pārskata un apstiprina centra padome, pirms tiek izstrādāta jauna programma. Šobrīd MPIDG sastāvā ir trīs apakšgrupas (civiltiesību, krimināltiesību un administratīvo tiesību). To locekļi ir tiesneši. Tiek uzskatīts, ka šī Mācību programmas izstrādes darba grupa, kuras sastāvā ir tiesneši, ir atbildīga par mācību programmas izstrādi un “aizstāvēšanu”, kas ir pozitīvi vērtējams apstāklis. Tika minēts, ka izstrādājot jaunas programmas, MPIDG *de facto* apstiprina programmu saturu.

Ja finansējums tiesnešu apmācības programmu īstenošanai galvenokārt nāk no valsts budžeta, un izpildvarai vajadzētu būt teikšanai par to, kā tiks tērēti valsts līdzekļi, tiesnešu un tiesu darbinieku apmācību programmu apstiprināšanai jābūt tiesu pašpārvaldes kompetencē. Saskaņā ar 2018. gada 18. janvāra grozījumiem Tieslietu padome apstiprina tiesnešu, tiesu un

---

⁶⁴ Skat. Latvijas tiesnešu mācību centra mājaslapu: <https://www.ltmc.lv/en/about-us>

⁶⁵Saskaņā ar LTMC direktores Ilonas Kronbergas teikto LTMC juridiskais statuss ir veidojies vēsturiski; kopumā tas piešķir vairākas priekšrocības tiesnešu mācību procesam un izpildvaras ietekmei šajā procesā. I.Kronberga: LTMC pašreizējais statuss:

- (a) atbilst procedūrai attiecībā uz līdzdalību, kas noteiktas “Valsts pārvaldes iekārtas likumā”;
- (b) nodrošina elastīgu pieeju mācību procesa nodrošināšanā;
- (c) ļauj valsts pārvaldei piesaistīt dažādus pakalpojumu sniedzējus, tādējādi nodrošinot daudzveidīgu un kvalitatīvu mācību procesu.

zemesgrāmatu nodaļu darbinieku mācību programmu saturu pēc Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai tieslietu ministra priekšlikuma (89./11. pants, 9./2.punkts). *Centra direktore uzskata, "nav šaubu, ka, ja Tieslietu padome apstiprinās mācību programmu, tas palielinās tiesnešu apmācības procesa neatkarību no izpildvaras"*.

CEPEJ komandas pirmās vizītes laikā Latvijā centra personāla sastāvā bija: divi juridisko programmu direktori, viens ne-juridisku (vispārīgo prasmju) programmu direktors, administrators, finanšu vadītājs un direktore.⁶⁶Šie cilvēkresursi, šķiet, bija ļoti pieticīgi, paturot prātā, ka centram ir pienākums nodrošināt apmācības 528 tiesnešiem un aptuveni 1700 tiesu darbiniekiem - un tas faktiski ir iesaistīts apmācību nodrošināšanā arī prokuroriem un praktizējošiem juristiem saskaņā ar noslēgtajiem līgumiem. Tajā pašā laikā Tiesnešu mācību centram, šķiet, pieder Latvijas tiesnešu un tiesu darbinieku apmācības monopols. Šajā situācijā galvenais jautājums ir par to, vai mācību centrs ar saviem resursiem spēj nodrošināt sākotnējas un nepārtrauktas mācības, ko pieprasa galvenās mērķgrupas, paturot prātā, ka tiesnešiem ir tiesības uz apmācībām, kas atbilst augstiem juridiskiem standartiem. Uz šo jautājumu LTMC direktore Ilona Kronberga norādīja, ka darbinieku skaits ne vienmēr ir efektivitātes novērtēšanas kritērijs: *"ja ir efektīva darba organizācija un darba laiks tiek izmantots efektīvi, darbinieku skaits ir viena no izmaksu pozīcijām, kuru ir iespējams optimizēt"*.

Saskaņā ar [CCJE Atzinuma Nr.4 \(2003\) "Par atbilstošiem sākotnējiem un kvalifikācijas celšanas kursiem tiesnešiem valsts un Eiropas līmenī"](#) 11. punktu *"Valstij ir pienākums nodrošināt tiesu varu vai citu neatkarīgu struktūru, kas ir atbildīga par apmācību organizēšanu un pārraudzību, ar nepieciešamajiem līdzekļiem un segt tiesnešu un citu iesaistīto personu izmaksas"*. Latvijā tas tiek darīts, pamatojoties uz gadskārtējiem līgumiem starp Tiesu administrāciju un Tiesnešu mācību centru. Tomēr tika atzīts, ka tiesnešu un tiesu darbinieku mācību pasākumus valsts finansē tikai 25% apmērā. Lai uzlabotu pieejamību un īstenotu vairāk mācību pasākumu, Tiesnešu mācību centram ir jāmeklē ārējais finansējums (EPT, ETJN u.c.).

Tiesnešu mācību centrs nodrošina ne tikai zināšanu apmācību; tiek piedāvāta arī prasmju apmācība⁶⁷. Ir pieejamas arī īpašas apmācības tiesu pārvaldībā (piemēram, tiesu

---

⁶⁶Saskaņā ar LTMC direktores komentāriem par šī ziņojuma projektu, "tā kā ir uzsākta ar Eiropas Sociālo fondu noslēgto līgumu īstenošana par labu pārvaldību un alternatīvām strīdu izšķiršanas metodēm tiesās un tiesībsargājošām iestādēs, tad darbinieku skaits tiek palielināts līdz 9 (+2) personām". Skat.arī: <https://www.ltmc.lv/en/employees>

⁶⁷Saskaņā ar LTMC direktores Ilonas Kronbergas komentāru ikgadējā tiesnešu apmācības programma tiek izstrādāta, pamatojoties uz tiesnešu ieteikumiem, kā arī interesēm un aktuālajiem jautājumiem. Šā iemesla dēļ mācību programma tiek veidota, izmantojot apakšnozares (krimināltiesības + process / civiltiesības + process / administratīvie pārkāpumi/administratīvais process utt.), kur tiesneši tiek iekļauti izpētes grupās atbilstoši viņu praktiskajam darbam, kuru mērķis ir ne tikai akadēmisks vai teorētisks saturs, bet arī apmierināt mērķa grupas praktiskās vajadzības.

2017. gada novembrī Latvijas Tiesnešu mācību centra mājaslapā : <https://mis.ltmc.lv/macibu-programma>) tika izsludināti šādi semināri, kas pieejami līdz gada beigām:

11/24/2017 starpnozaru seminārs "Aktuālie vadības jautājumi"

12/01/2017 starpnozaru seminārs "Publiskā iepirkuma aktualitātes"

12/08/2017 starpnozaru seminārs "Runas prasmes"

priekšsēdētājiem). Visi semināri tiek organizēti Rīgā. Daži kursi tiek organizēti kā e-apmācības⁶⁸. Tiesneša amata kandidāti 48 dienu laikā iziet sākotnējo apmācību. Parasti tas notiek pēc viņu apstiprināšanas amatā.

Tiesnešiem apmācības ir brīvprātīgas, lai gan ļoti ieteicamas, un tiek sagaidīts, ka tiesneši tās izies. Saskaņā ar Tiesnešu mācību centra informāciju tiesnešus var apmācīt četras vai piecas dienas gadā. Bet daudzi tiesneši piedalās semināros tikai vienu dienu gadā. Tiesnešu apvienību pārstāvji teica, ka ir iespējams izvēlēties ne vairāk kā trīs kursus gadā. Viņi atzīst, ka kopumā kursu kvalitāte ir laba. Taču, viņuprāt, tiesību un tiesu prakses īpašās jomās nav pietiekami daudz kursu. Ja dalībnieki varētu novērtēt kursus, tas uzlabotu kvalitāti.

Jāuzsver, ka apmācības parasti nodrošina pieredzējuši tiesneši. Universitātes pasniedzēji un/vai praktizējoši juristi, acīmredzot, nepiedalās centra apmācību pasākumos. Centra direktore minēja, ka sadarbība ar Latvijas Universitāti nav izrādījusies ekonomiski izdevīga. Pēc CEPEJ ekspertu domām, jautājums ir ne tikai par ekonomisku izdevīgumu.

Ne visi tiesneši seko līdz Tiesnešu mācību centra kursiem, un tas, šķiet, nav saistīts ar ierobežotu vai neatbilstošu piedāvājumu. CCJE uzsvēra, ka tiesu iestāžu neatkarība ne tikai piešķir tiesības visu līmeņu un jurisdikciju tiesnešiem, bet arī uzliek ētikas normas. Tās ietver pienākumu profesionāli un rūpīgi veikt tiesneša darbu, kas nozīmē, ka tiesnešiem jābūt izcilām profesionālajām spējām, kas iegūtas, uzturētas mācībās, kuras viņiem ir pienākums un tiesības apmeklēt. Tādēļ, lai uzlabotu tiesu iestāžu kvalitāti, būtu ieteicams noteikt, ka tiesnešiem katru gadu ir obligāti jāapmeklē minimālais mācību stundu skaits. Šāds risinājums tika pieņemts vairākās Eiropas Padomes dalībvalstīs. Turklāt pabeigtām mācībām vienmēr jābūt tiesneša vērtēšanas kritērijam.

Tiesnešu mācību centram ir moderna mācību informācijas sistēma, kas ļauj izplatīt informāciju par apmācību piedāvājumu, nodrošina komunikāciju, reģistrāciju, mācību materiālu koplietošanu un atgriezenisko saiti par apmierinātību ar sniegto pakalpojumu kvalitāti. Sistēma nodrošina tiesnešiem piekļuvi e-apmācības moduļiem, visiem mācību materiāliem un audio ierakstiem semināru sesijām, kas ir atzinīgi vērtējams.

c. Tiesnešu novērtēšana

Jebkuras individuālas tiesnešu novērtēšanas pamatnoteikums - tā pilnībā respektē tiesnešu neatkarību. Turklāt divas galvenās prasības jebkurai tiesu sistēmai - visaugstākās kvalitātes taisnīguma nodrošināšana un pienācīga atbildībai demokrātiskā sabiedrībā. [Atzinumā Nr. 17 \(2014\) "Par tiesnešu darbu, tiesu kvalitātes un tiesu neatkarības novērtēšanu"](#) CJE sniedz vērtīgus ieteikumus par to, kā saskaņot pamattiesību neatkarību un mērķi nodrošināt augstu kvalitāti un atbildību, izvērtējot tiesnešu darbu. Galvenā ideja ir izslēgt faktorus, kas varētu apdraudēt tiesnešu objektivitāti: *"neskatoties uz slavējamo mērķi nodrošināt augstus*

---

⁶⁸Saskaņā ar LTMC direktores komentāriem, e-apmācību metode tiek ieviesta ESF labas pārvaldības projekta ietvaros jaunajiem tiesas darbiniekiem. Minētā e-apmācības platforma tiek tālāk plānota kā pamats tiesnešu un citu tiesībsargājošu iestāžu speciālistu e-apmācības sistēmas izveidošanai. E-apmācība būtībā ir interaktīva un mērķtiecīgi organizēta e-vidē mērķa grupai, lai attālināti apgūtu noteiktas zināšanas. Šobrīd tiek pārbaudīts EJTN izstrādātais e-mācību līdzeklis, kas būs pieejams arī mērķa grupām dalībvalstīs.

standartus, izmantojot vērtēšanas sistēmu, ir ļoti grūti saskaņot tiesneša neatkarību ar izpildes novērtēšanas sistēmu. Ja ir jāizvēlas starp diviem, lielāka nozīme ir tiesu neatkarībai.”⁶⁹

Latvijas tiesneši pēc sākotnējā triju gadu pilnvaru termiņa pirmo reizi tiek vērtēti atbilstoši procedūrai, kas saistīta ar pievienošanos profesijai (skat. apakšnodaļu "Tiesnešu atlase, iecelšana amatā un karjera"). Papildus sākotnējai vērtēšanai, tiesnešus reizi piecos gados regulāri vērtē Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija. Ja tiesnesis vēlas pāriet uz augstāku tiesu, tiek veikts ārkārtas novērtējums. Ja kandidātu ir vairāk nekā vakanču, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija nevērtē, bet iesaka, kuri kandidāti ir piemēroti. Pēc tam Tieslietu padome pieņems lēmumu, kurš tiesnesis tiks iecelts amatā.

Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas uzdevums attiecībā uz tiesnešu vērtēšanu ir aprakstīts likuma "Par tiesu varu" 94.pantā, kurā definēts vērtēšanas procesa mērķis, formālās vērtēšanas un vērtējuma kritēriji, kas jāizstrādā Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai.

Katra atsevišķa tiesneša novērtēšanas procesā tiek apkopota un analizēta liela apjoma informācija. Šajā uzdevumā Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai palīdz tās tiesas priekšsēdētājs, kurā tiek vērtēts tiesnesis, un augstākas instances tiesa (attiecīgi apgabaltiesa vai Augstākā tiesa). Attiecīgais tiesnesis iesniedz sava profesionālā darba pašnovērtējumu (ir paredzēta standarta veidlapa). Papildus tam Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas priekšsēdētājs var iecelt kādu kolēģijas locekli, lai tas iepazītos (pēc nejaušības principa) ar tiesneša pieņemtajiem lēmumiem un procedūrām (arī ar procesa ierakstiem). Visbeidzot, ja saņemtajās atsauksmēs nav pietiekamas informācijas tiesneša profesionālā darba izvērtēšanai, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija var lūgt Tiesu administrāciju apkopot attiecīgās tiesas tiesnešu un darbinieku atsauksmes par tiesneša darbu, un pat aptaujāt tās lietas dalībniekus, kuru vada attiecīgais tiesnesis.

Pirmais pilnīgais visu Latvijas tiesnešu novērtēšanas cikls bija no 2013. - 2016. gadam⁷⁰. Rezultātā tika ziņots, ka ir izvērtēti 498 tiesneši, un seši no tiem saņēma Tiesnešu kvalifikācijas komisijas nelabvēlīgus atzinumus. Vēlāk atkārtotā novērtēšanā divi no viņiem saņēma pozitīvu atzinumu. Saeima atbrīvoja no tiesneša amata divus tiesnešus pēc viņu pašu vēlēšanās un vienu tiesnesi, jo atkārtoti tika saņemts kvalifikācijas kolēģijas negatīvs atzinums. Saeima arī noraidīja vienu no trim tiesnešiem, pamatojoties uz disciplinārlietās pieņemto lēmumu.

1.tabula: Tiesnešu novērtēšana (2013. – 2016.gads)

Gads	Novērtēto tiesnešu skaits	Tiesnešu skaits, kuri ir saņēmuši negatīvu profesionālā darba novērtējumu
2013	145	2
2014	187	4

⁶⁹ Report "Judicial appointments", adopted by the Venice Commission at its 70th Plenary Session, 2007. gada 16.-17. marts, 42. lpp.

⁷⁰Skat. Tieslietu padomes mājaslapā publicētos jaunumus: "[Assessment of professional activity of judges urges judges to improve themselves](#)", 2016.gada 26.aprīlis.

2015	166	-
Kopā:	498	6

Ja vērtējums ir pozitīvs, tiesnesis turpina pildīt amata pienākumus. Ja tiesnesis novērtēšanā saņēmis nelabvēlīgu atzinumu, atkārtota novērtēšana jāveic Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas noteiktajā termiņā, tomēr ne vēlāk kā divu gadu laikā kopš iepriekšējās novērtēšanas. Ja tiesnesis atkārtotā tiesneša profesionālās darbības novērtēšanā saņēmis negatīvu atzinumu, viņu atbrīvo no amata (likuma "Par tiesu varu" 94.4. pants).

Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu" 93.1. pantu Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu tiesnesis var pārsūdzēt Disciplinārtiesā. Disciplinārtiesā var sūdzību noraidīt vai atcelt Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu un nosūtīt materiālus atkārtotai izskatīšanai Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijā. Ņemot vērā šīs iespējas, Disciplinārtiesā atšķirībā no gadījumiem, kad tā izskata sūdzības par Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumiem, izskatīs sūdzības par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumiem tikai par tiesību jautājumiem (t.i., vai tika ievērota novērtēšanas procedūra).

Tiesnešu vērtēšanas procedūras regulējums un īstenošana Latvijā nerada CEPEJ ekspertiem nopietnas bažas. Bažas varētu radīt Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas kapacitāte pildīt savas funkcijas, jo neviens no šīs kolēģijas locekļiem nav deleģēts pastāvīgi veikt attiecīgos pienākumus, neskatoties uz to nozīmi un lielo darba slodzi. Šķiet, ka Tiesu administrācija ir iesaistīta vērtēšanas procesā, bet pēc CEPEJ ekspertu domām, tai nav nozīmīga loma (ācīmredzot tā apkopo vienīgi citu tiesnešu, tiesu darbinieku un tiesas lietotāju viedokļus), tādēļ šis risinājums nerada bažas.

Visbeidzot, neviens nevar iebilst pret tiesneša nepārtrauktas profesionālās pilnveides veicināšanu, izmantojot vērtēšanas sistēmas. Tajā pašā laikā tiesneša (darba) regulāra izvērtēšana var apdraudēt viņa neatkarību. Tas ir lielā mērā atkarīgs no tā, kā tiek veikts vērtējums un no atbildīgās iestādes.

Skaidrs regulējums un pārredzamas novērtēšanas procedūras ir obligāti priekšnosacījumi. Ja to nav, ir iespējams saglabāt zināmu līdzsvaru vai izskatu, iespējams pat ilgstoši, bet jautājums ir par to, vai krīžu un galējību laikos pastāv pienācīgas drošības garantijas.

Ņemot vērā CEPEJ ekspertu grupas laika ierobežojumu un šī ziņojuma lielo apjomu, kā arī CCJE Atzinumu Nr. 17 (2014. gads), kas pieņemts pēc pašreizējās tiesnešu novērtēšanas sistēmas ieviešanas Latvijā, lai rūpīgāk novērtētu tiesu iestādes, valsts tiesu sistēma ieinteresētās personas ir aicinātas analizēt, cik lielā mērā šī atzinuma noteikumi Latvijā jau ir ieviesti un, vai tajā ir ieteikumi, kas var veicināt esošās sistēmas turpmāku uzlabošanu.

d. Tiesnešu disciplīna un ētika

Zinātnieki parasti nošķir disciplīnu no ētikas. Viņuprāt, ētika apskata tiesneša morālos un profesionālos pienākumus pret sabiedrību, advokātiem un amata brāļiem. Protams, tas attiecas arī uz disciplīnu, bet ētika liek ievērot sabiedrībā valdošās vērtības, nevis tikai rakstiskus noteikumus. Noteikumi definē disciplīnu. Turklāt ētikai vajadzētu noteikt rīcību, kas nav

obligāta, bet ir morāles normām atbilstoša. Disciplīna, gluži pretēji, ir balstīta uz stingriem un obligātiem noteikumiem. Tāpēc tiesnešu asociāciju pārstāvjiem jāizstrādā tiesnešu ētikas kodekss, bet to noteikumiem nevar būt tāda pati nozīme, kāda ir likuma normām. No otras puses, tieši juridiskām profesijām (atšķirībā no filozofiskām vai reliģiskām) ir grūti piešķirt tiesu ētikai citu nozīmi nekā tai, kas izriet no tiesu disciplīnas principiem, kuri ietverti šo jautājumu regulējošos statūtos. Tāpēc tiesiskajā ainā dažkārt vērojama ētikas standartu un disciplīnas prasību saplūšana, piemēram, bieži vien atkārtots vai nopietns ētikas kodeksa pārkāpums tiek uzskatīts par disciplinārpārkāpumu.

Sabiedrības uzticība tiesu sistēmai Latvijā tiek vērtēta kā diezgan zema. Tādēļ šķiet, ka uzticība tiesu sistēmai ir problēma. Strādājot saskaņā ar augstiem tiesas disciplīnas un ētikas standartiem, var uzlabot tiesu iestāžu darbu, tādejādi tas ir svarīgs elements sabiedrības uzticības uzlabošanā.

Ētika

Saskaņā ar Rekomendācijas 72. punktu *“[t]iesnešiem savā darbā jāvadās pēc profesionālās ētikas principiem. Šie principi ietver ne tikai pienākumus, pret kuriem var piemērot disciplinārus pasākumus, bet arī sniegt norādījumus tiesnešiem, kā tiem rīkoties”*.

Tiesnešu ētikas kodekss

Ētikas kodeksu 1995. gadā pieņēma Tiesnešu konference. Tiesnešu ētikas komisijas pārstāvji, ar kuriem CEPEJ ekspertu grupa tikās, norādīja, ka šis kodekss ir detalizētāks par ["Tiesnešu ētikas Bangaloras principiem"](#), ko 2002. gadā pieņēma Apvienoto Nāciju Organizācijas galveno tiesnešu konference, taču ietver arī vispārīgus tiesvedības principus.

Tas atbilst Rekomendācijas 73. punktam, kurā teikts: *“ētikas principi būtu jānosaka tiesnešu ētikas kodeksos. Tiem vajadzētu vairo sabiedrības uzticību tiesnešiem un tiesu iestādēm. Tiesnešiem jāuzņemas vadošā loma šādu kodeksu izstrādē”*. Tiesnešu ētiku nevar regulēt tikai ar detalizētiem noteikumiem, un eksperti nedomā, ka Ētikas kodeksa vispārējos noteikumus var izmantot nepareizi. Šis jautājums nevienam neradīja bažas. Tādēļ nav nekāds pārsteigums, ka Latvijas tiesneši 1995. gadā pieņēma savu Ētikas kodeksu, un tas joprojām labi kalpo savam mērķim. Attīstoties sabiedrībai, mainās problēmas, ar kurām tiesnešiem jāsaskaras. Tomēr tiesnešu uzvedības principi joprojām ir stabili; tie ir universāli un kopīgi visām tiesu sistēmām.

Lai veicinātu izpratni un uzturētu aktīvu dialogu par tiesnešu ētiku, Tiesnešu ētikas komisijai ir ieteicams organizēt diskusiju par Ētikas kodeksa atbilstību jaunākajiem dokumentiem, kas nosaka starptautiskos standartus, piemēram, ANO Tiesu varas neatkarības pamatprincipiem; [CCJE Tiesnešu pamatprincipiem \(Magna Carta\)](#), CCJE [CCJE atzinumam Nr. 3 \(2002\) “Par principiem un noteikumiem, kas reglamentē tiesnešu profesionālo darbību, jo īpaši ētiku, neatbilstošu rīcību un objektivitāti”](#) un jau pieminētajiem [“Tiesnešu ētikas Bangaloras principiem”](#). Nav izslēgts, ka šāda Ētikas kodeksa pārskatīšana jau ir organizēta saskaņā ar starptautiskajiem dokumentiem.

Anonimizēti Tiesnešu ētikas komisijas atzinumi tiek publicēti un ir pieejami internetā. Komisija arī publicēja grāmatu, kurā ir atsauces uz tās atzinumiem.

CEPEJ eksperti uzskata, ka Latvijā pastāvošā sistēma – t.i., Tiesnešu konferences pieņemtais Ētikas kodekss, Tiesnešu ētikas komisija, kurā ietilpst tiesneši un tās locekļi, iespēja tiesnešiem saņemt ētiskas uzvedības principu un to pielietošanas konkrētos apstākļos skaidrojumu - ir atbilstoša un spēj risināt ētikas jautājumus, kas ir saistīti ar tiesnešiem un tiesu neatkarības aizsardzību.

Disciplīna

Rekomendācijas 69. punktā teikts: *"Disciplinārlietas var rasties, ja tiesneši efektīvi un pareizi nepilda savus pienākumus. Šādas lietas vajadzētu izskatīt neatkarīgai iestādei vai tiesai, kurai ir taisnīgas tiesas pilnvaras, un jānodrošina tiesnesim tiesības apstrīdēt lēmumu un sankciju. Disciplinārām sankcijām jābūt samērīgām".*

Disciplinārpārkāpumi

Saskaņā ar "Tiesnešu disciplinārās atbildības likumu" tiesnesim var piemērot disciplināro atbildību par:

- 1) tīšu likuma pārkāpumu, izskatot lietu tiesā;
- 2) tiesneša amata pienākumu neizpildi vai jautājuma izlemšanā pieļautu rupju neuzmanību;
- 3) negodīgām darbībām vai nopietniem Tiesnešu ētikas kodeksa pārkāpumiem;
- 4) administratīvu pārkāpumu;
- 5) atteikumu pārtraukt dalību partijās vai politiskajās organizācijās;
- 6) likumā "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" paredzēto ierobežojumu un aizliegumu neievērošanu.

No iepriekšminētā izriet diezgan neparasta situācija. Tiesu sistēmas locekļiem ir imunitāte pret administratīvo atbildību, bet tiesneša administratīvais pārkāpums, piemēram, ceļu satiksmes noteikumu pārkāpums (ne tik smags, lai iestātos kriminālatbildība), var novest pie disciplinārlietas un sankcijām. Šī kārtība izriet no likuma "Par tiesu varu" 13. panta "Tiesnešu imunitāte" 4. punkta.

Saskaņā ar CEPEJ ekspertu grupas teikto tas nozīmē, ka tiesnesim, kuru policija ir apturējusi par ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumu, jāinformē par savu statusu. Ceļu policija savukārt ziņo Tiesnešu disciplinārkolēģijai par noziedzīgo nodarījumu (acīmredzot arī tiesnesim jāinformē kolēģija vai personas, kurām ir tiesības uzsākt disciplinārlietu, par gadījumu, bet ekspertiem tas nav pilnībā skaidrs), kas lems par iespēju ierosināt disciplinārlietu. Eksperti ir informēti, ka kolēģija parasti atsakās sākt disciplinārlietu, izņemot nopietnus vai atkārtotus pārkāpumus. Tā rezultātā administratīvā atbildība tiek izslēgta, bet nopietnos gadījumos tiesnesim var piemērot disciplinārsodu. Šī situācija neapmierina pašus tiesnešus, lai gan tā ir paredzēta, lai viņus aizsargātu.

Arī no ekspertu viedokļa šo sistēmu var nopietni apšaubīt. Rekomendācijas 71. pantā teikts: *"Ja tiesas jurisdikcijas funkcijas netiek pildītas, tiesneši saskaņā ar civiltiesībām, krimināllikumiem un administratīvajiem likumiem ir atbildīgi, tāpat kā jebkura cita persona".* No vienas puses, iepriekš minētajā piemērā imunitāte var būt veids, kā aizsargāt tiesnešu neatkarību, jo tā liedz policijai iebiedēt tiesnešus vai izdarīt uz viņiem spiedienu, un garantē tiesnešiem, ka viņu gadījumu ārpus tiesas izskatīs kolēģi. No otras puses, parasts pilsonis šādu aizsardzību var uzskatīt par nepamatotu privilēģiju. Galu galā tiesneši arī ir pilsoņi, un viņiem būtu jāatbild par

noziedzīgiem nodarījumiem. Nevajadzētu viņus uzskatīt par pārkāpiem likuma priekšā. Nevar apstrīdēt, ka tiesneši ir jāaizsargā no nepamatotas ārējas ietekmes. Tāpēc viņiem vajadzētu baudīt funkcionālu (bet tikai funkcionālu) imunitāti (imunitāti pret kriminālvajāšanu par darbībām, kas veiktas, pildot savas funkcijas, izņemot tīšus noziegumus, piemēram, kukuļus)⁷¹.

Sastaptie Tiesnešu disciplinārkolēģijas pārstāvji ekspertiem norādīja, ka tiesnešiem var rasties kārdinājums administratīvos sodus samaksāt, neizpaužot policijai savu statusu, nevis ziņot kolēģijai par noziedzīgu nodarījumu, lai izvairītos no disciplinārbildības par administratīvajiem pārkāpumiem. Tas nav pareizs risinājums vairāku iemeslu dēļ, tostarp tā, kas minēts iepriekš attiecībā uz tiesnešu funkcionālās imunitātes sistēmu.

Tiesu sistēmā notiek diskusijas par izmaiņām saistītajos noteikumos, kas paredz iespēju tiesnesim "noteikt" administratīvo sankciju, neiesaistot disciplinārlietu kolēģiju. CEPEJ grupas eksperti ieteica atcelt imunitāti attiecībā uz administratīvajiem pārkāpumiem. Attiecībā uz maznozīmīgiem administratīvajiem pārkāpumiem (piem., tiem, kuriem piemērots tikai naudas sods, kas nepārsniedz 100 vai 200 *euro*), tiesneši varēja informēt tikai administratīvās iestādes, neziņojot Disciplinārlietu kolēģijai. Attiecībā uz smagākiem administratīviem pārkāpumiem (piem., tādiem, par kuriem sods pārsniedz 100 vai 200 *euro* vai paredzēts cietumsods), administratīvās iestādes var sodīt pārkāpēju, un šīm iestādēm būtu arī jāziņo par gadījumu Disciplinārlietu kolēģijai, lai tā izlemtu, vai papildus administratīvajai sankcijai būtu jāuzliek disciplinārsods.

Likuma "Par tiesu varu" 13. panta "Tiesnešu imunitāte" pārējos noteikumus CEPEJ ekspertu grupa uzskata par pamatotiem. Jautājumu, attiecībā uz kuru Eiropas Padomes dalībvalstīs⁷², ir atšķirīgi risinājumi, reglamentē šā panta 5. punkts: "*Par zaudējumiem, kas sakarā ar nelikumīgu vai nepamatotu tiesas spriedumu radušies personai, kura piedalās lietā, tiesnesis nav mantiski atbildīgs. Likumā noteiktajos gadījumos zaudējumus atlīdzina valsts*".

Šis drošības pasākums ir tālejošāks par Eiropas Padomes stingrajiem standartiem⁷³, taču šāds risinājums ir atbalstīts nesenajā CCJE biroja un CCPE biroja kopīgi sagatavotajā ziņojumā Eiropas Padomes ģenerālsekretāram⁷⁴.

Rupja nolaidība lietu izskatīšanā – likuma pārkāpums

Pirmais rupjas neuzmanības gadījums, kas var izraisīt disciplināras sekas, ir kavējumi tiesneša vadītajā procesā, jo īpaši, ja ir pārsniegti likumā noteiktie termiņi (piemēram, lēmums tiek paziņots pusēm, bet argumentēta versija nav nosūtīta likumā noteiktajā termiņā). Šajā sakarā var minēt Rekomendācijas 62. punktu, kurā teikts: "*Tiesnešiem būtu jāizskata katra lieta ar pienācīgu rūpību un saprātīgā termiņā*".

⁷¹Skat. Venēcijas komisijas ziņojums "[On the independence of the judicial system - Part I: The independence of judges](#)", CDL-AD(2010)004, 60.-61. lpp.

⁷²Skat.piem., "[The civil liability of magistrates. International standards. New legislative tendencies](#)", Cristi Danileț and Loreley Mirea, 2009, p. 3.1., 5.2., utt.

⁷³ Venēcijas komisijas ziņojums "[On the independence of the judicial system - Part I: The independence of judges](#)", CDL-AD(2010)004, 59. pants.

⁷⁴ [Ziņojums "Challenges for judicial independence and impartiality in the member states of the Council of Europe"](#), ko CCJE prezidijs un CCPE birojs kopīgi sagatavoja Eiropas Padomes ģenerālsekretāram 2016. gada 24. martā (SG / Inf (2016) 3rev), 21., 169.-171., 203.lpp.

Ekspertiem tika izskaidrots, ka pārkāpumi saistībā ar termiņiem nav automātiski saistāmi ar disciplinārlietu. Pirms lietas nodošanas Tiesnešu disciplinārkolēģijai notiek tiesneša un tiesas priekšsēdētāja pārrunas. Tas, vai par gadījumu tiks ziņots, var būt atkarīgs no tiesneša vispārējās darba slodzes vai citiem īpašiem apstākļiem. Ir zināms, ka daudzos gadījumos kavēšanos var pamatot ar vispārējo situāciju tiesā.

Vēl viena situācija, kad pret tiesnesi var ierosināt disciplinārlietu, ir saistīta ar nepareiza lēmuma pieņemšanu. Šeit ir svarīgi vēlreiz citēt Rekomendāciju: *“Likuma interpretācija, faktu novērtēšana vai pierādījumu svēršana, ko tiesneši veic, lai noteiktu lietas, nedrīkst radīt civiltiesisko vai disciplināro atbildību, izņemot ļaunprātību un rupjas neuzmanības gadījumus”* (66. punkts).

Saskaņā ar informāciju, ko eksperti ieguva tiekoties ar kolēģiju, tā var ierosināt lietu vienīgi gadījumos, ja tiešām tiesnesis rupjas nolaidības vai tīša likuma pārkāpuma rezultātā ir pieņēmis nepareizu lēmumu (saskaņā ar “Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma” 1. panta 1. un 2. punktu). Tas atbilst Rekomendācijai.

Tas nozīmē, ka nepareizs lēmums nedrīkst novest pie disciplināriem pasākumiem. Saskaņā ar informāciju, ko eksperti ieguva, tiekoties ar kolēģiju, tā var uzsākt tiesvedību tikai tajos gadījumos, kad tiesnesis ir pieņēmis nepareizu lēmumu rupjas nolaidības vai tīša likuma pārkāpuma rezultātā (saskaņā ar “Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma” 1. panta 1. un 2. punktu). Tas atbilst Rekomendācijai.

Necienīga rīcība tiesā un/vai privātajā dzīvē

Ekspertu tikšanās laikā ar Tiesnešu disciplinārkolēģijas pārstāvjiem nav pievērsta uzmanība iespējamām noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar citu tiesneša uzvedību tiesā un ārpus tiesas, taču nav šaubu par to, ka rīcība, kas ir pretrunā ar Ētikas kodeksu, attiecībā uz abiem aspektiem, var izraisīt disciplināras sankcijas (saskaņā ar “Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma” 1. panta 3. punktu).

Sodi

Iespējamās sankcijas netika apspriestas ar ekspertiem, izņemot gadījumu ar Rīgas apgabaltiesas tiesnesi, kurš tika sodīts 2016. gadā ar algas samazinājumu par 20% uz vienu gadu, jo šim tiesnesim bija nepieciešams viens gads, lai sniegtu pamatotu spriedumu pēc lēmuma pieņemšanas.

“Tiesnešu Disciplinārās atbildības likuma” 7. pants nosaka šādas iespējamās sankcijas: piezīme, rājiens, amatalgas samazināšana uz laiku līdz vienam gadam, ieturot līdz 20 procentiem no amatalgas. Tiesnešu disciplinārlietu kolēģija var lemt par tiesneša atbrīvošanu no amata⁷⁵. Interesanti, ka neskatoties uz “Tiesnešu disciplināratbildības likumu” un likuma “Par tiesu varu”

---

⁷⁵ Saskaņā ar likuma “Par tiesu varu” 81. panta 2.punktu: “Rajona (pilsētas) tiesas, apgabaltiesas un Augstākās tiesas tiesnesi atceļ no amata Saeima pēc tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšlikuma, bet Augstākās tiesas priekšsēdētāju atceļ no amata Saeima pēc tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšlikuma, pamatojoties uz Augstākās tiesas plēnuma atzinumu. Ja tiesnesis notiesāts un tiesas spriedums stājies likumīgā spēkā, tiesnesi no amata atceļ Saeima pēc tieslietu ministra priekšlikuma”.

81. panta 2. punktu, kuros minēts Tiesnešu disciplinārkolēģijas "ieteikums" atcelt tiesnesi no amata, likuma "Par tiesu varu" 83. pants paredz, ka tiesnesi atceļ no amata, pamatojoties uz Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumu. Tādēļ Saeimai, lai gan tā formāli atbrīvo tiesnesi no amata, jāievēro Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmums. Tas ir piemērs, kā pareizi piemērot Rekomendācijas 46. punktu.

Neviena ekspertu satiktā persona nav izteikusi iebildumus par iespējamo sodu diapazonu disciplinārlietās un to, kā Tiesnešu disciplinārkolēģija ievēro likumu šajā jomā.

Disciplinārlietas

Disciplinārlietu ierosināšana

Disciplinārlietas var ierosināt:

- Tiesnešu ētikas komisija (attiecībā uz jebkuru tiesnesi, ja tā ir konstatējusi Tiesnešu ētikas kodeksa rupju pārkāpumu);
- Augstākās tiesas priekšsēdētājs (attiecībā uz jebkuru tiesnesi);
- tieslietu ministrs (attiecībā uz jebkuru tiesnesi, izņemot Augstākās tiesas);
- rajona tiesu priekšsēdētāji (attiecībā uz visiem apgabaltiesas un rajona (pilsētas) tiesas tiesnešiem un zemesgrāmatu nodaļām, kas ir šīs apgabaltiesas jurisdikcijā);
- rajona tiesu priekšsēdētāji (attiecībā uz visiem attiecīgajiem apgabaltiesu tiesnešiem) un
- apgabaltiesu zemesgrāmatu nodaļu vadītāji attiecībā uz rajona (pilsētas) tiesu zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem.

Acīmredzot citas personas, tostarp parastie pilsoņi, nevar iesniegt sūdzību tieši Tiesnešu disciplinārkolēģijai, kā arī nevar ierosināt disciplinārlietu *ex officio*. Tāpēc, ja kāds vēlas sākt disciplinārlietu, par lietas nodošanu tiesnešu disciplinārkolēģijai jāsaņemas ar vienu no iepriekš minētajām personām. Šī regulējuma iespējamais trūkums ir tas, ka lūgumraksta iesniedzēji var būt apjukusi, un tiem būs tendence nosūtīt identiskus pieprasījumus visiem subjektiem, kuri var uzsākt disciplinārlietu. Kas tādā gadījumā notiek? Kā redzams no iepriekšminētā uzskaitījuma, attiecībā uz zemākas tiesas tiesnesi vismaz piecas personas/iestādes var lemt par disciplinārlietas ierosināšanu (lai gan Ētikas komisija vispirms lems, vai attiecīgais gadījums ir rupjš Tiesnešu ētikas kodeksa pārkāpums). Tas nav maznozīmīgi, jo tā var gadīties - jebkurā gadījumā vismaz viena persona/struktūra no piecām izskatīs sūdzību. Ņemot vērā personu "skaitu", kuras "ir tiesīgas" uzsākt disciplinārlietu, dienas beigās rodas jautājums, kurš uzņemas atbildību (un kāda veida atbildību), par sūdzības, kas saistīta ar tiesneša disciplīnu pareizu izskatīšanu? Tiesiskā noteiktība un racionalizēta prakse ir mērķi, kurus pašreizējā situācija pilnībā neatbalsta.

Personas, kurām ir tiesības uzsākt disciplinārlietu, ja tās atzīst, ka ir pamatoti ierosināt šādu lietu, (tieslietu ministrs izdod rīkojumu, bet pārējie subjekti pieņem lēmumu), veic padziļinātu iepriekš saņemto materiālu pārbaudi un pieprasa no attiecīgā tiesneša rakstisku paskaidrojumu. Tās var savākt pierādījumus pašas vai ar norīkotas personas starpniecību (piem., tiesā priekšsēdētājs var deleģēt tiesnesi lietas izmeklēšanai) pirms lietas nodošanas Tiesnešu disciplinārkolēģijai. Šī izmeklēšana, kas, protams, ir nepieciešama, būtu neatņemama disciplinārlietas sastāvdaļa, jo tas būs pamats jebkuram turpmākam lēmumam par iespējamo

disciplinārpārkāpumu, un tādēļ atbilst arī Rekomendācijas 69. punktam. Tas, kā šī izmeklēšana tiek regulēta Latvijā, rada bažas. Galvenais jautājums ir par to, vai persona, kas izraudzīta veikt vispusīgu izmeklēšanu, neatkarīgi no tā, vai tas ir tiesnesis (lielākā vai mazākā mērā izmeklēšanai pakļautā tiesneša kolēģis) vai tieslietu ministra iecelta persona, ir neatkarīga (un, kas nav mazsvarīgi, pārliecināta) šī uzdevuma veikšanā. Atbilde nav skaidra, un jautājums būs jāpārbauda katrā gadījumā atsevišķi. Tā pati par sevi ir problēma. Daudzās Eiropas valstīs šis jautājums tika atrisināts, ieviešot tiesu inspekcijas (parasti augstu tiesu padomju vadībā). Pirmkārt, tiesnešu pārbaudēs tiek nodrošinātas obligātās neatkarības garantijas un, otrkārt, tajās var īstenot vienotu praksi, rūpīgi izanalizējot visas sūdzības saistībā ar tiesnešu disciplīnu. Šādu risinājumu varētu ņemt vērā arī Latvijas sistēmā.

Ja par lietu tiek informēta Tiesnešu disciplinārkolēģija, tā var arī apkopot pierādījumus, piemēram, uzklusīt lieciniekus un iesaistīto tiesnesi. Interesanti, ka, līdz brīdim, kad jautājumu sāk izskatīt Tiesnešu disciplinārkolēģija, lēmumu vai rīkojumu par disciplinārlietas uzsākšanu ar pamatotu lēmumu vai rīkojumu var atsaukt persona, kas to ierosināja ("Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma" 3. panta 6. punkts). Nav noteikumu, kas nosaka, ka Tiesnešu disciplinārkolēģijai jāizvērtē šāda atstādināšana no amata, ne arī tai ir tiesības to noraidīt un turpināt lietas izskatīšanu. Tā ir vēl viena Tiesnešu disciplinārkolēģijas statusa īpatnība (līdz ar neiespējamību tieši saņemt sūdzības un ierosināt disciplinārlietu *ex officio*), kas liedz kolēģijai jebkādu iniciatīvu īstenot tiesneša disciplināratbildību. Šis jautājums būtu jāpārskata.

Iesaistītajam tiesnesim ir tiesības saņemt sava advokāta palīdzību, un viņam ir citas procesuālas garantijas saskaņā ar taisnīgas tiesas principu. Vairāki likuma noteikumi dod tiesības attiecīgajam tiesnesim un/vai "*personai, kas ierosināja disciplinārlietu*", iepazīties ar lietas materiāliem, paziņot vai piedalīties sanāksmēs, kurās tiek izskatīta disciplinārlieta. Iespējams, ka tā ir tulkošanas problēma, bet CEPEJ ekspertu grupai nav skaidrs, vai ar norādi uz "*persona, kas ierosināja disciplinārsodu*" jāsaprot persona, kas sākotnēji sūdzējās par tiesneša uzvedību, vai persona, kas oficiāli ierosināja disciplinārlietu. Ir diezgan ierasts, ka šādās lietās sūdzības iesniedzējam ir tiesības saņemt informāciju vienīgi par galīgo lēmumu. Turklāt var būt pamatoti iemesli izslēgt arī tiesas priekšsēdētāju no lietas izskatīšanas par kādu tiesnesi no viņa tiesas.

Pastāv noilgums - divi gadi kopš tiesneša rīcība tiek izskatīta, un vēl viens noilgums – trīs mēneši kopš brīža, kad pārkāpums ir nācis gaismā. Tiesnešu disciplinārkolēģijai jāizskata lieta viena mēneša laikā, sākot no brīža, kad lieta ir nonākusi kolēģijas rokās. Eksperti var tikai piekrist, ka disciplinārlietas tiek izskatītas ātri, bet apšaubā, ka kolēģija var viena mēneša laikā izskatīt sarežģītas lietas, kurās iesaistītais tiesnesis varētu vēlēties ne tikai pārbaudīt iepriekšējā izmeklēšanā savāktos pierādījumus, bet arī atkārtoti uzklusīt lieciniekus utt. Tāpēc tiesību aktos varētu paredzēt izņēmumus, kad kolēģija var nolemt pagarināt termiņu, ja to pieprasa konkrēti iemesli.

Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumi ir pamatoti. Tiek uzskatīts, ka tiesnešu disciplinārkolēģijas locekļi, kas piedalās lietas izskatīšanā, var formulēt atsevišķus atzinumus par pieņemto lēmumu. Lēmumi tiek pilnībā pakļauti apelācijai (gan pēc būtības, gan procesuāla rakstura dēļ) disciplinārkolēģijā, kas ir Augstākās tiesas sastāvā (skat. A. a. sadaļu par Augstāko tiesu). Tomēr "Tiesnešu disciplinārās atbildības likums" paredz izņēmumus, kas ir minēti dažādās sadaļās, un tāpēc nav acīmredzami. Pirmkārt, šķiet, ka tikai tiesnesis, uz kuru attiecas disciplināratbildība, var pārsūdzēt kolēģijas lēmumu un, tikai tad, kad tiek nolemts uzlikt disciplinārsodu vai atcelt

tiesnesi no amata (skat. 8. panta 5. punktu un 11.¹ panta 1. punktu). Nedz persona, kas ir sūdzējusies par tiesneša uzvedību, nedz tā, kura uzsāka disciplinārlietu, nevar pārsūdzēt Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumus. Disciplinārlietas ir domātas, lai atjaunotu kārtību sistēmā, nevis apmierinātu citas personas.

Disciplinārlietā pieņemtos lēmumus, izņemot lēmumus nosūtīt disciplinārlietas materiālus ģenerālprokuroram, lai pieņemtu lēmumu par kriminālizmeklēšanas uzsākšanu, publicē tīmekļa vietnē vienas dienas laikā pēc to stāšanās spēkā. Publicējot lēmumus, izslēdz daļu, kas atklāj personas datus, tostarp sensitīvos identifikācijas datus. Saskaņā ar 2017. gada grozījumiem "Tiesnešu disciplinārās atbildības likumā", disciplinārlietās pieņemtie lēmumi tika publicēti internetā, aptverot tikai to informācijas daļu, kas atklāj personas datus, tostarp konfidenciālos datus, izņemot pie atbildības sauktās personas vārdu un uzvārdu. Prasības attiecībā uz tiesu iestāžu publicitāti, pārredzamību un atbildību sabiedrības priekšā aicina publicēt vispārēju statistiku par disciplinārlietu skaitu un to rezultātiem noteiktos laikposmos, kā arī gadījumus, kad konkrētiem tiesnešiem tiek piemērotas disciplināras sankcijas, pamatojoties uz galīgiem un neatsaucamiem lēmumiem.

Īpašs disciplinārās procedūras rezultāts var būt Tiesnešu disciplinārkolēģijas ieteikums atstādināt tiesnesi no amata. Ja Saeima balso pret tiesneša atstādināšanu, kas var notikt pat pēc Disciplinārtiesas apstiprinātā lēmuma, disciplinārlieta tiek atdota atpakaļ Tiesnešu disciplinārkolēģijai atkārtotai pārbaudei. Nav skaidrs, vai Tiesnešu disciplinārkolēģija vai jebkura cita tiesu pašpārvaldes iestāde var atbalstīt ieteikumu par tiesneša atstādināšanu saistībā ar (noteikti ļoti smagu) disciplinārpārkāpumu. Tāpat nav skaidrs, vai Saeima var atkārtoti noraidīt ieteikumu atstādināt tiesnesi. Šī ir hipotētiska situācija, jo līdzšinējā prakse saskaņā ar spēkā esošajiem tiesību aktiem rāda, ka likumdevējs ievēro tiesu pašpārvaldes iestāžu viedokli attiecībā uz tiesnešu atstādināšanu. No otras puses, neliela tiesību norma, kas varētu precizēt sekas, kas izriet no atkārtota pamatota ieteikuma atbrīvot tiesnesi no amata, var efektīvi izslēgt risku, kas saistīts ar likumdošanas un netiešu politikas dalībnieku nepieņemamu iejaukšanos tiesas neatkarības jautājumā.

2. tabula: Tiesnešu disciplinārkolēģijas izskatītās lietas no 2014. - 2017. gadam⁷⁶

Gads	Disciplinārlietu skaits	Sods	Ieteikums atstādināt tiesnesi no amata
2014	16 (6 no šīm lietām disciplinārlieta tika noraidīta, 1 disciplinārlieta tika izskatīta sēdē, nepiemērojot disciplināras sankcijas)	2 gadījumos sods bija piezīme; 2 gadījumos - rājiens (1 lieta tika pārsūdzēta Disciplinārtiesā, kas daļēji grozīja lēmumu) 2 gadījumos – algas samazinājums par 10 %	2 gadījumos tika ieteikts atstādināt tiesnesi no amata (1 lieta tika pārsūdzēta Disciplinārtiesā, kura grozīja lēmumu un tā vietā tika piemērots rājiens)

⁷⁶Šo informāciju Tieslietu ministrijai iesniedza 2018. gada janvārī, komentējot šā ziņojuma projektu

		līdz vienam gadam	
2015	22 (8 no šīm lietām disciplinārsods tika noraidīts)	4 gadījumos sods bija piezīme(1 lieta tika pārsūdzēta Disciplinārtiesā, kas noraidīja disciplinārlietu); 4 gadījumos – rājiens (1 lieta attiecināma uz 4); 1 gadījumā – algas samazinājums par 15 % līdz vienam gadam	1 gadījumā tika ieteikts atbrīvot tiesnesi no amata (lieta tika pārsūdzēta Disciplinārtiesā, kas atbalstīja ieteikumu atstādināt no amata)
2016	11 (2 no šīm lietām disciplinārsodu noraidīja, divos citos gadījumos disciplinārlieta tika izskatīta sēdē, nepiemērojot disciplināras sankcijas)	4 gadījumos sods bija piezīme; 1 gadījumā – algas samazinājums par 20 % līdz vienam gadam	
2017	12 (4 gadījumos disciplinārlieta tika noraidīta, 3 gadījumos disciplinārsods tika izskatīts sēdē, neuzliekot disciplinārsodu)	5 gadījumos sods bija piezīme	
Kopā:	61 (20 gadījumos disciplinārsods tika noraidīts, 6 gadījumos disciplinārsods tika izskatīts sēdē,	28	2

neuzliekot disciplināras
sankcijas)

Iepriekš minētos skaitļus var uzskatīt par zemiem, salīdzinot ar kopējo tiesnešu skaitu (aptuveni 525), kas nozīmē, ka ik gadu disciplinārlietas tiek ierosinātas pret apmēram 3% tiesnešiem. Daudzos izskatītajos gadījumos (26 no 61 laikposmā no 2014. gada līdz 2017. gadam) sankcijas netika piemērotas, savukārt ieteikums atbrīvot tiesnesi no disciplināra pārkāpuma ir ārkārtas gadījums (divi gadījumi četrus gadu laikā). Šādu situācija var radīt tiesnešu disciplinārpārkāpumu izmeklēšanas un izmeklēšanas uzsākšanas sistēma.

e. Tiesu darbinieki

Saskaņā ar Rekomendācijas 35. pantu "*[a] tiesām jāpiešķir pietiekams skaits atbilstoši kvalificēta palīgpersonāla*".

Kā mēs visi zinām, tiesnešiem ir nepieciešams atbalsta personāls sekretariāta uzdevumu veikšanai. Daudzās valstīs tiesneši saņem arī atbalstu no palīgiem, kuriem ir juridiskas zināšanas. Latvijā tiesnešiem tiek nodrošināti abi atbalsta veidi. Saskaņā ar informāciju, ko CEPEJ komanda saņēma no Tiesu administrācijas, atbalsta personāls (kopā 1433 cilvēki 2016. gadā) sastāv no šādām darbinieku kategorijām (visas tiesas nenodarbina visu kategoriju darbiniekus):

1. Tiesas priekšsēdētāja palīgs (visā tiesu sistēmā nodarbinātas 38 personas)
2. Tiesneša palīgs (**471** persona)
3. Tiesas administrators (48 personas)
4. Tiesas biroja vadītāja vietnieks (24 personas)
5. Konsultants (25 personas)
6. Tiesas sēžu sekretārs (**407** personas)
7. Tiesas sekretārs (**109** personas)
8. Tiesas tulks/ tulkotājs (**116** personas)
9. Arhivārs (52 personas)
10. Tiesas administrators (19,5 personas)
11. Speciālists (30 personas)
12. Kurjers (pārvadātājs) (7 personas)
13. Tehniskais darbinieks (86,5 personas).

Lielākā tiesu darbinieku kategorija ir tiesnešu palīgi un tiesas sēžu sekretāri (gandrīz sasniedz tiesnešu skaitu), kā arī tiesu sekretāri un tulki/tulkotāji.

Likums "Par tiesu varu" skaidri reglamentē tiesneša palīga (99. pants), konsultanta (analizē un vispārina tiesu praksi un statistiku, kā arī veic citus metodiskos darbus, 100. pants), sekretāra vai tiesas sekretāra (101. pants) un tiesas sēžu sekretāra (piedalās tiesas sēdēs visos gadījumos, kad saskaņā ar likumu ir jāreģistrē tiesas sēdes protokols, 102. pants) amatus. Tiesu darbinieki nav atbildīgi par tiesas pārvaldību. To nodrošina Tiesu administrācija.

Tiesneša palīgi

Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu" 99. pantu tiesneša palīgs pieņem apmeklētājus, viņu iesniegumus, veic pasākumus sakarā ar lietu sagatavošanu izskatīšanai tiesas sēdē, kā arī pilda citus tiesneša dotus uzdevumus. Rajona un apgabaltiesā tiesas palīgus izvēlas tiesas

priekšsēdētājs. Viņiem nevajadzētu veikt tikai administratīvu darbu, kas saistīts ar lietu izskatīšanu (tas ir tiesu sekretāru uzdevums), bet gan palīdzēt tiesnesim pildīt tiesvedības funkcijas.

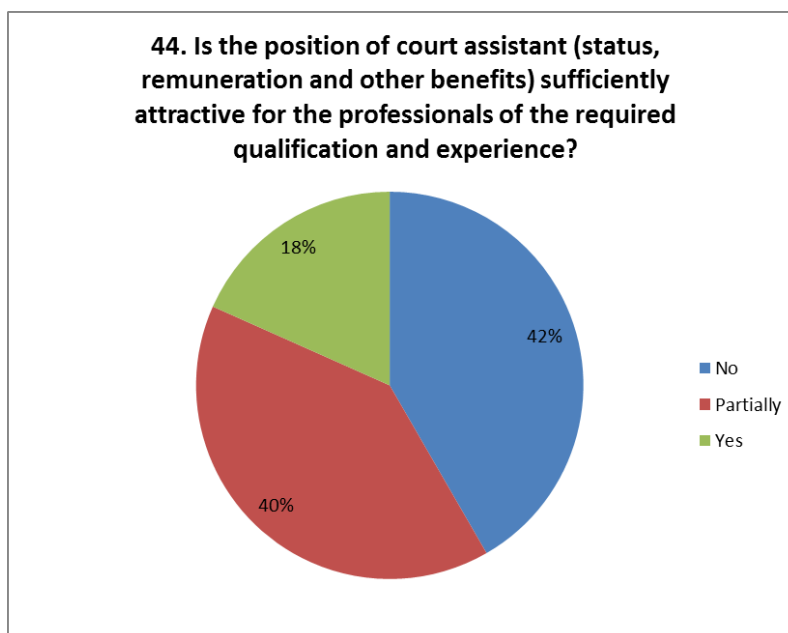
Tiesneša palīgi ir personas ar juridisko izglītību, kas palīdz tiesnesim izpētē un projektu sagatavošanā. Būtībā katram Latvijas tiesnesim ir palīgs. Ekspertiem tika teikts, ka tā tas ir rajonu tiesās; apgabaltiesās diviem tiesnešiem ir viens palīgs, bet arī Rīgas apgabaltiesā katram tiesnesim ir palīgs.

Palīgus izvēlas un ieceļ katra tiesa, parasti tiesas priekšsēdētājs. Saskaņā ar tiesnešu asociāciju sniegto informāciju tiesnešu palīgu darbā pieņemšana nav vienkārša, jo piedāvātās algas ir zemas. Tā rezultātā lielākā daļa tiesneša palīgu ir studenti, nevis pilntiesīgi juristi, un viņi bieži atstāj amatu, tiklīdz pabeidz studijas. Tāpēc tiesneša palīgu darba kvalitāte dažkārt ir nepietiekama - un līdz ar to, atbalsts, ko tiesneši saņem no viņiem. Nopietnais ieguldījums tiesneša palīga apmācībā daļēji ir laika izšķiešana. Šķiet, ka veicināšanas pasākumi tiesneša palīga amatam ir noteikti likuma "Par tiesu varu" 52. pantā, kas nosaka, ka tiesnešu amata kandidātam pēc juridiskās kvalifikācijas iegūšanas jābūt vismaz piecu gadu darba stāžam juridiskajā specialitātē vai vismaz piecus gadu stāžam tiesas priekšsēdētāja palīga vai tiesneša palīga amatā. Šis noteikums patiešām sniedz atbildi uz jautājumu, kāpēc tiesību zinātņu fakultātes studentiem var rasties kārdinājums apvienot studijas ar tiesnešu palīga darbu, papildus viņu pieredzei.

Tiesas darbinieku, tostarp tiesneša palīgu, algas ievērojami palielinājās 2017. gadā, un pēc 2018. gada ir paredzams pakāpenisks algu pieaugums, ar mērķi palielināt algas līdz citu ierēdņu algu līmenim, jo īpaši attiecībā uz palīgiem – lai palīgu algas sasniegtu citās valsts iestādēs strādājošo juristu algu līmeni.

Atbildot uz aptaujas anketas jautājumiem par kvalitāti, tikai 18% aptaujāto uzskatīja, ka tiesneša palīga amats (statuss, atalgojums un citi pabalsti) ir pietiekami pievilcīgs profesionāļiem, kuriem ir nepieciešamā kvalifikācija un pieredze. Komentāros uz šo jautājumu tiek vairākkārt uzsvērtā palīga nostāja: *"Tā ir iespēja iegūt labu praktisku pieredzi, bet atlīdzība nav atbilstoša"*.

6. attēls: Atbilde uz aptaujas anketas par kvalitāti 44. jautājumu

Eksperti cer, ka algu pieaugums dos labumu tiesu sistēmai, lai tiesas tuvākajā nākotnē varētu pieņemt darbā labi apmācītus un efektīvus palīgus. Tomēr jāpiemin arī tas, ka jau tagad daži palīgi, kad pienāk laiks, kļūst par tiesnešiem. Tas liecina par labu tam, ka vismaz daļa palīgu ir pietiekami apmācīti un efektīvi, lai tos varētu uzskatīt par faktisku atbalstu tiesnešiem, pirms vēl viņi uzsāk tiesnešu karjeru.

Tiesnešu palīgu un tiesnešu attiecība pret visu sistēmu, šķiet, ir 1:1. Augstākajā tiesā tiesnešu palīgu skaits ir pat lielāks par tiesnešu skaitu. Papildus tiesnešu palīgiem katra Augstākās tiesas filiāle var paļauties uz 2-3 pētniecības konsultantiem. Nesen tika izveidota arī judikatūras un pētījumu nodaļa.

Tiesu sekretāri

Katrai tiesai ir sekretariāts. Ir tiesas sēžu sekretāri un tiesas sekretāri, kuri strādā kancelejas vadītāja vadībā, kurš arī īpaši palīdz tiesas priekšsēdētājam. Viņus ieceļ tiesas priekšsēdētājs.

Eksperti nav pauduši bažas par šī atbalsta personāla kvalitāti, taču ir izteiktas tās pašas piezīmes, kas attiecībā uz sekretāru algu.

Apmācība

Atbalsta personāls gūst labumu no Latvijas Tiesnešu mācību centra mācībām, un ir iekļauts centra vadītajā Apmācības informācijas sistēmā. Tāpat kā tiesnešu gadījumā, tiesu darbiniekiem ir pieejamo mācību dienu ierobežojumi; apmācības ir veidotas tematiski, un tās ietver prasmju apguvi. Sekretāru apmācība nerada bažas (par palīgiem skatīt iepriekš).

Noslēguma piezīmes par tiesnešiem un tiesu darbiniekiem

Tiesnešu atlase, iecelšana amatā un karjera

1. Lai novērstu to, ka tiesneši tiek apstiprināti amatā politisku iemeslu dēļ, būtu jāierobežo izpildvaras un likumdevēja ietekme uz lēmumiem, kas saistīti ar tiesnešu iecelšanu amatā. Ja tiesnesi amatā ieceļ Parlaments, rodas risks politizēt tiesnešus.
2. Pašreizējā tiesnešu amata kandidātu atlase, apmācība, eksaminācija un amatā izvirzīšanas un iecelšanas kārtība ir gara un daudzos posmos apgrūtinoša. Tādēļ ir ieteicams to pēc iespējas racionalizēt un vienkāršot, lai nodrošinātu procesa pārredzamību un labāko kandidātu atlasī.
3. Liekas, ka tiesnešu apstiprināšana amatā uz pārbaudes laiku nekalpo paredzētajam mērķim. No vienas puses, tas rada faktisku vai vismaz šķietamu atkarību no politiskajiem spēkiem, kas gaida tiesnešu apstiprināšanu amatā līdz amata pildīšanai paredzētajam maksimālajam vecumam. No otras puses, tiesnešu atlases un apmācības sistēma ir visai sarežģīta, tāpēc iespēja, ka tiesu iestādēs nonāks nepiemēroti kandidāti, ir maza. Visbeidzot, pat tad, ja par tiesnesi kļūst nepiemērots kandidāts, sistēma no tā var atbrīvoties tāpat kā no tiesnešiem, kas zaudējuši savu kvalifikāciju vai morālo stāju ilgākas karjeras laikā. Šim procesam jābalstās uz profesionālās novērtēšanas un disciplīnas sistēmu, kurā tiesnešu līdzdalība atbalsta viņu neatkarību.

Tiesnešu sākotnējā un nepārtraukta izglītība

4. Noteikta skaita mācību stundu obligāts apmeklējums var labvēlīgi ietekmēt tiesu sistēmu. Papildus tam apgūtajiem mācību kursiem jāklūst par tiesneša profesionalitātes kritērijiem.
5. Pieredzējušu universitāšu pasniedzēju un citu juridisko speciālistu sistemātiska iesaistīšana tiesnešu apmācībās var veicināt kultūras apmaiņu un "atvērt" tiesu varu, jo tas var palīdzēt veidot vienotu izpratni par juridiskajiem jautājumiem visā valsts juridiskajā kopienā.

Tiesnešu novērtējums

6. Tiesnešu regulāra novērtēšana (reizi piecos gados), kā arī likumā noteiktā ārkārtas novērtēšana (piemēram, piedaloties konkursos uz amatu augstākā tiesā) rada ievērojamu darba slodzi. Šobrīd šo slodzi uzņemas Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas sekretariāts, kuru nodrošina Tiesu administrācija. Nepieciešams veikt novērtēšanas sistēmas analīzi, lai noteiktu, cik lielā mērā CCJE atzinums Nr. 17 (2014) ir jau ieviests Latvijā un, vai tajā ir ieteikumi, kas varētu veicināt esošās sistēmas turpmāku uzlabošanu.

Tiesnešu disciplīna

7. Attiecībā uz disciplināro sistēmu var apšaubīt tiesības uzsākt tiesvedību un veikt iepriekšēju izmeklēšanu. Tiesības ziņot par disciplinārlietu Tiesnešu disciplinārkolēģijai var piešķirt ikvienam, kurš ir ieguvis zināšanas par iespējamo disciplinārsodu.
8. Tiesnešu disciplinārkolēģijai jābūt atbildīgai par disciplinārlietu izmeklēšanu. Tas nenozīmē, ka šai kolēģijai jāturpina rīkoties pašai. Tai drīzāk jābūt spējīgai izlemt, vai pierādījumu vākšana ir pamatota vai nē un, ja atbilde ir "jā", kam vajadzētu turpināt izmeklēšanu.
9. Var atbalstīt disciplinārlietu ātru izskatīšanu, bet likums var paredzēt izņēmumus attiecībā uz termiņiem, kas noteikti disciplinārlietu izskatīšanai, ja Tiesnešu disciplinārkolēģija nolemj pagarināt termiņu, kad tas ir absolūti nepieciešams.

10. Ekspertiem būtu jāveic "Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma" un ar to saistīto tiesvedību detalizētāka izpēte, lai pārbaudītu to atbilstību jaunākajiem Eiropas Padomes un tās struktūru ieteikumiem.

Tiesu darbinieki

11. Pastāvīgi jāturpina tiesu darbinieku statusa paaugstināšana un citu darba nosacījumu uzlabošana. Iestādes meklē veidus, kā motivēt tiesnešu palīgus (piemēram, finansiāli atbalstot profesionālo juridisko izglītību, motivējot piedalīties konkursos uz iecelšanu tiesnešu amatā). Kā jau minēts, atalgojums joprojām nav konkurētspējīgs, lai piesaistītu labus kandidātus un veicinātu tiesas darbinieku ilgstošu karjeru. Pastāvīgi jāuzlabo arī apmācību pieejamība un apmācības jāpielāgo dažādu tiesu darbinieku kategoriju vajadzībām.

C. Tiesu sistēmas budžets

a. Budžeta plānošana un resursu piešķiršana

“2017.gada ES Tiesiskuma progresā ziņojums” salīdzina valsts kopējo izdevumu apjoms tiesās euro uz vienu iedzīvotāju un procentos no IKP.

7.attēls: “2017.gada ES Tiesiskuma progresā ziņojuma” 32. un 33. attēls par valsts kopējiem izdevumiem par tiesām, uz vienu iedzīvotāju un procentos no IKP

Financial resources

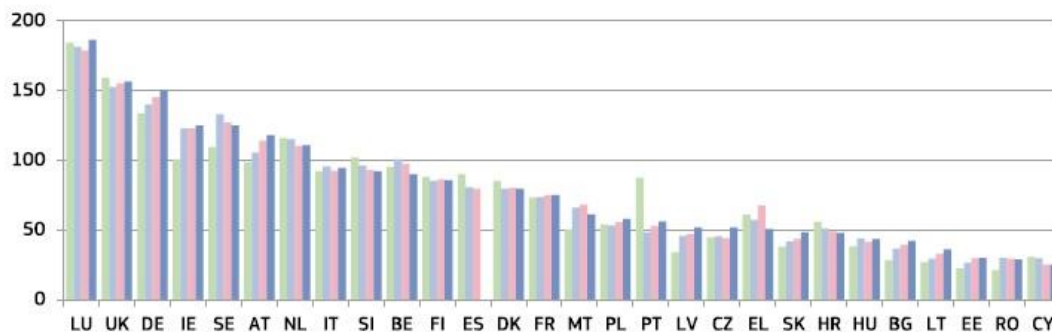
The figures below show the budget actually spent on courts, first by inhabitant (Figure 32) and second as a share of gross domestic product (GDP) (Figure 33)⁽⁶⁵⁾.

Figure 32

General government total expenditure on law courts^(*) (in EUR per inhabitant)

2010 2013 2014 2015

Source: Eurostat

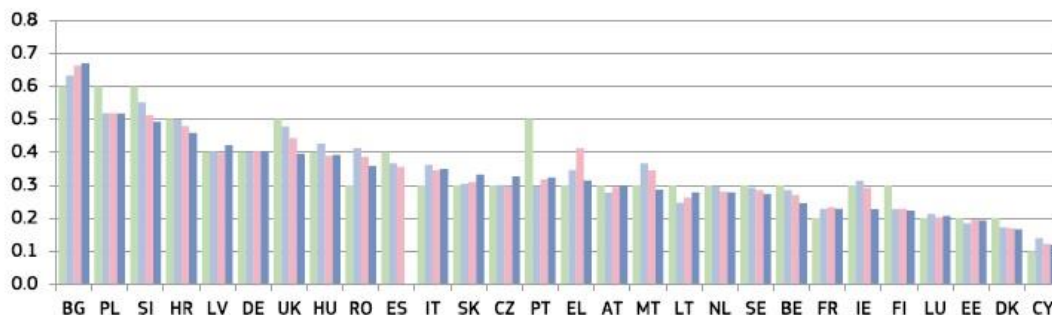
(*) Data for NL, SK are provisional.

Figure 33

General government total expenditure on law courts^(*) (as a percentage of GDP)

2010 2013 2014 2015

Source: Eurostat

(*) Data for NL, SK are provisional.

⁽⁶⁵⁾ General government total (actual) expenditure on administration, operation or support of administrative, civil and criminal law courts and the judicial system, including enforcement of fines and legal settlements imposed by the courts and operation of parole probation systems, and legal aid — legal representation and advice on behalf of government or on behalf of others provided by government in cash or in services; excluding prison administrations (National Accounts Data, Classification of the Functions of Government (COFOG), group 03.3), Eurostat table gov_10a_exp, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Saskaņā ar iepriekš minētajiem salīdzinošajiem datiem Latvija atrodas to valstu grupā, kurām ir vidēji izdevumi un virs vidējiem.

Tieslietu ministrija ir galvenā valsts pārvaldes iestāde, kas pārrauga tiesu varu Latvijā. Tiesu administrācija ir atbildīga par rajona (pilsētas) tiesu, apgabaltiesu un zemesgrāmatu nodaļu pārvaldību. Tiesu administrācija ir iesaistīta cilvēkresursu jautājumu risināšanā tiesās un zemesgrāmatu nodaļās, tiesu un zemesgrāmatu nodaļu budžetu sagatavošanā un šim mērķim piešķirto līdzekļu pārvaldībā, materiāltehniskā atbalsta, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju infrastruktūras nodrošināšanā tiesās un zemesgrāmatu nodaļās, informācijas sistēmu (Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas, Tiesu informācijas sistēmas un Izpildes lietu reģistra) uzturēšanas un pilnveidošanas nodrošināšanā. Attiecībā uz budžetu un finansēm, Tiesu administrācija veic tiesu, zemesgrāmatu nodaļu un tiesas administratīvo izdevumu un ieņēmumu plānošanu, administrē tiesu un zemesgrāmatu nodaļu budžetu, kā arī tiesu sektora budžetus, ko piešķīris Eiropas Sociālais fonds un citi ārējie fondi. Tiesu administrācija veic arī tiesu un zemesgrāmatu nodaļu ekonomiskās darbības rādītāju analīzi.

Tiesu sistēmas (apgabaltiesu, rajona tiesu un zemesgrāmatu nodaļu) kopējais budžets tiek plānots saskaņā ar "Likumu par budžetu un finanšu vadību" un Ministru kabineta noteikumiem, kas izdoti, pamatojoties uz šo likumu. Ministru kabineta noteikumi nosaka budžeta pieprasījumu izstrādes un iesniegšanas pamatprincipus (Nr. 523), nosaka valsts budžeta izdevumu maksimālās kopsummas un maksimālās valsts budžeta izdevumu summas aprēķināšanas kārtību katrai ministrijai un citai centrālajai valsts iestādei vidējā termiņā (Nr. 867). Jāņem vērā arī Tieslietu ministrijas noteiktais maksimālā pieļaujamā valdības budžeta izdevumu apjoms un Tieslietu ministrijas valsts budžeta pieprasījuma sagatavošanas kārtība.

Latvijā visām tiesām (izņemot Augstāko tiesu) ir viens budžets, un visus attīstības pasākumus īsteno un plāno Tiesu administrācija. Valsts budžetam jāpiemēro īpaši projekti, piemēram, jauni likumdošanas pasākumi vai politiskas iniciatīvas. Tiesu priekšsēdētāji (lai gan viņi var izteikt savas vēlmes papildināt tehnisko bāzi) un Tieslietu padome nav iesaistīti budžeta veidošanā. Tieslietu padome pēc Tieslietu ministrijas iesnieguma sniedz atzinumu par visu tiesu budžetu. Šis atzinums tiek nosūtīts arī Finanšu ministrijai. Cerams, ka arī padomes viedoklis tiek iesniegts Saeimai, īpaši, ja valdība to pilnībā neņem vērā.

Ja padome tiktu uzklautā debatēs par budžetu Saeimā vai tās specializētajā komisijā, tas veicinātu izpratni par tiesu neatkarību. 2017. gada beigās tiesas priekšsēdētājs un Tieslietu padomes priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs pārstāvēja tiesu varu Saeimas debatēs par nākamā gada budžetu.

Var minēt šādus tiesu budžeta plānošanas posmus:

1. Nākamā gada budžeta plāns sākas ar pamata budžeta izdevumu apstiprināšanu (vēsturiskie izdevumi). Pamata izdevumu summu korigē tikai saistībā ar uzsākto projektu ietekmi un izmaiņām pašu ieņēmumos.
2. Pēc pamata izdevumu summas apstiprināšanas nākamajam gadam, Tiesu administrācija sadarbībā ar Tieslietu ministriju papildus finansējumam gatavo priekšlikumus jaunām vidējā termiņa politikas iniciatīvām (3 gadi).
3. Katru gadu Ministru kabinets apstiprina maksimālo budžeta izdevumu apjomu nākamajiem trim gadiem, iekļaujot tajā jaunās politikas iniciatīvas.

4. Atbilstoši apstiprinātajai maksimālajai budžeta kapacitātei, Tiesu administrācija sagatavo vispārējo budžeta priekšlikumu tiesām saskaņā ar plānotajiem ieņēmumiem un izdevumiem un iesniedz to Tieslietu ministrijai.
5. Tieslietu ministrija iesniedz budžeta pieprasījumu Tieslietu padomei atzinuma sniegšanai.
6. Saskaņā ar Tieslietu padomes atzinumu Tieslietu ministrija iesniedz Finanšu ministrijai zemesgrāmatu nodaļu, rajona (pilsētas) tiesu un apgabaltiesu budžeta pieprasījumus, pievienojot Tiesnešu padomes atzinumu.
7. Augstākā tiesa iesniedz Tieslietu padomei Augstākās tiesas budžetu atzinuma sniegšanai. Nākamajā posmā tā iesniedz budžeta pieprasījumu Finanšu ministrijai, tam pievienojot Tieslietu padomes atzinumu.
8. Tieslietu padomes atšķirīgais viedoklis par budžeta pieprasījumiem (gan Tieslietu ministrijas, gan Augstākās tiesas iesniegto budžeta pieprasījumu) neliedz tos iesniegt Finanšu ministrijai.
9. Pēc izdevumu kopējās summas apstiprināšanas un likuma par valsts budžetu pieņemšanas, Tiesu administrācija plāno centrālos izdevumus tiesu iestādēm. Atsevišķās budžeta pozīcijās tiek ņemts vērā faktiskais lietu skaits.

Budžeta pozīcija "*biroja preces*" un "*mājsaimniecības preces*" ik gadu tiek atjaunināta, ievērojot noteiktus kritērijus (ieskaitot iepriekšējā gadā izskatīto lietu skaitu). Katru gadu tiek optimizētas arī citas budžeta pozīcijas, piemēram, saistībā ar izmaiņām procesuālajos likumos, ietaupījumiem no komunikāciju pakalpojumu finansējuma, līdzekļi tiek paredzēti infrastruktūras uzlabošanai, tiesas pieejamības nodrošināšanai.

Latvijas finansiālie centieni pēdējos gados attiecas uz visiem tiesu sistēmas dalībniekiem. To mērķis ir tiesas - ar datortehnikas modernizācijas programmu palīdzību stiprināt tiesu drošību vai juridisko palīdzību, izveidojot īpašu sistēmu, kā arī prokuratūras dienestus.

Pirmās un otrās instances tiesu budžets tiek veidots, ievērojot to pašu principu - tiesnešu un darbinieku skaits, likumā noteiktā alga, materiāltehniskā bāze, ēkas, kurās atrodas attiecīgā tiesa utt. Pēc tam to apvieno vienā vispārējā tiesas budžeta apakšprogrammā "*Reģionālās tiesas un rajona (pilsētas) tiesas*". Trīs svarīgākās kategorijas attiecībā uz tiesas budžeta sadalījumu - gadskārtējais valsts budžets, kas piešķirts (bruto) algām, gadskārtējais valsts budžets, kas piešķirts tiesu ēkām (uzturēšanai, ekspluatācijas izmaksām) un gadskārtējais valsts budžets, kas piešķirts tiesu izdevumiem.

Tiesu administrācija viena mēneša laikā pēc Saeimas otrajā lasījumā pieņemtā Valsts budžeta likuma sagatavo finanšu plānu (izdevumu sadalījums pa mēnešiem finanšu gadā - tiek sagatavots viens kopīgs finanšu plāns; tas vēl nav sadalīts pa tiesām un zemesgrāmatu nodaļām), un iesniedz to katrai tiesu un zemesgrāmatu nodaļai.

Biroja un mājsaimniecības preces ir vienīgās budžeta pozīcijas, kuras katrai tiesai parasti piešķir atsevišķi (apstiprina Tiesu administrācijas direktors). Kancelejas piederumu budžeta sadales kritēriji ir šādi:

1. darbinieku skaits (tiesneši, atbalsta personāls);
2. iepriekšējā gadā izskatīto civillietu skaits;
3. iepriekšējā gadā izskatīto administratīvo lietu skaits;
4. krimināllietu un administratīvo pārkāpumu skaits, kas izskatīti iepriekšējā gadā;

5. pieteikumu skaits par neapstrīdētu piespiedu izpildi un saistību piespiedu izpildi saskaņā brīdināšanas procedūru iepriekšējā gadā;
6. zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu lēmumu skaits, kas pieņemti iepriekšējā gadā;
7. tiesas telpu platība.

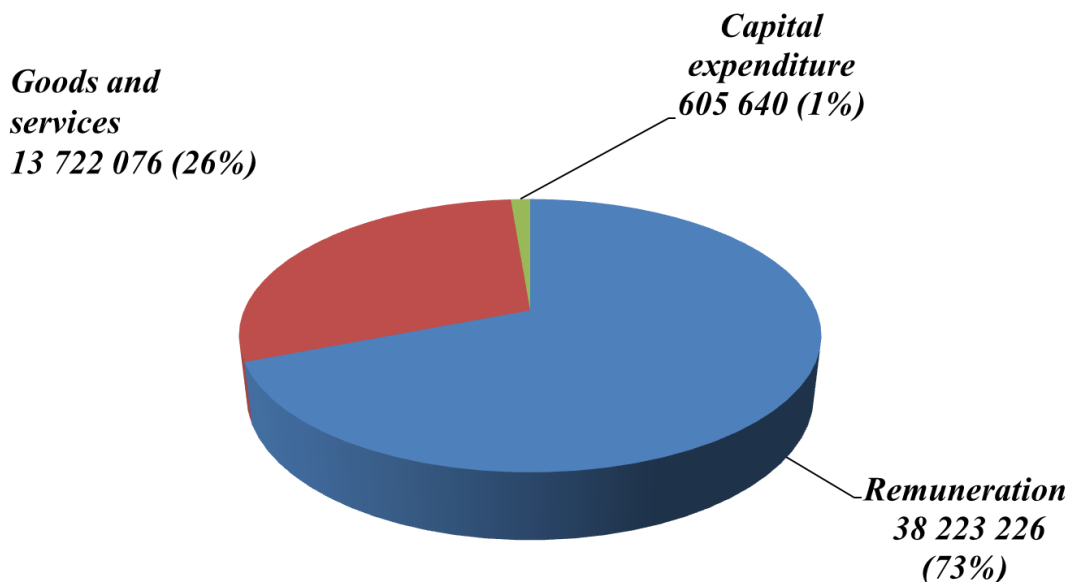
3. tabula: Budžets, ko pārvalda dažādas tiesu iestādes (2016.gads)

2016. gada dati	Augstākā tiesa		Tiesu administrācija (rajona tiesas, apgabaltiesas un zemesgrāmatu nodaļas)		Satversmes tiesa		Prokuratūra	
	Apstiprinātais budžets (EUR)	Budžeta izpilde (EUR)	Apstiprinātais budžets (EUR)	Budžeta izpilde (EUR)	Apstiprinātais budžets (EUR)	Budžeta izpilde (EUR)	Apstiprinātais budžets (EUR)	Budžeta izpilde (EUR)
KOPĀ - gadskārtējais budžets, kas piešķirts visu tiesu darbībai(1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7)	4.853.973	4.660.179	48.511.181	48.276.758	1.484.895		22.557.706	22.533.408
1. (Bruto) algām piešķirtais gadskārtējais valsts budžets	4.454.070	4.274.250	33.555.973	33.536.118				
2. Datorizācijai piešķirtais gadskārtējais valsts budžets (aprīkojums, investīcijas, uzturēšana)	54.593	52.957	1.333.395	1.332.875				
3. Gadskārtējais valsts budžets, kas piešķirts tiesu izdevumiem (ekspertīze, mutiskā tulkošana utt.). Bez juridiskās palīdzības. NB! Tas neattiecas uz nodokļiem un nodevām, kas jāmaksā pusēm.	10.000	9.963	2.792.714	2.699.386				
4. Tiesu ēkām piešķirtais ikgadējais valsts budžets (uzturēšana, ekspluatācijas izmaksas)	91.931	91.758	9.890.507	9.790.772				
5. Ikgadējais valsts budžets, kas piešķirts ieguldījumiem jaunās (tiesas) ēkās	0	0	0	0				
6. Ikgadējais valsts budžets apmācībai	27.200	27.168	260.854	248.396				
7. Citi	216.179	204.083	677.738	669.211				

8. attēls: Plānotie tiesu izdevumi apgabaltiesās un rajona (pilsētas) tiesās un zemesgrāmatu nodaļās 2017. gadā par kopējo summu 52,6 miljoni euro (plānotais tiesnešu skaits - 546, tiesu darbinieku skaits - 1667)⁷⁷

⁷⁷Ši ir tiesu resursu sadales pirmā versija 2017. gadā, bet Tiesu administrācija beidza gadu ar 12. versiju, kurā mainīts sadalījums pa gadu.

Kā tas bija paredzams, ka lielākā daļa tiesu budžeta tiek tērēta tiesnešu un tiesu darbinieku atalgojumam (un ar to saistītajiem maksājumiem).

b. Tiesas nodevas un citi maksājumi par tiesas pakalpojumiem (civillietās un administratīvās lietās)

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktā noteikts: *“Ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā”*.

Tiesības uz taisnīgu tiesu, kā to garantē 6. panta 1. punkts, ir jāinterpretē, ņemot vērā tiesiskumu, kas paredz, ka lietas dalībniekiem vajadzētu būt efektīviem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kas viņiem ļautu aizstāvēt savas civiltiesības.

Noteikumu, kas reglamentē oficiālus pasākumus, kas jāīsteno, iesniedzot prasības pieteikumu tiesā, mērķis ir nodrošināt pareizu tiesvedības pārvaldību un atbilstību, jo īpaši, tiesiskās drošības principam. Tādējādi attiecīgie noteikumi vai to piemērošana nedrīkst liegt lietas dalībniekiem izmantot pieejamos tiesiskās aizsardzības līdzekļus. Lietas īpašajos apstākļos šo tiesību praktiskā puse un lietderība var būt mazāka, piemēram, ar pārmērīgām tiesāšanās izmaksām, ņemot vērā personas finansiālo stāvokli (īpaši ar pārmērīgi lielām tiesas nodevām). Eiropas Padomes dalībvalstis ir izvirzījušas mērķi nodrošināt pilsoņiem iespēju vērsties tiesā. Efektīva piekļuve tiesu sistēmai nozīmē to, ka izmaksas, kas saistītas ar tiesu pieejamību ir tādas, ko pilsoņi var atļauties un ka informācija par šādām izmaksām vai izmaksu avotiem ir viegli pieejama.

“2017. gada ES tiesiskuma progressa ziņojumā”⁷⁸ Eiropas Savienība ir salīdzinājusi tiesas nodevu par prasību 6000 *euro* apmērā un prasību ar zemu vērtību, kuras pamatā ir Eurostat noteiktais nabadzības sliekšnis katrai dalībvalstij.

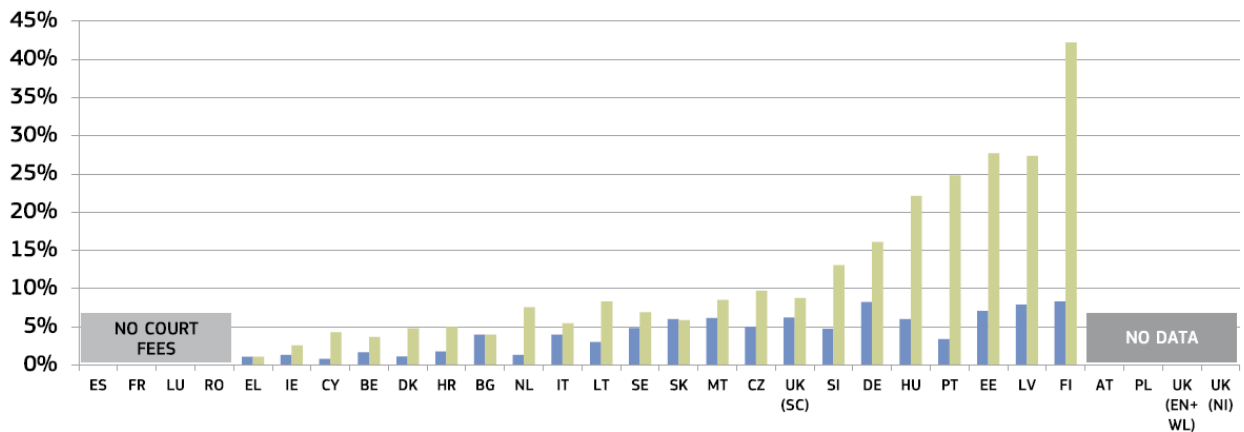
9.attēls: “2017. gada ES Tiesiskuma rezultātu tabulas” 22. attēls, kurā atspoguļota tiesas nodeva, lai uzsāktu tiesvedību konkrētā patērētāju lietā

Figure 22

Court fee to start a judicial proceeding in a specific consumer case (*) (level of court fee as a share of the value of the claim)

■ Court fee for a €6000 claim (in %)
 ■ Court fee for a low value claim (*) (in %)

Source: European Commission with the CCBE⁽⁵⁴⁾

Saskaņā ar iepriekš minētajiem salīdzinošajiem datiem Latvija ir to valstu grupā, kurām ir augstākās tiesas nodevas.

Latvijā tiesas nodevas tiek maksātas civilprocesa un administratīvajā tiesvedībā. Saskaņā ar Administratīvā procesa likumu (18. pants). Administratīvais process iestādē privātpersonai ir bez maksas. Par pieteikuma iesniegšanu tiesā jāmaksā tikai “Administratīvā procesa likumā” noteiktā valsts nodeva un drošības nauda. Kriminālprocesā nav tiesas nodevas.

Civillietās tiesas nodevas tiek aprēķinātas no prasības summas, vai arī tās nosaka likums kā noteiktu summu konkrētai lietu kategorijai. Tiesas nodevas par civilprasībām, ko var vērtēt kā naudas summu, saskaņā ar “Civilprocesa likumu” aprēķina no prasības vērtības šādi:

- līdz 2134 *euro*– 15% no pieprasītās summas, bet ne mazāk kā 71,14 *euro*;
- no 2135 *euro* līdz 7114 *euro* - 320,10 *euro* plus 4% no pieprasītās summas, kas pārsniedz 2134 *euro*;
- no 7115 *euro* līdz 28 457 *euro* - 519,30 *euro* plus 3,2% no pieprasītās summas, kas pārsniedz 7114 *euro*;
- no 28 458 *euro* līdz 142 287 *euro* - 1202,28 *euro* plus 1,6% no pieprasītās summas, kas pārsniedz 28 457 *euro*;
- no 142 288 *euro* līdz 711 435 *euro* - 3023,56 *euro* plus 1% no pieprasītās summas, kas pārsniedz 142 287 *euro*;

⁷⁸ Skat.ziņojumu EK mājaslapā: http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/scoreboard/index_en.htm

- pārsniedz 711 435 euro - 8715,04 euro pluss 0,6% no pieprasītās summas, kas pārsniedz 711 435 euro.

Attiecībā uz prasībām, kas tiek uzskatītas par nemonētārām, saskaņā ar Civilprocesa likumu valsts nodevas civillietās ir šādas:

- laulības šķiršana – 142,29 / 14,23 euro;
- īpašas tiesvedības procedūras – 42,69 euro;
- maksātnespējas procedūras – 355,72/71,14 euro;
- tiesiskās aizsardzības process – 142,29 euro;
- intelektuālā īpašuma tiesības – 213,43 euro;
- akcionāru sapulces lēmumu spēkā esība – 142,29 euro;
- citas prasības, kas nav finansiālas vai kuras nav jāpārbauda – 71,14 euro.

Administratīvajos jautājumos valsts nodeva 30 euro apmērā jāmaksā par pieteikuma iesniegšanu tiesā, pretprasību, trešās personas iesniegumu ar atsevišķu prasību par strīda priekšmetu.

Tiesa, izvērtējot fiziskās personas finansiālo stāvokli, var daļēji vai pilnīgi atbrīvot šo personu no tiesas izdevumu segšanas, kā arī atlikt tiesas izdevumu samaksu vai sadalīt maksājumus pa daļām. Pastāv arī vispārīgi izņēmumi - noteikt to personu kategorijas, kas nemaksā tiesas izdevumus.

Zaudējušai pusei ir jāatlīdzina uzvarējušai pusei visi tiesas izdevumi. Ja prasījums ir daļēji apmierināts, tiesas izdevumi tiek sadalīti proporcionāli. Tāpat tiks atlīdzināti lietas izskatīšanas izdevumi (advokāta izmaksas, tiesas apmeklējuma izdevumi un pierādījumu vākšanas izdevumi). Nodevas, kas jāmaksā advokātam, nosaka klienta un advokāta vienošanās, bet likumā ir paredzēti šādi atlīdzības izdevumu ierobežojumi par advokāta palīdzību:

prasījuma summa	ierobežojumi
≤ 8 500	≤ 30 % no prasījuma
8 501 – 57 000	≤ 2850
≥ 57 001	≤ 5 % no prasījuma
nemonētārs prasījums	≤ 2850
nemonētārs (sarežģīts) prasījums	≤ 4275

Tiesas nodevas par pirmo Latvijā un dažās citās valstīs var salīdzināt 4. tabulā zemāk (skat. arī "Tiesas nodevas un atbrīvojums no maksājuma", turpmāk - E.b.).

4. tabula: Tiesas nodevas pirmās instances tiesām.

Prasības vērtība EUR	Latvija	Igaunija	Nīderlande*		Itālija	Francija*
			Uz.	Pers.		
<i>civilprocess</i>						
50	71.14	75	117	78	43	<i>bez maksas</i>
1 000	150	175	470	223	43	<i>bez maksas</i>
2 500	320,10+14,64 = 334,74	250	470	223	98	<i>bez maksas</i>

10 000	519,30+92,35 = 611,65	550	939	470	237	bez maksas
100 000	1202,28+1144.69 = 2346,97	1 200	1 924	883	759	bez maksas
500 000	3023,56+3577.13 = 6 600,69	3 400	3 894	1 545	1 214	bez maksas
5 000 000	8715,04+25731.39 = 34 446,43	3 400	3 894	1 545	1 686	bez maksas
10 000 000	8715,04+55731.39 = 64 446.43	3 400	3 894	1 545	1 686	bez maksas
Nemonētārs	71,14	300			98*	bez maksas
<i>administratīvais process</i>						
admin. lieta	30	15	333	168	300	Bez maksas

* Nīderlandē: "Uz." - uzņēmumi., "Pers." - personas.

* Francijā netiek piemērotas nekādas nodevas, jo Tieslietu ministrija atcēla iepriekšējo politiku (2010. gada 4. oktobrī).

* Itālijā: 43 euro, piemēram, ja abi laulātie ir vienojušies par laulības šķiršanu, kā arī attiecībā uz dažiem konkrētiem darba strīdu gadījumiem (piemēram, sociālās apdrošināšanas gadījumi).

Ieteicams noteikt fiksētas tiesas nodevas dažādu vērtību kategoriju prasījumiem, tabulas veidā, kā tas ir Igaunijas piemērā (5. tabula).

5.tabula: Igaunijas tiesas izdevumu piemērs. Valsts nodevu likums: 1.pielikums "Valsts nodevu likmes lūgumrakstu iesniegšanai tiesvedības procedūrās (EUR)

Vērtība (līdz)	Valsts nodeva	Vērtība (līdz)	Valsts nodeva	Vērtība (līdz)	Valsts nodeva
350	75	4,500	350	20,000	750
500	100	5,000	400	25,000	900
750	125	6,000	425	50,000	1,000
1,000	175	7,000	450	75,000	1,100
1,500	200	8,000	475	100,000	1,200
2,000	225	9,000	500	150,000	1,500
2,500	250	10,000	550	200,000	1,800
3,000	275	12,500	600	250,000	2,100
3,500	300	15,000	650	350,000	2,700
4,000	325	17,500	700	500,000	3,400

Ja civillietas vērtība pārsniedz 500 000 euro, tad tiek maksāta valsts nodeva 3 400 euro apmērā.

Noslēguma piezīmes par tiesu sistēmas budžetu

1. Tiesu iestāžu budžeta projektu Parlamentā iesniedz Finanšu ministrija. Lai arī pirms tam Tieslietu ministrijā un Tieslietu padomē notiek diskusijas par budžetu, taču likumā ir ieteicams noteikt, ka Parlamentā iesniegtajam tiesu iestāžu budžeta projektam ir jāpievieno Juridiskās padomes rakstisks atzinums par budžetu. Turklāt Tieslietu padomes priekšsēdētājs būtu jāuzklausā budžeta apspriedēs Parlamenta komisijā, kas ir atbildīga par budžeta procedūru.
2. Pašreizējais budžeta process ir balstīts uz "*papildu izmaksām*". Šo metodi joprojām izmanto daudzās Eiropas tiesu sistēmās. Dažām valstīm, tostarp Somijai, Francijai, Īrijai un Nīderlandei, ir bijusi alternatīva pieeja. Tomēr katrā valstī ir uz rezultātiem balstīta budžeta veidošana, lai arī ir dažādas atšķirīgas iezīmes un nianšes. Somijā darba slodzes novērtēšanai un budžeta vajadzībām tiek izmantota izsvērtā slodžu sistēma. Turklāt ir izveidots sarunu mehānisms, kā Tieslietu ministrija piešķir resursus tiesām. Francijā resursu piešķiršanu dažādām tiesām ietekmē tiesnešu darba un lēmumu kvalitāte un tiek izmantota diezgan hierarhiska sistēma. Īrijā tiesu budžets ir balstīts uz detalizētu pasākumu programmu ar kvalitatīviem paziņojumiem un galvenajiem rezultātu rādītājiem. Nīderlande ir izstrādājusi sarežģītu lietu izmaksas aprēķinu, kas ir pamatā budžeta vajadzību novērtēšanai un piešķiršanai⁷⁹.
3. Uz rezultātiem balstīta budžeta veidošanas metode ir mēģinājums saistīt nepieciešamos resursus, veikspēju un mērķus. Tai ir savi trūkumi, piemēram, ir nepieciešams vairāk laika un resursu, bet ir pievērsta uzmanība tam, ka budžeta apropriācijai jābūt vairāk balstītai uz faktiem un ir nepieciešams līdzsvarotāks līdzekļu sadalījums starp tiesām, un tā ir viena no nedaudzajām Latvijas tiesu problēmām. Tieslietu ministrija un Tiesu administrācija var ņemt to vērā, izstrādājot uz rezultātiem orientētu budžetu, un iedvesmoties no piemēriem, kas jau ir ieviesti dažās Eiropas valstīs, bet pielāgot tos Latvijas tiesu īpašajām vajadzībām.
4. Uz rezultātiem balstīta budžeta veidošana var radīt arī izmaiņas tiesu pārvaldes struktūrā, piešķirot lielāku lomu tiesu priekšsēdētājiem vai vadības padomju priekšsēdētājiem.
5. Pašreizējā tiesu nodevu sistēma attiecībā uz civillietām ir nepamatoti sarežģīta. Lai aprēķinātu tiesas nodevas, ir jāveic aprēķini ar vairākiem mainīgiem lielumiem (ar decimālzīmēm), un tāpēc iedzīvotājiem nav viegli saprast faktiskās izmaksas. Tiesas nodevu aprēķinam vajadzētu būt samērā vienkāršam, viegli saprotamam un paredzamam. Jāizvairās no aprēķiniem ar vairākiem mainīgiem lielumiem un decimālzīmēm. Ieteicams tiesas maksājumus noteikt kā fiksētas summas dažādām prasījumu kategorijām tabulas veidā.

---

⁷⁹Apaļā galda diskusiju "Tiesu un tiesu sistēmu budžets" organizēja CEPEJ un Latvijas Tiesu administrācija 2017. gada 7. novembrī Rīgā. Šajā pasākumā tika prezentētas dažādas inovatīvas metodes, kā tiek izstrādāti un pārvaldīti tiesu un tiesu sistēmu budžeti Francijā, Igaunijā, Somijā, Īrijā un Nīderlandē.

6. Tiesas nodevas par prasījumiem, kuru vērtība ir 0,5 miljoni *euro* un vairāk, ir Latvijā daudz lielākas nekā citās valstīs, un pastāv risks, ka tiks pārkāpts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkts. Ir ieteicams ierobežot tiesas nodevas līdz aprēķinātām lietas vidējām izmaksām, kā tas nesen tika darīts citās Eiropas valstīs.

D. Tiesu pārvaldība. Tiesu efektivitāte.

a. Tiesu iekšējā organizācija. Pienākumi un prerogatīvas tiesā

Par pamatu šai sadaļai par tiesu iekšējo organizāciju Latvijā kalpo informācija, kura tika apkopota interviju laikā CEPEJ pārstāvju faktu vākšanas misijas ietvaros un iegūta no atbildēm uz CEPEJ pārstāvju izstrādātās anketas jautājumiem, kas tika izplatītas Latvijas tiesās. Turklāt tā var būt saistīta arī ar iepriekš iegūto informāciju, kas tika apkopota gatavojot [Eiropas Padomes Eiropas Tiesnešu konsultatīvā padomes \(CCJE\) viedokli Nr. 19 \(2016\) "Par tiesas priekšsēdētāju lomu"](#).⁸⁰

Saskaņā ar likumu "Par tiesu varu" darbu tiesā pārvalda priekšsēdētājs (dokumentos, kuri tika iesniegti ekspertu komandai, bieži tulkots angļiski kā "*galvenais tiesnesis*"), kurš ir atbildīgs par kopējo tiesas un personāla pārvaldi. Priekšsēdētājam, atkarībā no tiesas lieluma, var būt vietnieki, kas palīdz pārvaldes pienākumu izpildē. Papildus likuma normām uzmanība tikusi pievērsta tam, lai ierobežotu to uzdevumu apjomu, ko priekšsēdētājs var veikt katru dienu, ņemot vērā vadības komandas kā tādas ierobežošanu. Patiesībā rodas iespaids, ka tiesu priekšsēdētājus un vietniekus, kuriem jāveic arī ar tiesas spriešanu saistītie pienākumi, atbalsta tiesu pārvaldnieki, nevis dažādās jomās specializējušies tiesu vadītāji, kā tas var būt citās Eiropas valstīs, kurās tiesu vadības komandas ir daudz pilnīgākas.

Viens no pašreizējās situācijas pozitīvajiem aspektiem var būt gatavība un nodošanās pašreizējo tiesu priekšsēdētāju uzdevumam. Saskaņā ar atbildēm uz anketas jautājumiem pašreizējā prakse ir komandas vadības tikšanās. Tiesas priekšsēdētājs regulāri organizē oficiālas tikšanās ar tiesnešiem, kā arī ar tiesas personālu, un, kad tas ir nepieciešams, arī ar visiem tiesas partneriem (tādiem kā tiesībsargājošās iestādes). Šīs tikšanās ir plānotas, lai pārrunātu un saskaņotu praksi, apmainītos ar viedokļiem par vienotu pieeju likumu piemērošanai, tiesas funkcijām un šo procesu efektivitāti.

Tomēr daži no anketas respondentiem atzina, ka pastāv pārāk daudz atšķirības, kādā veidā tiesneši sniedz pamatojumu un raksta lēmumus, lūdzot saskaņotāku mehānismu, panākot to vai nu ar priekšsēdētāja un viņa vietnieku autoritāti, vai kādu instrumentu, kas noteiktu pamatojuma un rakstīšanas vadlīnijas visiem tiesnešiem. No tiesu pārvaldes puses kaut kas, pie kā varētu piestrādāt, varētu būt tiesas priekšsēdētāju izpratnes veicināšana par rādītāju nozīmi tiesas darba kārtības plānošanā un mehānismu ieviešana to darbības uzraudzībai un kontrolei. Tiesu administrācija informēja ekspertus, ka tiesu priekšsēdētāju profesionāla uzraudzība tiks organizēta Eiropas Sociālā fonda programmas kontekstā, taču var tikt apsvērta iespēja pārveidot un ieviest faktisku vadības komandu tiesas priekšsēdētāja un viņa vietnieku tuvumā, lai profesionālāk aptvertu visas tiesas pārvaldības jomas, ja to atļaus nacionālās tiesu administrācijas budžets.

Tiesas spriešanas procesos tiesas ikdienas darbā tiesnešiem palīdz tiesneša palīgi, kuru lomai ir būtiska nozīme, taču šo palīgu veicamie uzdevumi aprakstīti kā lēmumu projektu sagatavošana, tiesas pārvaldes sistēmas administrēšana, cieša sadarbība ar tiesu sekretāriem tiesneša

⁸⁰ <https://www.coe.int/en/web/ccje/avis-n-19-sur-le-role-des-presidents-de-tribunaux>

uzdevumā, kā arī pirmā saziņas kontakta loma, ar ko pusēm nākas saskarties lietas izskatīšanā. Daži no anketas respondentiem minēja, ka tiesnešu palīgiem būtu nepieciešams vairāk sagatavoties pirms stāšanās darbā, kā arī turpmākas iespējas iegūt zināšanas, lai darba gaitā varētu risināt pašreizējos juridiskos jautājumus. Augstāka palīgu kvalifikācija būtu vēlama arī tādēļ, ka kvalitāte šķiet pārāk atšķirīga atkarībā no konkrētās personas. Neraugoties uz šo faktu, tiesnesim būtu jābūt palīgam. Daži nožēlo, ka viņu rīcībā nav juridisko konsultantu. Iespējams būtu jābūt izvēlei nodrošināt vai nu juridiskos konsultantus vai tiesneša palīgus, ja abus nav iespējams atļauties tiesas administrācijas budžeta ietvaros. Taču vispirms būtu jābūt skaidri noteiktiem tiesneša palīga uzdevumiem un profilam, veidojot kopējo tiesnešu komandu (tostarp jānosaka uzdevumu pārdalīšana un vēlamā/esošā profila salīdzināšana starp tiesu sekretāriem, tiesnešu palīgiem, tiesnešiem kā komandas vadītājiem, un beigās izpētot iespēju un nepieciešamību nodrošināt papildus juridisko konsultantu katram tiesnesim vai vienu uz vairākiem tiesnešiem specializētās jurisdikcijas specializētās grupās).

Pamatojoties uz to, ka komandas darbs ir būtiski svarīgs tiesas administrācijas efektivitātes un kvalitātes nodrošināšanā kopumā un katra individuālā tiesneša ikdienas darbā, Latvijas tiesu darbu var uzlabot tās iekšējā organizācijas modeļa un veida, kādā uzdevumi tiek sadalīti, pārskatīšana salīdzinājumā ar veiksmīgiem Eiropas labākās prakses piemēriem šajā jomā. Šajā saistībā jāatzīmē, ka [Pārskatītās SATURN vadlīnijas lietu izskatīšanas laika plānošanai \(CEPEJ-SATURN\(2015\)2\)](#) uzsver, ka sadarbība starp visām varas iestādēm, kas atbildīgas par tieslietu administrēšanu, jo īpaši administratoriem, kas nav tiesneši, šķiet ir efektivitātes faktors. Pat gadījumos, kad uzdevumi ir skaidri nodalīti starp tieslietu jomu (plašākā izpratnē) un tiesu administrācijas jomu (tiesu sekretāri, tiesnešu palīgi, utt.), visiem šiem varas orgāniem ir daļa no pienākumiem, lai nodrošinātu labu tiesas darbību, jo īpaši no kolektīvā lietu izskatīšanas laika pārvaldības un pakalpojumu kvalitātes perspektīvas.

b. Tiesu sniegums. Statistika.

Lietu apjoma struktūras analīze un CEPEJ rādītāji

Latvijas Tiesu administrācija nodeva CEPEJ ekspertu rīcībā būtiskāko statistikas datu apkopojumu par periodu no 2012. gada līdz 2016. gadam par visām pirmās instances tiesām, kā arī par katru no izvēlētajām 9 tiesām (3 rajona un 6 apgabaltiesām). Šie Tiesu administrācijas dati ir ņemti par pamatu analīzei, ko veikuši eksperti, ar tabulām un grafikiem, kas izstrādāti galvenajiem CEPEJ rādītājiem:

- Izpildes koeficients (*Clearance Rate (CR)*);
- (Prognozētais) izskatīšanas laiks (*(Forecasted) Disposition Time (DT)*);
- Neizskatīto lietu vecums (*Age of Pending Cases (APC)*);
- Lietu skaits uz vienu tiesnesi (*Case Per Judge (CPJ)*);
- Lietu skaits uz vienu darbinieku (*Case Per Staff (CPS)*);
- Darbinieku skaits uz vienu tiesnesi (*Staff Per Judge (SPJ)*);
- Izmaksas par vienu lietu (*Cost Per Case (CPC)*);
- Apelācijas koeficients (*Appeal Rate (AR)*);
- Anulēto un grozīto spriedumu rādītāji (*Rate of Quashed and Modified Decisions (QMD)*).

Pirmajā sadaļā tiks apskatīti apkopotie dati par visām pirmās instances tiesām, kamēr otrajā sadaļā tiks analizēti un salīdzināti dati par 9 izvēlētajām tiesām.

Statistikas vispārējā analīze

Ienākušas, izskatītās un neizskatītās lietas

Šajā rindkopā apskatīta lietu virzība (saņemtās/jaunās lietas, izskatītās/atrisinātās lietas un neizskatītās lietas perioda beigās) no 2012. gada līdz 2016. gadam, lai sniegtu pirmo kopainu par lietu aprites tendencēm.

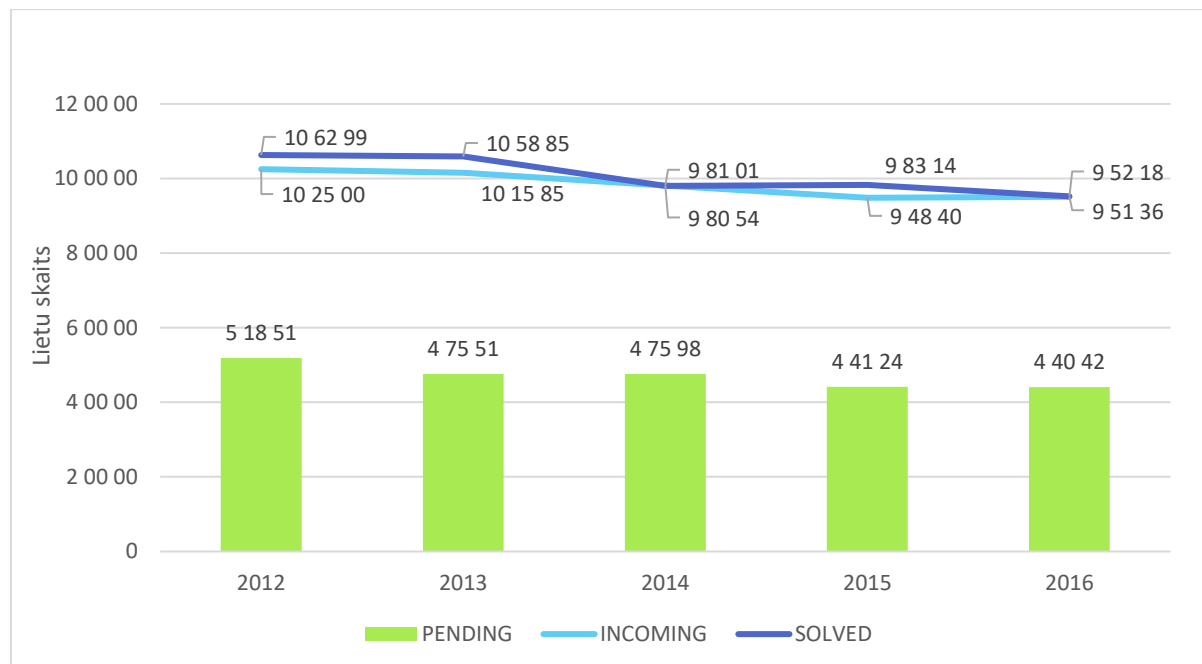
Saskaņā ar 6. tabulu un 10. attēlu kopējais saņemto (jauno) lietu skaits, kā arī atrisināto (izskatīto) lietu skaits katru gadu samazinās.

Izskatīto lietu skaits šo piecu gadu laikā vienmēr bijis lielāks nekā saņemto lietu skaits; tā rezultātā kopējais neizskatīto lietu skaits ir samazinājies par 15% no 51 851 lietām 2012. gadā līdz 44 042 lietām 2016. gadā, kā to parāda gan 6. tabula, gan 10. attēls.

6. tabula: Visas pirmās instances tiesas - lietu aprite

	2012	2013	2014	2015	2016
SAŅEMTĀS	102 500	101 585	98 101	94 840	95 136
IZSKATĪTĀS	106 299	105 885	98 054	98 314	95 218
NEIZSKATĪTĀS	51 851	47 551	47 598	44 124	44 042

10. attēls: Visas pirmās instances tiesas - visu veidu lietu aprite

Turpinājumā tiek analizēta lietu apjoma (noslogotības) struktūra (kas nozīmē lietu iedalījumu dažās galvenajās kategorijās). 7. tabulā parādīts saņemto, izskatīto un neizskatīto lietu skaits gada beigās dažās lietu kategorijās laika posmā no 2012. gada līdz 2016. gadam.

7. tabula: Visas pirmās instances lietas - lietu virzība pēc kategorijām

Saņemtās					
Lietu kategorija	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Civillietas un komerclietas</i>	75162	74760	75369	70228	70476
<i>Administratīvās lietas</i>	5133	2723	2229	2342	2410
<i>Administratīvie pārkāpumi</i> ⁸¹	10258	9192	8287	8390	8388
<i>Krimināllietas</i>	9635	9162	9516	10600	10794
<i>Sodu izpildes lietas</i> ⁸²	2312	5748 ⁸³	2700	3280	3068
Saņemtās lietas kopā	102500	101585	98101	94840	95136
Izskatītās					
	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Civillietas un komerclietas</i>	78861	77230	74328	73793	71527
<i>Administratīvās lietas</i>	6417	4548	3269	2394	2281
<i>Administratīvie pārkāpumi</i>	9336	9353	8204	8332	8188
<i>Krimināllietas</i>	9447	9203	9700	10648	10232

⁸¹ Administratīvie pārkāpumi attiecas uz to lietu kategoriju, kas ir ļoti tuvi jēdzieniem "misdemeanours" angļu valodā vai "contraventions" franču valodā. Administratīvais pārkāpums atšķiras no nozieguma ar to, ka tas rada mazākas pakāpes sabiedrības apdraudējumu. Daudzās Eiropas valstīs joprojām eksistē administratīvo pārkāpumu kodeksi, jo īpaši tajās valstīs, kas iepriekš bijušas daļa no sociālistisko valstu grupas. Tiesvedības process attiecībā uz šo lietu kategoriju parasti ir vienkāršots, salīdzinot ar krimināllietām. Ir jāuzsver, ka saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta interpretāciju jēdziens "krimināla apsūdzība" tiek uzskatīts kā tāds, kuram ir autonoma nozīme, galvenokārt ar nolūku novērst līgumslēdzēju valstu izvairīšanos no ECK saistībām. Tādēļ gadījumos, kad tiek piemēroti tā sauktie "Engela kritēriji", lielākais vairums tiesvedību par lietām, kas uzskatāmas par administratīvajiem pārkāpumiem, tiks izskatītas kā "kriminālas apsūdzības" ECK izpratnē un tām būs jāatbilst visām garantijām, ko nosaka ECK 6. pants. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss iespējamo sodu starpā paredz administratīvo arestu no 24 stundām līdz 15 diennaktīm (tas gan ir vissmagākais sods), 23., 31. pants, utt.

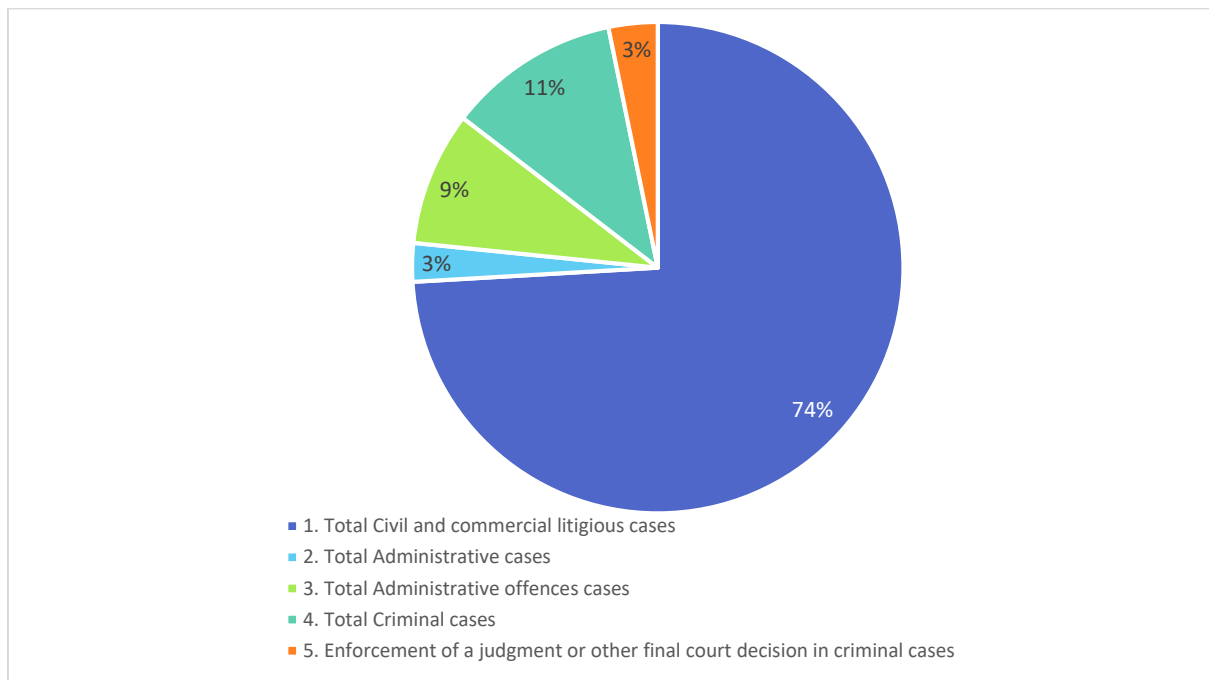
⁸² Šī kategorija attiecas uz sodu izpildi krimināllietās.

⁸³ Šo ievērojamo atšķirību, salīdzinot ar citiem gadiem, ienākušo un izskatīto "sodu izpildes lietu" starpā 2013. gadā Tieslietu ministrijas pārstāvji skaidroja ar faktu, ka 2012. gadā notika reforma, pamatojoties uz kuru noteikti kriminālpārkāpumi tika pārkvalificēti. Tādēļ tiesas pārskatīja (1 un 3 mēnešu laikā ar juridiski saistošu kavēšanos) lielu apjomu lietu, kuras bija iesniegušas tiesībsargājošās institūcijas vai prokurori attiecībā uz personu atbrīvošanu no soda izpildes vai attiecībā uz tiesas nolēmumu grozīšanu saistībā ar grozījumiem Krimināllikumā, kas stājās spēkā 2013. gada 1. aprīlī.

<i>Sodu izpildes lietas</i>	2238	5551	2553	3147	2990
<i>Izskatītās lietas kopā</i>	106299	105885	98054	98314	95218
	Neizskatītās lietas gada beigās				
	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Civillietas un komerclietas</i>	39579	37109	38150	34585	33534
<i>Administratīvās lietas</i>	4501	2676	1636	1584	1713
<i>Administratīvie pārkāpumi</i>	1834	1673	1756	1814	2014
<i>Krimināllietas</i>	5303	5262	5078	5030	5592
<i>Sodu izpildes lietas</i>	634	831	978	1111	1189
<i>Neizskatītās lietas kopā</i>	51851	47551	47598	44124	44042

Kā parādīts arī 11. un 12. attēlā, kā to varēja sagaidīt, galvenie elementi no visām ienākušajām, izskatītajām un neizskatītajām lietām kopā ir civillietas un komercprāvu lietas. 11. attēls parāda ienākušo lietu struktūru 2016. gadā, kamēr 12. attēls parāda lietu apriti par lietu veidiem (struktūru) no 2012. gada līdz 2016. gadam.

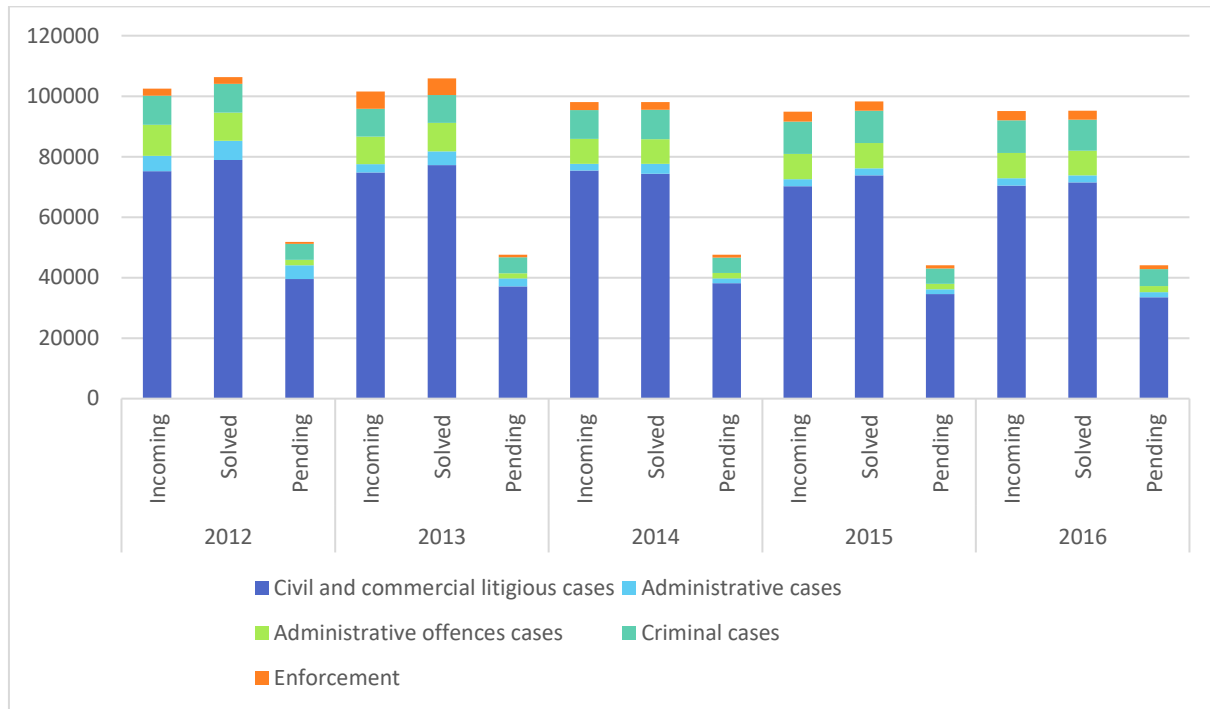
11. attēls: Visas pirmās instances tiesas - saņemto lietu struktūra 2016. gadā

Civillietas un komerclietas 2016. gadā veidoja 74 % no saņemtajām lietām kopā un 76% no neizskatītajām lietām kopā. Krimināllietas veidoja 11 % no saņemtajām lietām kopā un 13% no neizskatītajām lietām kopā. Administratīvās lietas veidoja 3 % no saņemtajām lietām kopā un 4 %

no neizskatītajām lietām kopā, administratīvie pārkāpumi veidoja 9 % no visām saņemtajām lietām un 5% no neizskatītajām lietām, kamēr sodu izpildes lietas veidoja 3% gan no saņemtajām, gan neizskatītajām lietām kopā.

12. attēls: Visas pirmās instances tiesas- lietu aprīte pa kategorijām

Attiecībā uz kategorijām atsevišķi:

- *“Civillietas un komercprāvu lietas”* ir visplašākā lietu kategorija; tā ietekmē kopējo tendenci. Kā jau iepriekš minēts, no 2012. gada līdz 2016. gadam saņemto, izskatīto un neizskatīto lietu nedaudz samazinājās.
- *“Krimināllietām”*, gluži pretēji, bijusi augšupejoša tendence, kad saņemto, izskatīto un neizskatīto lietu skaits palielinājās, jo īpaši kopš 2014. gada.
- Gan *“administratīvajām lietām”*, gan *“administratīvo pārkāpumu lietām”* bijusi ievērojama saņemto lietu lejupslīde no 2012. gada līdz 2014. gadam, ar nelielu pieaugumu no 2015. gada līdz 2016. gadam. Izskatīto lietu skaits kopumā samazinājās. Lai gan katru gadu izskatīto administratīvo lietu bija vairāk nekā saņemto, izņemot 2016. gadu, pēdējos trijos gados izskatīto *“administratīvo pārkāpumu lietu”* skaits bija mazāks par jauno lietu skaitu. Rezultātā neizskatīto lietu skaits pieauga.
- Tāpat arī izskatīto *“sodu izpildes lietu”* skaits vienmēr bija mazāks nekā jauno lietu skaits, tādējādi neizskatīto lietu skaits gadu laikā pastāvīgi pieauga.

Izpildes koeficients un aprēķinātais izpildes laiks

Izpildes koeficients un aprēķinātais izpildes laiks ir rādītāji, kuri ir noderīgi, lai iegūtu pirmo iespaidu par tiesas darbību; tie ir jo īpaši noderīgi diahroniskai analīzei, salīdzinot dažādus gadus un dažādas lietu kategorijas.

Izpildes koeficienta (CR) rādītājs ir aprēķināts kā procentuāla attiecība starp jaunajām saņemtajām un izpildītajām lietām vienā un tajā pašā periodā. 100 % ir "galvenā vērtība", kas nozīmē to, ka tiesas ir izskatījušas tikpat daudz lietu, cik tikušas iesniegtas. Kā rezultātā vērtības virs 100 % tiek uzskatītas par "pozitīvām", un tās norāda uz to, ka tiesas ir izskatījušas vairāk lietas nekā saņemtās lietas, kamēr vērtības zem 100 % tiek uzskatītas par "negatīvām", kas nozīmē to, ka izskatīto lietu ir mazāks par no jauna saņemtajām.

Aprēķinātā izskatīšanas laika (DT) rādītājs salīdzina atrisināto/izskatīto lietu skaitu attiecīgajā periodā (parasti tas ir kalendārais gads) un neizskatīto lietu skaitu perioda beigās. Šis rādītājs parāda laiku (dienas), kas nepieciešams, lai atrisinātu/izskatītu visas neizskatītās lietas tiesā pie nosacījuma, ka tiesa nesaņem jaunas lietas. Netiešā veidā šis rādītājs sniedz prognozi par tiesvedības ilgumu.

8. tabula parāda izpildes koeficienta (CR) vērtības rezultātu visām tiesām gadu gaitā par katru galveno lietu kategoriju. Vērtības ap 100 % ir iekrāsotas dzeltenā krāsā, vērtības zem 100 % ir iekrāsotas sarkanās un vērtības virs 100 % - zaļā krāsā.

8. tabula: Visas pirmās instances tiesas - izpildes koeficients pa kategorijām

	2012	2013	2014	2015	2016
Civillietas un komercprāvu lietas	104,9%	103,3%	98,6%	105,1%	101,5%
Administratīvās lietas	125,0%	167,0%	146,7%	102,2%	94,6%
Administratīvo pārkāpumu lietas	91,0%	101,8%	99,0%	99,3%	97,6%
Krimināllietas	98,0%	100,4%	101,9%	100,5%	94,8%
Sodu izpildes lietas	96,8%	96,6%	94,6%	95,9%	97,5%

2013., 2014. un 2015. gadā CR bija pozitīvas vērtības (vairāk nekā 100 %) visās kategorijās, izņemot "sodu izpildes lietas", taču 2016. gadā visas vērtības, izņemot "civillietas un komerciālās lietas", bija negatīvas (zem 100 %).

9. tabula parāda aprēķinātā izskatīšanas laika (DT) vērtības, kas izteiktas dienu skaitā. Lai atvieglotu lasīšanu, šūnas ir krāsotas zaļas un dzeltenas krāsas amplitūdā, kur dzeltenais ir prognozētais lielākais dienu skaits, lai izskatītu neizskatītās lietas, un tumši zaļais ir mazākais prognozēto dienu skaits.

9. tabula: Visas pirmās instances tiesas - aprēķinātais izskatīšanas laiks pēc kategorijas

	2012	2013	2014	2015	2016
Civillietas un komercprāvu lietas	183	175	187	171	171
Administratīvās lietas	256	215	183	242	274
Administratīvo pārkāpumu	72	65	78	79	90

lietas					
Krimināllietas	205	209	191	172	199
Sodu izpildes lietas	103	55	140	129	145

Aprēķinātais izskatīšanas laiks "civilīlētām un komerciālajām lietām" un "krimināllietām" gadu gaitā nedaudz samazinājies (no 183 dienām 2012. gadā līdz 171 dienai 2016. gada attiecībā uz civilīlētām; un no 205 dienām 2012. gadā līdz 199 dienām 2016. gadā attiecībā uz krimināllietām), kamēr citās kategorijās, jo īpaši "sodu izpildes lietās", DT palielinās. Vērts atzīmēt situāciju ar sodu izpildes lietām, jo īpaši to faktu, ka 2013. gadā, piedzīvojot šīs kategorijas lietu "sprādzienu" vairāk nekā divkārtā apmērā, tiesu sistēmai nebija problēmu tikt galā ar šo pieaugumu un demonstrēt tādu pašu CR kā citos gados, vienlaicīgi samazinot DT no 103 dienām līdz 55. No otras puses, pamatojoties uz Tieslietu ministrijas pārstāvju skaidrojumu, 2013. gadā veiktie pasākumi, lai tiktu galā ar pēkšņo sodu izpildes lietu pieaugumu, ietvēra juridiski saistošu kavēšanos 1 un 3 mēnešus un pilnībā aprakstītu izjautāšanas procedūru.

Lietas vienam tiesnesim un personālam, lietas izmaksas

10. tabula parāda tiesnešu un personāla skaitu, kā arī budžetā paredzētos līdzekļus, pēc tam tiek aprēķināti daži rādītāji.

Pamatojoties uz informāciju, kas iegūta no Tiesu administrācijas un Tieslietu ministrijas, tiesnešu un personāla skaits ir jāaprēķina kā "pilna laika ekvivalents" ("full time equivalent" (FTE))⁸⁴.

Lai veiktu padziļinātu analīzi, būtu nepieciešami detalizēti dati par tiesnešu un personāla skaitu, kas būtu sadalīts pēc galvenajām lietu kategorijām, kā arī budžeta sadalījums vismaz attiecībā uz šīm galvenajām lietu kategorijām. Šī ziņojuma rakstīšanas laikā šie dati nav pieejami, tādēļ nav iespējams turpināt ar precīzāku un jēgpilnāku analīzi. Tomēr šī pirmā analīze parāda piedāvāto metodi un pirmo aptuveno pārskatu par tiesu efektivitāti (attiecību starp tiesas darbības rādītājiem un izmaksām).

10. tabula: Visas pirmās instances tiesas - budžets, tiesneši, personāls un saistītie rādītāji

	2012	2013	2014	2015	2016
SAŅEMTĀS	102 500	101 585	98 101	94 840	95 136
IZSKATĪTĀS	106 299	105 885	98 054	98 314	95 218
NEIZSKATĪTĀS	51 851	47 551	47 598	44 124	44 042
CR	104%	104%	100%	104%	100%

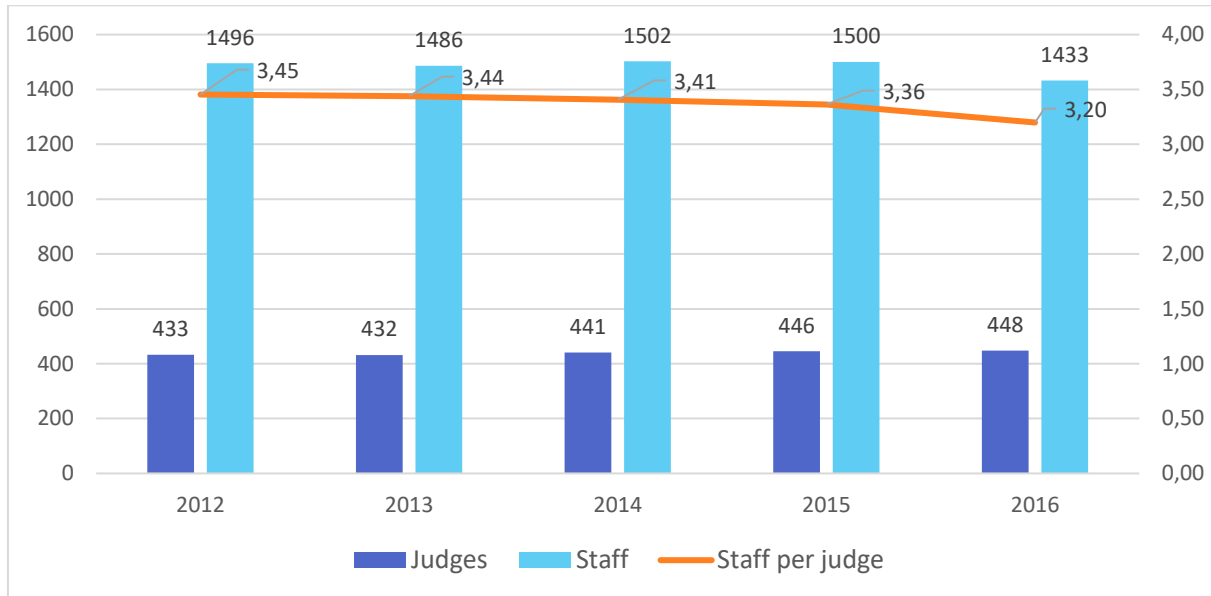
⁸⁴ "Pilna laika ekvivalents" norāda personu skaitu, kas strādā standarta stundu skaitu; to personu skaits, kas strādā pusslodzi, tiek pārvērsts par pilna laika ekvivalentu. Piemēram, ja divi cilvēki strādā pusi no standarta stundu skaita, viņi skaitās ka viens pilna laika ekvivalents; viens pusslodzes darbinieks būtu jāskaita kā 0,5 pilna laika ekvivalents." CEPEJ (2013. gads), Paskaidrojošais ziņojums par tieslietu sistēmas novērtējuma shēmu. 2014. - 2016. gada cikls, Strasbūra, Francija, 2. lpp.

<i>DT (dienas)</i>	178	164	177	164	169
<i>Budžets (euro)</i>	34.967.584	38.197.538	40.209.823	42.342.153	42.353.067
<i>Tiesneši</i>	433,00	432,00	441,00	446,00	448,00
<i>Personāla skaits kopā</i>	1 495,50	1 486,00	1 502,00	1 500,00	1 433,00
<i>Darbinieku skaits uz vienu tiesnesi kopā</i>	3,45	3,44	3,41	3,36	3,20
<i>Izmaksas uz vienu lietu(euro)</i>	329	361	410	431	445
<i>Saņemtās lietas uz vienu tiesnesi</i>	237	235	222	213	212
<i>Izskatītās lietas uz vienu tiesnesi</i>	245	245	222	220	213
<i>Izskatītās lietas uz vienu darbinieku</i>	71	71	65	66	66

No 2012. gada līdz 2016. gadam budžets palielinājās par 21 % un tiesnešu skaits pieauga par 3,5 %, kamēr personāla skaits samazinājās par 4 %; tā rezultātā darbinieku skaits uz vienu tiesnesi samazinājās. Izskatīto lietu skaits nokritās par 10 % no 2012. gada līdz 2016. gadam, tādēļ izmaksas par izskatīto lietu (piešķirtais budžets par izskatīto lietu) pieauga un izskatīto lietu skaits uz vienu tiesnesi un darbinieku samazinājās.

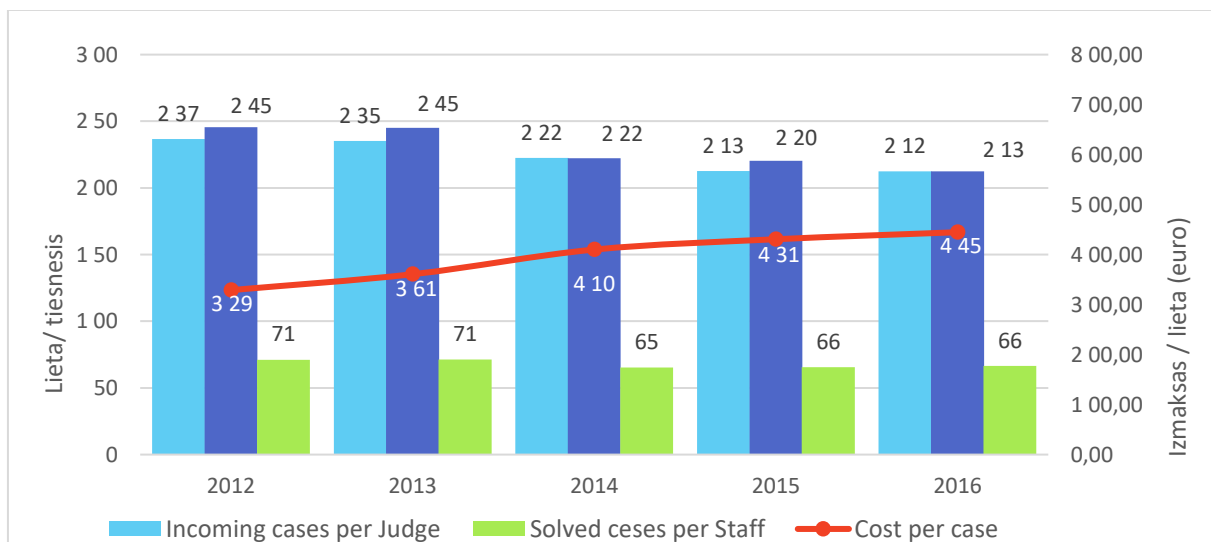
13. attēls un 14. attēls grafiski ataino tikko aprakstītās tendences.

13. attēls: Visas pirmās instances tiesas - tiesneši, darbinieki un darbinieku skaits uz vienu tiesnesi 2012.-2016. gads

Lai gan tendences ir "vājas" un ir nepieciešamas padziļinātas zināšanas par visiem faktiskajiem apstākļiem, lai varētu nonākt pie pamatotiem slēdzieniem, pirmās instances tiesu "produktivitātes" attīstība korelē ar tiesas darbinieku attīstību, abiem paralēli samazinoties. Turpinot tālāk šo pieeju šauri interpretēt datus var atzīmēt, ka tiesnešu skaita pieaugums par 3,5% starp 2012. un 2016. gadu noritēja paralēli pastāvīgi augošajām izmaksām par vienu lietu. Protams, šie nav secinājumi, kurus CEPEJ ekspertu komanda vēlētos konstatēt, bet tikai piemēri jautājumiem, kuri ir jāuzdod, un atbildēm jātiek rastām, analizējot statistikas datus attiecībā uz tiesām.

14. attēls: Visas pirmās instances tiesas - ienākušās un izskatītās lietas/tiesnesis, izskatītās lietas/darbinieks, izmaksas/lieta 2012.-2016. gads

Pirmās instances tiesās var novērot stabilu izmaksu par vienu lietu pieaugumu starp 2012. gadu un 2016. gadu (par kādiem 35%). Tam jābūt labi pamatotam izskaidrojumam, it īpaši to var būt izraisījis tiesnešu un tiesas darbinieku atalgojuma līmeņa pieaugums vai lielākas investīcijas tiesu infrastruktūrā. Kaut kādā apmērā (aptuveni 10%) šo pieaugumu var būt izraisījis nedaudz samazinājusies tiesu “produktivitāte”.

Apelāciju koeficients un anulēto un grozīto spriedumu koeficients

Apelāciju koeficientu (AR) un anulēto un grozīto spriedumu koeficientu var uzskatīt par pirmās instances tiesu darbības aptuvenu rādītāju.

Apelācijas koeficientu aprēķina kā attiecību starp apelācijai iesniegto spriedumu skaitu (ienākušās apelācijas lietas) un pirmajā instancē izskatīto lietu skaitu. Anulēto un grozīto spriedumu koeficients ir attiecība (procentuāla) starp augstākas instances tiesas (apelācijas vai kasācijas tiesas) anulēto un grozīto tiesas spriedumu skaitu un tās pašas tiesas izskatīto lietu skaitu par noteiktu laika periodu.

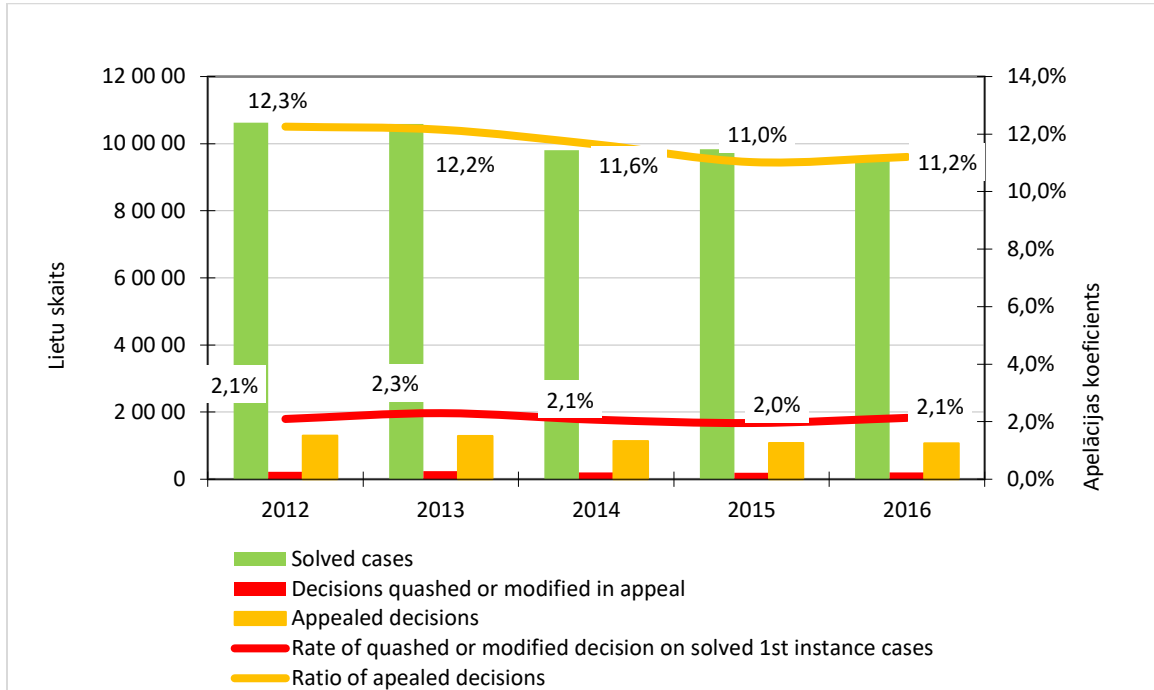
11. tabula parāda attiecību starp apelācijai iesniegtajiem spriedumiem un apelācijas tiesas anulētu un grozīto spriedumu skaitu, ko aprēķina kā procentuālu attiecību starp kopējo spriedumu skaitu, kas iesniegti uz apelāciju, un kopējo lietu skaitu, kuras izskatījušas pirmās instances tiesas.

11. tabula: Visas pirmās instances tiesas - apelācijai iesniegto un anulēto spriedumu koeficients

	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Pirmajā instancē izskatītās lietas</i>	106 299	105 885	98 054	98 314	95 218
<i>Pārsūdzētie spriedumi (saņemtās apelācijas lietas)</i>	13 030	12 868	11 413	10 840	10 669
<i>Apelācijas koeficients (pārsūdzētie spriedumi / pirmajā instancē izskatītās lietas)</i>	12,3%	12,2%	11,6%	11,0%	11,2%
<i>Apelācijas kārtībā anulētie vai grozītie spriedumi</i>	2 227	2 432	2 028	1 921	2 031
<i>Apelācijas kārtībā anulēto vai grozīto spriedumu koeficients (anulēti vai grozīti spriedumi / pārsūdzētie spriedumi)</i>	17,1%	18,9%	17,8%	17,7%	19,0%
<i>Anulēto vai grozīto spriedumu koeficients (anulēti vai grozīti spriedumi / pirmajā instancē izskatītās lietas)</i>	2,10%	2,30%	2,07%	1,95%	2,13%

Kā parāda 15. attēls pārsūdzēto spriedumu skaits un procentuālā attiecība no 2012. gada līdz 2016. gadam pakāpeniski samazinās, kamēr anulēto vai grozīto spriedumu koeficients nedaudz pieaug.

15. attēls: Visas pirmās instances tiesas - izskatītās lietas/pārsūdzētie spriedumi/apelācijas kārtībā anulētie vai grozītie spriedumi. Visu veidu lietas.

12. tabula parāda apelācijas kārtībā anulēto vai grozīto spriedumu skaitu un procentuālo attiecību 5 galvenajās lietu kategorijās.

12. tabula: Visas pirmās instances tiesas - pārsūdzētie spriedumi un apelācijas koeficients pēc kategorijas

	2012	2013	2014	2015	2016
1. Civillietas un komercprāvu lietas kopā					
Pirmajā instancē izskatītās lietas	78 861	77 230	74 328	73 793	71 527
Pārsūdzētie spriedumi (apelācijas saņemtās lietas)	6 414	6 046	5 715	5 802	5 792
Apelācijas kārtībā anulētie vai grozītie spriedumi	993	900	778	783	878
Apelācijas koeficients	8,1%	7,8%	7,7%	7,9%	8,1%
Apelācijas kārtībā anulēto vai grozīto spriedumu koeficients	15,5%	14,9%	13,6%	13,5%	15,2%
2. Administratīvās lietas kopā					
Pirmajā instancē izskatītās lietas	6 417	4 548	3 269	2 394	2 281
Pārsūdzētie spriedumi (apelācijas saņemtās lietas)	2 710	1 895	1 882	1 392	1 284
Apelācijas kārtībā anulētie vai grozītie spriedumi	709	610	495	447	392

Apelācijas koeficients	42%	42%	58%	58%	56%
Apelācijas kārtībā anulēto vai grozīto spriedumu koeficients	26,2%	32,2%	26,3%	32,1%	30,5%
3. Administratīvo pārkāpumu lietas kopā					
Pirmajā instancē izskatītās lietas	9 336	9 353	8 204	8 332	8 188
Pārsūdzētie spriedumi (apelācijas saņemtās lietas)	1 552	1 987	1 413	1 348	1 392
Apelācijas kārtībā anulētie vai grozītie spriedumi	90	64	82	60	69
Apelācijas koeficients	16,6%	21,2%	17,2%	16,2%	17,0%
Apelācijas kārtībā anulēto vai grozīto spriedumu koeficients	5,8%	3,2%	5,8%	4,5%	5,0%
4. Krimināllietas kopā					
Pirmajā instancē izskatītās lietas	9 447	9 203	9 700	10 648	10 232
Pārsūdzētie spriedumi (apelācijas saņemtās lietas)	2 196	2 196	2 176	2 048	1 986
Apelācijas kārtībā anulētie vai grozītie spriedumi	407	764	632	576	641
Apelācijas koeficients	23,2%	23,9%	22,4%	19,2%	19,4%
Apelācijas kārtībā anulēto vai grozīto spriedumu koeficients	18,5%	34,8%	29,0%	28,1%	32,3%
5. Sodū izpildes lietas					
Pirmajā instancē izskatītās lietas	2 238	5 551	2 553	3 147	2 990
Pārsūdzētie spriedumi (apelācijas saņemtās lietas)	158	744	227	250	215
Apelācijas kārtībā anulētie vai grozītie spriedumi	28	94	41	55	51
Apelācijas koeficients	7,1%	13,4%	8,9%	7,9%	7,2%
Apelācijas kārtībā anulēto vai grozīto spriedumu koeficients	17,7%	12,6%	18,1%	22,0%	23,7%

Vispārīgi runājot, apskatītais piecu gadu periods neuzrāda nekādas satraucošas tendences attiecībā uz apelācijas sūdzībām piecās galvenajās lietu kategorijās, izņemot administratīvās lietas, jo šajā lietu kategorijā ir ievērojams apelācijas koeficienta pieaugums kopš 2013. gada.

Administratīvajām lietām ir augstākais apelācijas koeficients (56 % 2016. gadā) ar salīdzinoši augstu apelācijas kārtībā anulēto vai grozīto spriedumu koeficientu. CEPEJ ekspertu komanda nevar saistīt šo rezultātu ar pozitīvo darbības novērtējumu, ko tā saņēma faktu vākšanas vizītes

laikā attiecībā uz reformas rezultātiem, ieviešot specializētās administratīvās tiesas.⁸⁵ Krimināllietām ir visaugstākais anulēto vai grozīto spriedumu koeficients (32,3 %, no kuriem 19,4% ir lēmumi, kas tika iesniegti uz apelāciju 2016. gadā), ar augšupejošu tendenci, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem. Protams, tiesu pārvaldei ir nepieciešams detalizēti analizēt šos aspektus un nepārtraukti kontrolēt ar nolūku uzlabot minētos rādītājus.

Apelācijas koeficients civillietām un komerciālajām lietām ir diezgan nemainīgs apskatīto piecu gadu laikā (aptuveni 8%), tāpat arī apelācijas kārtībā anulēto vai grozīto spriedumu koeficients ir nemainīgs, kas ir aptuveni 15 %.

Administratīvo pārkāpumu lietām ir viszemākais apelācijas kārtībā anulēto vai grozīto spriedumu koeficients, kamēr sodu izpildes lietām ir viszemākais pārsūdzēto spriedumu koeficients.

Uzmanības centrā 3 izvēlētās apgabaltiesas

Šajā sadaļā tiks analizēti un salīdzināti dati par trīs izvēlētajām apgabaltiesām (Kurzemes apgabaltiesa, Latgales apgabaltiesa un Rīgas apgabaltiesa).

13. tabula parāda lietu apriti (saņemtās/jaunās, izskatītās un neizskatītās lietas perioda beigās) laika posmā no 2012. gada līdz 2016. gadam.

13. tabula: Apgabaltiesas – lietu aprite, 2012. - 2016. gads

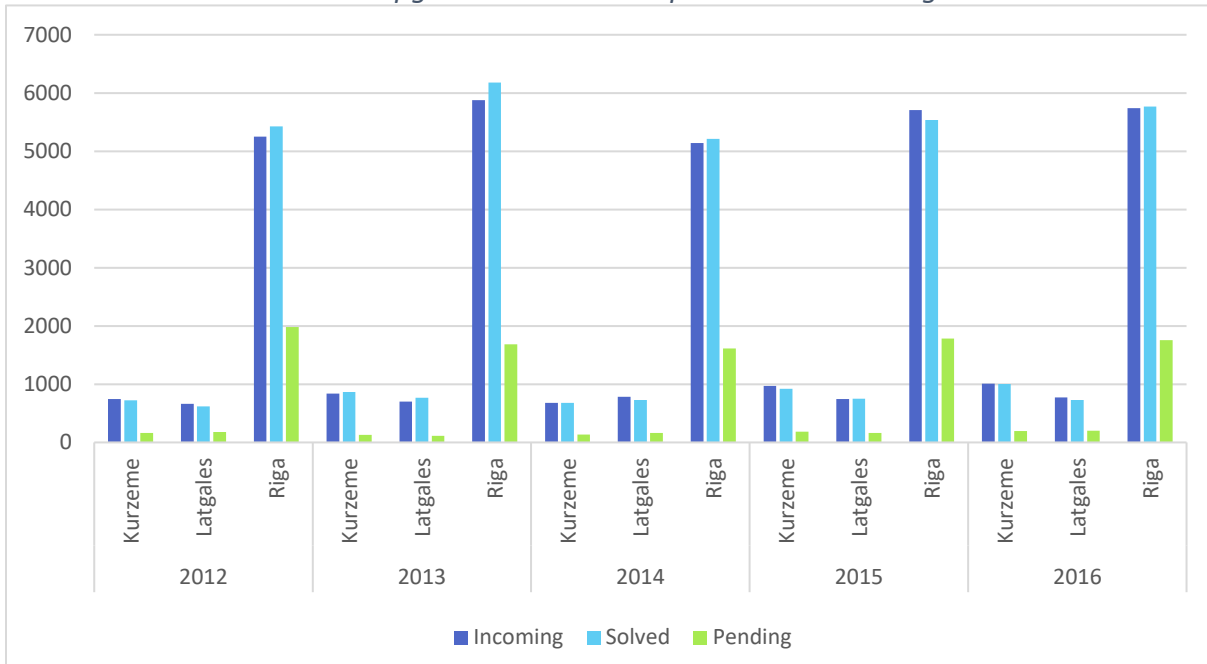
		Kurzemes apgabaltiesa	Latgales apgabaltiesa	Rīgas apgabaltiesa
2012	Saņemtās	746	660	5250
	Izskatītās	722	620	5424
	Neizskatītās	162	177	1982
2013	Saņemtās	837	702	5880
	Izskatītās	867	767	6178
	Neizskatītās	132	112	1684
2014	Saņemtās	680	783	5140
	Izskatītās	679	731	5213
	Neizskatītās	133	164	1611
2015	Saņemtās	972	745	5708
	Izskatītās	919	748	5538
	Neizskatītās	186	161	1781
2016	Saņemtās	1010	773	5742
	Izskatītās	1001	731	5765
	Neizskatītās	195	203	1758

⁸⁵ Šī ziņojuma projekta komentārā tiesnese un Administratīvo tiesnešu biedrības priekšsēdētāja Lauma Paegļkalna pieminēja, ka: "Nav iespējams objektīvi izteikt šo secinājumu, jo nav zināms, kuri spriedumi (lietu kategorija, spriedumu veids, utt.) noved pie statistikas rezultātiem. Lai sagatavotu objektīvu atbildi, būtu nepieciešami precīzāki dati. Vienlaicīgi ir jāatzīmē, ka administratīvajai jurisdikcijai piekritīgās lietas ir kļuvušas sarežģītākas, tās ietver gan likumdošanas specifiskos jautājumus, gan plašu pierādījumu izpēti. Turklāt tiesu vara attīstās ar lietu skaitu, kas samazinās, jo tiesas aizvien rūpīgāk pārbauda lietas kvalitatīvos rādītājus."

Lietu noslogotība, ar ko nākas saskarties Kurzemes apgabaltiesai un Latgales apgabaltiesai, ir diezgan līdzīga, kamēr Rīgas apgabaltiesa tiek galā ar 5 reizes vairāk saņemtajām lietām nekā Kurzemes apgabaltiesa.

16. attēls parāda lietu aprites attīstību trijās apgabaltiesās pēdējo 5 gadu laikā.

16. attēls: Apgabaltiesas – lietu aprite 2012. – 2016. gads

Rīgas apgabaltiesā saņemto, izskatīto un neizskatīto lietu aprite ir nepastāvīga. No 2012. gada līdz 2014. gadam tiesneši izskatīja vairāk lietas nekā tika saņemtas, tādēļ neizskatīto lietu skaits samazinājās. 2015. gadā notika šīs tendences inversija: izskatīto lietu skaits nepārsniedza saņemto lietu skaitu, līdz ar to neizskatīto lietu skaits auga. Līdz beidzot 2016. gadā saņemto un izskatīto lietu skaits izlīdzinājās un neizskatītās lietas nedaudz samazinājās.

Kurzemes apgabaltiesā kopumā bija vērojama pieaugoša tendence attiecībā uz saņemtajām lietām (izņemot 2014. gadu). Izskatīto lietu skaits, jo īpaši pēdējos divos gados, bija mazāks nekā jauno lietu skaits. Tā rezultātā 2016. gadā neizskatīto lietu skaits palielinājās par 20 % kopš 2012. gada.

Arī Latgales apgabaltiesā saņemtajām lietām bija pieaugoša tendence, kamēr izskatīto lietu skaits bija nepastāvīgs. Jo īpaši 2016. gadā izskatīto lietu skaits bija mazāks nekā saņemto lietu skaits, un neizskatīto lietu skaits palielinājās par 11 % kopš 2012. gada.

14. tabula parāda lietu apriti atbilstoši lietu kategorijai: civilietas un komerciālas lietas, krimināllietas, sodu izpildes lietas un administratīvo pārkāpumu lietas.

14. tabula: Apgabaltiesas – lietu aprite pēc lietu kategorijas

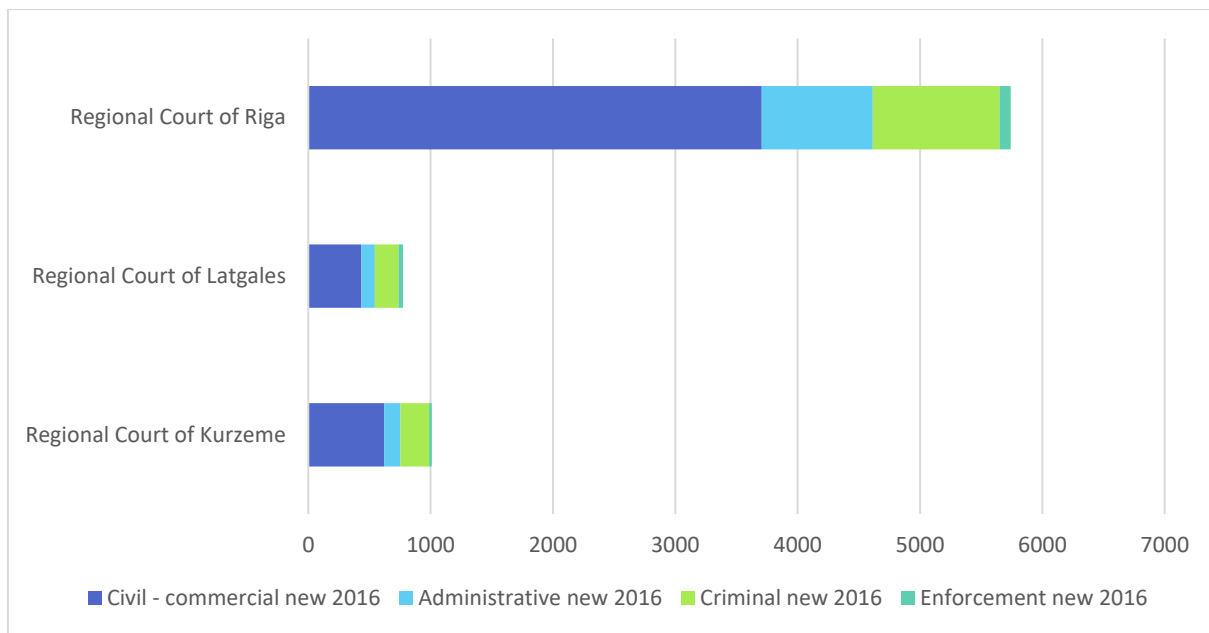
Saņemtās					Izskatītās					Neizskatītās				
2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016

	Civillietas un komerciālās lietas														
Kurzeme	421	384	360	538	620	430	405	359	507	594	87	66	67	98	124
Latgale	289	241	340	371	435	291	269	302	361	395	60	32	70	80	120
Rīga	3404	3178	2988	3684	3707	3802	3626	3131	3502	3588	1514	1066	923	1105	1224
	Administratīvo pārkāpumu lietas														
Kurzeme	109	157	97	169	134	83	180	90	155	151	31	8	15	29	12
Latgale	104	144	106	116	108	83	166	104	115	113	37	15	17	18	13
Rīga	647	1326	963	832	906	464	1216	1004	842	1035	207	317	276	266	137
	Krimināllietas														
Kurzeme	206	224	209	245	235	201	209	216	239	235	40	55	48	54	54
Latgale	233	203	300	218	195	212	219	289	233	188	79	63	74	59	66
Rīga	1134	1036	1092	1075	1036	1094	1006	975	1085	1043	255	285	402	392	385
	Sodu izpildes lietas														
Kurzeme	10	72	14	20	21	8	73	14	18	21	4	3	3	5	5
Latgale	34	114	37	40	35	34	113	36	39	35	1	2	3	4	4
Rīga	65	340	97	117	93	64	330	103	109	99	6	16	10	18	12
	Lietas kopā														
Kurzeme	746	837	680	972	1010	722	867	679	919	1001	162	132	133	186	195
Latgale	660	702	783	745	773	620	767	731	748	731	177	112	164	161	203
Rīga	5250	5880	5140	5708	5742	5424	6178	5213	5538	5765	1982	1684	1611	1781	1758

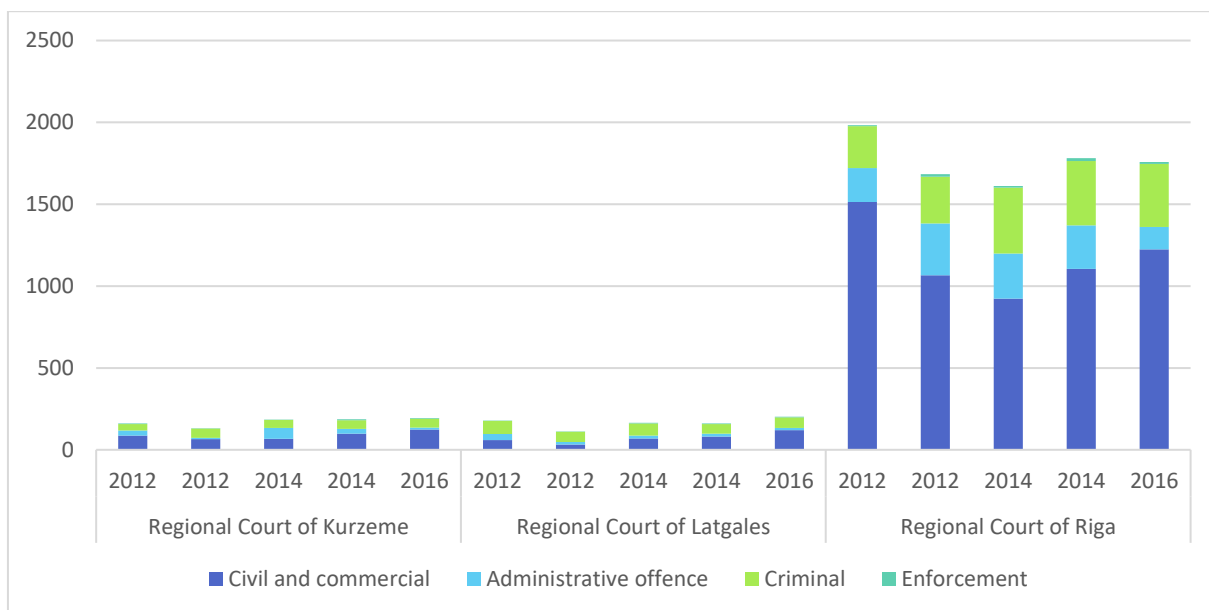
Visās trijās apgabaltiesās civillietu un komerciālo lietu skaits ir aptuveni 60 % no visām saņemtajām lietām, ar nelielām atšķirībām: 61 % Kurzemē, 56 % Latgalē un 65 % Rīgā. Saņemtās krimināllietas ir 23 % no visām saņemtajām lietām Kurzemē, 25 % Latgalē un 18 % Rīgā; administratīvās lietas ir 13 % Kurzemē, 14 % Latgalē un 16 % Rīgā, kamēr sodu izpildes lietas ir neliela procentuālā attiecība visās tiesās (2 % Kurzemē un Rīgā, un 5 % Latgalē).

Lai atvieglotu izziņu, svarīgākie dati ir attēloti diagrammās. 17. attēls parāda saņemtās lietas atbilstoši kategorijām 2016. gadā, kamēr 18. attēls parāda neizskatīto lietu apriti atbilstoši kategorijām 5 gadu periodā.

17. tabula: Apgabaltiesas – saņemtās lietas pēc kategorijas, 2016. gads

18. attēls: Apgabaltiesas – neizskatītās lietas pēc kategorijām, 2012.-2016. gads

Kurzemes un Latgales apgabaltiesās kopējais neizskatīto lietu pieaugums ir saistīts ar neizskatīto civillietu un komerciālo lietu pieaugumu, ko, savukārt, izraisījis saņemto civillietu un komerciālo lietu pieaugums, kā arī nemainīgais izskatīto lietu daudzums katru gadu.

Rīgā neizskatīto civillietu un komerciālo lietu skaits samazinājās, turpretim neizskatīto krimināllietu skaits palielinājās, iespējams saistībā ar izskatīto krimināllietu skaita samazināšanos 5 gadu periodā.

Izpildes koeficients un aprēķinātais izskatīšanas laiks

Arī attiecībā uz trijām izvēlētajām apgabaltiesām tiks salīdzināti izpildes koeficienta (CR) un aprēķinātā izskatīšanas laika (DT) rādītāji. 15. tabula parāda izpildes koeficienta un aprēķinātā

izskatīšanas laika vērtību attīstību 5 gadu periodā kā pirmo pārskatu par tiesas noslogotību kopumā. Izpildes koeficienta vērtības ir iekrāsotas sarkanā krāsā, ja tās ir zem 100 %, zaļā krāsā, ja tās ir virs; aprēķinātā izskatīšanas laika vērtības ir iekrāsotas amplitūdā sarkans-balts-zaļš, kur sarkanais ir augstākā vērtība un tumši zaļais ir viszemākā.

15. tabula: Apgabaltiesas - izpildes koeficients un aprēķinātais izskatīšanas laiks (2012.-2016.)

	2012		2013		2014		2015		2016	
	CR	DT	CR	DT	CR	DT	CR	DT	CR	DT
Kurzemes apgabaltiesa	97%	82	104%	56	99%	71	95%	74	99%	71
Latgales apgabaltiesa	94%	104	109%	53	93%	82	100%	79	95%	101
Rīgas apgabaltiesa	103%	133	105%	99	101%	113	97%	117	100%	111

Visās tiesās izpildes koeficients ir salīdzinoši mainīgs, kopumā ar vērtībām ap 100%. Rīgai ir vislabākais CR 5 gadu periodā, turpretim Kurzemei ir negatīvas vērtības (zem 100%) katru gadu, izņemot 2013. gadu. Neskaidru iemeslu dēļ 2013. gads bijis "vislabākais" attiecībā uz izpildes koeficientu un prognozēto izskatīšanas laiku visām šīm tiesām. Var izrādīties lietderīgi mēģināt identificēt iemeslus, kas atbildīgi par šiem labajiem rezultātiem.

Tomēr Kurzeme ir tiesa, kurā aprēķinātajam izskatīšanas laikam ir vislabākās vērtības: 71 diena 2016. gadā, 9 dienas mazāk nekā 2012. gadā, turpretim Rīga ir tiesa, kurā aprēķinātais izskatīšanas laiks ir visgarākais. Tas ir saistīts ar atšķirīgu lietu pieplūduma un ar to saistīto "spiedienu" uz tiesām. Neizskatīto lietu krājumi veido aptuveni 30 % no izskatītajām lietām Rīgā, kamēr Kurzemē tie veido aptuveni 20%. Salīdzinot CR un DT starp tiesām, ir svarīgi ņemt vērā arī citus rādītājus, tādus kā lietu skaitu vienam tiesnesim un lietu skaitu vienam darbiniekam.

Atšķirīgām lietu kategorijām ir atšķirīgs aprēķinātais izskatīšanas laiks. 16. tabula parāda DT vērtības dažādām kategorijām 2016. gadā.

16. tabula: Apgabaltiesas – aprēķinātais izskatīšanas laiks pēc lietu kategorijas 2016. gadā

	Kurzemes apgabaltiesa	Latgales apgabaltiesa	Rīgas apgabaltiesa
Civillietas un komerciālās lietas	76	111	125
Admin. pārkāpumi	29	42	48
Krimināllietas	84	128	135
Sodu izpildes lietas	87	42	44

Kurzemes apgabaltiesā aprēķinātais izpildes laiks ir vismazākais civillietu, administratīvo pārkāpumu un krimināllietu, bet ne sodu izpildes tiesvedībām. Latgalē un Rīgā lielākais aprēķinātais izpildes laiks (128 un 135 dienas) ir krimināltiesvedībām.

Lietu skaits vienam tiesnesim, vienam darbiniekam un vienas lietas izmaksas

17. tabula apkopo budžeta apmēru, ietverot kapitālieguldījumus, tiesnešu un tiesu darbinieku skaitu visās 3 atlasītajās apgabaltiesās par laika posmu no 2012. gada līdz 2016. gadam.

17. tabula: Apgabaltiesas - budžets, tiesneši un tiesu darbinieki, 2012. - 2016. gads

	2012	2013	2014	2015	2016
Rīgas apgabaltiesa					
Budžets (€)	4 340 537	4 612 926	4 497 702	4 736 447	4 733 318
Tiesneši	56	57	56	57	58
Tiesu darbinieki	115	115	117	117	97
Kurzemes apgabaltiesa					
Budžets (€)	1 091 493	1 156 024	1 191 927	1 303 069	1 231 413
Tiesneši	14	14	14	13	14
Tiesu darbinieki	26	26	26	27	21
Latgales apgabaltiesa					
Budžets (€)	1 305 494	1 111 082	1 144 717	1 155 719	1 143 367
Tiesneši	15	15	15	14	14
Tiesu darbinieki	21	24	24	22	20

Rīga ir lielākā apgabaltiesa ar vislielāko budžetu un lielāko tiesnešu un tiesu darbinieku skaitu, kamēr Kurzemes un Latgales apgabaltiesas ir samērā līdzīgas gan attiecībā uz personālu, gan budžetu.

Rīgas apgabaltiesā budžets un tiesnešu skaits gadu gaitā nedaudz pieaug, turpretim tiesu darbinieku skaits samazinājās. Kurzēmē budžets pieaug, tiesnešu skaits palika nemainīgs, bet tiesas darbinieku skaits samazinājās. Latgalē budžets samazinājās, turpretim tiesnešu un tiesas darbinieku skaits palika nemainīgs.

Šī ziņojuma rakstīšanas laikā pieejamie dati neatļauj veikt detalizētāku analīzi par lietu izmaksām, vismaz atbilstoši galvenajām lietu kategorijām. Turpinājumā sniegtā 18. tabula aprēķina tādus rādītājus, kā izmaksas par vienu lietu, viena tiesneša izskatītās lietas un darbinieku skaitu uz vienu tiesnesi, ņemot vērā visas tiesas noslogotību.

18. tabula: Apgabaltiesas - CPC, SPJ, SPJ rādītāji, 2012. – 2016. gads

	2012	2013	2014	2015	2016
Rīgas apgabaltiesa					
Izmaksas par vienu lietu	800	747	863	855	821
Izskatītās lietas uz vienu tiesnesi	97	108	93	97	99
Darbinieki uz vienu tiesnesi kopā	3,04	2,98	3,09	3,04	2,59
Saņemtās lietas uz vienu tiesnesi	94	103	92	100	99
Saņemtās lietas uz vienu darbinieku	31	35	30	33	38
Izskatītās lietas uz vienu darbinieku	32	36	30	32	38
Kurzemes apgabaltiesa					
Izmaksas par vienu lietu	1 512	1 333	1 755	1 418	1 230
Izskatītās lietas uz vienu tiesnesi	52	62	49	71	72
Darbinieki uz vienu tiesnesi kopā	3,14	3,21	3,14	3,46	2,43
Saņemtās lietas uz vienu tiesnesi	53	60	49	75	72
Saņemtās lietas uz vienu darbinieku	17	19	15	22	30
Izskatītās lietas uz vienu darbinieku	16	19	15	20	29
Latgales apgabaltiesa					
Izmaksas par vienu lietu	2 106	1 449	1 566	1 545	1 564
Izskatītās lietas uz vienu tiesnesi	41	51	49	53	52
Darbinieki uz vienu tiesnesi kopā	3,20	2,73	2,80	2,86	2,64
Saņemtās lietas uz vienu tiesnesi	44	47	52	50	55
Saņemtās lietas uz vienu darbinieku	14	17	19	19	21
Izskatītās lietas uz vienu darbinieku	13	19	17	19	20

Rīgas apgabaltiesai ir viszemākās izmaksas par vienu lietu un visaugstāko atrisināto lietu skaitu uz vienu tiesnesi, turpretim Latgale ir tiesa ar visaugstākajām izmaksām par vienu lietu (gandrīz divas reizes augstākām nekā Rīgā) un vismazāko atrisināto lietu skaitu uz vienu tiesnesi (gandrīz puse no atrisinātajām lietām uz vienu tiesnesi Rīgā). Šie pirmie dati vedina uz domām, ka nepieciešama dziļāka budžeta un cilvēkresursu piešķiršanas analīze, kas, pirmajā mirklī raugoties, šķiet samērā nelīdzsvarota šajās trīs rajona tiesās.

Uzmanības centrā 6 izvēlētās rajona (pilsētu) tiesas

Šajā sadaļā tiks analizētas un salīdzinātas sešas izvēlētās rajona (pilsētu) tiesas (Daugavpils tiesa, Jelgavas tiesa, Liepājas tiesa, Rēzeknes tiesa, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa, Ventspils tiesa).

Saņemtās, izskatītās un neizskatītās lietas

19. tabula parāda lietu apriti (saņemtās/jaunās, izskatītās un neizskatītās lietas perioda beigās) no 2012. gada līdz 2016. gadam.

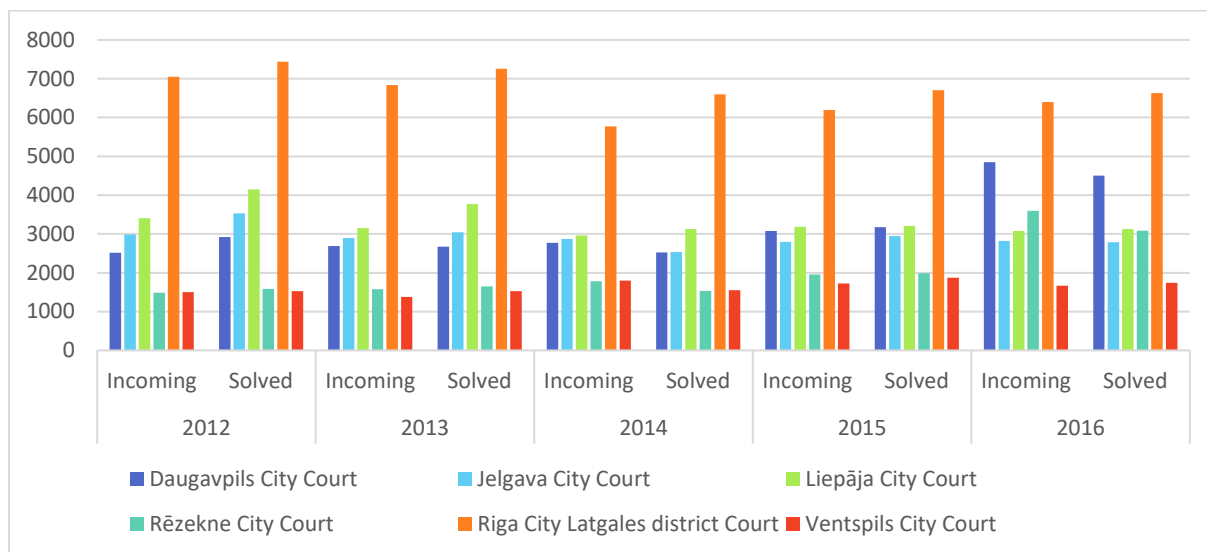
19. tabula: rajona (pilsētu) tiesas – lietu aprīte, 2012. - 2016. gads

		Daugav- pils tiesa	Jelgavas tiesa	Liepājas tiesa	Rēzeknes tiesa	Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsēt as tiesa	Ventspils tiesa
2012	Saņemtās	2519	2984	3409	1484	7048	1502
	Izskatītās	2924	3533	4148	1583	7436	1524
	Neizskatītās	1378	1524	2265	830	6412	672
2013	Saņemtās	2692	2898	3152	1576	6835	1380
	Izskatītās	2677	3042	3770	1648	7256	1526
	Neizskatītās	1393	1380	1647	758	5991	526
2014	Saņemtās	2772	2872	2962	1779	5775	1797
	Izskatītās	2525	2536	3130	1538	6598	1553
	Neizskatītās	1640	1716	1479	999	5168	770
2015	Saņemtās	3078	2799	3186	1957	6191	1727
	Izskatītās	3174	2947	3206	1989	6702	1872
	Neizskatītās	1544	1568	1459	967	4657	625
2016	Saņemtās	4846	2819	3080	3595	6396	1664
	Izskatītās	4503	2786	3123	3086	6631	1738
	Neizskatītās	1887	1601	1416	1476	4422	551

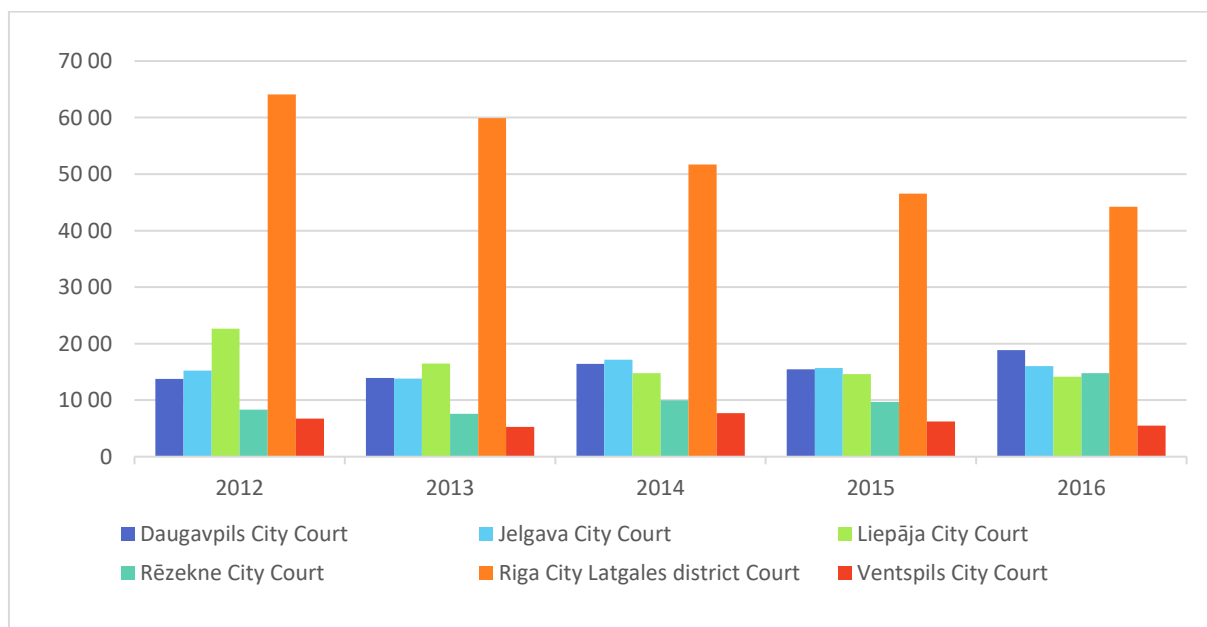
Šīs 6 izvēlētās tiesas atšķiras pēc lieluma, un tās strādā ar atšķirīgiem saņemto lietu apjomiem, kas svārstās diapazonā no Ventspils tiesā saņemtajām 1 664 lietām 2016. gadā līdz 6 396 saņemtajām lietām Rīgā.

19. un 20. attēls parāda saņemto un neizskatīto lietu attīstību sešās rajona tiesās pēdējo 5 gadu laikā.

19. attēls: Rajona tiesas - saņemtās un izskatītās lietas no 2012. gada līdz 2016. gadam

20. attēls: Rajona tiesas - neizskatītās lietas no 2012. gada līdz 2016. gadam

Dati parāda trīs dažādas tendences:

- saņemto, izskatīto un neizskatīto lietu pieaugumu, jo īpaši no 2015. gada līdz 2016. gadam, Daugavpils un Rēzeknes tiesās – iespējams saistībā ar apvienošanu ar citām

tiesām 2016. gadā. Šādas attīstības iemesli, kas ir pretēji vispārējām tendencēm, būtu jāpārbauda.

- vispārīga saņemto, izskatīto un neizskatīto lietu skaita samazināšanās Liepājas, Jelgavas un Rīgas tiesās;
- datu nepastāvības tendence Ventspils tiesā.

20. tabula parāda lietu apriti atbilstoši lietu kategorijai: civillietas un komerciālās lietas, krimināllietas, sodu izpildes lietas un administratīvo pārkāpumu lietas.

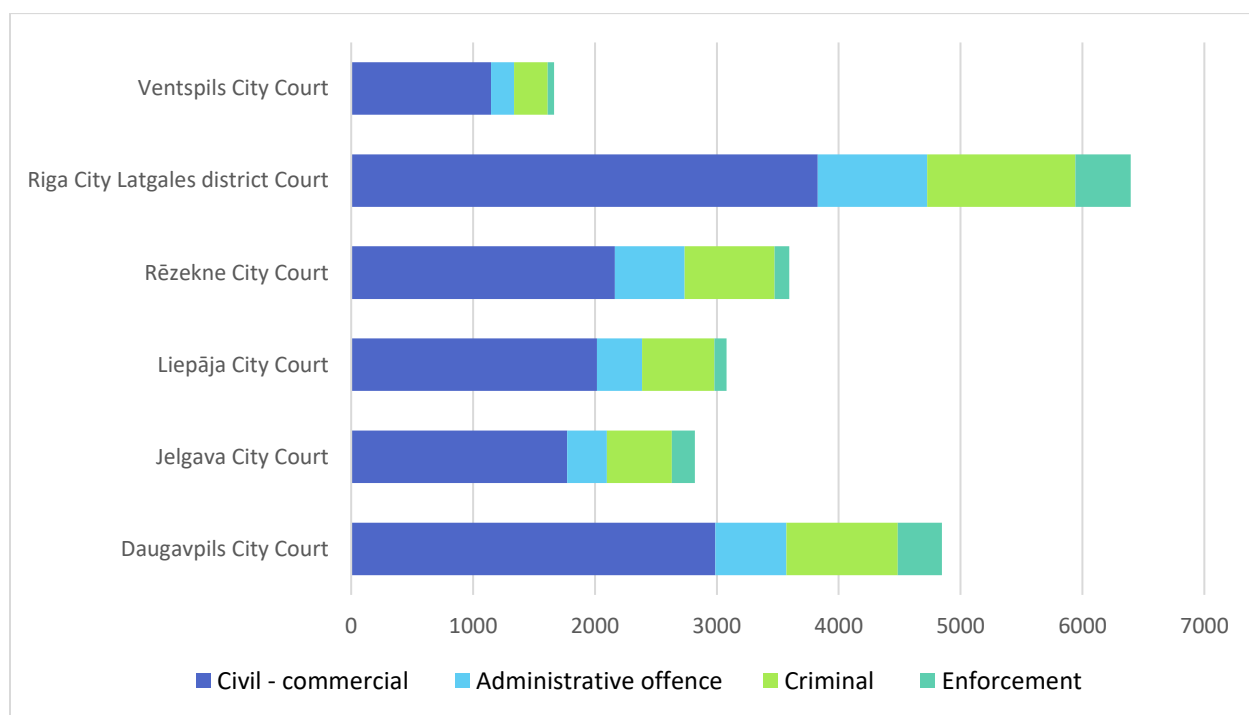
20. tabula: Rajona tiesas – lietu aprite pēc lietas kategorijas, 2012. - 2016. gads

	Saņemtās					Izskatītās					Neizskatītās				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	Civillietas un komerciālās lietas														
Daugavpils	1644	1585	1792	1870	2989	2015	1588	1561	1925	2816	996	993	1224	1169	1342
Jelgava	2108	1791	1888	1738	1772	2636	1959	1588	1918	1769	1312	1144	1444	1264	1267
Liepāja	2399	2060	2046	2065	2016	3173	2662	2194	2137	2122	2019	1417	1269	1197	1091
Rēzekne	951	939	1105	1203	2164	1096	985	833	1231	1918	581	535	807	779	1025
Rīga	3907	3846	3451	3708	3827	4465	4228	4254	4045	4076	5236	4854	4051	3714	3465
Ventspils	1061	997	1302	1199	1147	1112	1129	1106	1303	1233	565	433	629	525	439
	Administratīvo pārkāpumu lietas														
Daugavpils	339	336	321	347	583	335	338	309	375	552	28	26	38	10	41
Jelgava	307	356	295	323	327	352	368	275	331	318	41	29	49	41	50
Liepāja	387	367	355	383	372	368	376	343	378	368	45	36	48	53	57
Rēzekne	179	232	325	351	571	165	245	311	327	552	35	22	36	60	79
Rīga	1622	1108	921	875	900	1524	1126	914	916	861	313	295	302	261	300
Ventspils	246	160	239	275	190	231	161	219	293	185	30	29	49	31	36
	Krimināllietas														
Daugavpils	338	378	406	518	912	375	374	408	544	772	313	317	315	289	429
Jelgava	437	442	545	554	533	418	412	535	513	525	159	189	199	240	248
Liepāja	529	528	476	610	593	515	545	508	570	532	189	172	140	180	241
Rēzekne	306	307	294	346	739	275	318	347	370	517	199	188	135	111	333
Rīga	1157	969	967	1104	1215	1081	1004	1004	1276	1232	798	763	726	554	537
Ventspils	164	161	205	210	276	155	174	183	231	267	58	45	67	46	55
	Sodu izpildes lietas														
Daugavpils	198	393	253	343	362	199	377	247	330	363	41	57	63	76	75
Jelgava	132	309	144	184	187	127	303	138	185	174	12	18	24	23	36

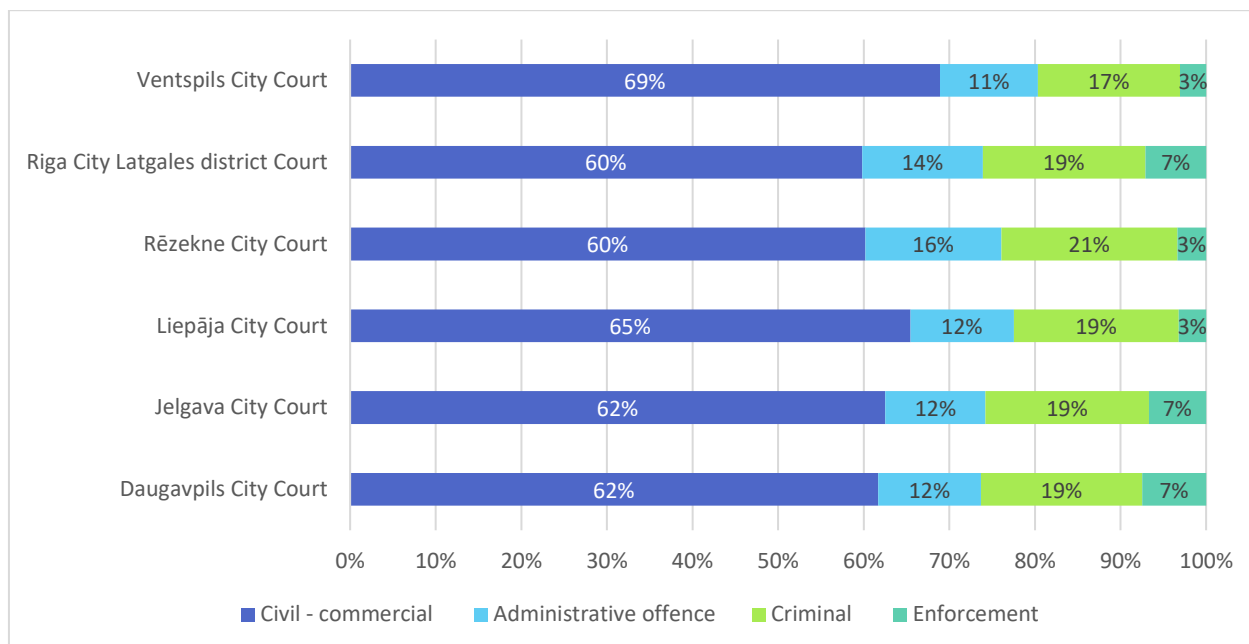
Liepāja	94	197	85	128	99	92	187	85	121	101	12	22	22	29	27
Rēzekne	48	98	55	57	121	47	100	47	61	99	15	13	21	17	39
Rīga	362	912	436	504	454	366	898	426	465	462	65	79	89	128	120
Ventspils	31	62	51	43	51	26	62	45	45	53	19	19	25	23	21
	Kopā														
Daugavpils	2519	2692	2772	3078	4846	2924	2677	2525	3174	4503	1378	1393	1640	1544	1887
Jelgava	2984	2898	2872	2799	2819	3533	3042	2536	2947	2786	1524	1380	1716	1568	1601
Liepāja	3409	3152	2962	3186	3080	4148	3770	3130	3206	3123	2265	1647	1479	1459	1416
Rēzekne	1484	1576	1779	1957	3595	1583	1648	1538	1989	3086	830	758	999	967	1476
Rīga	7048	6835	5775	6191	6396	7436	7256	6598	6702	6631	6412	5991	5168	4657	4422
Ventspils	2840	2443	2541	2593	2533	1524	1526	1553	1872	1738	2126	1510	1410	1297	1203

21. un 22. attēls parāda saņemtās lietas atbilstoši lietu kategorijai 2016. gadā absolūtās vērtībās un procentuālā attiecībā.

21. attēls: Rajona tiesas - saņemtās lietas pēc lietu kategorijas 2016. gadā

22. attēls: Rajona tiesas - saņemtās lietas pēc lietu kategorijas 2016. gadā (procentos)

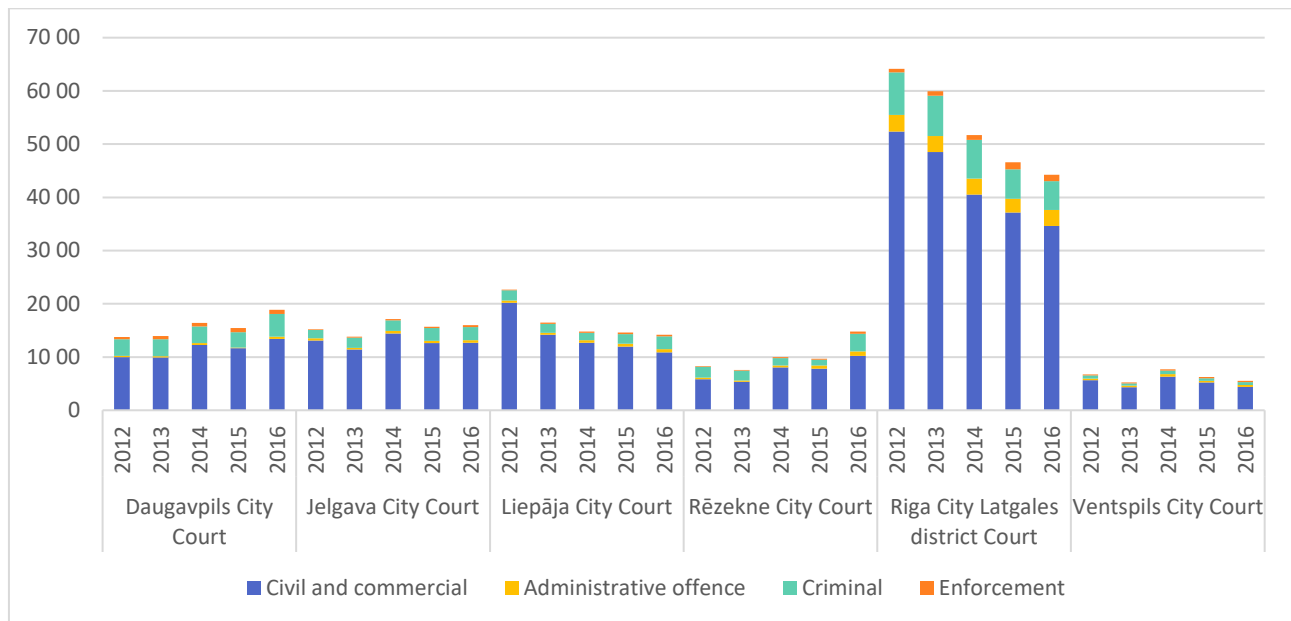

Katras kategorijas procentuālā attiecība par kopējo saņemto lietu skaitu ir diezgan līdzīga katrā no 6 izvēlētajām tiesām, ar dažām atšķirībām:

- Jelgavai, Daugavpilij un Rīgai ir līdzīga saņemto lietu struktūra - 7 % ir sodu izpildes lietas, 19 % krimināllietas, 12-14 % administratīvās lietas, 60-62 % civillietas un komerciālās lietas;
- Ventspilī salīdzinājumā ar citām tiesām ir nedaudz mazāka krimināllietu procentuālā attiecība, mazāka administratīvo pārkāpumu un lielāka civillietu un komerciālo lietu procentuālā attiecība;
- Rēzeknē salīdzinājumā ar citām tiesām ir nedaudz augstāka administratīvo lietu un krimināllietu procentuālā attiecība;
- sodu izpildes lietas veido 3 % no kopējā saņemto lietu skaita Ventspilī, Rēzeknē un Liepājā.

23. attēls sniedz pārskatu par neizskatīto lietu, kas sadalītas kategorijās, attīstību 5 gadu perioda laikā.

23. attēls: Rajona (pilsētas) tiesas - neizskatītās lietas pēc kategorijām (2012 - 2016)

Neizskatītas civillietas un krimināllietas gadu gaitā ir samazinājušās visās tiesās, izņemot Daugavpils un Rēzeknes. Administratīvo un sodu izpildes lietu skaits ir pieaudzis katrā tiesā, turpretim neizskatīto krimināllietu skaits ir palielinājies visās tiesās, izņemot Rīgu un Ventspili.

Saskaņā ar 23. attēlā sniegto informāciju Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā ir stabila tendence samazināties neizskatītajām civillietām un komerciālajām lietām. Ir jāpārbauda, vai tas ir saistīts ar "lietu nodošanas" politiku, pārvietojot lietas no Rīgas uz citām rajona tiesām, kas ieviesta pēdējo gadu laikā.

Izpildes koeficients un aprēķinātais izskatīšanas laiks

Šajā sadaļā tiks salīdzināti izpildes koeficienta (CR) un aprēķinātā izskatīšanas laika (DT) rādītāji. 21. tabula detalizēti atspoguļo izpildes koeficienta un aprēķinātā izskatīšanas laika vērtību attīstību šo 5 gadu periodā. Izpildes koeficienta vērtības ir iekrāsotas sarkanā krāsā, kad tās ir zem 100 %, zaļā krāsā, kad tās ir vienādas ar vai virs 100 %; aprēķinātā izskatīšanas laika vērtības, kas izteiktas dienu skaitā, ir iekrāsotas amplitūdā sarkans-balts-zaļš, kur sarkans ir augstākā vērtība un tumši zaļš - vismazākā vērtība.

21. tabula: Rajona (pilsētas) tiesas - izpildes koeficients un izskatīšanas laiks 2012. - 2016. gads

	2012		2013		2014		2015		2016	
	CR	DT	CR	DT	CR	DT	CR	DT	CR	DT
Daugavpils tiesa	116%	172	99%	190	91%	237	103%	178	93%	153
Jelgavas tiesa	118%	157	105%	166	88%	247	105%	194	99%	210
Liepājas tiesa	122%	199	120%	159	106%	172	101%	166	101%	165

Rēzeknes tiesa	107%	191	105%	168	86%	237	102%	177	86%	175
Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa	106%	315	106%	301	114%	286	108%	254	104%	243
Ventspils tiesa	101%	161	111%	126	86%	181	108%	122	104%	116

Iepriekš sniegtā tabula vedina uz šādiem apsvērumiem:

- Liepājas tiesā un Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā visā šo 5 gadu periodā izpildes koeficienta rādītāji bijuši pozitīvi (virs 100 %);
- Citās tiesās izpildes koeficienta rādītājs gadu gaitā svārstījies, 2012. gadā un 2015. gadā tas bijis pozitīvs visās tiesās, 2014. gadā un 2016. gadā tas bijis negatīvs Daugavpils, Jelgavas un Rēzeknes tiesās;
- Rīga ir tiesa, kurā aprēķinātais izskatīšanas laiks ir visgarākais, turpretim Ventspils tiesai ir vislabākās vērtības;
- Pamatojoties uz DT rādītāju, aprēķinātais izskatīšanas laiks no 2012. gada līdz 2016. gadam kļuva īsāks visās tiesās, izņemot Jelgavu, kas norāda uz vispārīgām pozitīvām tendencēm neizskatīto lietu krājumu samazināšanā.

22. tabula parāda DT vērtības dažādām lietu kategorijām 2016. gadā.

22. tabula: Rajona tiesas – aprēķinātais izskatīšanas laiks pēc kategorijām 2016. gadā

	Civillietas un komerciālās lietas	Administratīvie pārkāpumi	Krimināl-lietas	Sodu izpildes lietas
Daugavpils tiesa	174	27	203	75
Jelgavas tiesa	261	57	172	76
Liepājas tiesa	188	57	165	98
Rēzeknes tiesa	195	52	235	144
Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa	310	127	159	95
Ventspils tiesa	130	71	75	145

DT rādītāja vērtības ir garākas krimināltiesvedībām Rēzeknē un civillietu / komerciālo lietu tiesvedībām Rīgā, lai gan tās tomēr ir īsākas par 1 gadu (310 dienām).

Lietu skaits vienam tiesnesim, vienam darbiniekam un vienas lietas izmaksas

Līdzīgi kā tas bija ar apgabaltiesām, šī ziņojuma rakstīšanas laikā pieejamie dati neatļauj veikt detalizētāku lietu izmaksu analīzi, vismaz atbilstoši galvenajām lietu kategorijām. Turpinājumā

sniegtā 23. tabula apkopo datus par budžetu, tiesnešu un tiesu darbinieku skaitu no 2012. gadam līdz 2016. gadam 6 izvēlētajās rajona (pilsētas) tiesās. 24. tabulā aprēķina tādas rādītājus, kā izmaksas par vienu lietu, viena tiesneša izskatītās lietas un darbinieku skaitu uz vienu tiesnesi, ņemot vērā visas tiesas noslogotību.

23. tabula: Rajona (pilsētu) tiesas - budžets, tiesnešu un darbinieku skaits 2012. - 2016. gads

	2012	2013	2014	2015	2016
Daugavpils tiesa					
Budžets (€)	1 041 812	1 069 938	1 101 370	1 247 905	1 951 167
Tiesneši	13	13	14	14	21
Darbinieki	28	28	28	28	30
Jelgavas tiesa					
Budžets (€)	870 839	966 435	1 369 177	1 321 150	1 471 134
Tiesneši	14	13	14	15	15
Darbinieki	28	28	30	30	30
Liepājas tiesa					
Budžets (€)	988 345	1 064 246	1 084 312	1 151 077	1 176 921
Tiesneši	15	16	16	15	14
Darbinieki	30	32	32	32	30
Rēzeknes tiesa					
Budžets (€)	564 324	617 580	696 217	743 254	1 438 001
Tiesneši	9	9	8	9	15
Darbinieki	18	18	18	18	18
Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa					
Budžets (€)	1 664 020	1 800 523	1 856 141	2 158 539	2 178 514
Tiesneši	23	21	25	25	28
Darbinieki	39	39	38	41	40
Ventspils tiesa					
Budžets (€)	601 306	598 372	625 251	675 543	680 210
Tiesneši	8	8	8	8	8
Darbinieki	16	16	16	16	16

Iepriekš sniegtā tabula vedina uz šādiem apsvērumiem:

- kopš 2012. gada budžeta apmērs ir pieaudzis visās tiesās;
- Daugavpilī, Rēzeknē un Rīgā ievērojami pieaudzis budžeta apmērs un tiesnešu skaits, turpretim darbinieku skaits ir saglabājies gandrīz tāds pats;
- Jelgavā, Liepājā un Ventspilī tiesnešu un darbinieku skaits saglabājies stabils.

24. tabula: Rajona (pilsētu) tiesas - izmaksas par vienu lietu, izskatītās lietas uz vienu tiesnesi un darbinieku skaits uz vienu tiesnesi kopā 2012. - 2016. gads

	2012	2013	2014	2015	2016
Daugavpils tiesa					
Izmaksas par vienu lietu (€)	356	400	436	393	433
Izskatītās lietas uz vienu tiesnesi	225	206	180	227	214
Darbinieki uz vienu tiesnesi kopā	3,46	3,69	3,43	3,43	2,33
Saņemtās lietas uz vienu darbinieku	56	56	58	64	99
Izskatītās lietas uz vienu darbinieku	65	56	53	66	92
Jelgavas tiesa					
Izmaksas par vienu lietu (€)	246	318	540	448	528
Izskatītās lietas uz vienu tiesnesi	252	234	181	196	186
Darbinieki uz vienu tiesnesi kopā	3,50	3,77	3,57	2,93	2,93
Saņemtās lietas uz vienu darbinieku	61	59	57	64	64
Izskatītās lietas uz vienu darbinieku	72	62	51	67	63
Liepājas tiesa					
Izmaksas par vienu lietu (€)	238	282	346	359	377
Izskatītās lietas uz vienu tiesnesi	277	236	196	214	223
Darbinieki uz vienu tiesnesi kopā	3,03	2,97	2,97	3,17	3,14
Saņemtās lietas uz vienu darbinieku	75	66	62	67	70
Izskatītās lietas uz vienu darbinieku	91	79	66	67	71
Rēzeknes tiesa					
Izmaksas par vienu lietu (€)	356	375	453	374	466
Izskatītās lietas uz vienu tiesnesi	176	183	192	221	206
Darbinieki uz vienu tiesnesi kopā	3,61	3,61	3,94	3,50	2,20
Saņemtās lietas uz vienu darbinieku	46	48	56	62	109
Izskatītās lietas uz vienu darbinieku	49	51	49	63	94
Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa					
Izmaksas par vienu lietu (€)	224	248	281	322	329

Izskatītās lietas uz vienu tiesnesi	323	346	264	268	237
Darbinieki uz vienu tiesnesi kopā	3,78	4,14	3,56	3,84	3,54
Saņemtās lietas uz vienu darbinieku	81	79	65	64	65
Izskatītās lietas uz vienu darbinieku	85	83	74	70	67

Ventspils tiesa

Izmaksas par vienu lietu (€)	395	392	403	361	391
Izskatītās lietas uz vienu tiesnesi	191	191	194	234	217
Darbinieki uz vienu tiesnesi kopā	3,69	3,69	3,31	3,31	3,31
Saņemtās lietas uz vienu darbinieku	51	47	68	65	63
Izskatītās lietas uz vienu darbinieku	52	52	59	71	66

2016. gadā vienas lietas izmaksu vērtība svārstās no 329 € Rīgā līdz 528 € Jelgavā. Katrā tiesā, izņemot Ventspils, no 2012. gada līdz 2016. gadam vienas lietas izmaksām bija pieaugoša tendence, jo sevišķi pēdējo divu gadu laikā. No otras puses, Ventspils tiesa demonstrēja salīdzinoši augstas izmaksas par vienu lietu jau 2012. gadā, tādēļ ir grūti stādīt to par piemēru citām tiesām. No šīs perspektīvas raugoties, efektivitātes piemērs, kurš turpinājumā tiks vairāk apskatīts, ir Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa.

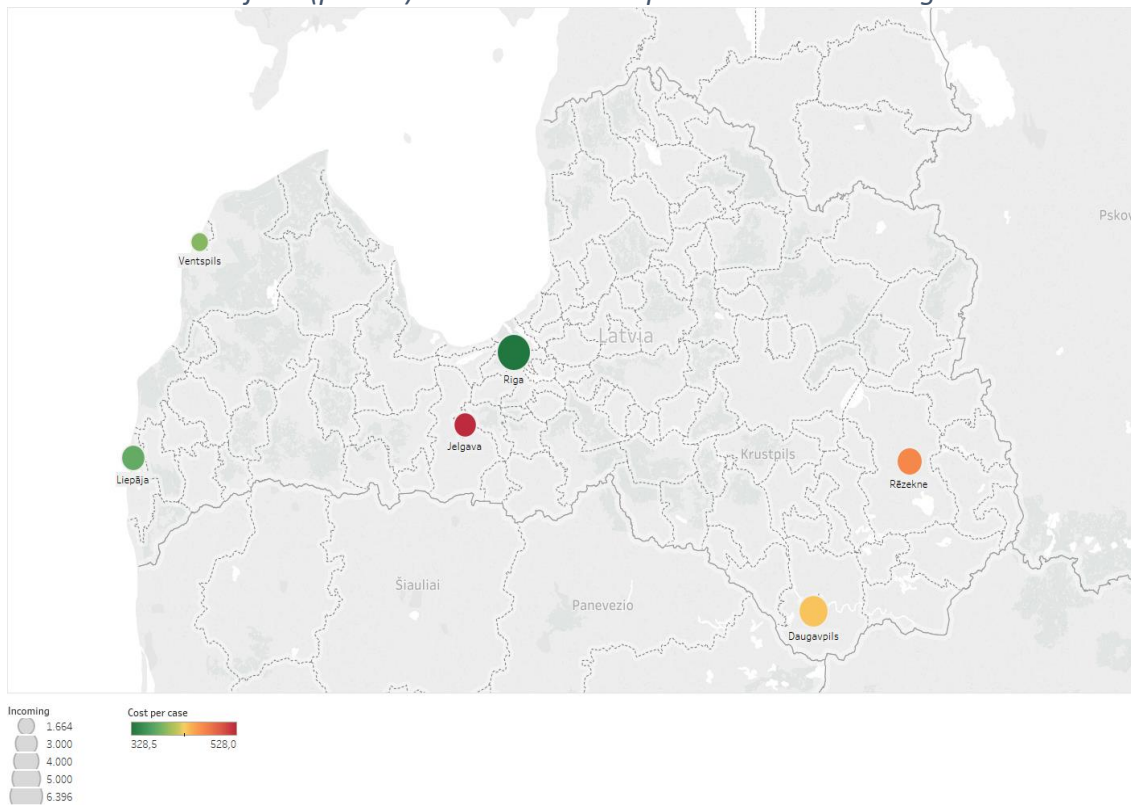
Izskatīto lietu skaits uz vienu tiesnesi 2016. gadā ir diezgan līdzīgs visās 6 izvēlētajās tiesās, kas ir diapazonā no 186 izskatītajām lietām uz vienu tiesnesi Jelgavā līdz 237 Rīgā. Izskatīto lietu rādītāju tendence gadu gaitā nav vienāda visās tiesās: Rēzeknē un Ventspilī bija augšupejoša tendence, Jelgavā, Liepājā un Rīgā lejupejoša tendence, Daugavpilī svārstības. Tāda pati tendence ir vērojama attiecībā uz rādītāju "saņemtās un izskatītās lietas uz vienu darbinieku". Šis izvērtējums var būt rezultāts mēģinājumam līdzsvarot tiesu "produktivitāti", kas ir laba doma. Tomēr ir rūpīgi jāizanalizē, vai līdzsvarošana nav panākta par dažu tiesu iepriekš labu rezultātu samazināšanas cenu.

Darbinieku skaits uz vienu tiesnesi laika posmā no 2012. gada līdz 2016. gadam samazinājies visās tiesās, izņemot Liepāju.

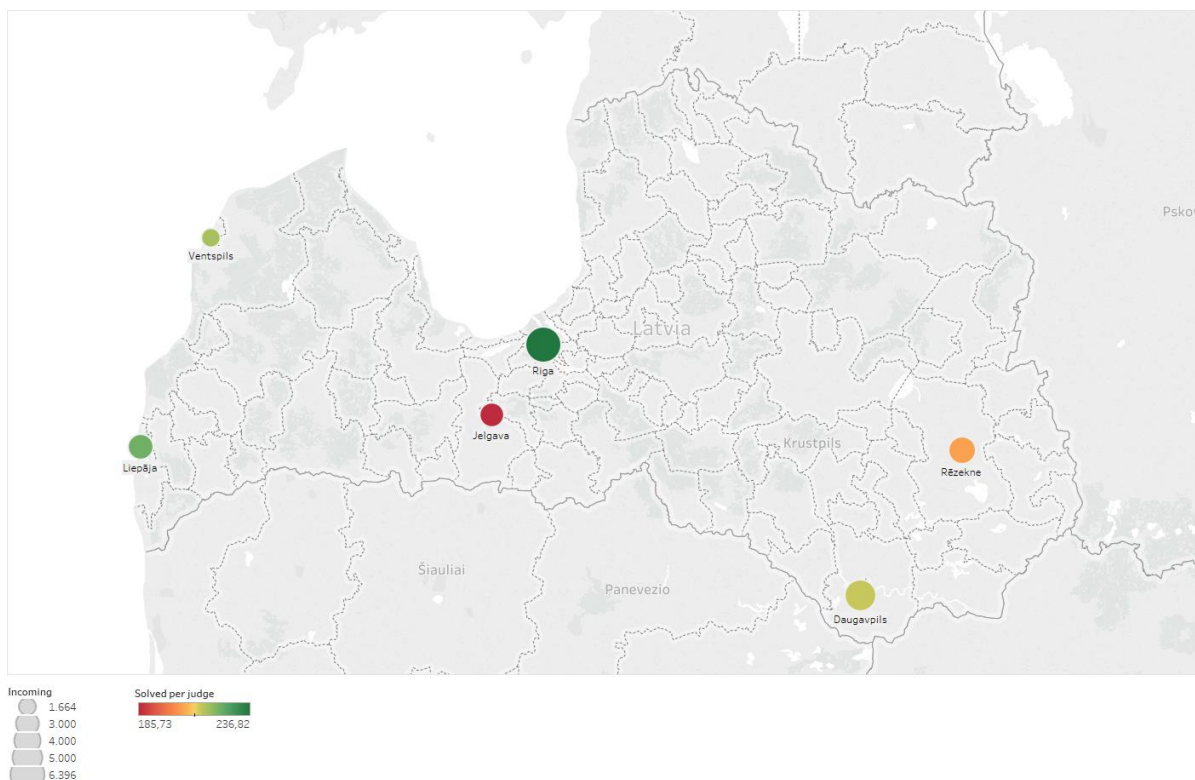
24. līdz 26. attēls parāda trīs rādītājus (lietas izmaksas, izskatīto lietu skaitu vienam tiesnesim un darbinieku skaitu uz vienu tiesnesi) kartē par 2016. gadu. Katrā kartē aplis izmērs ir proporcionāls saņemto lietu skaitam, kamēr rādītājs ir attēlots sarkanā - zelta - zaļā krāsā, kur sarkans aplis ir vislielākās izmaksas par vienu lietu, jo vairāk aplis pieņem tumši zaļu krāsu, jo izmaksas par vienu lietu ir zemākas. Šis pats krāsu kods kartē ir izmantots 25. attēlā, kas atspoguļo izskatīto lietu skaitu uz vienu tiesnesi.

Šī ziņojuma rakstīšanas laikā nav pieejams detalizētāks tiesnešu skaita sadalījums, kas strādā ar galvenajām lietu kategorijām, tādēļ šīs kartes ir izstrādātas tā, lai ņemtu vērā tiesu kopējo noslogotību, lai radītu vispārēju priekšstatu par tiesas rezultātiem. Šī metode būtu daudz jēgpilnāka, ja detalizēti dati par personāla izmaksām būtu pieejami par katru lietas kategoriju.

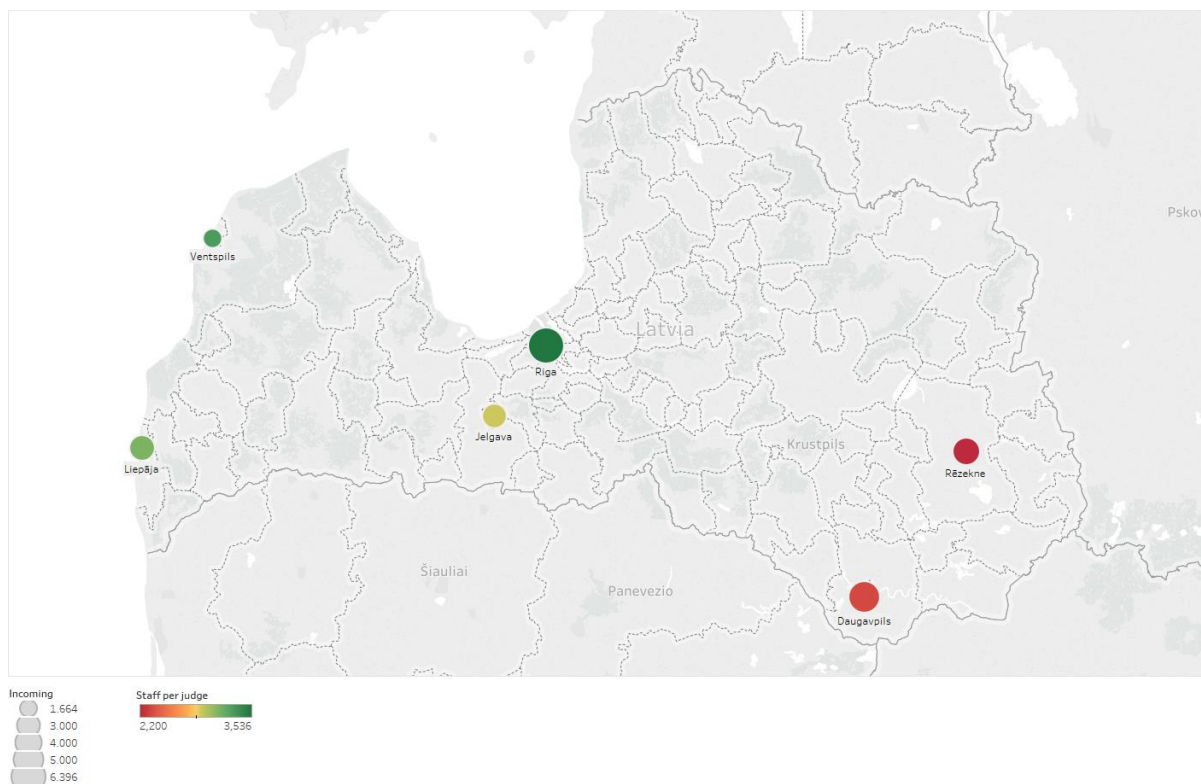
24. attēls: Rajona (pilsētu) tiesas - izmaksas par vienu lietu 2016. gads - karte

25. attēls: Rajona (pilsētu) tiesas - izskatītās lietas uz vienu tiesnesi 2016. gads - karte

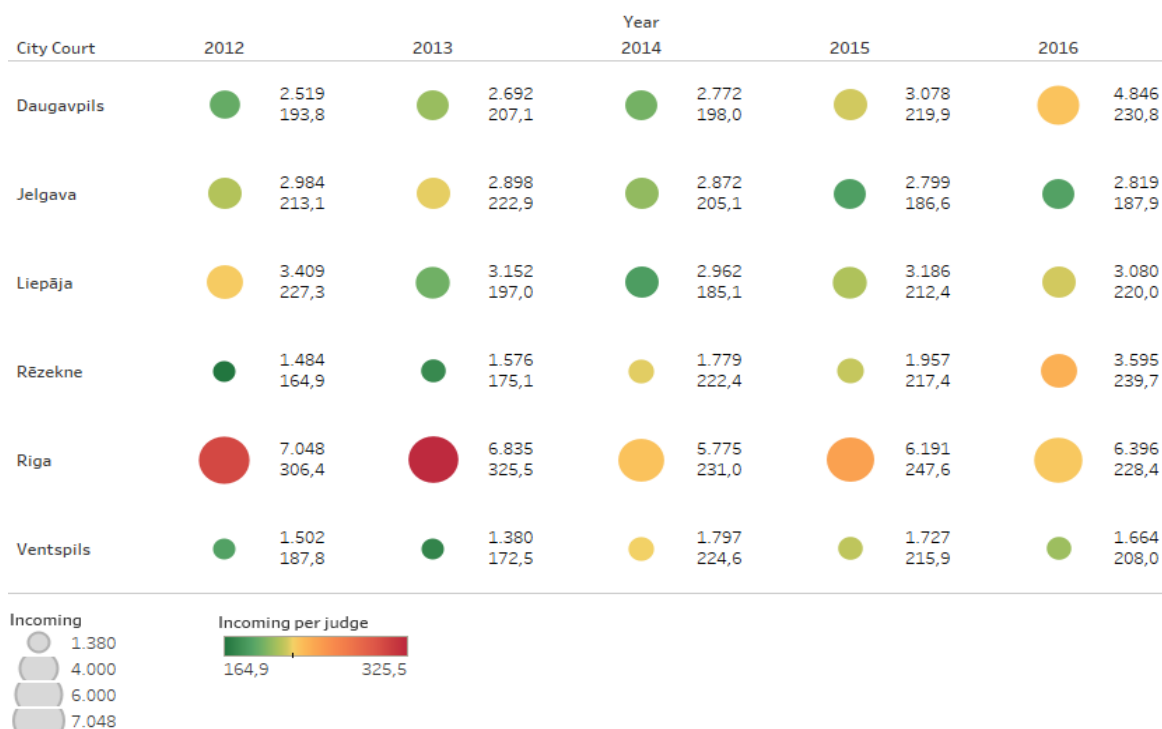
26. attēls: Rajona (pilsētas) tiesas - darbinieku skaits uz vienu tiesnesi 2016. gads - karte

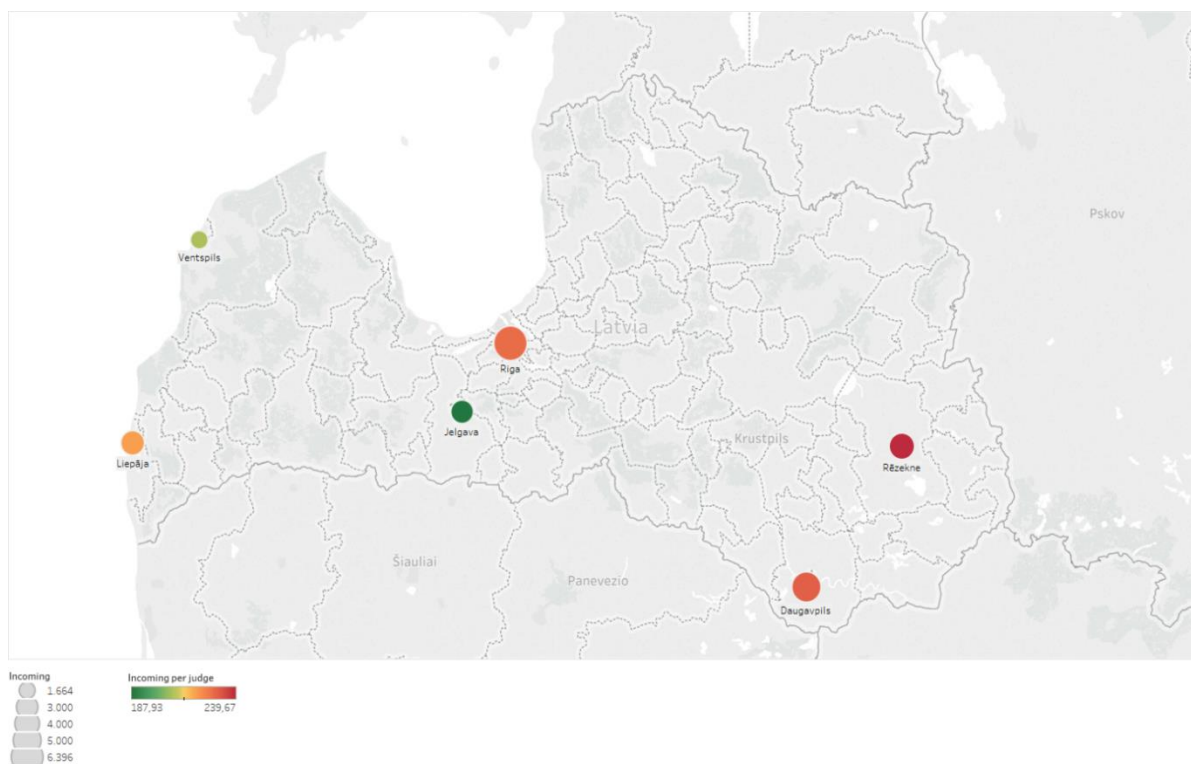
27. un 29. attēls apraksta 2 rādītāju attīstību 5 gadu periodā: saņemto lietu skaitu uz vienu tiesnesi un neizskatīto lietu skaitu uz vienu tiesnesi.

28. un 30. attēls parāda divu rādītāju vērtības 2016. gadā kartē. Gan tabulās, gan kartēs apla izmērs ir proporcionāls kopumā saņemto lietu skaitam, turpretim rādītājs ir attēlots sarkanā - zelta - zaļā krāsā. Kad aplis ir sarkans, saņemto lietu skaits uz vienu tiesnesi ir liels. Jo aplis kļūst tumšāk zaļš, jo saņemto lietu skaits uz vienu tiesnesi ir mazāks.

27. attēls: Rajona (pilsētu) tiesas – saņemtās lietas uz vienu tiesnesi kopā, 2012. - 2016. gads

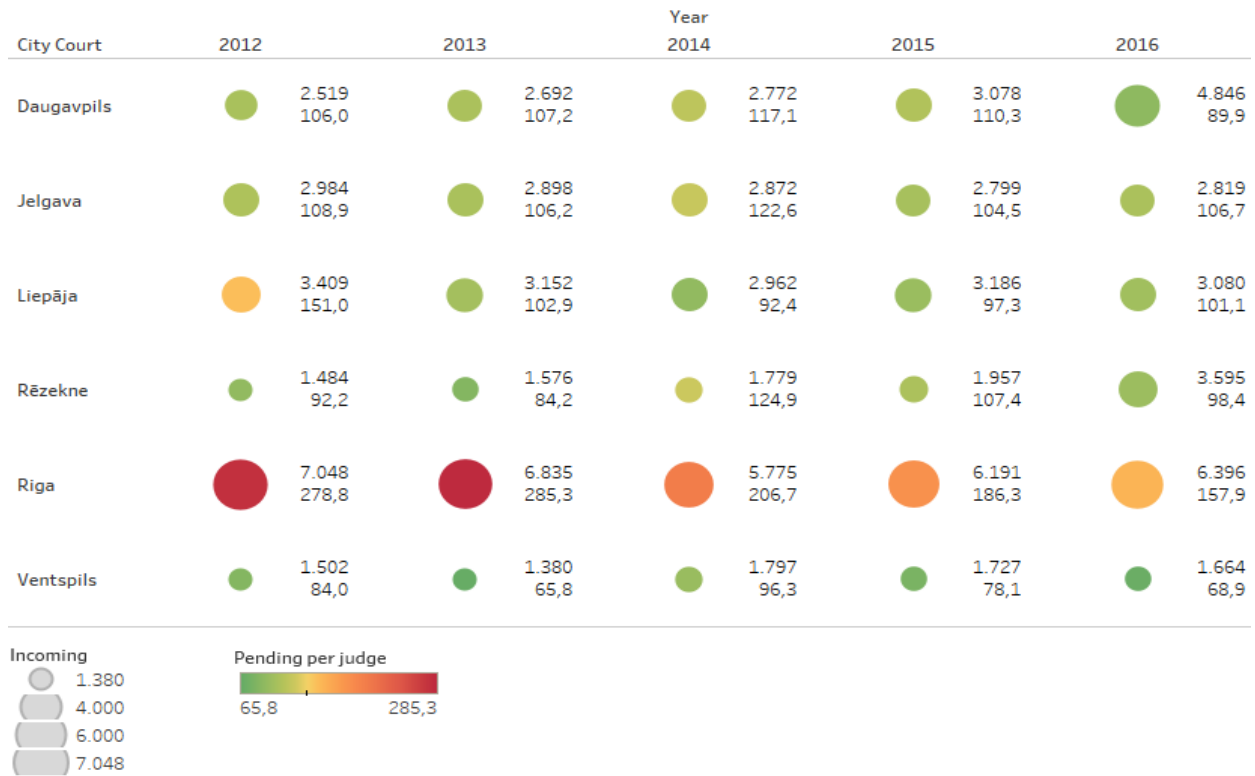

28. attēls: Rajona (pilsētu) tiesas – saņemtās lietas uz vienu tiesnesi kopā, 2016. gads - karte⁸⁶

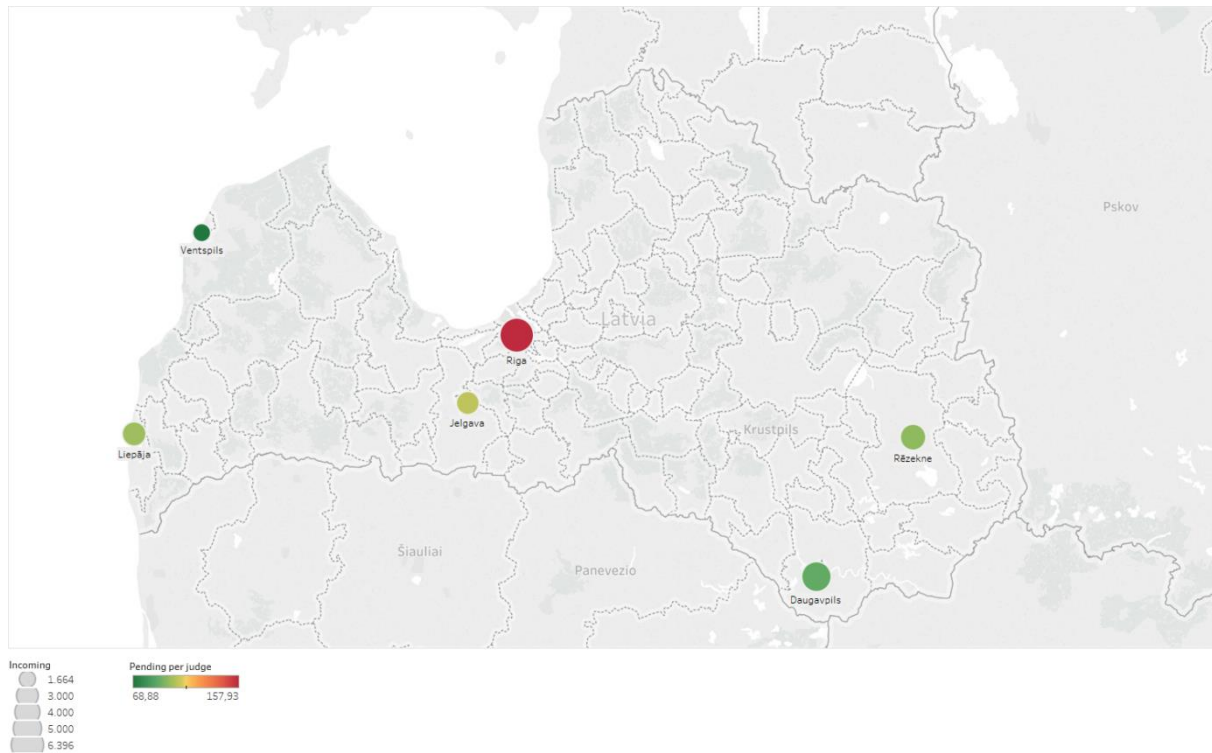

⁸⁶ Lūdzam ņemt vērā, ka krāsas atšķiras no tām, kas bija iepriekšējā 27. attēlā, jo 28. attēlā atspoguļots tikai viens gads - 2016.

29. attēls: Rajona (pilsētu) tiesas - neizskatītās lietas uz vienu tiesnesi 2012. - 2016. gads

30. attēls: Rajona (pilsētu) tiesas - neizskatītās lietas uz vienu tiesnesi 2016. gads - karte

c. Lietu vadīšana un laika organizēšana tiesās

Lietu vadīšanu var definēt kā dažādu darbību vadīšanu, kuras veic tiesa un citas iesaistītās personas, lai novestu lietu no tās sākotnējās iesniegšanas līdz izskatīšanai.

Pamata pieņēmums par lietu vadīšanu ir tāds, ka tiesām un jo īpaši tiesnešiem būtu jābūt aktīvai, efektīvai un iedarbīgai administratīvai kontrolei pār tiesvedībām, lai nodrošinātu lietu atrisināšanu ar godīgu un kvalitatīvu spriedumu noteiktajos un saprātīgos termiņos.

Lai veiktu jēgpilnu lietu vadīšanas analīzi, ir nepieciešams daudz vairāk informācijas nekā iespējams sakopot īsas vizītes laikā. Jo īpaši svarīgas ir detalizētas zināšanas par procesuālo kārtību un praksi, lai izpētītu, kādus uzlabojumus nepieciešams ieviest un kādas darbības būtu veicamas, lai sekmētu lietu vadīšanu.

Ņemot vērā to, ka šāda analīze nav iespējama resursu ierobežojuma dēļ, šī nodaļa īsumā koncentrēsies uz tā dēvēto *"tiesvedībā pieņemtās lietas nodošanu citai tiesai lietas ātrākas izskatīšanas nodrošināšanai"*, (Civilprocesa likuma 32.¹ pants), par ko tiek runāts arī šī ziņojuma nodaļā *"Tiesiskā pašlāvība un tiesiskuma principi"*.

Būtu arī interesanti labāk izprast, kā praktiski notiek likuma Par tiesu varu 28.¹ panta "Lietu sadales" īstenošana, kas nosaka to, ka:

"(1) Tiesas priekšsēdētājs pirms katra kalendāra gada sākuma apstiprina lietu sadales plānu.

(2) Tiesas priekšsēdētājs var grozīt lietu sadales plānu kalendāra gada laikā:

1) tiesneša pārslodzes dēļ;

2) tiesneša nepietiekama noslogojuma dēļ;

3) sakarā ar tiesnešu maiņu;

4) sakarā ar tiesneša nespēju veikt savus pienākumus.

...

(3) Lietu sadalē ņem vērā tiesneša slodzi, pildot pienākumus tiesnešu pašpārvaldes institūcijās."

CEPEJ komanda neanalizēja datus par zemesgrāmatu nodaļas tiesnešiem, kuriem būtu jāstrādā arī ar lietām, kas nav saistītas ar tiesvedību. Izpēti varētu turpināt, lai noskaidrotu, vai zemesgrāmatu nodaļas varētu kļūt par rajona tiesu nodaļām, lai sekmētu iespējas piešķirt lietas dažādiem tiesnešiem, jo īpaši Rīgā, un tad ierobežotu vai izvairītos no lietu nodošanas citām tiesām.

Nav pietiekamas informācijas šīs politikas izvērtēšanai, tomēr šī noteikti ir viena no būtiskākajām problēmām attiecībā uz lietu vadīšanu Latvijas tiesās. Lietu nodošana pati par sevi nav kaut kas, no kā būtu jāizvairās. Līdzīgi kā *"ātrās reaģēšanas vienības"* vai *"darba grupas"*, ko izmanto dažās Eiropas valstīs, šie ir risinājumi, kas tiek veikti, lai tiktu galā ar ārkārtīgiem noslogotības saasinājumiem. Tomēr politikas noteikumi un prakse ir jāizskaidro labāk, tiem jābūt daudz caurskatāmākiem iesaistītajām pusēm un tiesu sistēmas iekšienē.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pants nosaka, ka *"ikvienam ir tiesības uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos"*. Šo apgalvojumu gan no organizacionālās, gan institucionālās perspektīvas var uztvert arī kā daudz vispārīgāku mērķi, kas tiesām ir jāasniedz, kas ir *"tiesvedības savlaicīgums"*. Tiecoties uz šo mērķi, lēmumu pieņēmējiem, tiesnešiem, tiesu darbiniekiem, advokātiem un citiem iesaistītajiem būtu jāizstrādā nepieciešamie instrumenti, politikas un procedūras dokumenti, kā arī jārīkojas.

Ir svarīgi pieminēt, ka saprātīgi tiesvedības termiņi ir tikai viens aspekts no tā, ko varētu saukt par mērķu "trilōģiju" tiesu sistēmām, kuru darbībai būtu jābūt: *godīgai, pieejamai un saprātīgos termiņos*.

Nav viegli aprēķināt tiesvedības ilgumu tiesu iestādēs visā Eiropā, jo nav vienotas definīcijas par to, kas ir saņemto lietu "*sākuma datums*" un kas ir "*beigu datums*", kad lieta ir izskatīta. Lielākajā vairumā Eiropas tiesu attiecībā uz civillietām *sākuma datums* ir diena, kad šī lieta ir iesniegta un reģistrēta tiesā. Tomēr dažās tiesās laika atskaite sākas nevis no saņemšanas datuma, bet no sūdzības saņemšanas vai saņemtās sūdzības atgriešanas dienas. Krimināllietās *sākuma datums* ir diena, kad lieta tiek pirmo reizi skatīta tiesā vai kurā valsts prokurors iesniedz oficiālo apsūdzību. *Beigu datums* vai izskatīšanas datums gan civillietās, gan krimināllietās ir diena, kad tiesnesis ir pasludinājis spriedumu lietā un šis spriedums ir pieejams iesaistītajam pusēm.

Saņemto lietu "*sākuma datuma*" un izskatīto lietu "*beigu datuma*" definīcijai ir jābūt pilnīgi skaidrai, lai izvairītos no jebkādiem pārpratumiem. Ir izvērtēts, ka Tiesu administrācijas apkopoto datu *sākuma datums* ir datums, kad lieta tikusi iesniegta tiesā, un *beigu datums* ir datums, kad tiesnesis ir pieņēmis spriedumu un tas ir kļuvis pieejams pusēm. Jebkurā gadījumā lai veiktu nozīmīgu salīdzinājumu starp tiesām, būtiskākais ir izmantot vienu un to pašu precīzi formulētu *sākuma un beigu datuma* definīciju.

Kā jau tas minēts šī ziņojuma citas nodaļās, CEPEJ ir izstrādājis rādītāju sarakstu, kas palīdz uzraudzīt tieslietu sistēmas darbību kopumā un tiesās. To starpā, lai uzraudzītu un attīstītu politikas dokumentus, kuru mērķis ir uzlabot tiesvedību tempu, ir: izpildes koeficients, izskatīšanas laiks, tiesvedības vidējais ilgums un neizskatīto lietu vecums.

Pieskaroties detalizētāk, izpildes koeficients un izskatīšanas laiks ir noderīgi rādītāji par tiesu kopējo darbību, bet to aprēķināšana balstās uz datiem, kas īsti neņem vērā tiesvedību ilgumu, jo tiek izmantoti uzkrāto lietu dati. Tiek sagaidīts, ka nemainīgs izpildes koeficients zem 100 % samazinās neizskatīto lietu skaitu, bet nekas netiek minēts par šo tiesvedību ilgumu. Prognozētais izskatīšanas laiks veic aprēķinu par to, cik ilgam laikam būtu jāpaiet, lai pašreiz neizskatītās lietas tiktu izskatītas, bet tā ir prognoze un nekas netiek teikts par neizskatīto lietu vecumu.

Vidējais ilgums no iesniegšanas līdz izskatīšanai ir vēl vien noderīgs rādītājs, lai gūtu izpratni par tiesvedību ilgumu, bet tas ir "vidējais" un nepalīdz noskaidrot, vai tik tiešām visās tiesvedībās tiecas pēc "saprātīgu termiņu klauzulas". Tādēļ lai detalizēti saprastu, kā katra tiesa un tiesu sistēma kopumā savlaicīga veidā tiek galā ar noslogotību, vissvarīgākais rādītājs ir neizskatīto lietu vecums.

Šis ziņojuma nodaļas pirmā daļa skaidros informāciju, kas tika apkopota ar aptaujas lapas par laika organizēšanu palīdzību. Otrā daļa analizēs neizskatīto lietu vecumu izvēlētajās tiesās, ieviešot termiņu jēdzienu. Noslēdzošās piezīmes risinās dažādos jautājumus, kas apskatīti nodaļā kopumā, izvirzot dažus ierosinājumus iespējamai turpmākai rīcībai.

Aptaujas anketa par laika organizēšanu

Šo aptaujas anketu izstrādāja CEPEJ ekspertu komanda. Tajā ir 18 galvenie jautājumi un 21 papildus jautājums. Aptaujas anketa netika paredzēta tikai atbildēm "Jā", "Nē" vai "Daļēji",

respondenti tika laipni aicināti ierakstīt komentārus, kas paskaidro viņu viedokli par jomām, kurās attiecīgie Latvijas tiesu sistēmu regulējošie noteikumi, organizācija un/vai darbība varētu tikt turpmāk uzlabota. Mērķis bija apkopot informāciju no tiesnešiem un nozīmīgākajiem tiesu darbiniekiem par esošo politiku un praksi attiecībā uz laika organizēšanu tiesās, kā arī identificēt jomas, kuras turpināt pētīt.

Latvijas Tiesu administrācija iztulkoja aptaujas anketu latviešu valodā, pēc tam tā tika izsniegta visiem tiesnešiem, taču pārējiem darbiniekiem tā netika izplatīta. Diemžēl tikai 24 tiesneši aizpildīja šo aptauju. Zemie atbilžu rādītāji neļauj veikt pilnīgu analīzi, tomēr no atbildēm var gūt dažus netiešus norādījumus.

Turklāt par dažiem jautājumiem tiesneši izteica turpmākus komentārus, taču, diemžēl, ziņojuma rakstīšanas laikā šo komentāru tulkojums angļu valodā vēl nebija pieejams.

Ja aptaujas anketu būtu aizpildījuši vairāk tiesnešu, to analīze varētu nodrošināt interesantu informāciju vietējiem politikas veidotājiem, tādiem kā Tiesu administrācija un Tieslietu ministrija, par tiesu vispārējo darbību un arī specifisku informāciju par atsevišķām tiesām. Šāda veida pētījumi var būt noderīgi arī, lai apkopotu informāciju par vietējo labo praksi, ar kuru var dalīties tiesu starpā.

Tādēļ Tiesu administrācija un Tieslietu ministrija tiek aicinātas atkārtoti izsniegt šo aptauju, lai apkopotu vairāk atbilžu, un plānot to darīt laiku pa laikam, lai izpētītu problēmas un izaicinājumus tiesās, kā arī noteiktu iespējamus risinājumus. Šādus pētījumus var izmantot arī, ņemot vērā plašas konsultācijas ar tiesu sistēmas locekļiem, lai nodrošinātu uz daudzpusīgāku informāciju balstītu lēmumu pieņemšanas procesu.

No tiesnešiem, kuri atbildēja uz aptaujas anketu, 4 ir tiesu priekšsēdētāji. 7 tiesnešiem ir vairāk nekā 20 gadu darba pieredze, 13 tiesnešu pieredze ir no 10 līdz 20 gadiem un 4 tiesnešiem ir mazāk nekā 10 gadu pieredze. 1 no tiesnešiem, kurš sniedza atbildes, strādā vislielākajā tiesā (vairāk nekā 40 tiesneši), 9 tiesneši strādā tiesās, kurās ir no 21 līdz 40 tiesnešiem, 8 tiesneši strādā tiesās ar 11 līdz 20 tiesnešiem, 6 tiesneši - tiesās ar mazāk nekā 10 tiesnešiem. Neskatoties uz vilšanos par atbilžu rādītājiem, 24 tiesneši, kuri sniedza atbildes, samērā labi pārstāv daudzveidību dažādu izmēru tiesu starpā.

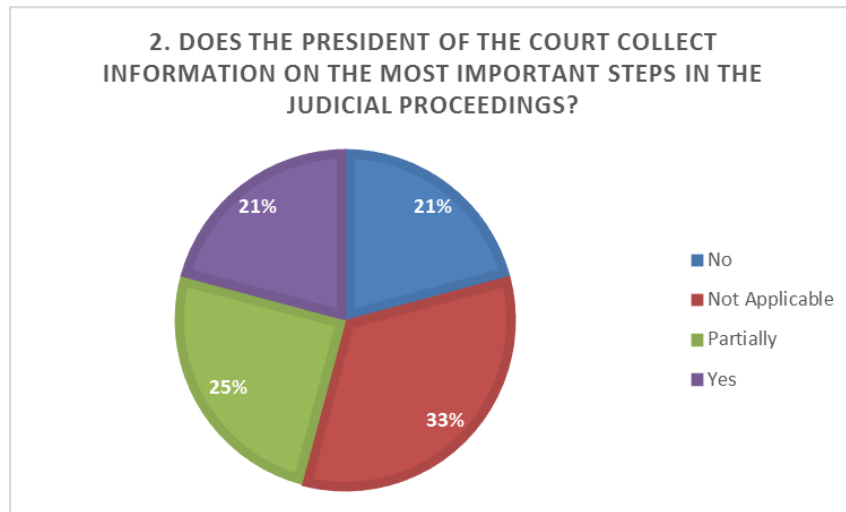
20 tiesneši atbildēja, ka lietām, kas var radīt ECK saprātīgu termiņu noteikuma pārkāpumu, tiek pievērsta īpaša uzmanība (1. jaut.), turpretī 2 tiesneši sacīja, ka šis jautājums "*nav piemērojams*", un divi citi tiesneši atbildēja, ka pārmērīgi garām tiesvedībām tiek pievērsta daļēja uzmanība.

19 no 24 tiesnešiem atbildēja, ka tiesas priekšsēdētājs apkopo informāciju par tiesvedību garumu kopumā (1.1. jaut.), 4 atbildēja "*daļēji*". Ir jāatceras, ka uzticamas informācijas apkopšana par tiesvedību garumu, to uzraudzība un tūlītēja iejaukšanās no tiesas priekšsēdētāja puses ir būtiskākie pasākumi, kas veicami, lai tiktu gala ar lietām pienācīgā laikā.

Tikai 6 tiesneši no 24 atzina, ka apkopo informāciju par tiesvedību garumu (1.2. jaut.), 10 daļēji un 7 neapkopo nekādu informāciju. Tas būtu jautājums, ko izpētīt vairāk.

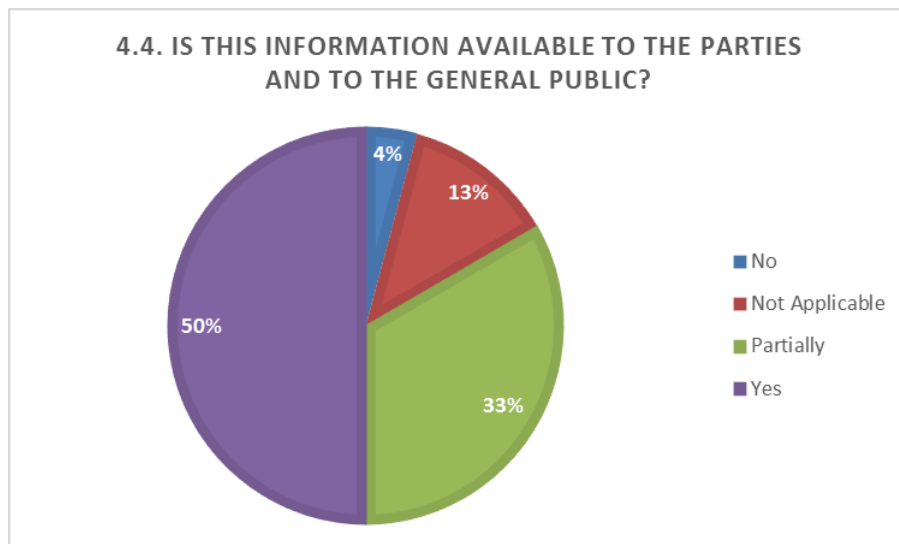
Atbildes uz jautājumu, vai tiek kontrolēts atsevišķo tiesvedības posmu garums (2. jaut.), bija ļoti atšķirīgas.

31. attēls: Atbildes uz aptaujas anketas par laika organizēšanu 2. jautājumu

Turklāt 11 tiesneši ziņoja, ka tiesvedību garums tiek kontrolēts vairākos posmos (2.1. jaut.), bet 21 no 24 tiesnešiem apstiprināja, ka tiesneši pārliecinās par to, lai lietas bezdarbības periodi nebūtu pārmēru gari (2.2. jaut.). Līdzīgs tiesnešu skaits minēja arī, ka informācija par tiesvedību garumu (3. jaut.) tiek analizēta un ka šī informācija ir pieejama tiesu administratoriem, tiesnešiem un citām iesaistītām personām. Šī informācija tiek pārrunāta tiesnešu starpā (4.2. jaut.) un to plaši izmanto, lai uzlabotu tiesas sniegumu (4.3. jaut.). Tāpat informācija ir pilnībā pieejama (12 tiesneši) vai vismaz daļēji pieejama (8 tiesneši) plašai sabiedrībai (4.4. jaut.).

32. attēls: Atbildes uz aptaujas anketas par laika organizēšanu 4.4. jautājumu

Tomēr mazāks tiesnešu skaits (12 "jā" + 4 "daļēji") atbildēja, ka ziņojumi par tiesvedību garumu (5. jaut) tiek sniegti regulāri. Šie ziņojumi ne vienmēr ietver rekomendācijas, lai uzlabotu tiesvedību garumu (5.2. jaut).

21 tiesnesis ziņoja (16 no viņiem uzrakstīja "daļēji"), ka pastāv standarti vai termiņi attiecībā uz tiesvedību garumu, kurus noteikusi centrālā iestāde (6. jaut.). Tomēr 10 tiesneši atbildēja, ka

termiņi tiek atklāti publiski tikai daļēji, bet 8 teica, ka tie tiek publiskoti (9. jaut.). Tiesnešu izpratne vai uztvere nedaudz atšķiras šajā jautājumā.

22 tiesneši minēja, ka termiņi ir noteikti arī tiesas līmenī (7. jaut.) un tiesas priekšsēdētājs ir atbildīgs par šo mērķu noteikšanu (7.2. jaut.). Pēc tam termiņi tiek periodiski pārskatīti (10. jaut.). Tomēr daži tiesneši (9 no 24) domā, ka tiesas priekšsēdētājam nepieder visa vara un autonomija, lai aktīvi noteiktu termiņu mērķus.

Gandrīz visi tiesneši, kuri atbildēja (19 no 24), pastāv uz to, ka tiesām un tiesnešiem ir jānosaka tiesvedības garums atbilstoši noteiktajiem termiņiem (8.1. jaut.), un saskaņā ar 12 no 24 tiesnešiem teikto - pusēm ir tiesības tikt informētām par tiesvedības garumu.

Vairums no tiesnešiem (13) domā, ka tiesnešu, tiesu darbinieku un advokātu starpā "*daļēji*" norisinās īpašas kopīgas iniciatīvas, 5 tiesnešu skatījumā tās norisinās, kamēr 4 tiesneši domā, ka tādas nenotiek. Būtu jānoskaidro, kurās tiesās šie tiesneši strādā, un tad iespējams jānoskaidro, vai ir kādas vietējās "*labās prakses*", ar kurām varētu dalīties starp dažādām tiesām.

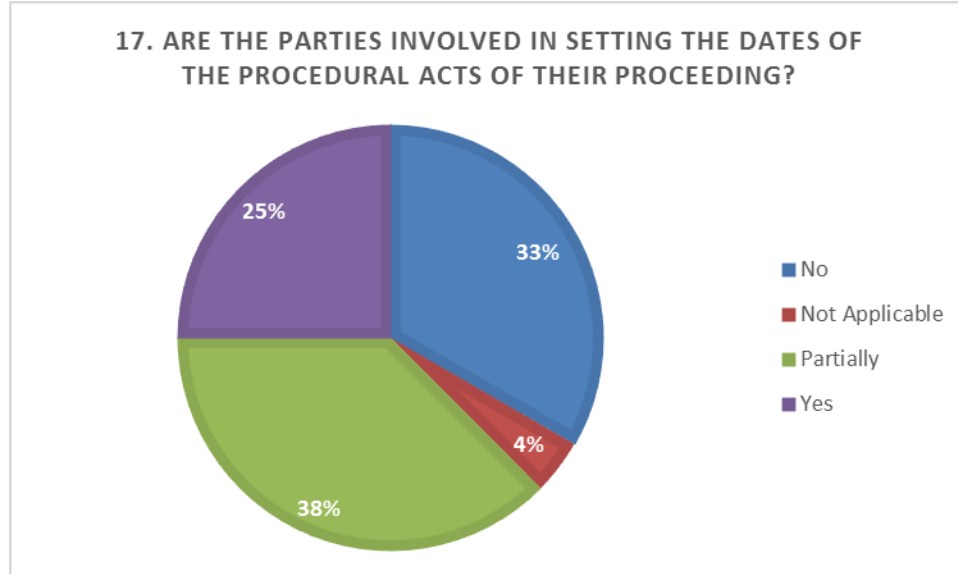
Atbilstība termiņiem tiek izmantota kā rādītājs, lai izvērtētu gan tiesas sniegumu (11. jaut.), gan tiesnešu, lai gan 6 tiesneši no 24 ziņoja, ka šai darbības sfērai tas tiek "*izmantots tikai daļēji*".

Gandrīz visi tiesneši (23) atbildēja, ka pastāv kārtība, kā puses var iesniegt sūdzības, ja tiek uzskatīts, ka lietas izskatīšana tiek kavēta.

Tāpat visi tiesneši atbildēja, ka lietu risināšanā ir "*prioritātes*" (15. jaut.), un šīs prioritātes nosaka likums.

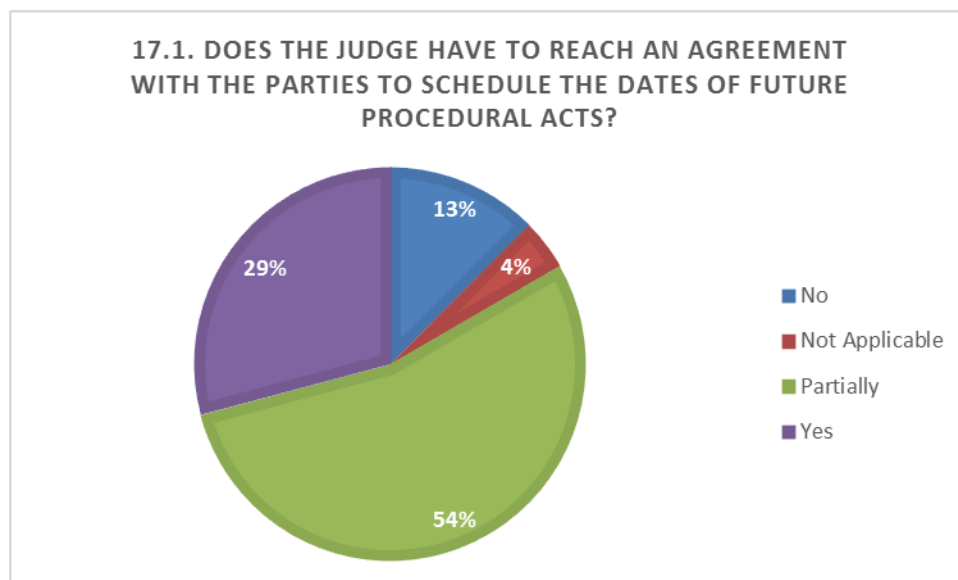
Tiesneši sniedza dažādas atbildes uz jautājumu par pušu iesaisti procesuālo darbību (piemēram, tiesas sēdes) datumu noteikšanā. 6 atbildēja "*jā*", tās ir iesaistītas, 9 "*daļēji*", 8 "*nē*" un 1 "*nav piemērojams*". Šis ir jautājums, kuram būs nepieciešams papildu izskaidrojums (17. jaut.).

33. attēls: Atbildes uz aptaujas anketas par laika organizēšanu 17. jautājumu

Iepriekšējā jautājuma izpratne var būt bijusi kļūdaina, jo 20 tiesneši no 24 atbildēja, ka tiesnešiem ir jāpanāk vienošanās (vismaz daļēji) ar pusēm, lai noteiktu ar lietas izskatīšanu saistīto pasākumu datumu (17.1. jaut.).

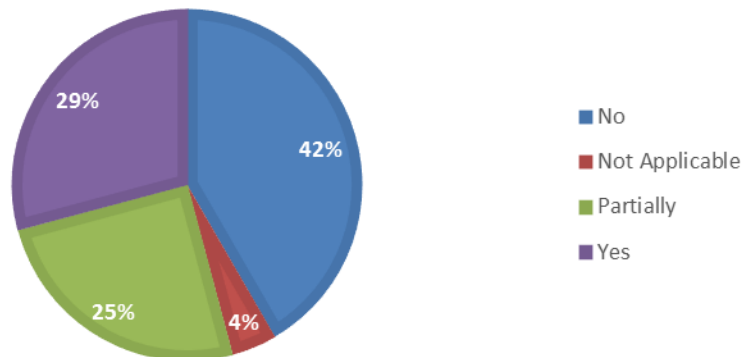
34. attēls: Atbildes uz aptaujas anketas par laika organizēšanu 17.1. jautājumu

Vēl viens iemesls bažām attiecībā uz lietu apstrādi tiesā ir atlikšanu skaits, kas parasti ietekmē tiesvedības garumu. 7 tiesneši atbildēja, ka tiesām ir kārtība, lai ierobežotu atlikšanu, 6 tiesneši atbildēja, ka viņiem daļēji ir šāda kārtība, 10 tiesneši atbildēja, ka nav nekādas procedūras attiecībā uz šo jautājumu (18. jaut.).

35. attēls: Atbildes uz aptaujas anketas par laika organizēšanu 18. jautājumu

18. DO THE COURTS HAVE A SPECIFIC POLICY TO LIMIT POSTPONEMENTS AND ADJOURNMENTS REQUESTED BY THE PARTIES OR OTHER PARTICIPANTS TO THE PROCEEDINGS (EXPERTS, WITNESSES ETC.)?

Tomēr gandrīz visi ārsti informēja (18.1. jaut.), ka likums nosaka sankcijas pusēm, kuras ar nolūku kavē tiesvedību. Sankcijas ir paredzētas arī citiem tiesvedības dalībniekiem, kuri var būt izraisījuši kavēšanos, piemēram, ekspertiem vai lieciniekiem (18.2. jaut.).

Pamatojoties uz apkopotajām atbildēm un paturot prātā to, ka, diemžēl, sniegto atbilžu apjoms bija neliels, informācija par tiesvedību ilgumu, šķiet, tiek regulāri kontrolēta, pēc tam izdiskutēta tiesnešu starpā, tā ir pieejama citiem iesaistītajiem un plaši sabiedrībai. Tas ir saskaņā ar CEPEJ izstrādātajām rekomendācijām.

Neizskatīto lietu vecums

Pirmajai analīzei Tiesu administrācija bija nodrošinājusi datus par neizskatīto lietu vecumu uz 2016. gada 31. decembri 6 izraudzītajās rajona (pilsētas) tiesās un 3 apgabaltiesās. Šie dati nesakrīt ar datiem par neizskatītajām administratīvo pārkāpumu lietām, civillietām un krimināllietām 2016. gada beigās, ko Tiesu administrācija nodrošināja atšķirīgā datu kopā. Tiesu administrācijai par šīm atšķirībām tika paziņots. Tādēļ šī analīze ir veikta tikai ar pieejamajiem datiem, kas būtu atkārtoti jāpārbauda, ņemot vērā datu nesakrītību par kopējo neizskatīto lietu apjomu 2016. gadā. Tomēr izmantotā analīzes metode ir tā pati, ko CEPEJ parasti izmanto, un to Tiesu administrācija vēlāk var kopēt, izmantojot pareizos datus.

Dati par neizskatīto lietu vecumu ir sadalīti pa šādiem laika periodiem: "mazāk kā 6 mēneši", "starp 7 un 12 mēnešiem", "starp 13 un 24 mēnešiem", "starp 25 un 48 mēnešiem" un "virs 48 mēnešiem".

Alternatīvi CEPEJ ieteiktu apkopot datus par šādiem laika periodiem "mazāk par 12 mēnešiem", "starp 13 un 18 mēnešiem", "starp 19 un 24 mēnešiem", "starp 25 un 36 mēnešiem" un "vairāk nekā 36 mēnešiem", kas atspoguļoti turpinājumā norādītajos CEPEJ termiņos.

Ir vērts arī pieminēt, ka 24 mēneši priekš civillietu un administratīvo lietu tiesvedībām, un 12 mēneši krimināllietu tiesvedībām ir savā ziņā tā robeža, kad ECT pievērš uzmanību, vērtējot saprātīgu termiņu nosacījuma ievērošanu.

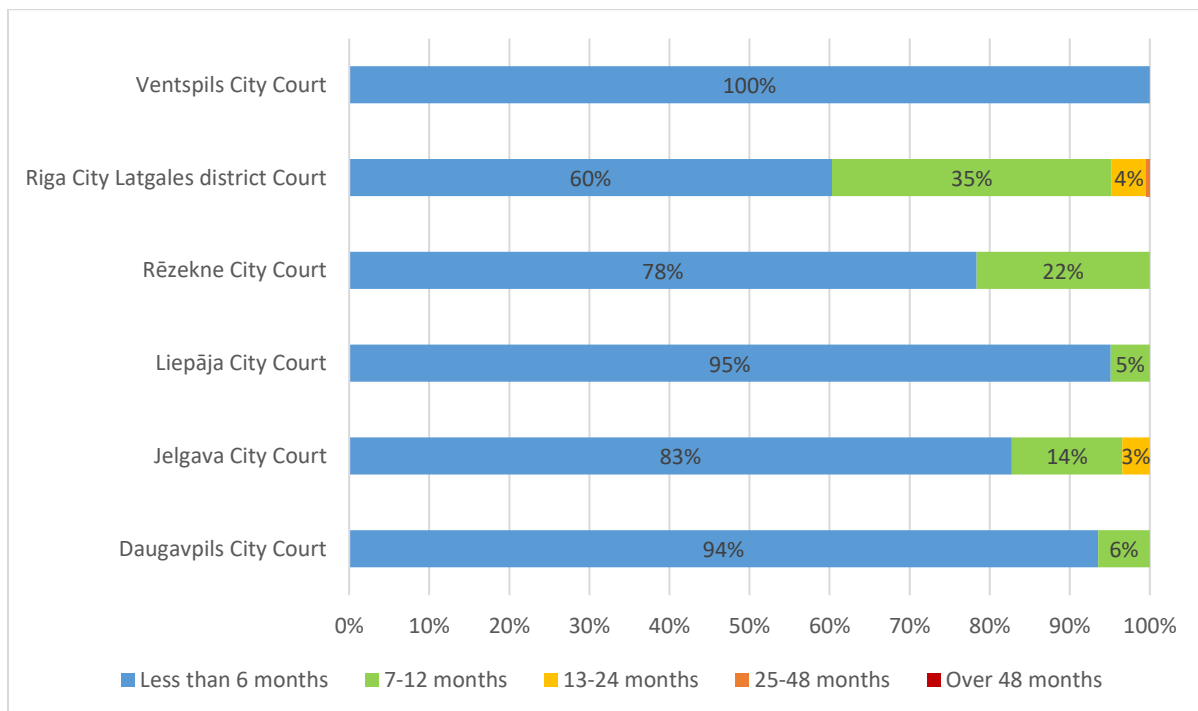
Rajona (pilsētu) tiesas

25.-27. tabulai un 36.-38. attēls parāda "neizskatīto lietu vecumu" 6 izvēlētajās rajona (pilsētu) tiesās, kas sadalītas atbilstoši galvenajām lietu kategorijām.

25. tabula: Neizskatīto administratīvo pārkāpumu lietu vecums - rajona (pilsētu) tiesās, 2016. gada 31. decembris

	Administratīvie pārkāpumi									
	Mazāk kā 6 mēneši	%	Starp 6 mēn. un 1 gadu	%	Starp 1 un 2 gadiem	%	Starp 2 un 4 gadiem	%	Vairāk kā 4 gadi	%
Daugavpils	29	94%	2	6%	0	0%	0	0%	0	0%
Jelgava	24	83%	4	14%	1	3%	0	0%	0	0%
Liepāja	39	95%	2	5%	0	0%	0	0%	0	0%
Rēzekne	29	78%	8	22%	0	0%	0	0%	0	0%
Rīga Latgales	152	60%	88	35%	11	4%	1	0%	0	0%
Ventspils	16	100%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%

36. attēls: Neizskatīto administratīvo pārkāpumu lietu vecums - rajona (pilsētu) tiesās, 2016. gada 31. decembris

Kā parādīts 25. tabulā un 36. attēlā Ventspils, Liepājas un Daugavpils tiesai ir vairāk nekā 90 % neizskatītu administratīvo pārkāpumu lietu, kuru vecums ir 6 mēneši, un parējās nav vecākas par 1 gadu. Lūdzu ņemiet vērā, ka Ventspils tiesas lietas, par kurām ziņots, ir atkārtoti jāpārbauda, jo to ir nedaudz. Rēzeknei un Jelgavai aptuveni 80 % no neizskatītajām administratīvo pārkāpumu lietām ir mazāk nekā 6 mēnešus vecas un parējās nav vecākas par 1 gadu, lai gan Jelgavai ir arī

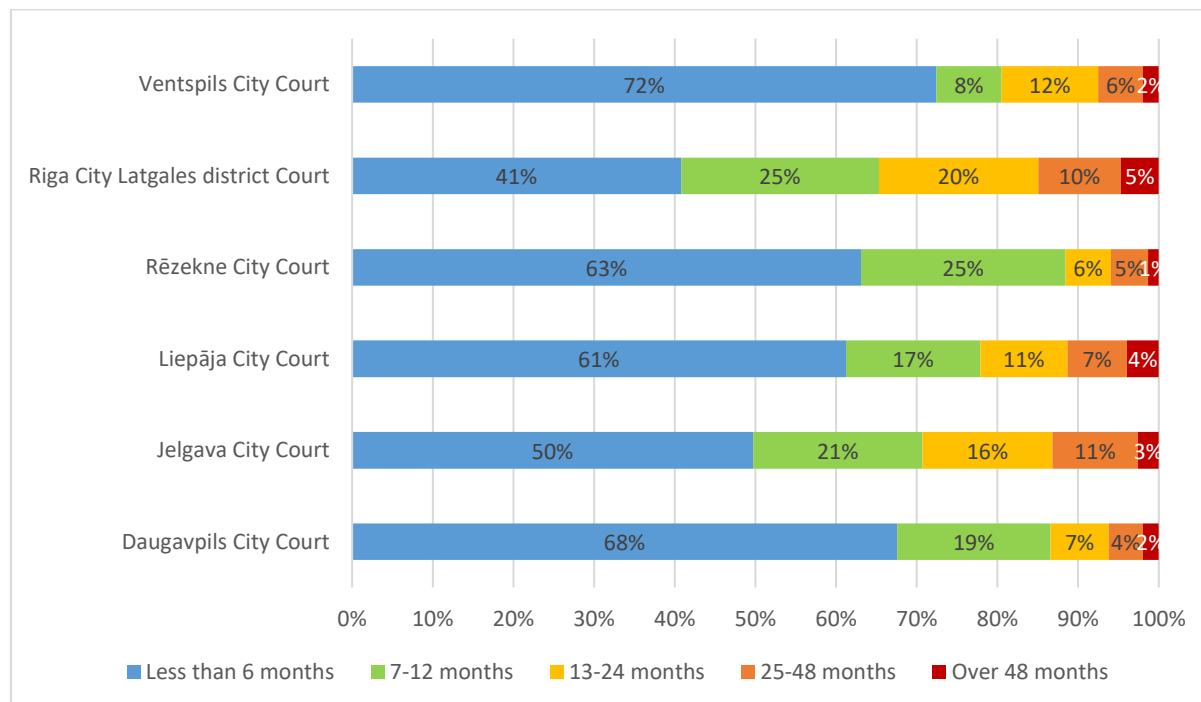
neliels procentuāls daudzums lietu 24 mēnešu robežās. Vislielākajā tiesā - Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā 60 % neizskatīto lietu vecums nav lielāks par 6 mēnešiem un pārējās ir robežās līdz 1 gadam.

Izskatās, ka lielākā tiesa nedaudz vairāk kā mazākās tiesas cīnās par to, lai administratīvo lietu tiesāšanās temps būtu raīts, bet šķiet ka situācija tiek kontrolēta un neraisa nekādas CEPEJ ekspertu komandas bažas.

26. tabula: Neizskatīto civillietu vecums - rajona (pilsētas) tiesas, 2016. gada 31. decembris

Civillietas										
	Mazāk kā 6 mēneši	%	Starp 6 mēn. un 1 gadu	%	Starp 1 un 2 gadiem	%	Starp 2 un 4 gadiem	%	Vairāk kā 4 gadi	%
Daugavpils	860	68%	242	19%	92	7%	54	4%	25	2%
Jelgava	592	50%	250	21%	192	16%	126	11%	31	3%
Liepāja	573	61%	156	17%	101	11%	69	7%	37	4%
Rēzekne	573	63%	230	25%	51	6%	42	5%	12	1%
Rīga Latgales	1335	41%	802	25%	647	20%	335	10%	154	5%
Ventspils	260	72%	29	8%	43	12%	20	6%	7	2%

37. attēls: Neizskatīto civillietu vecums - rajona (pilsētas) tiesas, 2016. gada 31. decembris

Pamatojoties uz Tiesas administrācijas nodrošinātajiem datiem, neizskatīto civillietu vecums 6 izvēlētajās rajona (pilsētu) tiesās nedaudz raisa bažas. Visām 6 izvēlētajām tiesām ir noteikts procents civillietu, kas ir vecākas par 24 mēnešiem, ar vēl mazāku procentu lietu, kas vecākas

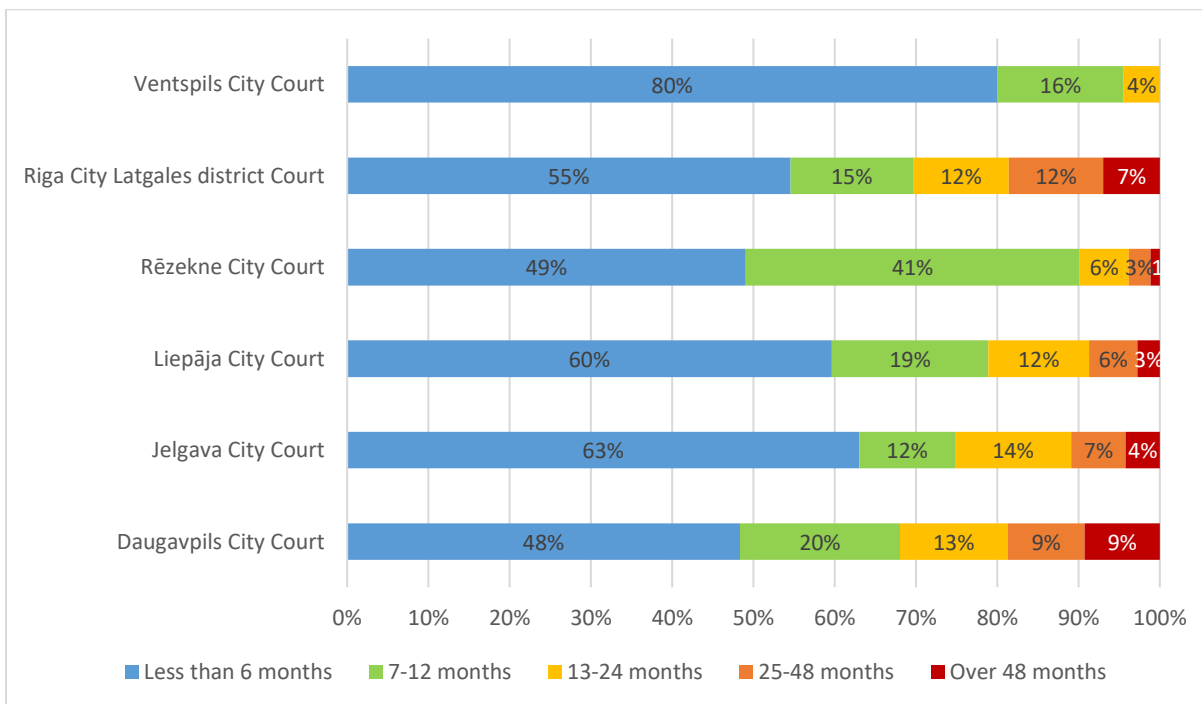
par 4 gadiem. It īpaši Rīgai ir 15 % lietu, kas vecākas par 2 gadiem, Jelgavai 14 %, Liepājai 11 %, Ventspilij 8 %, Rēzeknei un Daugavpilij 11%.

Nepieciešama papildu analīze, lai mēģinātu saprast iemeslus, kādēļ izveidojušās lietas, kas pārsniedz ECT ieskicēto 2 gadu sliekšni.

27. tabula: Neizskatīto krimināllietu vecums - rajona (pilsētas) tiesas, 2016. gada 31. decembris

Krimināllietas										
	Mazāk kā 6 mēneši	%	Starp 6 mēn. un 1 gadu	%	Starp 1 un 2 gadiem	%	Starp 2 un 4 gadiem	%	Vairāk kā 4 gadi	%
Daugavpils	204	48%	83	20%	56	13%	40	9%	39	9%
Jelgava	150	63%	28	12%	34	14%	16	7%	10	4%
Liepāja	130	60%	42	19%	27	12%	13	6%	6	3%
Rēzekne	129	49%	108	41%	16	6%	7	3%	3	1%
Rīga Latgales	282	55%	78	15%	61	12%	60	12%	36	7%
Ventspils	36	80%	7	16%	2	4%	0	0%	0	0%

38. attēls: Neizskatīto krimināllietu vecums - rajona (pilsētas) tiesas, 2016. gada 31. decembris

Arī neizskatīto krimināllietu vecums raisa nelielas bažas. Jo īpaši dati par Daugavpili, kur 9 % neizskatīto lietu (40) ir vecāki par 2 gadiem un vēl 9 % lietu ir vecāki par 4 gadiem. Arī Rīgā 12 % no neizskatītajām lietām ir vecāki par 2 gadiem un 7 % vecāki par 4 gadiem.

Nepieciešama turpmāka izpēte, lai izprastu iemeslus, kā šie skaitļi ir radušies. Uz pozitīvas nots CEPEJ ekspertu komanda pamanīja, ka tiesas un Tiesu administrācija nepārtraukti uzrauga šo situāciju un aicina tiesnešus veikt nepieciešamos pasākumus attiecībā uz lietu "novecošanu".

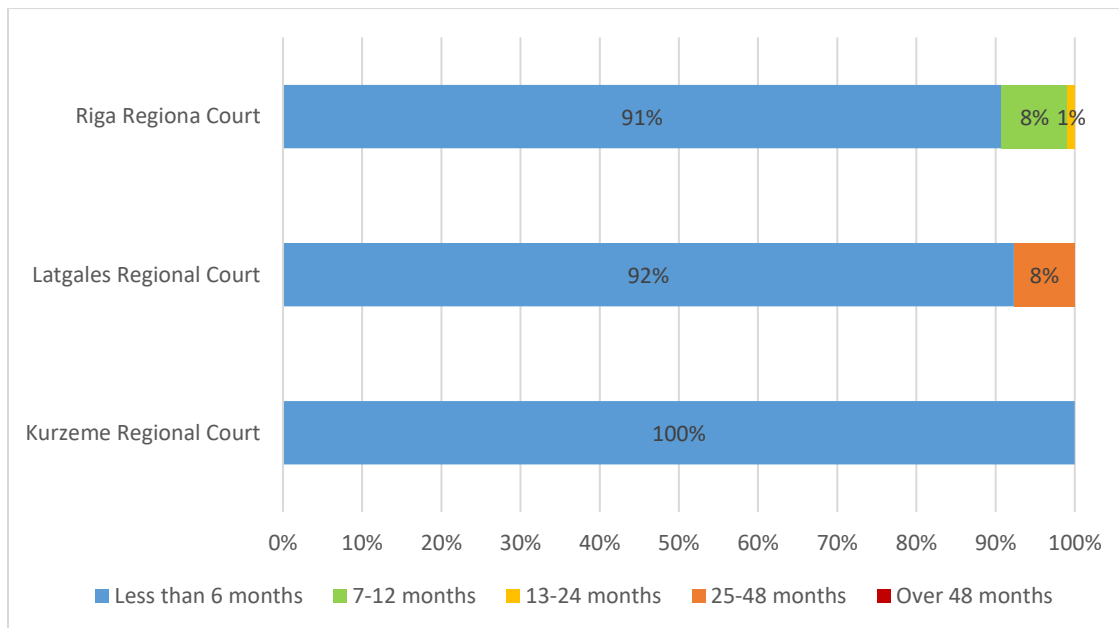
Ventspils tiesa labi tiek galā gan ar administratīvajām, gan krimināllietām, bet tai ir arī nedaudz šādu lietu. Šķiet ka tā ir ļoti maza tiesa, kas strādā ar samērā nelielu lietu apjomu kopumā. Nav pārsteigums, ka esot mazai tiesai, tā uzrāda zemāku efektivitāti (skatīt iepriekšējo sadaļu "Lietu skaits vienam tiesnesim un darbiniekam, un lietu izmaksas").

Apgabaltiesas

28. tabula: Neizskatīto administratīvo pārkāpumu lietu vecums - apgabaltiesas, 2016. gada 31. decembris

Administratīvie pārkāpumi										
	Mazāk kā 6 mēneši	%	Starp 6 mēn. un 1 gadu	%	Starp 1 un 2 gadiem	%	Starp 2 un 4 gadiem	%	Vairāk kā 4 gadi	%
Kurzemes apgabaltiesa	5	100%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
Latgales apgabaltiesa	12	92%	0	0%	0	0%	1	8%	0	0%
Rīgas apgabaltiesa	98	91%	9	8%	1	1%	0	0%	0	0%

39. attēls: Neizskatīto administratīvo pārkāpumu lietu vecums - apgabaltiesās, 2016. gada 31. decembris

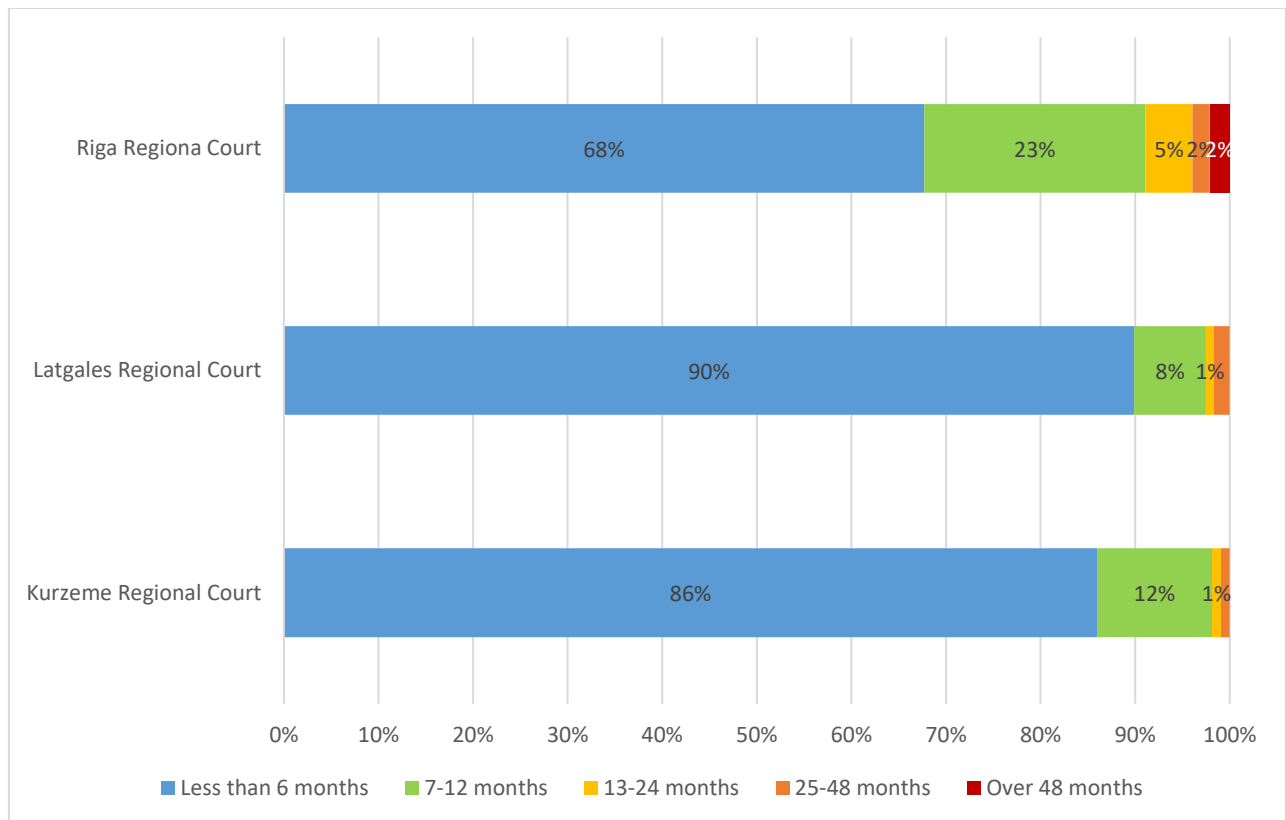

Saskaņā ar datiem - skaitļi ir samērā nelieli šai lietu kategorijai un izskatīšana norit samērā ātri, jo vairāk nekā 90 % neizskatīto lietu ir mazāk kā 6 mēnešus vecas.

29. tabula: Neizskatīto civillietu vecums - apgabaltiesās, 2016. gada 31. decembris

Civillietas										
	Mazāk kā 6 mēneši	%	Starp 6 mēn. un 1 gadu	%	Starp 1 un 2 gadiem	%	Starp 2 un 4 gadiem	%	Vairāk kā 4 gadi	%
Kurzemes apgabaltiesa	92	86%	13	12%	1	1%	1	1%	0	0%
Latgales apgabaltiesa	107	90%	9	8%	1	1%	2	2%	0	0%
Rīgas apgabaltiesa	828	68%	286	23%	61	5%	22	2%	26	2%

40. attēls: Neizskatīto civillietu vecums - apgabaltiesās, 2016. gada 31. decembris

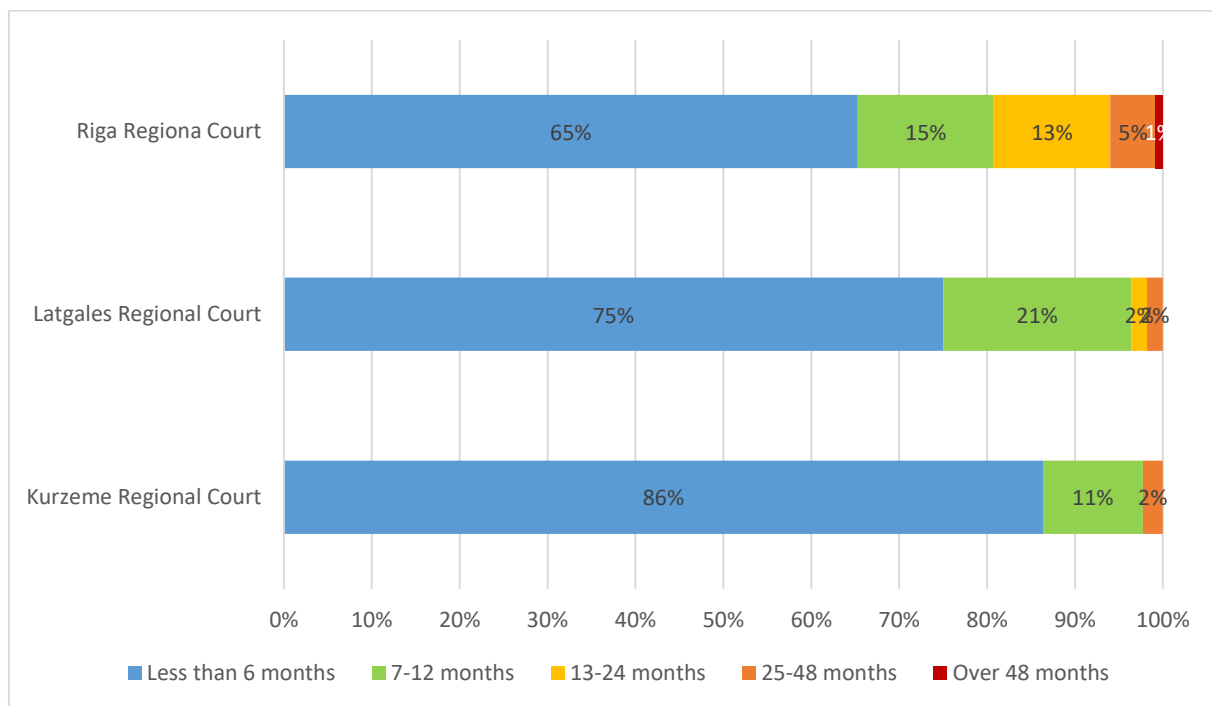
Kopumā to neizskatīto civillietu vecums, par kurām tika saņemtas ziņas no trīs izvēlētajām apgabaltiesām, bažas nerada. Tikai Rīgā 4 % lietu ir vecākas par 2 gadiem un, it īpaši, 26 lietas ir vecākas par 4 gadiem.

30. tabula: Neizskatīto krimināllietu vecums - apgabaltiesās, 2016. gada 31. decembris

Krimināllietas										
	Mazāk kā 6 mēneši	%	Starp 6 mēn. un 1 gadu	%	Starp 1 un 2 gadiem	%	Starp 2 un 4 gadiem	%	Vairāk kā 4 gadi	%

Kurzemes apgabaltiesa	38	86%	5	11%	0	0%	1	2%	0	0%
Latgales apgabaltiesa	42	75%	12	21%	1	2%	1	2%	0	0%
Rīgas apgabaltiesa	241	65%	57	15%	49	13%	19	5%	3	1%

41. attēls: Neizskatīto krimināllietu vecums - apgabaltiesās, 2016. gada 31. decembris

Neizskatīto krimināllietu vecums raisa nelielas bažas tikai Rīgā, kur 13 % ir starp 1 un 2 gadiem, un - jo svarīgāk - 6 % (22 lietas) ir vecākas par 2 gadiem.

CEPEJ termiņu noteikšana

Saskaņā ar iegūtajiem datiem visi rādītāji attiecībā uz tiesvedību ilgumu Latvijā ir samērā pozitīvi ar dažiem izņēmumiem, galvenokārt Rīgas lielākajās tiesās.

Dažas atbildes uz anketas par "laika organizēšanu" jautājumiem liecināja par "standartu/termiņu/mērķu" esību kā rīku, lai veicinātu saprātīgu tiesvedību garumu, bet nav skaidrs, vai šis rīks ir izstrādāts Tiesu administrācijas līmenī un tiek izmantots kā vadības rīks visās tiesās. Likums par tiesu varu neatrunā šo jautājumu un šķiet, ka atbildība par laika organizēšanu tiek uzlikta par pienākumu tiesu priekšsēdētājiem, Tieslietu padomei un nešaubīgi tiesnešiem. It īpaši 27.¹ pants "Lietu izskatīšanas termiņu pārvaldība tiesā" nosaka, ka tiesas priekšsēdētājam pirms katra kalendārā gada sākuma, sadarbojoties ar tiesas tiesnešiem, jāplāno un jānosaka tiesas darba mērķi attiecībā uz vidējiem lietu izskatīšanas termiņiem tiesā (lietu izskatīšanas termiņu standarts). Turklāt par apstiprināto lietu izskatīšanas termiņu standartu tiesas priekšsēdētājs līdz katra gada 1. februārim iesniedz informāciju Tieslietu padomei. Nav

skaidrs, kā tiesas praksē nosaka šos termiņus un uzrauga, vai tiesneši tos izpilda, kā arī salīdzina pieredzi ar citām tiesām.

Saskaņā ar CEPEJ-SATURN darba grupu, "termiņi" nav panaceja, kā saīsināt tiesvedību garumu, bet tie ir pierādījuši sevi kā noderīgu rīku, lai izvērtētu tiesas sniegumu un politiku, un tad uzlabotu tiesvedību ātrumu.

Termiņus var uzskatīt par *operatīvajiem instrumentiem*, jo tie ir konkrēti mērķi, lai izmērītu, kādā mērā katra tiesa, un plašākā nozīmē tiesu administrācija, sasniedz lietu apstrādes termiņus un tad ECT noteikto principu par taisnīgu tiesu un savlaicīgu lietas izskatīšanu.

Tie ir *starp-organizāciju instrumenti*, jo tiesvedību garums ir rezultāts dažādu iesaistīto pušu (tiesnešu, administratīvā personāla, advokātu, ekspertu liecinieku, prokuroru, policijas, utt.) savstarpējai iedarbībai.

Termiņu noteikšanas pievienotā vērtība ir ne tikai pašos termiņos, bet galvenā nozīme ir visam procesam, kas nepieciešams, lai tos izveidotu un uzraudzītu. Šim procesam vajadzētu iesaistīt visu tiesas personālu un ieinteresētās puses padziļinātā tiesas darbības izpētē un iespējamo darbību izvērtēšanā, lai to uzlabotu. Termiņiem ir jābūt mērķiem, kuri attiecas uz visiem un kurus visi tiecas izpildīt. Ieinteresēto pušu iesaiste ir nepieciešama vismaz trīs iemeslu dēļ: 1) tie palīdz uzņemt saistības visām galvenajām figūrām; 2) tie rada atbilstošu vidi inovatīvu politiku attīstībai; 3) tie norāda, ka atbildība par lietu savlaicīgu apstrādi nav tikai tiesas darbībā, bet arī citas puses ir iesaistītas, pirmām kārtām advokāti.

Termiņu noteikšana ir būtisks solis, lai sāktu mērīt un salīdzināt lietu apstrādes izpildi un konceptuāli noteiktu *rezerves*, kas ir skaitlis vai procentuālā attiecība - lietas, kas vecākas par apstiprinātajiem termiņiem.

Kā norādīts [Eiropas tiesvedību termiņu īstenošanas rokasgrāmatā](#) (CEPEJ (2016)5), termiņi ir vadības instruments, kas risina tiesas vai tiesu sistēmas apkopoto lietu apjomu. Tādēļ tiem nav paredzēts būt par drošības garantu, lai izvairītos no ECT apsūdzības. 6. pantā noteiktais saprātīgu termiņu nosacījums ir piemērojams individuālo lietu kontekstā. ECT ir institūcija, kurai ir galīgā vara, lai izvērtētu, vai lieta ir pārkāpusi ECK 6. pantu.

Tomēr ir svarīgi uzsvērt, ka kvantitatīvie rādītāji ir tikai tiesu darbības un vēlamo sasniedzamo mērķu "fotogrāfijas". Tiesu politika, noteikumi un konkrētas darbības ir soļi, kas jāveic, lai sasniegtu šos mērķus. Reālistisku un izmērāmu termiņu noteikšanai vajadzētu arī veicināt CEPEJ instrumentu un kvalitatīvo padomu pieņemšanu, lai uzlabotu tiesas sniegumu, un tiem jābūt pamata pasākumiem, ar kuru palīdzību ikviena tiesu sistēma var izvērtēt pati savu kapacitāti, lai lietu izskatītu godīgi un saprātīgos termiņos.

Politikas veidotājiem, tiesu administratoriem un advokātiem reālistisku termiņu noteikšana un to ievērošanas uzraudzība arī ir viens no iedarbīgākajiem veidiem, kā izvērtēt ieguldīto pūliņu rezultātus, lai samazinātu tiesvedību garumu un pēc tam lietu uzkrājumu.

CEPEJ iesaka šādus termiņus, kas ir tikai piemērs, sākot ar kuru katrai tiesu sistēmai ir jāatrod pašai savi mērķi.

31. tabula: Strīdīgu civillietu un administratīvo lietu termiņi

Contentious Civil and Administrative Cases	Timeframe	Timeframe	Timeframe	Timeframe
	Target A	Target B	Target C	Target D
Priority Cases	Disposed in 6 months	Disposed in 12 months	Disposed in 12 months	Disposed in 12 months
Normal Cases + (priority cases)	95% - 90%	95% - 90%	95% - 90%	95% - 90%
	Disposed in 18 months	Disposed in 24 months	Disposed in 30 months	Disposed in 36 months
Complex Cases (buffer)	5% - 10%	5% - 10%	5% - 10%	5% - 10%
	Pending cases older than 18 months	Pending cases older than 24 months	Pending cases older than 30 months	Pending cases older than 36 months

32.tabula: Krimināllietu termiņi

Criminal Cases	Timeframe	Timeframe	Timeframe	Timeframe
	Target A	Target B	Target C	Target D
Priority Cases	Disposed in 3 months	Disposed in 6 months	Disposed in 6 months	Disposed in 6 months
Normal Case + (Priority cases)	95% - 90%	95% - 90%	95% - 90%	95% - 90%
	Disposed in 12 months	Disposed in 18 months	Disposed in 24 months	Disposed in 30 months
Complex Cases (buffer)	5% - 10%	5% - 10%	5% - 10%	5% - 10%
	Pending cases older than 12 months	Pending cases older than 18 months	Pending cases older than 24 months	Pending cases older than 30 months

Pamatojoties uz 31. un 32. tabulā atspoguļoto, CEPEJ piedāvā 4 pamata termiņus/mērķus (A-B-C-D), atsevišķi civilo un administratīvo strīdu lietām un krimināllietām, lai ņemtu vērā atšķirīgās situācijas dalībvalstu tiesu iestādēs. Termiņš/mērķis A krimināllietām nosaka šādus mērķus: prioritārās lietas ir jāizskata 3 mēnešu laikā kopš to iesniegšanas datuma; 95-90 % no visām šīs kategorijas lietām ir jāizskata 12 mēnešu laikā; 5-10 % šo lietu - vissarežģītākās, varētu pārsniegt 12 mēnešus. Mērķis ir sasniegts, ja tiek izpildīts katrs nosacījums: prioritārās lietas tiek izskatītas 3 mēnešu laikā; 95-90 % no visām lietām tiek izskatītas 12 mēnešu laikā, kas nozīmē, ka ne vairāk kā 5-10 % neizskatīto lietu vajadzētu būt vecākām par 12 mēnešiem.

Tāds pat pamatojums ir izmantots strīdīgajām civillietām un administratīvajām lietām, kā arī citiem mērķiem (B-C-D), kas pārsniedz termiņus, kuru laikā 95-90% lietu vajadzētu tikt izskatītām. Lēmums noteikt "buferi" pie 5% vai 10% tiek atstāts katras dalībvalsts vai tiesas ziņā, ņemot vērā ļoti sarežģīto lietu, kuras tām jārisina, procentuālo apjomu.

Tiesu ziņā ir noteikt, kuri mērķi/termiņi tām jāpiemēro dažādām lietu kategorijām. Piemēram, tiesa varētu piemērot šādus termiņus: mērķis A civilām tiesvedībām un mērķis B kriminālprocesiem, un tad mērķis A ģimenes lietām, bet mērķis C bankrota un sodu izpildes lietām.

Tiklīdz tiek noteikti pašlaik izpildāmie termiņi, katrai tiesai jāplāno, kādas reālas un konkrētas darbības tā var veikt, lai mēģinātu virzīties uz nospraustajiem mērķiem saskaņā ar vispārējo politiku, ko var plānot un ieteikt nacionālā līmenī.

d. IKT rīki tiesu pārvaldības atbalstam

Jēdziens IKT⁸⁷ ietver visa veida datorus, tīklus, saziņas formas, tostarp telefonu, bezvadu tīklus, citas infrastruktūras, programmatūras un procesus, kas padara iespējamu datu izveidošanu, uzglabāšanu, iegūšanu, kā arī darbības ar datiem un to apmaiņu. IKT jābūt rīkam vai līdzekļiem, lai uzlabotu tiesvedību pārvaldību, veicinātu lietotāju piekļuvi tiesām un nostiprinātu garantijas, kas noteiktas ECK 6. pantā: tiesas pieejamība, objektivitāte, tiesneša neatkarības, godīguma un lietas savlaicīgas izskatīšanas tiesā nodrošināšana.

Lai veiktu efektīvu tiesas pārvaldi, nepieciešama pielāgota informācijas sistēma, kas lēmumu pieņēmējiem nodrošinātu labu ieskatu tiesas darbībā. Veikt kvalitatīvu analīzi un pieņemt lēmumus par darbības procedūru organizēšanu var vienīgi balstoties uz uzticamiem un konsekventiem datiem par tiesu darbību. Tiklīdz ir izveidota uzticama lietu pārvaldes sistēma, tiesu pārvaldnieki var sākt balstīties uz dažādu statistikas analīzes veidu nodrošinātu informāciju. Šāda analīze palīdz iesaistītajām pusēm labāk izprast tiesu darbu un nonākt pie labākiem lēmumiem. Lēmumi par cilvēku un citu kategoriju resursu piešķiršanu, par darba organizāciju un uzdevumu sadali, kā arī par laika organizēšanu - visi šie lēmumi ir daudz labāki, ja tos pieņem, pamatojoties uz pārbaudītu informāciju.

Galvenie Eiropas Padomes dokumenti šajā jomā, kuri būtu jāņem vērā, izstrādājot IT pakalpojumus tieslietu nozarē, ir šādi:

1. Ministru komitejas rekomendācija Rec(2001)2 dalībvalstīm par tiesu sistēmas un juridiskās informācijas sistēmu izveidi un pārveidošanu izmaksu ziņā efektīvā veidā;
2. Ministru komitejas rekomendācija Rec(2001)3 dalībvalstīm par tiesu un citu juridisko pakalpojumu sniegšanu pilsoņiem, izmantojot jaunākās tehnoloģijas;
3. Ministru komitejas rekomendācija Rec(2003)14 dalībvalstīm par informāciju sistēmu savietojamību tiesu nozarē;
4. CEPEJ tematiskais ziņojums *“Informāciju un komunikāciju tehnoloģiju (IKT) izmantošana Eiropas tiesu sistēmās”*, (CEPEJ PĒTĪJUMI Nr. 7), 2007. gads, Marco Velicogna, IRSIG-CNR;
5. CCJE Viedoklis Nr. 14 (2011) *“Tieslietas un informāciju tehnoloģijas (IT)”*;
6. CEPEJ tematiskais ziņojums *“Informācijas tehnoloģiju izmantošana Eiropas tiesās (CEPEJ PĒTĪJUMS Nr. 24)”*, 2016.

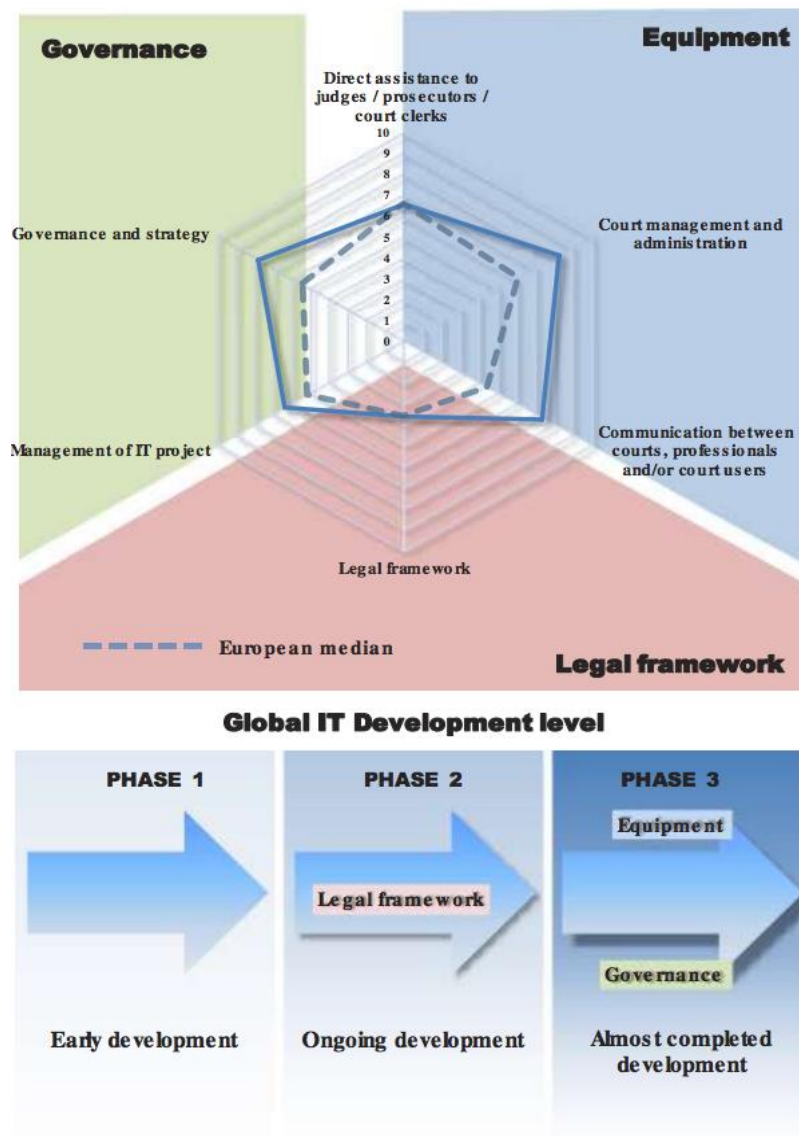
⁸⁷ Atsauce uz *“IKT”* ietver to, ko parasti pieņemts apzīmēt arī ar informāciju tehnoloģijām (IT).

7. CEPEJ vadlīnijas, kā veicināt pārmaiņas attiecībā uz kibertiesībām (CEPEJ (2016)13)⁸⁸.

Saskaņā ar CEPEJ 2016. gadā veikto novērtēšanu (pamatojoties uz 2014. gada datiem) Latvijas vispārējie rezultāti attiecībā uz IKT rīku attīstību - kā atbalsta veidu tiesu efektivitātei un kvalitātei - ir samērā labi un atrodas tādā pašā līmenī vai augstāk kā Eiropas vidējie rezultāti. Šo rezultātu pārskatu var aplūkot turpinājumā ar ilustrācijām no [CEPEJ Pētījuma n°24 "Informācijas tehnoloģiju izmantošana Eiropas tiesās"](#)⁸⁹ un tiešsaistē [CEPEJ Stats dinamiskajā datubāzē](#)⁹⁰.

42. attēls: IKT rezultātu rezumējuma rādītāji katrā jomā (aprīkojums, tiesiskais regulējums un pārvaldība), Latvija salīdzinājumā ar "Eiropas vidējo"

⁸⁸ Sauc arī par "Kibertiesību vadlīnijām".

⁸⁹ https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2016/publication/REV1/2016_2%20-%20CEPEJ%20Study%2024%20-%20IT%20Report%20-%20EN.pdf

⁹⁰ <https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/Cepej/evaluation/2016/STAT/default.asp>

Iepriekš sniegtais attēls ilustrē ļoti labos Latvijas rezultātus attiecībā uz IT stratēģiju un projektu aprīkojuma un pārvaldības līmeni. Viena joma, kas raisa bažas, ir IKT rīku tiesiskais regulējums (skatīt turpinājumā sīkākus datus par 2014. gadu), kam nepieciešama labāka izvērtēšana kopā ar situācijas atjaunināšanu par 2016. un 2017. gadu. IKT ir ļoti strauji mainīga nozare un CEPEJ eksperti prāt pāris pēdējo gadu laikā Latvijas iestādes panākušas jaunus sasniegumus.

33. *tabula* turpinājumā sniedz detalizētus vērtējumus visiem pētījumā analizētajiem parametriem, kas pelnījusi uzmanību no nacionālo lēmumu pieņēmēju puses. Tā vēl reiz skaidri parāda, ka "*tiesiskais regulējums*" IKT rīku jomā izskatās vismazāk attīstīts, kas ietekmē augsto vērtējumu tādās jomās, kā "*aprīkojums*" un "*pārvaldība*". Citu valstu pieredze, piem., Austrijas (rezultāts 9,3 tajā pašā jomā) vai Somijas (rezultāts 8,6), var norādīt uz risinājumiem, kā uzlabot situāciju Latvijā.

33. tabula: IKT attīstības vērtējums pēc tiesību aktu galvenajām jomām un nozarēm

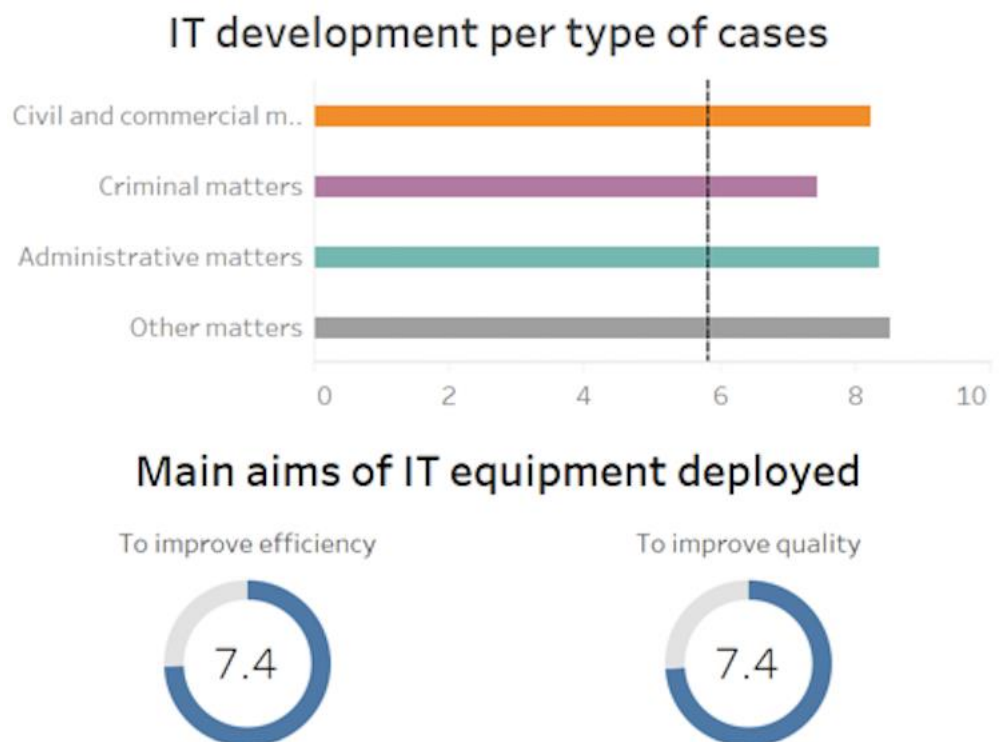
Details

Equipment	Direct assistance to judges / prosecutor..	6,6
	Court management and administration	8,3
	Communication between courts, profes..	7,5
Legal framework	Legal framework	3,6
Governance	Management of IT projects	6,4
	Governance and strategy	7,8
Main aims	To improve efficiency	7,4
	To improve quality	7,4

Civil and commercial matters	Direct assistance to judges / prosecutor..	8,5
	Court management and administration	8,5
	Communication between courts, profes..	7,7
	Legal framework	3,9
	Governance and strategy	8,1
	To improve efficiency	7,3
	To improve quality	7,6
Criminal matters	Direct assistance to judges / prosecutor..	6,2
	Court management and administration	8,2
	Communication between courts, profes..	7,9
	Legal framework	3,9
	Governance and strategy	7,7
	To improve efficiency	8,0
	To improve quality	7,8
Administrative matters	Direct assistance to judges / prosecutor..	8,1
	Court management and administration	8,2
	Communication between courts, profes..	8,8
	Legal framework	4,5
	Governance and strategy	8,0
	To improve efficiency	8,2
	To improve quality	8,1
Other matters	Direct assistance to judges / prosecutor..	8,5
	Court management and administration	8,2
	Communication between courts, profes..	8,8
	Legal framework	4,5
	Governance and strategy	8,0
	To improve efficiency	8,3
	To improve quality	8,2

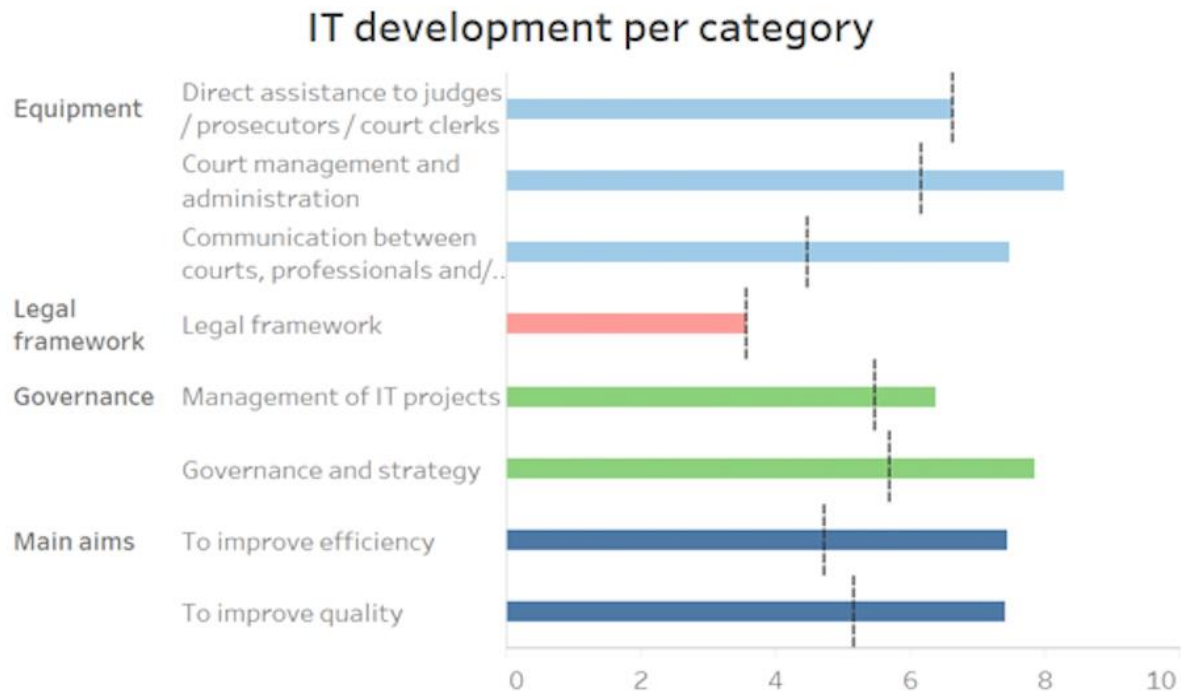
CEPEJ Pētījums nr. 24 noteica vairākas jomas, kurās neskatoties uz 100 % rezultātu attiecība uz aprīkojumu visās tiesību aktu nozarēs, juridiskais regulējums atpaliek, atstājot progresīvas prakses attīstību bez atbilstoša regulējuma. Piemēram, “[n]o 34 valstīm vai uzņēmumiem, kuri piedāvā iespēju iesniegt lietu tiesā elektroniski, tikai Latvijai, Turcijai un AK Ziemeļīrijai nav noteikta juridiska regulējuma...”. Situācija ir (vai bija ziņojuma tapšanas laikā) tāda pati attiecībā uz elektronisku uzaicinājumu uz tiesas sēdi vai pirms tiesas tikšanās vai saziņu starp tiesnešiem un advokātiem, vai tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem. Turklāt saskaņā ar ziņojumu: “[k]ur ir pieejama elektroniska paraksta iespēja, tas gandrīz sistemātiski ir atrunāts likumdošanā. No 4 valstīm vai iestādēm, kurām nav šāda regulējuma (Latvija, Krievijas Federācija, AK Skotija un Ukraina), Latvija ir tā valsts, kurā šo tehnoloģiju izmanto visvairāk”. Kopumā izrādās, ka Latvija ir viena no retajām valstīm, kurā jauno tehnoloģiju aktīvu ieviešanu nepavadīja atbilstoša tiesiskā regulējuma izveide. Daži no jaunievedumiem, kas paskaidroti turpinājumā, piemēram, nesenie grozījumi Civilprocesa likumā, var būt likvidējusi iepriekš paustās bažas.

43. attēls: IT attīstības progress pēc lietu veida un galvenajiem mērķiem

Šie attēli parāda konsekventu IT attīstību dažādās lietu izskatīšanas jomās ar nelielu negatīvu atšķirību attiecībā uz kriminālprāvām. Šķiet ka Latvijas Tiesu administrācija un citas iesaistītas valsts iestādes sekojušas līdzsvarotai stratēģijai, jo ar IKT rīku progresu panākts gan tiesu sistēmas efektivitātes, gan kvalitātes uzlabojumi.

44. attēls: IT attīstības progress pēc kategorijas (aprīkojums, tiesiskais regulējums un pārvaldība) un galvenajiem mērķiem. Latvija salīdzinājumā ar "Eiropas vidējo"

Iepriekš sniegtais 44. attēls nodrošina turpmāku ieskatu situācijā attiecībā uz IKT rīku līmeni. Rīku kategorija, kas nodrošina tiešu palīdzību tiesas profesionāļiem var tikt uzskatīta par komu, kurai nepieciešama turpmāka attīstība.

Vairāk iedziļinoties IKT rīku, kas paredzēti tiesas administrācijas atbalstam, analizē, jāsap, ka CEPEJ redz tiesas statistikas izveidi, izplatīšanu un analīzi kā vienu no svarīgākajiem uzdevumiem tiesu vadības orientēšanai un atbalstam. IKT rīki var lielā mērā palīdzēt un uzlabot šādas statistikas izveidi, izplatīšanu un analīzi. Pamatojoties uz ekspertiem sniegtajām prezentācijām, statistika Latvijā tiek nodrošināta, lai palīdzētu tiesu vadībai, pēc šāda parauga. Tiesas priekšsēdētājs ik gadu saņem ziņojumus, lai plānotu nākamā gada termiņus dažādām lietu kategorijām. Apgabaltiesu priekšsēdētāji saņem ik mēneša ziņojumus par lietu sadalīšanu. Attiecībā uz visiem tiesnešiem - viņi saņem informāciju par patieso lietu apjomu reizi pusgadā.

Lai uzlabotu analīzes jaudu un reaģēšanas iespējas gan centrālās, gan vietējās tiesu administrācijas līmenī, var apsvērt nepieciešamību izveidot gudrāku tiesu statistikas politiku, pamatojoties uz reālā laika "datiem" no tiesu sistēmas. Uzlabota un regulārāka (reālā laika informācijas paneļa) statistika par jebkuras tiesas darbību būs būtiski nozīmīga dažām reformām un sasniegumiem, ko Latvija plāno īstenot drīzā nākotnē, jo īpaši attiecībā uz tiesvedību garuma samazināšanu, kam nepieciešama cieša uzraudzība. Viens no galvenajiem tiesu statistikas saņemšanas principiem būtu apsvērt to, ka katrs tiesnesis ir datu par savu un savu darbinieku darbu pirmais saņēmējs un ka šie dati tiek nodrošināti atbilstoši reālajam laikam.

Latvijas Tiesu administrācija apsver iespēju alternatīvas strīdu izšķiršanas (ADR) politikas ietvaros investēt mediācijā, lai samazinātu civillietu izskatīšanu tiesās vai pārsūtītu lietas, ko izskata tiesas, ārpus tiesas mediācijai. Nesen veikti divi pilotprojekti, lai pamudinātu vairāk lietas

piesaistīt mediācijai. Šajā jomā ir ieteicams izmantot IT rīkus, kas var palīdzēt un pat paplašināt vai paātrināt vienošanās panākšanu ar pārrunu, samierināšanas vai mediācijas procesu palīdzību. Latvijas Tiesu administrācijai būtu jāizpēta iespēja izveidot tiešsaistes strīdu risināšanas platformu (TSR), kas pieejama sabiedrībai vai advokātiem strīda izskatīšanas agrīnā stadijā, tādējādi nodrošinot risinājumu, lai turpmāk uzlabotu ADR politiku izmaksu efektīva veidā, kam pamatā ir piemēri no citām valstīm, kuras ir izmēģinājušas šāda veida platformas.

Vēl kāda joma, kurā Latvija investē, lai uzlabotu tiesvedību efektivitāti, ir videokonferences. Katrā tiesu iestādē ir vismaz viena aprīkota videokonferenču telpa, 66 piekļuves punkti valstī kopumā. Šādai politikai ir potenciāls sekmēt tiesas sēžu organizēšanu, bet tas var būt arī sākums "*video ierakstītam protokolam*" audio ieraksta vietā.⁹¹ Tomēr bez investīcijām aprīkojumā šobrīd tiek atzīts, ka šāda prakse ir jāvada, mainot procedūru ietvaru un tiesas procesus un rituālu definīcijas, saskaņā ar kurām tās strādā, tādā veidā, lai tiesas administrācija būtu gatava rīkoties ar tiesas sēdēm un tiesnešiem no augstākas tiesas un pusēm būtu piekļuve materiāliem drošā veidā, lai veiktu savu darbu.

Citā nozīmīgā IKT jomā nesen spēkā stājušies Civilprocesa likuma grozījumi, kas paplašina elektronisko saziņu starp tiesām un pusēm ar speciālas tiesu informācijas sistēmas starpniecību, kas ļauj saņemt procesuālos dokumentus, kā arī tiesas lēmumus elektroniskā formā. No šīs sistēmas tiek sagaidīts, ka tiks uzlabota lietu un saistīto dokumentu pārvaldība. Viens jautājums, kas bija minēts atbildēs uz aptaujas anketas jautājumiem, bija par dažu IT rīku nepietiekami lietotājam draudzīgo dabu no lietotāju skatu punkta, proti nesaskaņas e-paraksta izmantošanā tiesnešu starpā.

Ņemot vērā to, ka Latvijas Tiesu administrācija izrāda interesi par pilnvērtīgas e-tiesas izveidi, izmantojot tikai digitālos dokumentus, šajā jomā būtu jāveic padziļināta izpēte un jāpārskata plāni pabeigt sistēmu 2020. gadā (kas ir tuvu), ņemot vērā Kibertiesību vadlīnijas, kuras CEPEJ nesen publicējusi un sākusi izplatīt Eiropas valstīs. Doma ir pāriet no tradicionālās lietu pārvaldes sistēmas uz pilnībā integrētu tiesu pārvaldes sistēmu, kas ietver e-dokumentu pakalpojumus, veidņu lietošanas uzlabošanu un uzņēmējdarbības informācijas rīku ieviešanu.

Pēdējā joma, kurā IKT varētu palīdzēt tiesu pārvaldē, ir valodas pakalpojumu organizēšana. Ja šodien rakstiskā tulkošana tiek nodrošināta centralizēti, mutiskā tulkošana joprojām tiek sniegta vietējā līmenī. Videokonferenču izmantošanas ietvaros Latvijas Tiesu administrācija varētu apsvērt mutiskās tulkošanas organizēšanu tiesās centralizētā vai izkļedes sistēmā ar video saites mediāciju tā, lai tiek veicināta darbu sadale valodas ekspertu starpā un tulkošanas pakalpojumus var piedāvāt tiesām un lietotājiem tādā pašā kvalitātē, pēc pieprasījuma, ar tam veltītas platformas palīdzību.

Noslēguma piezīmes par tiesu pārvaldi un tiesu efektivitāti

---

⁹¹ Ir zināms, ka 2015. gadā Latvijas Tiesu administrācijai tika piešķirta balvas "*Temīdas kristāla svāri*" īpaša atzinība par projektu "*Tiesas sēžu audio protokolēšana ar tehniskiem līdzekļiem*". Šajā saite var apskatīt prezentāciju: www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/source/Crystal_2015/Latvia.ppt. CEPEJ bieži atsauca uz šo piemēru kā labu praksi sadarbības programmās ar citām dalībvalstīm.

1. Šī ziņojuma nolūkiem analizētie dati par pirmās instances tiesām parāda vispārēju lejupvērstu tendenci attiecībā uz saņemto, izskatīto un neizskatīto lietu skaitu, ar pozitīvām izskatīšanas koeficienta vērtībām (virs 100%) katru gadu un sarūkošu izskatīšanas laiku 5 gadu periodā. Kopējās izmaksas par vienu lietu 2016. gadā bija 445 *euro*, ar pieaugošu tendenci salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, kam par iemeslu bija budžeta palielināšanās kombinācijā ar atrisināto lietu skaita sarukšanu. Kopējais apelācijas koeficients ir stabils (aptuveni 11%), turpretī apelācijas kārtībā anulēto vai grozīto spriedumu koeficientam ir neliels pieaugums - no 17% 2012. gadā līdz 19% 2016. gadā. Šie rādītāji nerada nopietnas bažas. Tie būtu regulāri jākontrolē un jāpublicē nacionālā un tiesu līmenī.
2. Izvēlētās 9 tiesas (3 apgabaltiesas un 6 rajona (pilsētu) tiesas) ir ļoti atšķirīgas gan izmēra, gan rezultātu ziņā, un tās uzrāda atšķirīgas tendences. Apgabaltiesām un rajona (pilsētu) tiesām ir atšķirīgi saņemto un izskatīto lietu rādītāji uz vienu tiesnesi un izmaksu rādītāji par vienu lietu. Šie pirmie dati liecina par padziļinātas analīzes nepieciešamību attiecībā uz budžeta un cilvēku resursu sadali tiesās, kas uz pirmo mirkli šķiet samērā nelīdzsvarots.
3. Dati un rādītāji nerada būtiskas bažas par noslogotību un tiesvedību garumu atlasītajās rajona (pilsētu) tiesās Latvijā. Neliela uzmanība būtu jāpievērš neizskatīto civillietu un komercietu, kā arī krimināllietu vecumam visās 6 rajona (pilsētu) tiesās, bet problēmu var atrisināt samēra vienkārši, veltot konkrētāku uzmanību visvecākajām neizskatītajām lietām. Pamatojoties uz apkopotajiem datiem, trīs šim nolūkam izvēlētās apgabaltiesas neuzrāda nekādas nozīmīgas problēmas ciktāl tas attiecas uz tiesvedību garumu.
4. Aptaujas anketa par laika organizēšanu būtu jāiesniedz atkārtoti, lai savāktu vairāk informācijas. To var grozīt, iekļaujot kādus būtiskus risināmus jautājumus pēc Tiesu administrācijas domām, un to vajadzētu periodiski izplatīt tiesnešiem un citiem darbiniekiem, lai apkopotu informāciju, kas var palīdzēt izstrādāt labāku politiku un kontrolētu dažādu pasākumu ietekmi. Nedaudzās atbildes, kas tika saņemtas uz anketas jautājumiem 2017. gada augustā - septembrī, parāda, ka tiesvedību garumu nepārtraukti kontrolē, tad to apspriež tiesnešu starpā, šī informācija ir pieejama iesaistītajām pusēm un plašai sabiedrībai. Tas saskan ar CEPEJ izstrādātajām rekomendācijām.
5. Rīgas tiesām ir vairākas īpatnības, kas būtu jārisina ar konkrētām politikām, kas var nebūt piemērojamas citām tiesām. Taču pašlaik praktizētā "*lietu nodošana*", lai līdzsvarotu noslogotību, būtu rūpīgi jāanalizē, jo tā raisa bažas.

Vispārīgi runājot, Eiropas tiesu iestādes "*nenodod lietas*" no vienas tiesas citai, lai risinātu pārmērīgu noslogotību. Nopietni izjaukt līdzsvaru parasti nevar vienas dienas laikā un tiesas vajadzības pēc papildus resursiem ir iespējams paredzēt, lai efektīvi risinātu noslogotību un pielāgotu cilvēku ieguldījumu. Dažādu alternatīvu un pagaidu risinājumu starpā dažas tiesu sistēmas ir aplielinājušas "*pagaidu tiesnešu*" skaitu, kas strādā noteiktās tiesās vai jurisdikcijās. Dažās valstīs šos tiesnešus var pārvietot no vienas tiesas uz citu (piemēram, Francijā "*judge placé*" – apelācijas tiesas priekšsēdētājam "*piesaistīts*" tiesnesi var pārvietot starp attiecīgās apelācijas tiesas pēc jurisdikcijas zemākajām tiesām, lai palīdzētu tām tikt galā ar lietu aprites saasinājumiem) vai pieņem tos darbā,

lai strādātu "ātrās reaģēšanas vienībās" vai "darba grupās" tiesās, kuras ir zem spiediena, vai citādā veidā tām palīdzētu.⁹²

Var iepļānot zemesgrāmatas tiesnešu atšķirīgu organizāciju, lai izpētītu iespējas saglabāt līdzsvarotāku lietu apjomu visu tiesnešu starpā un palielināt tiesnešu skaitu "parastām" lietām Rīgā, samazinot vai izvairoties no lietu nodošanas.

6. Lai gan situācija Latvijā attiecībā uz noslogotību un tiesvedību garumu ir laba, turpinājumā dots saraksts ar pamatnostādnēm, kas pārbaudītas Eiropas Padomes dalībvalstīs un atzītas par samērā veiksmīgām. Izvēloties no šīm pamatnostādnēm, nepieciešams ņemt vērā īpašo kontekstu, kādā tiesas strādā, kas var ietekmēt to īstenošanu un ietekmi. Dažas no šīm pamatnostādnēm jau ir īstenotas Latvijā, kamēr citu īstenošanu nacionālās iestādes un pat individuālas tiesas var apsvērt, lai uzlabotu tiesas sistēmas darbību un pakalpojumus pilsoņiem.

- Termiņu noteikšana;
- cieša apņemšanās un tiesnešu vadība, lai īstenotu termiņus;
- proaktīva lietu vadīšana no tiesnešu puses;
- lietu apstrādes nepārtraukta kontrole un ātra reaģēšana uz palielinātu noslogotību un paredzamo kavēšanos;
- tiesas pasākumu organizēšanas pārskatāmība;
- stingra politika, lai mazinātu pārtraukumus un izvairītos no atlikšanas;
- atsevišķa kārtība, lai vadītu tiesas nozīmētos ekspertus, lai izvairītos no kavēšanās;
- pušu un advokātu aktīva iesaistīšanās procesuālo soļu plānošanā, lai izvairītos no nevajadzīgas kavēšanās;
- tiesnešu, tiesas darbinieku un advokātu atbildības noteikšana, lai izpildītu termiņus un izvairītos no oportūnistiskām darbībām un novilcināšanas taktikas;
- pirms tiesas vienošanās, agrīnas vienošanās, mediācijas un samierināšanas veicināšanai;
- lielāks lietu piešķiršanas sistēmas elastīgums;
- darba grupu izveide neparedzētas noslogotības risināšanai;
- lielākas atbildības deleģēšana ierēdņiem un citiem tiesas darbiniekiem, ņemot vērā viņu pietiekamo kvalifikāciju, lai uzlabotu tiesas efektivitāti;
- saņemto lietu filtrēšana, lai tās novirzītu pa dažādiem ceļiem (t.i., specializācija un, ja iespējams, saīsinātās tiesāšanas procedūru rādītāju palielināšana);
- procesuālo darbību un juridisko argumentu, utt., veidnes.

7. Kā iepriekš minēts CEPEJ veicina tiesu termiņu/mērķu noteikšanu, lai uzlabotu tiesvedību garumu. Šos termiņus var noteikt Tiesu administrācijas vai Tieslietu ministrija, lai noteiktu kopīgu tiesvedību garuma rādītāju visā valstī, bet tos var piemērot arī atsevišķas tiesas inovatīvas pārvaldības prakses ietvaros.

---

⁹² Lai iegūtu vairāk piemēru vai detalizētāku informāciju, skatīt CEPEJ "[Labākās prakses" apkopojumu par tiesvedību laika organizēšanu \(CEPEJ\(2006\)13\)](#).

Termiņu noteikšana ir tikai pirmais solis ceļā uz nepārtrauktu pozitīvu spriedzi, lai samazinātu tiesvedību garumu bez aizspriedumiem attiecībā uz lēmumu kvalitāti. Nav iespējams uzlabot tiesvedību garumu bez spēcīgas tiesas priekšsēdētāja un tiesnešu, kā arī tiesas darbinieku kopumā apņemšanās ievērot šos termiņus.

8. Ņemot vērā noteiktos termiņus, ir jāapkopo un jāanalizē neizskatīto lietu vecums. Vislabāk būtu, ja datus apkopotu pēc iespējas biežāk (piem., reizi 3 līdz 6 mēnešos), lai kontrolētu tiesas darbību visa gada laikā un ne tikai gada beigās.
9. Tiesnešiem vajadzētu būt proaktīvākai lomai noslogotības pārvaldībā. Piemēram, tiesnešiem būtu jābūt iespējai reālistiski plānot ar lietu saistītos pasākumus, pēc iespējas konsultējoties ar pusēm un citiem dalībniekiem, kā arī izvērtējot lietas sarežģītību (piem., liecinieku skaitu, liecību apjomu, kas jāapkopo, liecinieku ekspertu nepieciešamību, strīda apmēru pušu starpā, termiņus, utt.). Prāvām jābūt pēc iespējas koncentrētākām. [Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācija Rec. 84 \(5\) dalībvalstīm "par civilo tiesvedību principiem, kas izstrādāti tiesnešu darba uzlabošanai"](#) iesaka izveidot tipisku procedūru, kuras pamatā ir *"ne vairāk kā divas tiesas sēdes, pirmā no kurām var būt iepriekšēja noklausīšanās ar sagatavošanās raksturu un otrā liecību pieņemšanai, argumentu uzklaušīšanai un, ja iespējams, sprieduma lemšanai."* Lietas vadības sanāksme, lai noteiktu pasākumu kalendāru, var sekmēt vienošanos, izvairīšanos no nevajadzīgas atlikšanas, koncentrētu noklausīšanos un termiņu ievērošanu. Tiesnešiem ir stingri jāpiemēro šādu sanāksmju laikā pieņemtie lēmumi.
10. Tiesas priekšsēdētājam ir jāievieš un visiem tiesnešiem stingri jāievēro precīzi noteikta tiesas politika procesa paildzināšanas un atlikšanas novēršanai. Advokātu prasības atlikt sēdi apmierināšana būtu pēc iespējas jāierobežo, lai izvairītos no novilcināšanas taktikas un pieturētos plānotajam lietas izskatīšanas ātrumam. Tiesām būtu jāveicina kopīga prakse attiecībā uz advokātiem, lai izvairītos no atlikšanas, kas būtu jāpiešķir tikai ļoti pamatotos gadījumos un uz ierobežotu laika periodu. Šādu tiesas praksi var izdot un ieviest tiesas priekšsēdētājs ar apkārtraksta palīdzību. Tiesas priekšsēdētājam un tiesnešiem būtu jāizseko visbiežākie atlikšanas iemesli un tie jāpārrunā.
11. Tiesnešiem būtu jāpiedāvā veidnes juridisku argumentu sniegšanai standarta lietās, lai ietaupītu laiku un darbu. Turklāt varētu sagatavot un izplatīt tiesnešiem vienotus noteikumus, kā rīkoties attiecībā uz juridiskā pamatojuma sniegšanu, lai izvairītos no pārmērīgi gariem un nevajadzīgiem juridiskiem pamatojumiem.
12. Tiesnešiem un tiesas darbiniekiem jābūt iespējai nepārtraukti kontrolēt lietu apjomu (saņemtās, izskatītās, neizskatītās lietas, neizskatīto lietu vecumu, utt.), lai veiktu nepieciešamās darbības, ja plānotie termiņi netiek izpildīti. Tiesās pieejamie IKT rīki ir jāpielāgo, lai palīdzētu veikt uzraudzību, nodrošinātu statistiku un, iespējams, brīdinājumus, ja pastāv risks pārsniegt likumā noteiktos termiņus.
13. Šiem datiem jābūt par pamatu ziņojumam, kuru jāizmanto diskusijām tiesnešu un tiesas darbinieku starpā, lai uzlabotu lietu izskatīšanas ātrumu un vispārīgāk tiesas darbu kopumā. Tiesu darbinieku sanāksmēm ir jānotiek regulāri, iespējams ik reizi, kad tiek izdots ziņojums. Arī informācijai par tiesvedību garumu jābūt publiskai un viegli pieejamai.

14. Ziņojumi un pieredze attiecībā uz laika organizēšanu, kas tiek izplatīta tiesnešu un tiesu starpā, varētu būt pamatā mācību kursiem tiesnešiem un citiem tiesu darbiniekiem par šiem jautājumiem.
15. Saskaņā ar CEPEJ Pētījumu nr. 24 ļoti labi attīstīti IKT rīki, kurus izmanto tiesu darba un tiesvedību atbalstam, kopā ar nepieciešamību turpināt uzlabot tiesisko regulējumu šajā jomā. Acīmredzot Latvijas iestādes ņem vērā 2016. gada oktobrī publicētā ziņojuma rekomendācijas un dažas atbildes darbības jau tikušas īstenotas. Varētu ieteikt turpināt attīstīt un integrēt tiesu pārvaldes sistēmā uzņēmējdarbības izpētes risinājumus, kas kalpotu Latvijas tiesu sistēmas stratēģiskai pārvaldei. Tiesas priekšsēdētājiem un tiesnešiem ar nolūku samazināt tiesvedību garumu jābūt pieejamiem informācijas tablo ar reālā laika statistiku.
16. Latvijas Tiesu administrācijai jāturpina pētīt pieaugošā elektroniskā saziņa tiesu, tiesu lietotāju un citu tiesu sistēmas darbinieku starpā, turpmāka video konferenču izmantošana, lai uzlabotu noteiktu pakalpojumu kvalitāti, un ODR attīstība, kas pieejama sabiedrībai agrīnā strīda stadijā.

E. Tiesu sistēmas un tiesu kvalitāte

a. Tiesas taisnīgums. Tiesiskā palāvība. Tiesas spriedumu skaidrība.

➤ Tiesas taisnīgums

Atbilstoši ECT tiesu praksei taisnīgai tiesai ir būtiska vieta demokrātiskā sabiedrībā, jo "Konvencijas izpratnē tā ir ikvienas demokrātiskas sabiedrības pamata princips"⁹³.

- ECT lemto ECK 6. panta pārkāpumu lietas pret Latviju un paveiktā darba kontrole

Pirms uzskaitīt Strasbūras tiesas lemtās būtiskākās 6. panta pārkāpuma lietas pret Latviju, ir lietderīgi atcerēties attiecīgos principus, kas izriet no ECT tiesu prakses. Tiesību vienlīdzības princips un tiesības uz abu pušu uzklauššanu ir divas cieši saistītas taisnīgai tiesai piemītošas pazīmes. Tiesību vienlīdzības princips pieprasa, lai katrai pusei tiek dota pieņemama iespēja izklāstīt lietu apstākļos, kas nenostāda šo pusi būtiski neizdevīgākā stāvoklī attiecībā pret oponentu⁹⁴, un lai pušu starpā pastāv godīgs līdzsvars. Tiesības uz abu pušu uzklauššanu būtībā nozīmē iespēju pusēm iegūt informāciju un komentēt visus iesniegtos pierādījumus vai reģistrētos novērojumus ar nolūku ietekmēt tiesas lēmumu.

Turklāt krimināllietā tiesības uz abu pušu sacīkstes prāvu prasa, lai prokuratūras iestādes aizstāvībai atklāj visas viņu rīcībā esošos materiālos pierādījumus, kas ir par vai pret apsūdzēto⁹⁵. Gadījumos, kad kāds pierādījums nav ticis izpausts aizstāvībai, pamatojoties uz sabiedrības interešu ievērošanu, tiesa pati nepārskatīs, vai šajā noteiktajā gadījumā izsniegtais neatklāšanas rīkojums ir pamatots vai nē. Tā drīzāk izvērtēs lēmuma pieņemšanas procedūru, lai pārliecinātos, ka tā atbilst, cik vien tas iespējams, pušu uzklauššanas procedūras prasībām un tiesību vienlīdzības principam, kā arī ietver atbilstošus pasākumus apsūdzētā interešu aizsardzībai.

Saskaņā ar ECK 6. panta prasībām lietas dalībniekiem ir tiesības uz atklātu lietas izskatīšanu, jo tas aizsargā viņus no tiesas spriešanas slepeni, bez sabiedrības uzraudzības. Padarot tiesas spriešanu redzamu, atklāta tiesas sēde veicina 6. panta 1. punkta mērķa, proti taisnīgas lietas izskatīšanas, sasniegšanu⁹⁶. Tomēr pienākums noturēt šādu tiesas sēdi nav absolūts. Tiesvedībās pirmās un vienīgās instances tiesas priekšā, jo īpaši attiecībā uz krimināllietām, tiesības uz "atklātu lietas izskatīšanu" saskaņā ar 6.1. pantu ietver tiesības uz "mutisku uzklauššanu", ja vien nepastāv ārkārtas apstākļi, kas attaisno atbrīvošanu no šādas uzklauššanas. Pienākums

⁹³ ECT 1983. gada 8. decembra spriedums nr. 7984/77 *Preto un citi pret Itāliju*, 21. punkts.

⁹⁴ ECT 2007. gada 17. jūlija spriedums nr. 68761/01 lietā *Bobeks pret Poliju*, 56. punkts.

⁹⁵ ECT Lielās palātas 2000. gada 16. februāra spriedums nr. 28901/95 lietā *Rowe un Davis pret Apvienoto Karalisti*, 60. punkts.

⁹⁶ ECT Lielās palātas 2001. gada 12. jūlija spriedums nr. 33071/96 lietā *Malhous pret Čehijas Republiku*, 55. punkts.

noturēt atklātu tiesas sēdi ir mazāk stingrs Augstākās tiesas priekšā ar nosacījumu, ka atklāta tiesas sēde notikusi iepriekšējās jurisdikcijas pakāpēs⁹⁷.

ECT tiesu prakses analīze attiecībā uz lietām pret Latviju atklāja, ka jautājums par krimināltiesvedības taisnīgumu ir ticis izvirzīts tiesā lietā *Baltins pret Latviju*⁹⁸. ECT konstatēja ECK 6. panta pārkāpumu, jo nacionālā tiesa nemēģināja iegūt piekļuvi prokuratūras klasificētajiem dokumentiem, kas nebija iekļauti krimināllietā, un tādējādi nepārbaudīja prokuratūras rīcībā esošo informāciju, ko tiesai būtu bijis nepieciešams izdarīt, lai garantētu taisnīgu lietas izskatīšanu.

2014. gada 29. maijā *Saeima* pieņēma Kriminālprocesa likuma grozījumus (šie grozījumi stājās spēkā 2014. gada 25. jūnijā). Saskaņā ar minētajiem grozījumiem Kriminālprocesa likuma 500. pants (Pierādījumu pārbaudes kārtība) tika papildināts ar 4. paragrāfu, kas paplašina tiesnešu kompetenci, kad tiek izskatīts jautājums par operatīvās darbības pasākumos iegūtā pierādījuma izmantošanu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 500.(4) pantu tiesai pēc prokurora, cietušā, apsūdzētā vai viņa aizstāvja motivēta lūguma jāiepazīstas ar operatīvās darbības materiāliem, kas nav pievienoti krimināllietai un kas attiecas uz pierādīšanas priekšmetu. Tiesai jānorāda lietas materiālos un nolēmumā, ka tā ir izvērtējusi šos operatīvās darbības materiālus⁹⁹.

Vairāki pieteikumu iesniedzēji, kas atrodas cietumā, iesniedza ECT sūdzības¹⁰⁰ par viņu tiesību uz taisnīgu lietas izskatīšanu un tiesību vienlīdzības principa pārkāpumu, pamatojoties uz Augstākās tiesas atteikumu viņiem piedalīties atklātā tiesas sēdē, kuros tika pārrunātas viņu apelācijas sūdzības par tiesību jautājumiem. Šķiet, ka šo notikumu laikā vietējām tiesām bijusi pārāk formāla pieeja lietām, un proti - plānojot lietas izskatīšanas datumu vai informējot pieteicēju par plānoto sēdes datumu, tās neinformēja cietuma administrāciju par šo tiesas lēmumu attiecībā uz pieteicēja pārvietošanu uz tiesas sēdi. Tādēļ cietuma administrācija nespēja tik īsā laikā reaģēt uz pieteicēja lūgumu atļaut viņa pārvešanu uz tiesas sēdi Augstākajā tiesā. Tāpat, šķiet, trūka tiesiskā regulējuma, jo Latvijas Kriminālprocesa likuma 458. pants paredzēja tiesvedībā iesaistīto pušu tiesības piedalīties kasācijas tiesas sēdē, taču neprecizēja tiesu pienākumu paziņot dalībniekiem par viņu tiesībām lūgt dalību lietas izskatīšanā, ne arī veidu vai formu, kā šādu lūgumu iesniegt. Augstākā tiesa bija izstrādājusi pati savu praksi, kas sastāvēja no cietuma administrācijas apziņošanas tikai gadījumos, ja lūgums piedalīties tiesas sēdē tika izteikts kasācijas sūdzībā. 2005. gada 1. oktobrī spēkā stājoties pārveidotajam Kriminālprocesa likumam, atbilstoši 578. pantam tiesai ir jāinformē apsūdzētais, kas atrodas apcietinājumā, par viņa tiesībām lūgt, lai viņam tiek nodrošināta iespēja piedalīties lietas izskatīšanā. Turpretī saskaņā ar Kriminālprocesa 583. (5) un 578. (2) pantu, apsūdzētajam, kas atrodas apcietinājumā, jānodrošina iespēja piedalīties lietas izskatīšanā, ja šis apsūdzētais 10 dienu laikā pēc sūdzības

---

⁹⁷ ECT Lielās palātas 2002. gada 11. jūlija spriedums nr. 36590/97 lietā *Göç pret Turciju*, 47. punkts; ECT LP 08.02.2005. nr. 55853/00 *Miller pret Zviedriju*, 29.-35. punkts; ECT LP 18.10.2006., nr. 18114/02 *Hermi pret Itāliju*, 58.-67. punkts; ECT LP 23.11.2006. nr. 73053/01 *Jussila pret Somiju*, 40. punkts.

⁹⁸ ECT 08.01.2013. nr. 25282/07, *Baltins pret Latviju*.

⁹⁹ Skatīt Ministru komitejas 2016. gada 6. septembra rezolūciju CM/ResDH(2016)191 un tajā minētos dokumentus.

¹⁰⁰ ECT 01.12.2009. nr. 547/02 *Jeronovics pret Latviju*, un 25.11.2014. nr. 31855/03 *Liepiņš pret Latviju*.

vai protesta kopijas saņemšanas Augstākajai tiesai iesniedzis lūgumu nodrošināt iespēju piedalīties lietas iztiesāšanā.¹⁰¹

Turklāt pateicoties 2009. gada sadarbības projektam, kuru līdzfinansēja Šveice un kura mērķis bija uzlabot tiesu sistēmas pārvaldību un efektivitāti ar tehnisko līdzekļu palīdzību, ir ieviesta videokonferenču organizēšanas sistēma vismaz vienā telpā katrā tiesā un cietumā visā valstī un Tiesu administrācijas telpās. Tādējādi videokonferences iespējas palīdz samazināt izmaksas un labāk nodrošināt līdzdalību tiesas sēdēs, jo īpaši attiecībā uz ieslodzītajiem un lieciniekiem.

- Dažu citu Latvijas likumdošanas aspektu analīze ECK 6. panta kontekstā

Pēc Latvijas tiesiskā regulējuma civilās tiesvedības jomā pirmās analīzes var secināt, ka Latvijas tiesību sistēmā ir nodrošinātas galvenās ECK 6. pantā ietvertās procedurālās garantijas attiecībā uz tiesībām uz godīgu tiesu ievērošanu. Piemēram, tiesības uz atklātu tiesas sēdi, kā arī pirmās instances tiesas un apelācijas tiesas pienākums nepastarpināti pārbaudīt pierādījumus un uzklaut lieciniekus lietas izskatīšanas gaitā ir civilo tiesvedību kopīgs noteikums, kā tas nepārprotami atzīts Civilprocesa likumā.

Attiecībā uz administratīvajām tiesvedībām piemērojamajiem noteikumiem ir jāatzīmē, ka Administratīvā procesa likums nosaka rakstveida procesu kā vispārēju noteikumu un mutvārdu procesu kā izņēmuma gadījumu. Ja kopumā šāda izvēle nerada jautājumus par godīgumu, tomēr būtu jāatceras, ka no ECT tiesu prakses perspektīvas tiesiskās darbības un turpmākie procesi, kuri nacionālā līmenī kvalificējami kā administratīvās lietas, var tikt uzskatīti par civilprasībām vai pat apsūdzībām krimināllietā. Tādēļ ECK 6. pants ir jāpiemēro kopā ar visām tajā noteiktajām procesuālajām garantijām. Šādiem procesiem Administratīvā procesa likuma 112.¹ (4) panta piemērošana, kas nosaka pušu tiesības iesniegt prasību izskatīt lietu, kas tiesai kļūst saistoša, ir tādēļ būtiski svarīga.

Krimināltiesību jomā Kriminālprocesa likums nosaka mutvārdu procesu kā vispārēju noteikumu. Tomēr likums pieļauj izņēmumu "*vienošanās procesu*"¹⁰² gadījumā, ko var vadīt tikai rakstveidā. Šajā saistībā ir jāatceras, ka ECT neuzskata atteikšanos no kādām aizstāvamām tiesībām procedūrās ar atzīšanos sīkāku nodarījumu izdarīšanā par problemātisku kā tādu. Taču ar īpašu atsauci uz tiesībām uz mutvārdu procesu, ECT prāt, fakts, ka tiesa pārbauda un apstiprina darījumu ar atzīšanos sīkākos nodarījumos atklātas sēdes laikā, papildus veicina pārskatīšanas tiesā vispārējo kvalitāti¹⁰³. Šajā posmā nav iespējams formulēt pietiekami informētu vienošanās procesu analīzi, ar īpašu vērību pret to saderību ar tiesībām uz atklātu sēdi.

➤ Tiesiskā palāvība un tiesiskums

Tiesiskā paļāvība ir būtiski svarīga prasība ikvienai tiesību un tiesu sistēmai, lai ievērotu tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu un tiesiskuma principu. Šo prasību, cita starpā, pamato tiesību raksturīgo pazīmju kopums: pieejamība un paredzamība, zināma arī kā "*tiesību prasību kvalitāte*". Atbilstoši Strasbūras tiesas tiesu praksei tiesību normām ir jābūt "*adekvāti*

¹⁰¹ Skatīt Ministru komitejas 2017. gada 4. oktobra rezolūciju CM/ResDH(2017)312 un tajā minētos dokumentus.

¹⁰² Skatīt Kriminālprocesa likuma 540.¹ pantu - Krimināllietas iztiesāšana rakstveidā vienošanās procesā.

¹⁰³ ECT 29.04.2014 nr. 9043/05 *Natsvlshvili un Togonidze pret Gruziju*, 95. punkts.

pieejamām" un "precīzi formulētām, lai pilsoņi varētu regulēt savu rīcību, spējot paredzēt sekas, kādus šīs darbības radīs, tādā apmērā, kāds ir iespējams dotajos apstākļos. Šīm sekām nav jābūt paredzamām pilnīgi precīzi"¹⁰⁴.

Tiesiskās palāvības princips apvienojumā ar ECK 6.1. pantā ietverto normu, ka tiesai ir jābūt "noteiktai likumā", atspoguļo tiesiskuma principu, kas ir neatņemama Konvencijas un tās Protokolos izveidotās aizsardzības sistēmas sastāvdaļa. Turklāt tiesas spriedumi var izstrādāt tiesību normas un ieviest tajās skaidrību. To pieejamība, saprotamība un konsekvence ir aspekti, kas veicina tiesiskās palāvības nodrošināšanu dotajā tiesību sistēmā.

- "Likumā noteikta" tiesa un lietu pārdalīšanas iespēja

Termina "likumā noteikts" objekts 6. pantā "ir nodrošināt to, lai tiesu organizācija demokrātiskā sabiedrībā nav atkarīga no izpildvaras pilnvarām, bet gan no tiesību normām, kas nāk no parlamenta. [...] Arī valstīs, kurās tiesību normas ir kodificētas, tiesu sistēmas organizāciju nevar atstāt tiesu iestāžu ziņā, lai gan tas nenozīmē, ka tiesām nav nekādas teikšanas attiecībā uz nacionālo tiesību normu interpretāciju"¹⁰⁵. Konkrētāk - krimināltiesību jomā primārais procesuālā regulējuma mērķis ir aizsargāt apsūdzēto no jebkādas ļaunprātīgas izmantošanas no varas iestāžu puses, un tādēļ visticamāk aizstāvība būs tā, kas cietīs no šāda regulējuma nepilnībām un skaidrības trūkuma¹⁰⁶.

Papildus tam, lemjot par "likumā noteiktas" tiesas garantiju, Strasbūras tiesa uzsvēra, ka "tiesu neatkarības un tiesiskās palāvības sevišķi svarīgā nozīme tiesiskuma nodrošināšanā prasa piemērotā regulējuma īpašu skaidrību ikvienā lietā un skaidras garantijas, lai nodrošinātu objektivitāti un caurskatāmību, un it īpaši lai izvairītos no jebkādas patvaļas, piešķirot konkrētās lietas tiesnešiem"¹⁰⁷. Tādēļ caur ECK objektīvu lietā *Miracle Europe KFT pret Ungāriju* Strasbūras tiesneši konstatēja, ka: "ja lietas tiek piešķirtas pēc izvēles tādā ziņā, ka šo kārtību nenosaka likums, šī situācija apdraud objektivitātes principu, pieļaujot spekulācijas par politisko vai citu spēku ietekmi attiecībā uz tiesas nozīmēšanu un atbildīgā tiesneša iecelšanu pat gadījumos, kad lietas piešķiršana konkrētajam tiesnesim notikusi atbilstoši caurskatāmības kritērijiem. Kārtība, kādā veidā iepriekš tiek noteikts individuālais tiesnesis vai tiesnešu padome, kas atbild par noteiktu lietu, t.i., kārtība, kuras pamatā ir vispārēji un objektīvi principi, ir būtiski svarīga skaidrībai, caurskatāmībai, ka arī tiesu neatkarībai un objektivitātei. Rīcības brīvības elements lietu piešķiršanā vai pārdalē var tikt izmantots ļaunprātīgi - kā līdzeklis spiediena izdarīšanai uz tiesnešiem, piemēram, pārslogojot viņus ar lietām vai piešķirot viņiem tikai mazsvarīgas lietas. Ir iespējams arī noteiktiem tiesnešiem novirzīt politiski sensitīvas lietas un izvairītos no šo lietu

¹⁰⁴ ECT, *Sunday Times pret Apvienoto Karalisti* [Plēnums], nr. 6538/74, 26.04.1979., 49. pants.

¹⁰⁵ ECT, *Coëme un citi pret Beļģiju*, nos. 32492/96 un citi, (22.06.2000.), 98. pants. Šajā lietā Strasbūras tiesa konstatēja ECK 6.1. panta pārkāpumu, pamatojoties uz diviem iemesliem: ņemot vērā tiesību normu trūkumu, kas īstenotu Konstitūcijas 103. pantu (kas nosaka kasācijas tiesas kompetenci), Kasācijas tiesa ieviesa nenoteiktības elementu attiecībā uz apmēru, kādā piemērojams tiesiskais regulējums kriminālo tiesvedību jomā, un apgrūtināja aizstāvības uzdevumu; otrkārt, pamatojoties uz to, ka Kasācijas tiesa tiesāja arī citus līdzatbildētājus, ne tikai ministrus, par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar tiem, par kuriem tiesāja ministrus, lai gan tiesību normās šis saistības princips nebija noteikts.

¹⁰⁶ *Idem*, 102. pants.

¹⁰⁷ ECT, *DMD GROUP, a.s., pret Slovākiju*, nr. 19334/03, 05.10.2010., 66. pants.

*piešķiršanas citiem tiesnešiem*¹⁰⁸. ECT atzīst organizatorisku pasākumu nepieciešamību, kas ļauj tiesu administrācijai izvairīties no nepamatotiem kavējumiem, bet atgādina, ka šādiem pasākumiem jābūt veidotiem tā, lai apmierinātu prasību nodrošināt tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu.

Līdzīgus principus no Eiropas Cilvēktiesību tiesas¹⁰⁹ tiesu prakses tāpat var attiecināt Eiropas Savienības mērogā saistībā ar Briseles 1968. gada Konvencijas par jurisdikciju un spriedumu izpildi civillietās un komercietās piemērošanu. Ir jāatzīmē, ka *“tiesiskās palāvības principa ievērošana, kas ir viens no Briseles Konvencijas mērķiem, netiktu pilnībā garantēta, ja tiesai, kurai saskaņā ar Konvenciju ir jurisdikcija, ļautu piemērot “forum non conveniens” doktrīnu. [...] Pamatojoties uz preambulu, Briseles Konvencija ir paredzēta, lai Kopienā nostiprinātu tās personu tiesisko aizsardzību, nosakot vienotu regulējumu attiecībā uz jurisdikciju, lai garantētu skaidrību jurisdikcijas iedalījuma jautājumos daudzo nacionālo tiesu starpā, kurās attiecīgās lietas tiesvedība var tikt izskatīta.”*¹¹⁰ Eiropas Kopienas Tiesa tādējādi ir lēmusi, ka *“tiesiskās palāvības principam nepieciešams, ka jurisdikcijas noteikumi, kas atkāpjas no vispārējā regulējuma, kas noteikts Briseles Konvencijas 2. pantā, ir interpretējami tādā veidā, lai dotu iespēju pietiekoši labi informētam apsūdzētajam spēt paredzēt tās tiesas, kas nav viņa mītnes valsts tiesas, kurās viņu var iesūdzēt [...]”*¹¹¹.

Ņemot vērā iepriekš minēto, vizītes Latvijā laikā un diskutējot ar dažādiem sadarbības partneriem CEPEJ ekspertu uzmanību piesaistīja kāda situācija. Izrādījās, ka galvenās grūtības tiesu efektivitātes jomā mājo pārslogotajās Rīgas pilsētas tiesās un Rīgas apgabaltiesā. Saskaņā ar Tieslietu ministrijas vispārējo prezentāciju 40 % no visām civillietām Latvijā tiek iesniegtas Rīgas pilsētas tiesu jurisdikcijā. Papildus tiesnešu skaita palielināšanai šajās tiesās galvenais *“rīks”*, kā risināt šo pārslodzi, ir lietu nodošana (pāradresācija) no Rīgas rajona (pilsētas) tiesām vai apgabaltiesām uz citām rajona (pilsētas) tiesām vai apgabaltiesām. Šis rīks tika paredzēts 2014. gada janvārī pieņemtajos Civilprocesa likuma grozījumos, kuriem jāstājas spēkā līdz 2018. gada decembrim¹¹². Saskaņā ar šo regulējumu nodošanu var lūgt pārslogotās tiesas

---

¹⁰⁸ ECT, *Miracle Europe KFT pret Ungāriju*, nr. 57774/13, 12.01.2016., 58. pants. Lieta attiecās uz sabiedrības ar ierobežotu atbildību iesniegumu, kas sūdzējās par nacionālo lietu piešķiršanas kārtību tiesām, kuras nav teritoriāli piekritīgas. 2012. gada janvārī iesniedzējs uzņēmums vērsās pret universitāti ar prasību par zaudējumu atlīdzību pēc strīda, kas radies attiecībā uz būvniecības projektu. Budapeštas Augstākās tiesas priekšsēdētājs pieprasīja, lai lietu pāradresē citai tiesai, pamatojoties uz tiesas smago noslodzi. Nacionālā tiesu biroja (*National Judicial Office (NJO)*) priekšsēdētāja, izmantojot savas pilnvaras saskaņā ar atbilstošajām tiesību normām, šo pieprasījumu apstiprināja. 2013. gada septembrī iesniedzēja uzņēmuma prasība tika galu galā noraidīta. Pa šo laiku uzņēmums iesniedza konstitucionālu sūdzību, argumentējot ar to, ka vietējās tiesas panākušas lēmumu patvaļīgā veidā un ka šīs pārdalīšanas rezultātā uzņēmumam tikušas atņemtas tiesības uz *“likumā noteiktu tiesu”*. Sūdzību pasludināja par nepieņemamu. Taču 2013. gada 2. decembrī Konstitucionālā tiesa, risinot konstitucionālas sūdzības saistībā ar citām lietām, nevis iesniedzēja, lēma, ka noteikumi, kas ļauj NJO priekšsēdētājam pārdalīt lietas starp tiesām ir nekonstitucionāli un pārkāpj Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu.

¹⁰⁹ EST, *Andrew Owusu pret N. B. Jackson, kas darbojas ar komercnosaukumu “Villa Holidays Bal-Inn Villas” un citi* [LP], lieta C-281/02, 01.03.2005.

¹¹⁰ *Idem*, 38.-39. pants.

¹¹¹ *Idem*, 40. pants.

¹¹² Skatīt Civilprocesa likuma 32.¹ pantu *“Tiesvedībā pieņemtās lietas nodošana citai tiesai lietas ātrākas izskatīšanas nodrošināšanai”*:

priekšsēdētājs un to izlemj vienu līmeni augstākas tiesas priekšsēdētājs (proti - apgabaltiesa vai Augstākā tiesa).

Tādēļ praksē Rīgas pilsētas tiesās tas strādā šādi. Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājs (apelācijas tiesa) ņem vērā lūgumus par lietu nodošanu, kas saņemti no pirmās instances tiesu priekšsēdētājiem, kas atrodas apgabaltiesas jurisdikcijā. Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājs var izlemt nodot lietas citai pirmās instances tiesai tajā pašā tiesu apgabalā vai pat citā apgabalā. Otrajā gadījumā citas apgabaltiesas priekšsēdētājam jāpiekrīt lietas nodošanai kādai no viņa apgabala pirmās instances tiesām. Tad tiesa paziņo pusēm par lietas nodošanu un, kā šķiet, nav nekādu līdzekļu, ko puses var izmantot, lai apturētu šādu nodošanu. Lietu ir iespējams nodot tikai vienu reizi.

Tikšanās laikā ar Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāju eksperti uzzināja, ka dažas lietu kategorijas ir izslēgtas no šīs nodošanas (piemēram, lietas attiecībā uz nekustamo īpašumu Rīgā) un ka nodošana nevar attiekties uz lietām, kuru izskatīšanu Rīgas rajona/ apgabaltiesas jau uzsākušas. Turklāt saskaņā ar Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāja sacīto šis līdzeklis parasti neattiecas uz lietām, kurām nepieciešama tiesas sēde, un jebkurā gadījumā šādu tiesas sēdi var noturēt videokonferences režīmā. No informācijas apmaiņas ar Latvijas sadarbības partneriem izrietēja, ka attiecībā uz krimināllietām līdzīgs risinājums nav ieviests.

Zvērinātu advokātu un pat tiesnešu asociāciju viedoklis par šo pašu jautājumu, šķiet, ir samērā atšķirīgs. To pārstāvji apstiprināja, ka nodošana var attiekties arī uz lietām, kuru izskatīšana paredzēta atklātā tiesas sēdē, kas tādējādi nozīmē pušu, advokātu un liecinieku nepieciešamību doties garos braucienos ārpus Rīgas.

Civilprocesa likuma 32.¹ pants nenosaka ne kritērijus, pēc kuriem nodošanai paredzētās lietas tiek izvēlētas, ne arī kritērijus, pēc kuriem noteikt "galamērķa" tiesu. Vairāki sadarbības partneri Latvijā minēja, ka Tieslietu padome ir pieņēmusi detalizētas vadlīnijas attiecībā uz lietu "nodošanu", kas šeit tiek apskatīta, lai precizētu kritērijus un ierobežojumus. Attiecībā uz šo tīcis uzsvērts, ka "galamērķa" tiesas noteikšanu veic, pamatojoties uz citu apgabalu tiesu noslodzes un termiņu analīzi, pēc konsultācijām ar attiecīgajiem tiesu priekšsēdētājiem.

Šajā brīdī nepieciešams detalizēti apskatīt vairākus ar lietu nodošanu saistītus aspektus.

"(1) Pirmās instances tiesa var ierosināt nodot izskatīšanai citai tās pašas instances tiesai tās izskatīšanā esošu prasības tiesvedības lietu, izņemot lietu, kuras piekritība noteikta saskaņā ar šā likuma 30.pantu, ja lietas izskatīšana pēc būtības nav uzsākta un, nododot lietu citai tiesai, var panākt tās ātrāku izskatīšanu.

(2) Apgabaltiesa var ierosināt nodot izskatīšanai citai apgabaltiesai tās izskatīšanā esošu apelācijas lietu, kas ierosināta par pirmās instances tiesas spriedumu (papildspriedumu), ja lietas izskatīšana pēc būtības nav uzsākta un, nododot lietu citai tiesai, var panākt tās ātrāku izskatīšanu. [...]

(4) Lēmumu par lietas nodošanu no vienas tiesas citai tiesai pēc tās tiesas priekšsēdētāja ierosinājuma, kurai lieta ir piekritīga, pieņem vienu līmeni augstākas tiesas priekšsēdētājs. Ja rajona (pilsētas) tiesas lietvedībā esoša lieta nododama citā tiesu apgabalā esošai tiesai, jautājumu izlemj tās apgabaltiesas priekšsēdētājs, kuras darbības teritorijā atrodas tiesa, kas ierosina lietas nodošanu citai tiesai. Lēmumu pieņem rezolūcijas veidā, un tas nav pārsūdzams.

(5) Par šā panta ceturtajā daļā minētā lēmuma pieņemšanu tiesa, kura ierosinājusi lietas nodošanu citai tiesai, informē lietas dalībniekus.

(6) Ja lieta tās ātrākas izskatīšanas nodrošināšanai kādā no tiesvedības instancēm tikusi nodota izskatīšanai citai tiesai, atkārtota lietas nodošana šajā pantā noteiktajā kārtībā nav pieļaujama."

Pirmkārt, ir skaidrs (un to Latvijas partneri ir godīgi atzinuši), ka nepastāv likumā vai jebkādos rakstiskos noteikumos atrunāti saprotami kritēriji, kas ļautu iepriekš noteikt "*galamērķa tiesas*". Tās nosaka apgabaltiesas vai Augstākās tiesas priekšsēdētājs pēc tam, kad lieta ir reģistrēta tiesā pēc teritoriālās piekritības saskaņā ar vispārējiem procedurālajiem noteikumiem. Turklāt saskaņā ar 32.¹ panta 4. punktu puses nevar iebilst pret nodošanu, tās tikai informē par lēmumu šajā saistībā, kuru pieņēmis apgabaltiesas vai Augstākās tiesas priekšsēdētājs.

Ņemot vērā iepriekš minētos principus, kuri izriet no Eiropas tiesu prakses, "*lietu nodošanas*" scenārijs var radīt jautājumus par "*likumā noteiktas tiesas*" noteikuma ievērošanu pilnā apmērā, kā arī tā tiesību akta "*kvalitātes prasībām*", ar kuru "*nodošanas instruments*", kas kaitē tiesiskās palāvības principam, tika ieviests. Ir vērts pasvītrot, ka šis vērtējums tiktu pārskatīts, ja skaidri un saprotami kritēriji ļautu prognozēt veidu, kādā tiek izvēlētas nododamās lietas un galamērķa tiesa.

Otrkārt, neskarot *D.c. Lietu vadīšana un laika organizēšana tiesās* apakšpunktā veikto analīzi, nevar atstāt neievērotu to, ka "*nodošanas instruments*" rada zināmu administratīvo slodzi Rīgas jurisdikcijas tiesām. Pretējā gadījumā lielais ātrums, lemjot par lietas nodošanu, var radīt šaubas par precizitāti, apgabaltiesas vai Augstākās tiesas priekšsēdētājam izvērtējot katru lietu atsevišķi (ar mērķi noteikt, vai lietai nepieciešams mutvārdu process, vai lieta pieder to lietu kategorijai, uz kurām nevar attiecināt nodošanu, utt.). Šajā saistībā var uzsvērt, ka ierobežojot "*nodošanas*" piemērošanu to lietu kategorijām, kuras izskata tikai rakstveida procesos (ar nosacījumu, ka tiek ievērotas tiesības uz atklātu sēdi atbilstoši ECK 6. panta prasībām), samazinātu šīs normas ietekmi uz pusēm un viņu advokātiem.

Turklāt vērtējamā norma (kurai būtu jābūt piemērojamai tikai līdz 2018. gada beigām) noteikti nav ilgtermiņa risinājums noteiktu tiesu pārslodzei. Piemēram, saskaņā ar tiesnešu asociāciju pārstāvju viedokli īsts risinājums būtu vai nu pastāvīgi pārceļt tiesnešus no citām tiesām valstī vai pārveidot tiesu karti, lai apvienotu dažus no rajoniem, kas šobrīd ir daļa no citiem apgabaliem, ar Rīgas apgabala rajoniem, lai nodrošinātu līdzsvarotāku noslodzes sadalījumu. Šķiet, ka šis process jau notiek.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Latvijas likumdevējiem būtu nepieciešams apsvērt 32.¹ panta grozīšanu, rēķinoties ar nepieciešamību precizēt skaidrus un prognozējamus kritērijus, noteikumus un garantijas godīgai lieti pārdalei ar nolūku atslogot atsevišķas vissmagāk pārslogotās tiesas. Papildus šīm korekcijām ir rūpīga jāpārbauda "*nodošanas instrumenta*" efektivitāte un ilgtspējība.

- Tiesību aktu un tiesu prakses pieejamība¹¹³

Kā iepriekš minēts tiesību aktu pieejamība un prognozējamība apvienojumā ar tiesu prakses pieejamību, saprotamību un konsekvenci ir aspekti, kas veicina tiesiskās palāvības nodrošināšanu dotajā tiesību sistēmā.

Latvijas iestāžu pozitīvā rīcība šajā virzienā ir pelnījusi, lai to šeit piemin. Kopš 2009. gada Latvija kopā ar Šveici uzsāka sadarbības projektu, kura mērķis bija uzlabot tiesu sistēmas pārvaldi un

---

¹¹³ Termina "*tiesu prakse*" lietošana kļūst izplatītāka un bieži attiecas uz nacionālo judikatūru/tiesu praksi, jo paražu tiesību sistēmas valstīm raksturīgā tiesu prakse uz Latvijas jurisdikciju nav attiecināma.

efektivitāti, izstrādājot tehnoloģiskus risinājumus trīs galvenajās darbības jomās. Viena no šīm darbības jomām sastāv no diviem projektiem *“Tiesu tiešās pieejamības uzlabošana, izmantojot jaunās tehnoloģijas”* un *“Iedzīvotājiem un uzņēmumiem sniegtās informācijas un pakalpojumu uzlabošana”*. Šajā nolūkā Tiesu administrācija izveidoja jaunu portālu sabiedrībai (www.tiesas.lv), kas nodrošina piekļuvi rajona (pilsētu) tiesu un apgabaltiesu spriedumiem un lēmumiem, kas publicēti anonīmi. Šajā saistībā jānorāda, ka daži Latvijas sadarbības partneri uzskata, ka būtu vēlams augstāks pieejamības līmenis procesuālajiem lēmumiem un pagaidu pasākumiem. Tas pats portāls nodrošina pieeju dažādām elektroniskajām formām, kas ļauj tiesu lietotājiem iesniegt tiesā pieteikumu.

Attiecībā uz meklēšanas iespējām un pieeju tiesu praksei no dažādām Latvijas tiesām, jo īpaši pieeju krimināltiesību jomā pieņemtajiem spriedumiem un lēmumiem, zvērināto advokātu pārstāvji norādīja uz grūtībām, ar kurām viņi saskārušies dēļ tā, ka šādi spriedumi un lēmumi pirms publicēšanas tiek anonimizēti. Šajā saistībā, pirmkārt, var argumentēt, ka šādas grūtības iespējams atrisināt, izmantojot tādus meklēšanas rīkus, kā atslēgas vārdi, lietas galvenais priekšmets vai piemērojamas tiesību normas. Otrkārt, tiesas spriedumu anonimizēšanu pirms to publicēšanas tiešsaistē var aplūkot arī no tiesību uz privāto dzīvi perspektīvas (ECK 8. pants)¹¹⁴. Turklāt ES tiesību aktu par datu aizsardzību¹¹⁵ kontekstā riski, kas saistīti ar katra tiesas sprieduma publiskošanu tiešsaistē, tika minēti digitālās revolūcijas pašā sākumā, un tiesas spriedumu anonimizēšana tika ieteikta kā iespējama piesardzības mērs¹¹⁶.

Turklāt tikšanās laikā ar Augstākās tiesas pārstāvjiem eksperti uzzināja, ka Augstākajai tiesai ir speciāla Tiesu prakses nodaļa. Šī nodaļa ir atbildīga par Augstākās tiesas paskaidrojošo viedokļu apkopošanu, analīzi un publicēšanu, kā arī par vissvarīgāko spriedumu kopsavilkumu, atlasīti, apstrādi un publicēšanu Augstākās tiesas mājas lapā.

- Tiesu prakses konsekvence

Tiesiskās paļāvības nodrošināšanai svarīga ir ne tikai tiesas spriedumu pieejamība, bet arī tiesu prakses konsekvence, jo *“[t]iesiskās paļāvības princips garantē, cita starpā, noteiktu tiesiskās situācijas stabilitāti un veicina sabiedrības uzticēšanos tiesām”*¹¹⁷. Tas nav apstrīdams, ka *“[p]retrunīgu tiesas spriedumu iespējama ir jebkuras tiesu sistēmas raksturīga iezīme, kuras pamatā ir spriedumu pasludinājušo un apelācijas tiesu tīkls ar augstākām pilnvarām nekā to teritoriālās jurisdikcijas apgabals. Šādas atšķirības var rasties arī vienas tiesas ietvaros. Tas pats par sevi nevar tikt uzskatīts par pretēju” Eiropas Cilvēktiesību konvencijai*¹¹⁸. Patiesībā,

---

¹¹⁴ ECT, Z. pret Somiju, nr. 22009/93, 25.02.1997, 95.-99. pants.

¹¹⁵ Pašreiz un līdz 2018. gada 25. maijam piemērojams spēkā esošais tiesību instruments ir Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 95/46/EK (1995. gada 24. oktobris) par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti.

¹¹⁶ Skatīt Darba grupas privātpersonu aizsardzības jautājumos Viedokli nr. 3/99 par sabiedriskā sektora informāciju un personisko datu aizsardzību attiecībā uz personisko datu apstrādi: *“Ja netiek veikti speciāli drošības pasākumi, tiesu prakses datubāzes, kas ir juridiskās dokumentācijas instrumenti, var kļūt par informācijas lietām par cilvēkiem, ja šajās datubāzēs tiek meklēta informācija ar nolūku iegūt tiesas spriedumu sarakstu par noteiktu personu, nevis par tiesu praksi.”*

¹¹⁷ ECT, Nejdēt Şahin un Perihan Şahin pret Turciju [LP], nr. 13279/05, 20.10.2011., 49.-58. pants.

¹¹⁸ *Ibidem*.

“dinamiskas un evolutīvas pieejas saglabāšanas neveiksme radītu risku reformu un uzlabojumu kavēšanai”¹¹⁹.

Tomēr, *“pretrunīgu tiesas spriedumu saglabāšanās [...] var radīt tiesisko nenoteiktību, kas iespējams mazinās sabiedrības uzticēšanos tiesu sistēmai, turpretī šāda uzticēšanās, protams, ir viena no tiesiskas valsts būtiskākajām sastāvdaļām”¹²⁰.* Šim nolūkam Augstākās tiesas loma un, jo īpaši, laba to mehānismu darbība, kas var atrisināt *“pamatīgās un ilgstošās atšķirības esošajā tiesu praksē”¹²¹,* ir būtiski svarīga.

CEPEJ ekspertu komanda ir apmierināta ar Latvijas Augstākās tiesas lomu šajā saistībā, kas sastāv no vairāku procesuālo instrumentu izmantošanas ar mērķi nodrošināt tiesu prakses konsekvenci Augstākās tiesas un nacionālās tiesu sistēmas ietvaros. Pirmkārt, Augstākās tiesas plenārsēde ar tiesnešu pilnsapulces mandātu pārrunā tekošos jautājumus par normatīvo aktu interpretāciju. Neatliekamākie normatīvo aktu interpretācijas jautājumi ir jāapspriež, lai ne tikai Augstākās tiesas plenārsēde nodrošinātu vienotu tiesību normu piemērošanu, bet arī visi attiecīgie departamenti.

Turklāt viedokļu apmaiņa ar dažādiem delegācijas vizītes laikā satiktiem partneriem apliecināja, ka kopumā Latvijas tiesu praksē nepastāv problēmas attiecībā uz vienotības trūkumu. Tikšanās laikā ar Rīgas apgabaltiesas pārstāvjiem tika minēti atbilstoši labas prakses piemēri, proti regulāru apgabaltiesu priekšsēdētāju tikšanos organizēšana (beidzot videokonferences formā), lai pārrunātu juridiskos un administratīvos jautājumus, vai Augstākās tiesas anulēto spriedumu uzraudzība no tiesas priekšsēdētāja puses, lai pārbaudītu, vai nepastāv kāda atkārtota problēma ar noteiktu lietu kategoriju tiesā vai ar iesaistītajiem tiesnešiem.

Tomēr būtu derīgi šeit pieminēt dažus instrumentus, kas arī var veicināt tiesu prakses konsekvenci, cita starpā. Piemēram, zemāko instanču tiesu tiesneši laiku pa laikam varētu noturēt neformālas sanāksmes, lai savā starpā pārrunātu tiesu praksi un laika gaitā izstrādātu vadlīnijas. Tiesu prakses vienotību pētīt vienlīdz vajadzētu dažādām tā paša tiesu apgabala tiesām, ko varētu panākt, iedrošinot apgabaltiesas reizi gadā (vai biežāk, pēc nepieciešamības) organizēt kopīgas sanāksmes tiesnešiem no tā paša tiesu apgabala rajona (pilsētu) tiesām.

Vēl kāds alternatīvs instruments, kas var sekmēt labākas tiesu prakses konsekvences panākšanu visā tiesu sistēmā, ir saistīts ar dažādu mācību pasākumu organizēšanu tiesnešiem. Šajā saistībā Latvijas tiesnešu mācību centra pārstāvji prezentēja samērā plašu mācību pasākumu programmu un ziņoja par daudz sološiem līdzdalības rādītājiem. Šādus pasākumus var izstrādāt pat vēl vairāk attiecībā uz tiesu prakses attīstības apspriešanu un tendenču izvērtēšanu tiesu sistēmā, beidzot arī gūstot labumu no akadēmiskā ieguldījuma attiecībā uz dažādiem juridiskiem tematiem.

- Tiesas spriedumu skaidrība

Nav nepieciešams paskaidrot, ka tiesu un tribunālu spriedumiem pienācīgi jāpaziņo pamats, uz kā tie ir balstīti. Pamatoti spriedumi kalpo nolūkam demonstrēt pusēm, ka tās tikušas

---

¹¹⁹ *Ibidem*.

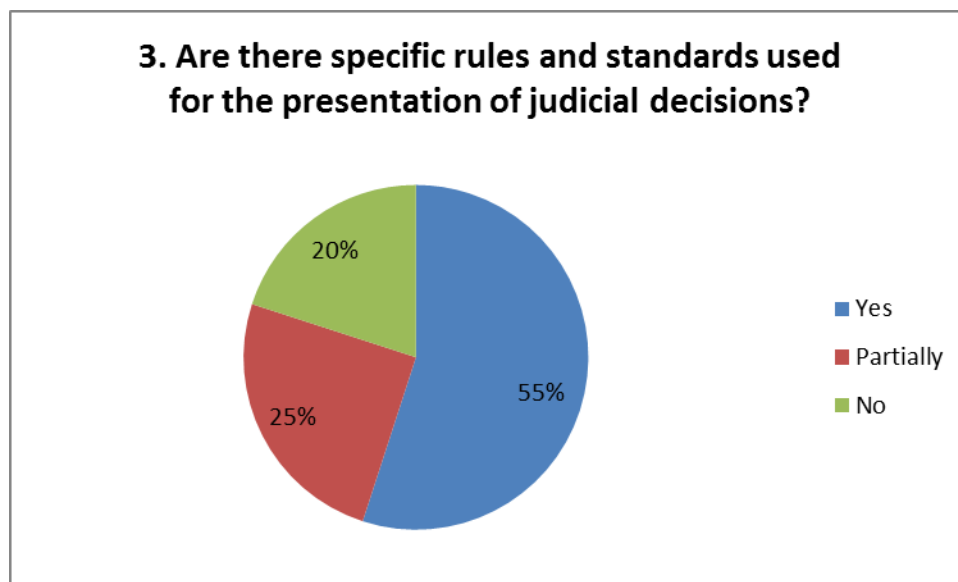
¹²⁰ *Idem*, 57. pants.

¹²¹ *Idem*, 53. pants.

uzklausītas, tādējādi veicinot pušu lielāku gatavību pieņemt šo lēmumu. Turklāt tas uzliek par pienākumu tiesnešiem pamatot savu apsvērumus ar objektīviem argumentiem, kā arī aizsargā aizstāvības tiesības. Tomēr pienākuma sniegt pamatojumu apjoms atšķiras atkarībā no lēmuma rakstura un tas jānosaka, ņemot vērā lietas apstākļus¹²². No tiesām tiek prasīts pārbaudīt tiesvedības dalībnieku galvenos argumentus un nodrošināt juridiskus iemeslus pušu galvenajām prasībām¹²³. Tādējādi noraidot apelāciju, apelācijas tiesa principā var vienkārši atbalstīt zemākās instances tiesas lēmuma pamatojumu. Zemākas instances tiesām vai iestādēm no savas puses ir jādod šāds pamatojums, lai dotu iespēju pusēm efektīvi izmantot tiesības uz apelāciju¹²⁴.

Atbildēs uz anketas *“Tiesību aizsardzības kvalitātes nodrošināšana Latvijas tiesās”* (60 respondenti, no kuriem 21 tiesnesis) jautājumiem 45 % respondentu atbildēja, ka nav vai tikai daļēji pastāv īpaši noteikumi un standarti, kas tiek izmantoti tiesu lēmumu noformēšanā. Komentāros tika minēts, ka *“ir noteikumi, kā pieņemt lēmumus, bet tie nosaka tikai spriedumu vizuālos un estētiskos standartus”*.

45. attēls: Anketa par kvalitāti, atbildes uz 3. jautājumu

Daloties ar savu viedokli par tiesas spriedumu skaidrības jautājumiem, gan zvērināto advokātu, gan tiesnešu asociācijas pārstāvji uzsvēra, ka pārāk daudz tiesnešu ir pieraduši pie *“kopēšanas-ielīmēšanas”* pamatojuma izstrādāšanas stila un viņiem ir samērā formāla pieeja savu uzdevumu veikšanai. Šķiet, ka tā ir diezgan izplatīta prakse iekļaut veselas daļas no Augstākās tiesas spriedumiem (dažkārt ne pilnībā saistītas ar izskatāmo lietu). Saskaņā ar partneriem šāds juridiskā pamatojuma stils samazina tiesas spriedumu saprotamību.

Pārāk formāla un abstrakta pieeja pienākumam pamatot tiesas spriedumus nepavisam nav ieteicama. Patiesībā sarežģītu un detalizētu tiesas spriedumu pamatojumu sistemātiska uzmetumu rakstīšana, neatkarīgi no izskatāmās lietas sarežģītības un grūtības, var ietekmēt

¹²² ECK, *Ruiz Torija pret Spāniju*, nr. 18390/91, 09.12.1994., 29. pants.

¹²³ ECK, *Donadzé pret Gruziju*, nr. 74644/01, 07.03.2006., 35. pants.

¹²⁴ ECK, *Hirvisaari pret Somiju*, nr. 49684/99, 27.09.2001., 30. pants (*in fine*).

tiesas lēmumu saprotamību, nemaz nerunājot par negatīvo ietekmi uz "tiesu resursu" efektīvu izmantošanu. Lēmumu pamatojums ir jāuztver kā iespēja saglabāt saikni starp tiesu varu un pilsoņiem demokrātiskā sabiedrībā, ļaujot pilsoņiem iepazīties ar pilnīgu ainu par to veidu, kādā viņu valstī tiek īstenota tiesību aizsardzība. Tādējādi pat sarežģītās un grūtās lietās pamatojuma uzmanības centrā jābūt lietas svarīgākajām daļām un tam jābūt saprotamam pusēm, kurām palīdz advokāti.

Piemērots instruments, lai noteiktu pareizo līdzsvaru starp nepieciešamību pieņemt detalizētu un pamatotu tiesas spriedumu un motivāciju, kas saprotama tiesvedības dalībniekiem, varētu būt standartizētu lēmumu veidlapu izmantošana. Standartizētas veidnes var palīdzēt izveidot vienkāršotu lēmumu projektus un apstrādāt iesniegumus, kas atkārtojas¹²⁵. Turklāt skaidras un saskaņotas struktūras izmantošana apvienojumā ar labu attiecīgās tiesu prakses citēšanas sistēmu var sekmēt pat sarežģītu lietu skaidrību. Līdz šim aprakstītais standartizācijas process, kura izmantošanu tiesnešiem vajadzētu drīzāk ieteikt, nevis uzspiest, atstājot kādu vietu elastīgai pieejai, varētu tikt apvienots ar IKT rīku izmantošanu gan lietu pārvaldībai, gan saziņai ar tiesas lietotājiem.

Tikšanās laikā ar Rīgas apgabaltiesas pārstāvjiem minēts vēl kāds labas prakses piemērs, proti tiesas lēmumu "pārskatīšana" ar tiesas algota profesionāla valodnieka palīdzību, kā arī tiesnešu sagatavošana, lai padarītu viņu rakstu darbus labāk strukturētus un saprotamākus vienkāršiem iedzīvotājiem, tajā pašā laikā saglabājot to juridisko nozīmi un precizitāti.

Šajā saistībā ir interesanti minēt, ka nesenās Civilprocesa likuma reformas kontekstā tiek apspriesta iespēja attiecībā uz noteiktām lietu kategorijām pieņemt "īsos" lēmumus.

Patiešām, dažas Eiropas Padomes dalībvalstis ir īstenojušas līdzīgas reformas: (i) vai nu tikai saglabājot pienākumu nodrošināt pusēm pamatojuma pārskata ziņojumu, dodot iespēju pieprasīt detalizētu pamatojuma ziņojumu (kā tas notiek ar apelācijas spriedumiem Polijā); (ii) vai nu nodrošinot iespēju saņemt rakstisku pamatojuma ziņojumu tikai pēc pieprasījuma saņemšanas (piemēram, Šveicē)¹²⁶. Tomēr lēmums par šādu pieeju ir jāpieņem piesardzīgi un tā jāpielāgo dažādiem procesu/tiesas spriedumu tipiem, lai nekristu otrā galējībā un neliegtu tiesvedību dalībniekiem tiesības saņemt pamatotu lēmumu saskaņā ar ECT tiesu praksi izstrādāto (kā norādīts iepriekš).

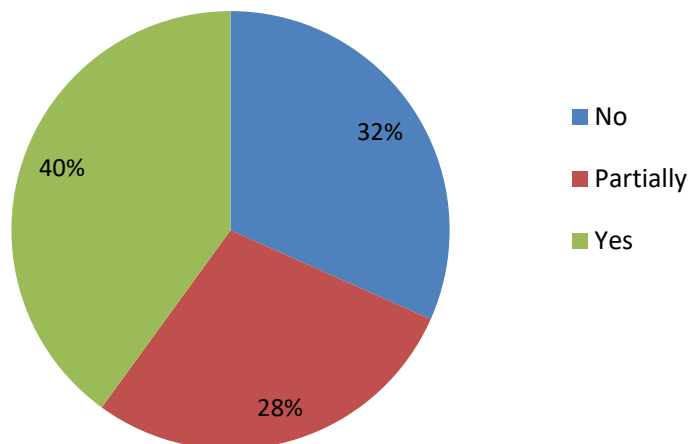
Atbildes uz attiecīgajiem jautājumiem no aptaujas anketas par kvalitāti, vai visiem tiesu lēmumu pamatojumiem vajadzētu būt detalizētiem, nebija vienotas.

46. attēls: Anketa par kvalitāti, atbildes uz 54. jautājumu

¹²⁵ Skatīt CEPEJ [Vadlīnijas, kā veicināt pārmaiņas attiecībā uz kibertiesībām](#) (CEPEJ (2016)13, 47. pants.

¹²⁶ Skatīt piemērus no [Labas prakses rokasgrāmatas par tiesu darbības uzlabošanu](#) (CEPEJ (2016)14), 5.6. nodaļa.

54. Do you think all the court decisions need to be reasoned in detail (are to be provided with full motivation although the parties are satisfied that a decision has been made, understand the reasons for it, and do not express the intention to challenge

➤ **Ātra tiesas spriešana/ātra tiesvedība**

Bez šaubām, viena no efektīvas, augstas kvalitātes tiesu sistēmas svarīgākajām iezīmēm ir ātra tiesas spriešana. Izvirzot prasību izskatīt lietas "*saprātīgos termiņos*", Konvencijas 6. panta 1. punkts uzsver, cik svarīgi ir spriest tiesu bez kavēšanās, kas var apdraudēt tās efektivitāti un uzticamību¹²⁷. Vispārīgi 6. panta 1. punkts uzliek pienākumu līgumslēdzējām valstīm organizēt savu tiesību sistēmu tā, lai tiesām būtu iespēja atbilst tiesību uz godīgu tiesu dažādiem aspektiem.

Viens no pārkāpumiem, par kuru iesniedzēju sūdzības Strasbūras tiesai no daudzām dalībvalstīm atkārtojas visbiežāk, ir lietu izskatīšanas neatbilstība "*saprātīgu termiņu*" prasībai. Strasbūras tiesa tādējādi ir veltījusi daudz no savas tiesu prakses visbiežāko problēmu izcelšanai un aicinājumiem dalībvalstīm ieviest tiesību sistēmās atbilstošus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kuru mērķis ir vai nu paātrināt tiesvedības, vai līdzsvarot jau esošo kavēšanos.

Uz Latviju attiecas dažas lietas, kurās Strasbūras tiesa ir konstatējusi saprātīgu termiņu prasības pārkāpumu¹²⁸. Atbilstoši Ministru komitejas uzraudzībai šo lietu izpildes procesa rezultāts ir pozitīvs tādā izpratnē, ka ir pieņemti vispārējie pasākumi, ar kuriem ieviesti atbilstoši tiesiskās aizsardzības līdzekļi gan attiecībā uz civiltiesvedībām, gan krimināltiesvedībām.

Latvijas iestādes norādīja, ka 2013. gada 1. septembrī stājās spēkā likuma "Par tiesu varu" grozījumi, kas kopā ar attiecīgajiem regulējumiem Civilprocesa likumā ļauj tiesvedības pusēm iesniegt priekšlikumus ar sūdzībām par tiesvedību garumu un prasību tās paātrināt. Saskaņā ar likumu "Par tiesu varu" tiesas priekšsēdētājs nosaka ieteicamos/sasniedzamos vidējos laika

¹²⁷ ECT, *Scordino pret Itāliju* (nr. 1) [LP], nr. 36813/97, 29.03.2006., 224. pants.

¹²⁸ Skat. *inter alia*, ECT, *Lavents pret Latviju*, nr. 58442/00, 28.11.2002.; *Veiss pret Latviju*, nr. 15152/12, 28.01.2014.; *Kirins pret Latviju*, nr. 34140/07, 12.01.2017.; *Kalēja pret Latviju*, nr. 22059/08, 5.10.2017.

periodus, kuru ietvaros lietas izskatīšana būtu jāpabeidz, un kontrolē, vai tiesneši ievēro šos standartus. Ja tiesnesis neizskata lietu saprātīgā laika periodā, tiesas priekšsēdētājam ir pilnvaras iejaukties un noteikt laika ierobežojumu, kura ietvaros tiesnesim ir jāveic noteiktas procedurālas darbības vai jānodod šī lieta citiem tiesnešiem.

Krimināltiesību jomā Kriminālprocesa likuma reformas ieviesa iespēju tiesām izbeigt krimināltiesvedības vai samazināt piespriesto sodu, ja tiesvedības bijušas pārmērīgi garas. Pamatojoties uz 2009. gada 12. marta grozījumiem (spēkā kopš 2009. gada 1. jūlija), Kriminālprocesa likuma 379. panta 1. punkts tika papildināts ar 2. apakšpunktu, kas nosaka, ka kriminālprocesu var izbeigt, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, ja kriminālprocesu nav bijis iespējams pabeigt saprātīgā termiņā. Pamatojoties uz 2010. gada 21. oktobra Kriminālprocesa likuma 58. panta grozījumiem (spēkā kopš 2011. gada 1. janvāra), personu var atbrīvot no kriminālatbildības, ja tiek pierādīts, ka šīs personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgos termiņos nav ievērotas.

b. Tiesu pieejamība

➤ **Tiesas pieejamība un valodas tulkošana**

Principā tiesu lietotājiem, kuri nesaprot oficiālo tiesvedības valodu Latvijā, ir tiesības saņemt tulkošanas pakalpojumus bez maksas. Civilprocesa likums¹²⁹ nosaka, ka personām, kurām piešķirta juridiskā palīdzība, ir tiesības uz tulka pakalpojumiem, ja viņi nepārvalda oficiālo tiesvedības valodu. Kriminālprocesos¹³⁰ tulkošanas pakalpojumu pasūta tiesnesis, tas ir bez

---

¹²⁹ Skat. Civilprocesa likuma 13. pantu - Tiesvedības valoda “[...] (4) Lietas dalībniekiem, kuri lietā saņem valsts nodrošināto juridisko palīdzību vai ir atbrīvoti no tiesas izdevumu samaksas, tiesa nodrošina tiesības iepazīties ar lietas materiāliem un piedalīties procesuālajās darbībās, izmantojot tulka palīdzību, ja viņi nepārvalda tiesvedības valodu.”

¹³⁰ Skat. Kriminālprocesa likuma 11. pantu - Kriminālprocesā lietojamā valoda: “[...] (2) Personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, cietušajam un viņa pārstāvim, lieciniekam, speciālistam, ekspertam, revidentam, kā arī citām personām, kuras procesa virzītājs iesaistījis kriminālprocesā, ja tās neprot valsts valodu, procesuālo darbību veikšanas laikā ir tiesības lietot valodu, kuru šīs personas prot, un bez atlīdzības izmantot tulka palīdzību, kura piedalīšanos nodrošina procesa virzītājs. Pirmstiesas procesā izmeklēšanas tiesnesim vai tiesai piekritīgu jautājumu izlemšanā tulka piedalīšanos nodrošina izmeklēšanas tiesnesis vai tiesa.

(2¹) Personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ja tā neprot valsts valodu, ir tiesības lietot valodu, kuru šī persona prot, un tikšanās laikā ar aizstāvi bez atlīdzības izmantot tulka palīdzību, kura piedalīšanos nodrošina procesa virzītājs, šādos gadījumos:

- 1) lai sagatavotos pratināšanai pirmstiesas procesā vai iztiesāšanai tiesas sēdē;
- 2) lai sastādītu rakstveida sūdzību par kriminālprocesu veicošās amatpersonas rīcību vai nolēmumu un procesuālā piespiedu līdzekļa piemērošanu, grozīšanu vai atcelšanu;
- 3) lai sastādītu dokumentu, kas nepieciešams lietas iztiesāšanai rakstveida procesā;
- 4) lai sastādītu apelācijas vai kasācijas sūdzību.

(2²) Personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību un kurai ir piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, šā panta 2.1 daļā minēto tiesību īstenošanai tulka piedalīšanos nodrošina attiecīgā ieslodzījuma vieta. [...]

(6) Šā panta nosacījumi par personas tiesībām lietot valodu, kuru šī persona prot, un bez atlīdzības izmantot tulka palīdzību attiecas arī uz personām, kurām ir dzirdes, runas vai redzes traucējumi. Šādām personām, likumā

maksas un to var izmantot vairāki procesa dalībnieki: persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, cietušais un viņa pārstāvis, liecinieks, eksperts, kā arī citas personas, kuras tikušas iesaistītas attiecīgajā kriminālprocesā. Likums iet pat tālāk un nodrošina bezmaksas tulka palīdzību arī personām, kurām ir dzirdes, runas vai redzes traucējumi.

Atbildot uz 13. jautājumu "Vai personām, kuras nesaprot tiesvedībā izmantoto oficiālo valodu, ir tiesības uz tulka pakalpojumiem bez maksas?" no anketas par kvalitātes jautājumiem, 60 % atbilžu bija "daļēji" un 38 % respondentu atbildēja ar "jā". Komentāros tika precizēts, ka krimināllietās un administratīvajās lietās tulkošana tiek nodrošināta bez maksas, turpretim attiecībā uz civillietām bezmaksas tulkošanas pakalpojumus saņem tikai personas, kuras ir atbrīvotas no tiesas izdevumu samaksas.

Saskaņā ar Tieslietu ministrijas sniegto informāciju tulkošanas pakalpojumus nodrošina tiesu tulkošanas dienesti (tikai latviešu un krievu valodas kombināciju), kā arī privātie pakalpojumu sniedzēji, ar kuriem tiesas administrācija nepieciešamības gadījumā noslēdz ārpakalpojumu līgumu, jo īpaši tas attiecas uz valodām, kuras nenodrošina tiesas tulkošanas dienests. Tiesas tulkošanas dienestu tulki ir tiesas darbinieki un uz viņiem attiecas tiesu darbinieku darba rezultātu izvērtēšanas noteikumi. Saskaņā ar Tiesu administrācijas informāciju 2016. gadā no 1 433 tiesu darbiniekiem 116 personas bija tulki un tulkotāji.

Šajā analīzes stadijā var secināt, ka Latvijas tiesu sistēmā pēc būtības tiesības uz tulka nodrošināšanu tiek pienācīgi garantētas. Tomēr attiecībā uz tulkošanas pakalpojumu kvalitāti var izteikt vienu piezīmi. Tieslietu ministrija ir norādījusi, ka Latvijā nav atsevišķas publiski pieejamas juridisko tulku un tulkotāju datubāzes. Turklāt pamatojoties uz Tieslietu ministrijas skaidrojumu, tulkus var saukt pie atbildības par apzināti maldinošu tulkojumu tikai balstoties uz attiecīgajām Krimināllikuma normām. Šī situācija var raisīt šaubas par to apmēru, kādā valsts ir spējīga nodrošināt atbilstošas kvalifikācijas juridisko tulku pieejamību (jo īpaši kas attiecas uz privātajiem tulkiem) un attiecīgi arī augstas kvalitātes tulkošanas pakalpojumus. Tādēļ Latvijas iestādēm vajadzētu apsvērt nepieciešamību radīt juridisko tulku un tulkotāju sertifikācijas un reģistrācijas sistēmu, līdzīgu tai, kāda tiek piemērota tiesu ekspertīzes speciālistiem.

Saistībā ar tulkošanas nodrošināšanu noteiktām valodām, kurās pieejami tikai daži speciālisti, risinājums varētu būt tulkošanas pakalpojumu sniegšana videokonferences formā, kuras varētu noturēt jau pieejamajās speciāli aprīkotajās telpās tiesās vai policijas iecirkņos.

➤ **Juridiskā palīdzība**

Juridiskā palīdzība un valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība ir instrumenti, kas veicina tiesas labāku pieejamību un tiesvedības dalībnieku tiesību labāku aizsardzību. Ja ECK nenosaka vispārējas tiesības uz juridisko palīdzību, tad 6. panta 3. c. punkts nepārprotami attiecas uz tiesībās uz juridisko palīdzību krimināltiesību jomā. Ņemot vērā Strasbūras tiesas Lielās palātas norādīto, ikvienas personas, pret kuru ir izvirzīta apsūdzība noziedzīgā nodarījumā, tiesības uz

---

paredzētajos gadījumos izsniedzot procesuālos dokumentus, nodrošina šo dokumentu pieejamību tām saprotamā valodā vai veidā, ko persona spēj uztvert."

efektīvu juridisku aizstāvību ir taisnīgas tiesas pamata iezīme¹³¹. Tomēr tiesības saņemt juridisku palīdzību nav absolūtas tiesības, tās nosaka divi apstākļi: pirmais, apsūdzētajam jāpierāda, ka viņam trūkst pietiekamu līdzekļu, lai apmaksātu juridisku palīdzību; otrkārt, Līgumslēdzējam valstīm ir pienākums nodrošināt juridisku palīdzību tikai gadījumos, "ja to prasa justīcijas intereses".

Attiecībā uz civiltiesību jomu, ņemot vērā to, ka Konvencija ir paredzēta tiesību aizstāvībai, kuras ir praktiskas un efektīvas, jo īpaši tiesības uz tiesas pieejamību, 6. panta 1. punkts dažreiz var piespiest valstīm nodrošināt advokāta palīdzību gadījumos, kad šāda palīdzība ir neaizstājama, lai nodrošinātu efektīvu tiesas pieejamību¹³². Taču tas būs atkarīgs no lietas konkrētajiem apstākļiem.

Ņemot vērā Latvijas tiesību aktu sistēmu attiecībā uz juridisko palīdzību, pirmkārt būtu jāatzīmē noteikums, ka zvērinātu advokātu klātbūtne Latvijas tiesās nav obligāta. Iespēju izvēlēties tikt pārstāvētam vai nē var uztvert kā "demokrātisku instrumentu", lai veicinātu tiesas pieejamību. Taču to varētu apstrīdēt, jo advokāta palīdzība ir svarīgs instruments, lai nodrošinātu īstas juridiskas debates starp tiesvedības dalībniekiem un tiesnesi, ņemot vērā viņi kopējas tehniskās zināšanas un komunikāciju prasmes. Tiesvedības dalībnieks, kuru nepārstāv advokāts, praktiski ir atkarīgs no tiesneša dotajām norādēm, kas savukārt tiesnesim liek uzņemties dubultu lomu, jo viņam jāveic arī juridiskā konsultanta pienākumi; šāda situācija var pat ietekmēt tiesneša objektivitātes statusu. No šīs perspektīvas tas, ka tiesvedības dalībniekus pārstāv advokāts, veicina labāku tiesas spriešanu. Tādēļ juridiskās palīdzības pieejamībai ir liela nozīme.

Šajā analīzes stadijā CEPEJ ekspertu komandas uzmanību piesaistīja vairākas lietas attiecībā uz juridisko palīdzību. Pirmkārt, CEPEJ Eiropas tiesu sistēmas pārskats (kura pamatā ir 2014. gada dati) atklāj to, ka juridiskajai palīdzībai piešķirtais budžets Latvijā atrodas zem Eiropas vidējā rādītāja (Latvijā: 0,8245 € uz iedzīvotāju, Eiropas vidējais rādītājs: 2,46 € uz iedzīvotāju). 2015. gadā bija tikai neliels pieaugums attiecībā uz piešķirto budžetu juridiskajai palīdzībai (0,8590 € uz iedzīvotāju).

Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums nosaka tiesisko regulējumu un noteikumus juridiskās palīdzības jomā Latvijā. Likums nosaka visus juridiskās palīdzības veidus un apmēru, maksājumu apmēru juridiskās palīdzības sniedzējiem un kompensējamus izdevumus, kas radušies saistībā ar juridisko pakalpojumu nodrošināšanu, kā arī maksājumu kārtību. Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums nosaka, ka valstij ir jānodrošina juridisko palīdzību juridiska rakstura jautājuma risināšanai ārpus tiesas un tiesā aizskarto vai apstrīdēto personas tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzībai šajā likumā paredzētajos gadījumos, veidos un apjomā. Parasti juridiskā palīdzība ietver juridiskās konsultācijas, procesuālo dokumentu noformēšanu un pārstāvību tiesā civilprocesos, administratīvo lietu procesos un kriminālprocesos.

No institucionālā viedokļa Juridiskās palīdzības administrācija - institūcija, kas tiešā veidā pakļauta Tieslietu ministrijai, ir kompetenta piešķirt vai noraidīt juridiskās palīdzības prasības, nozīmēt juridiskās palīdzības sniedzēju un veikt maksājumus juridiskās palīdzības sniedzējiem.

¹³¹ ECT, *Salduz pret Turciju* [LP], nr. 36391/02, 27.11.2008., 51. pants.

¹³² ECR, *Airey pret Īriju*, nr. 6289/73, 9.10.1979., 26. pants.

Tās lēmumus var apstrīdēt, pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma noteiktajam procesuālajām tiesību normām.

Juridisko palīdzību var lūgt fiziskas personas, kuras ieguvušas maznodrošinātas vai trūcīgas personas statusu vai pēkšņi nonākušas tādā situācijā un materiālajā stāvoklī, kas tām liedz nodrošināt savu tiesību aizsardzību (stihisku nelaimju, nepārvaramas varas vai citu no personas neatkarīgu apstākļu dēļ), vai atrodas pilnā valsts vai pašvaldības apgādībā (personas īpašā situācijā).

Juridiskās palīdzības piešķiršana administratīvajās lietās attiecas tikai uz Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 15. pantā uzskaitītajiem gadījumiem un ietver, cita starpā, pārsūdzības procedūrās patvēruma piešķiršanas procesa ietvaros, lēmumu par apstrīdēto izbraukšanas rīkojumu vai lēmumu par apstrīdēto lēmumu par piespiedu izraidīšanu pārsūdzēšanu, kā arī lēmumu par bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzību pārsūdzēšanu.

Attiecībā uz krimināllietām juridiskā palīdzība tiek piešķirta ar valsts nozīmēto advokātu pakalpojumu starpniecību. Juridiskās palīdzības lūgumus regulējošā likuma normas nav piemērojamas krimināllietām, kurām piemēro attiecīgās Kriminālprocesa likuma normas. Šajā analīzes stadijā ekspertiem nebija iespējams iepazīties ar detalizētiem noteikumiem, kas ietverti Kriminālprocesa likumā, lai izvērtētu to veidu, kādā Latvijas tiesību aktu sistēmā īstenotas tiesības uz juridisko palīdzību.

Kopumā var atzīmēt, ka Latvijas tiesu sistēma nodrošina samērā nelielu juridiskās palīdzības apjomu, kas ir ierobežots gan attiecībā uz pieejamo budžetu, gan personu kategoriju, kurām ir tiesības saņemt palīdzību. Šis aspekts būtu jāanalizē vairāk kopā ar ekspertu konstatētajiem faktiem attiecībā uz tiesu cenrādi un iespējām iegūt atbrīvojumu no maksas.

➤ **Tiesu cenrādis un atbrīvošana no maksas**

Konvencijas 6. panta 1. punkts ikvienam garantē tiesības noteikt viņu civilās tiesības un pienākumus tiesā. Tādējādi tas nostiprina *"tiesības uz tiesu"*, no kurām tiesas pieejamība, proti, tiesības vērsties tiesā, lai izskatītu civillietu, ir viens no aspektiem.

Taču tiesības uz tiesu nav absolūtas, *"uz tām attiecas ierobežojumi, jo šīm tiesībām pēc savas būtības ir nepieciešams valsts regulējums, kas var izvēlēties līdzekļus, kā sasniegt šo mērķi."*¹³³ Šajā saistībā Strasbūras tiesa jau vairākas reizes ir atkārtoti norādījusi, ka *"tā nekad nav izslēgusi to, ka individuālajām tiesībām uz tiesas pieejamību taisnīgas tiesas lemlēmšanas interesēs var attiecināt finansiālas prasības"*¹³⁴. Neatkarīgi no tā, *"maksas apmērs, kas izvērtējams atbilstoši konkrētās lietas īpašajiem apstākļiem, ietverot iesniedzēja iespējas to apmaksāt un tiesvedības stadiju, kurā šis ierobežojums ir uzlikts, ir faktori, kas ir būtiski, nosakot, vai personas tiesības uz tiesas pieejamību tikušas nodrošinātas vai nē, vai arī, ņemot vērā uzliktās maksas apmēru, šīs tiesības pēc būtības tikušas atņemtas"*¹³⁵.

¹³³ ECT, *Weissman un citi pret Rumāniju*, nr. 63945/00, 24.05.2006., 33.-34. pants.

¹³⁴ ECK, *Kreuz pret Poliju (nr. 1)*, nr. 28249/95, 19.06.2001., 59. pants.

¹³⁵ *Idem*, 60. pants.

Lai iesniegtu lietu Latvijas civillietu tiesā, tiesvedības dalībniekiem jāmaksā tiesas nodevas (zināmas arī kā valsts nodevas), reģistrācijas maksa un izdevumi, kas nepieciešami lietas izskatīšanai (piemēram, liecinieku izdevumi, tulkošanas vai dokumentu publicēšanas izdevumi, utt.), turpretim lai uzsāktu tiesvedību administratīvajā tiesā, tiesvedības dalībniekiem jāmaksā tiesas nodevas un drošības depozīts, kuru nolūks ir atturēt acīmredzami nepamatotas sūdzības un kuras tiek pilnībā atmaksātas pat gadījumos, ja lieta tiek pieņemta tikai daļēji. Šis pats princips attiecas uz civillietu apelācijas procesiem un apelāciju par tiesību jautājumiem Augstākajā tiesā. Tiesas nodevas tiek aprēķinātas atbilstoši Civilprocesa likumam un Administratīvā procesa likumam. Parasti tiesas nodevu apmērs tiek aprēķināts, pamatojoties uz fiksētu procentu likmi, ņemot vērā prasības vērtību un veidu (galvenokārt attiecībā uz prasībām, kuru vērtību nevar noteikt). Detalizētāku pārskatu par veidu, kādā tiek aprēķinātas tiesas nodevas, kā arī dažādas fiksētas nodevas par noteiktiem prasību veidiem var atrast iepriekš *nodaļā C.b. Tiesas nodevas un citas nodevas par tiesu pakalpojumiem.*

Sistēma paredz iespēju dažus tiesvedības dalībniekus atbrīvot no pienākuma maksāt tiesas nodevas. Atbrīvošanas apstākļi ir noteikti Civilprocesa likuma 43. pantā, saskaņā ar kuru četrpadsmit izsmeļoši uzskaitītas personu kategorijas ir atbrīvotas no tiesas izdevumu maksāšanas valstij. Turklāt atbrīvojumi attiecas uz dažādām tiesību jomām, proti, darba tiesībām, ģimenes tiesībām, krimināltiesībām, finanšu tiesībām, maksātnespējas lietām. Attiecībā uz atsevišķiem prasību veidiem, lai gan tiesvedības dalībnieki netiek atbrīvoti no nodevām, viņiem ir iespēja izmantot noteiktus maksājumu atvieglojumus. Piemēram, attiecībā uz laulības anulēšanas prasībām, ja prasītāja aprūpē ir nepilngadīgais, pēc prasītāja pieprasījuma tiesnesim ir jāatliek valsts nodevas maksājums vai jāsadala, lai to var apmaksāt pa daļām.

Turklāt Civilprocesa likuma 43. panta 4. punkts piešķir tiesnešiem samērā lielu manevrēšanas iespēju, lemjot par to, vai persona pilnībā vai daļēji atbrīvojama no tiesas nodevu maksāšanas, vai maksājumu atlikt vai sadalīt to pa daļām. Šo iespēju ir jāskata kā demokrātisku līdzekli, kuru valsts ir pieņēmusi, lai visiem tās pilsoņiem nodrošinātu efektīvu pieeju tiesai saskaņā ar ECT tiesu praksē noteiktajiem standartiem, kā izskaidrots iepriekš.

Pamatojoties uz ekspertu rīcībā esošo informāciju, eksperti uzskata par nepieciešamu izteikt šādas piezīmes attiecībā uz tiesu nodevām Latvijas tiesās.

Pirmkārt, attiecībā uz tiesas nodevas apmēra aprēķināšanu procentuālā apmēra no civilprasības vērtības, mazas vērtības prasībām piemērojami noteikumi ir šādi: par prasībām, kuru vērtība ir līdz 2 134 *euro*, tiesas nodevas veido 15 % no prasītās summas, bet ne mazāk kā 71,14 *euro*; par prasībām, kuru vērtība ir diapazonā no 2 135 *euro* līdz 7 114 *euro*, tiesas nodeva jāmaksā 320,10 *euro* apmērā, pieskaitot 4 % no prasītās summas, kas pārsniedz 2 134 *euro*. Turpinājumā sniegtā tabula precīzāk raksturo valsts nodevu apmēru, kas maksājamas par mazas vērtības prasību hipotētiskiem scenārijiem.

34. tabula: Valsts nodevas par (hipotētiski) zemas vērtības prasībām

Prasības vērtība	Valsts nodeva
50 <i>euro</i>	71,14 <i>euro</i>
250 <i>euro</i>	71,14 <i>euro</i>

500 euro	75 euro
1 000 euro	150 euro
2 500 euro	334,74 euro

Kā norādīts 34. tabulā, tiesvedības dalībnieki, kuri vēlas iesniegt tiesā mazas vērtības prasību, var saskarties ar situāciju, kurā viņiem ir jāmaksā valsts nodeva, kas ir lielāka par viņu prasības vērtību vai veido būtisku prasības vērtības daļu. Turklāt dažas no summām, kuras jāmaksā par lielas vērtības prasībām, kā aprakstīts iepriekš *C.b nodaļā*, proti 4. tabulā: *Tiesas nodevas pirmās instances tiesās*, šķiet samērā lielas gan absolūtos skaitļos, gan salīdzinājumā ar nodevām, kuras jāmaksā citās valstīs par līdzīgas vērtības prasībām. Šajā kontekstā CEPEJ-GT-EVAL sagatavotais ziņojums pēc grupas vizītes Rīgā 2013. gada novembrī¹³⁶, atklāj, ka ievērojamais tiesu nodevu pieaugums (gan absolūtos skaitļos, gan attiecībā uz tiesu sistēmas budžetu kopumā), pamatojoties uz Latvijas iestāžu skaidrojumu, veidojies galvenokārt tiesās iesniegto lietu skaita pieauguma dēļ.

Šāda hipotēze *prima facie* rada zināmas šaubas attiecībā uz to, vai tiesības uz tiesas pieejamību šādos gadījumos tiktu pilnībā ievērotas, paturot prātā iepriekš minētos principus, kas izriet no Strasbūras tiesas tiesu prakses.

Otrkārt, attiecība uz tiesnešiem piešķirtajām pilnvarām pilnībā vai daļēji atbrīvot no maksājuma, to atlikt vai sadalīt pa daļām, (atbilstoši Civilprocesa likuma 43. panta 4. punktam), zvērināto advokātu pārstāvji norādīja uz faktu, ka tiesneši ļoti maz izmanto šo rīcības brīvību. Neskatoties uz to, šī ziņojuma izstrādāšanas procesā Latvijas iestādes vedināja uz domām, ka saņemtās atsauksmes no zvērinātajiem advokātiem tikai daļēji atspoguļo īstenoto tiesu praksi, ņemot vērā to, ka maznodrošinātos prasītājus (kuri parasti izmanto atbrīvojuma tiesības atbilstoši iepriekš minētajam 43. panta 4. punktam) tiesas prāvās parasti nepārstāv zvērināti advokāti. Ir skaidrs, ka patiesā prakse šajā jomā un tas, kā to redz sabiedrība, ir nozīmīgākais faktors, lai kļiedētu iepriekš izteiktās šaubas attiecībā uz Latvijas tiesu nodevu sistēmas savienojamību ar ECK 6. pantu.

Treškārt, kā tas atklājas ECT spriedumā lietā *Marina pret Latviju*¹³⁷, laikā, kad pieteikums tika iesniegts Strasbūras tiesā, nacionālajām tiesām neizdevās nodrošināt pietiekoši skaidru un nepārprotamu procesuālās normas par atbrīvojumu no tiesas nodevas samaksas interpretāciju, situācijas, kas izraisīja tiesību pārkāpumu attiecībā uz tiesas pieejamību. Tomēr saskaņā ar Ministru komitejas pieņemto rezolūciju¹³⁸ no iepriekš minētā sprieduma izpildes pārraudzības procesa konteksta izrietēja, ka šis ir bijis atsevišķs gadījums un ka pieņemti vispārēji mēri, lai nākotnē novērstu līdzīgus pārkāpumus. Starp vispārējiem mēriem, kuri tika īstenoti, lai uzlabotu Civilprocesa likuma 43. panta normu ("*Izņēmumi no vispārīgiem noteikumiem par tiesas*

¹³⁶ Skatīt ziņojumu [Pilot co-operation process / Peer review on judicial statistics, 5th cycle \(2013\)](#), CEPEJ-GT-EVAL(2013)9Rev, 2014. gada 13. marts, 4.a) nodaļa.

¹³⁷ ECT, *Marina pret Latviju*, nr. 46040/07, 26.10.2010.

¹³⁸ Skatīt Ministru komitejas 2015. gada 10. septembra rezolūciju CM/ResDH(2015)124 un tajā minētos dokumentus.

izdevumiem") interpretāciju un īstenošanu atbilstoši Konvencijas standartiem, Ministru komitejas ziņojums atsaucas uz ECT sprieduma izplatīšanu starp tiesām un īpaša mācību kursa par šī sprieduma analīzi ieviešanu tiesnešu mācību programmā, ko tiesnešiem nodrošina Latvijas tiesnešu mācību centrs.

Tādā pašā veidā būtu iespējams paredzēt īpašas vadlīnijas tiesnešiem, advokātiem un tiesvedības dalībniekiem attiecībā uz Civilprocesa likuma 43. panta 4. punkta pareizu piemērošanu.

c. Saziņa ar tiesas lietotājiem. Tiesas informācijas pieejamība. Lietotāju apmierinātības izvērtēšana.

Saziņas ar tiesu iestādēm visaptverošais mērķis ir izveidot, saglabāt un nostiprināt sabiedrības atbalstu tiesu sistēmai, demonstrējot tiesu apņemšanos īstenot savu misiju, vīziju un vērtības. Šo atbalstu var panākt ar jēgpilnu saziņu starp tiesu un tās publiku. Tiesnešiem un tiesu administrācijai ir jāizglīto, jāinformē un jāmāca sabiedrība par tiesām. Viņiem ir jāorganizē un jāpasniedz apkopotie dati tādā veidā, kas ir saprotams tiesnešiem, tiesu personālam, un arī tiesu sistēmas partneriem un sabiedrībai. Katrai no šīm mērķa auditorijām ir vajadzīga īpaša uzmanība. Saziņas plāna mērķis ir padarīt informāciju pieejamu un saprotamu ikvienam. Būtiskākais efektīvai tiesu saziņai ir identificēt un saprast katru mērķa auditoriju un apņemt tās ar iedarbīgām ziņām.

Vairāki Eiropas Padomes instrumenti uzskata saziņu ar tiesas lietotājiem un piemērotu saziņas līdzekļu nodrošināšanu par svarīgākajiem jautājumiem tiesu sistēmas darbā, godājot tās demokrātiskās vērtības.

Labākās prakses apkopojums par tiesvedību laika organizēšanu (CEPEJ (2006)13), kas publicēts 2006. gadā, nosaka informācijas pieejamības sabiedrībai svarīgumu kā gan demokrātijas, gan tiesas snieguma jautājumu:

- 3.3. punktā minēts, ka *“Sabiedrības rūpīgai izvērtēšanai, kā arī tiesu caurskatāmības un sabiedrības uzticēšanās uzlabošanai datiem par tiesu darbību jābūt viegli pieejamiem un izlasāmiem.”*

- 3.4. punktā uzsvērts arī, ka *“Iesaistīto personu cerības un viedoklis ir svarīgi, lai noteiktu, attīstītu un apstiprinātu termiņus, kā arī lai uzraudzītu sabiedrības uztveri un uzticēšanos tiesām un tiesu administrācijai. Periodiski būtu jāveic aptaujas trīs dažādos līmeņos (valsts, tiesas, elementārā vienība). Šim nolūkam var izmantot arī grupas, mērķa grupas un citas tehnikas.”*

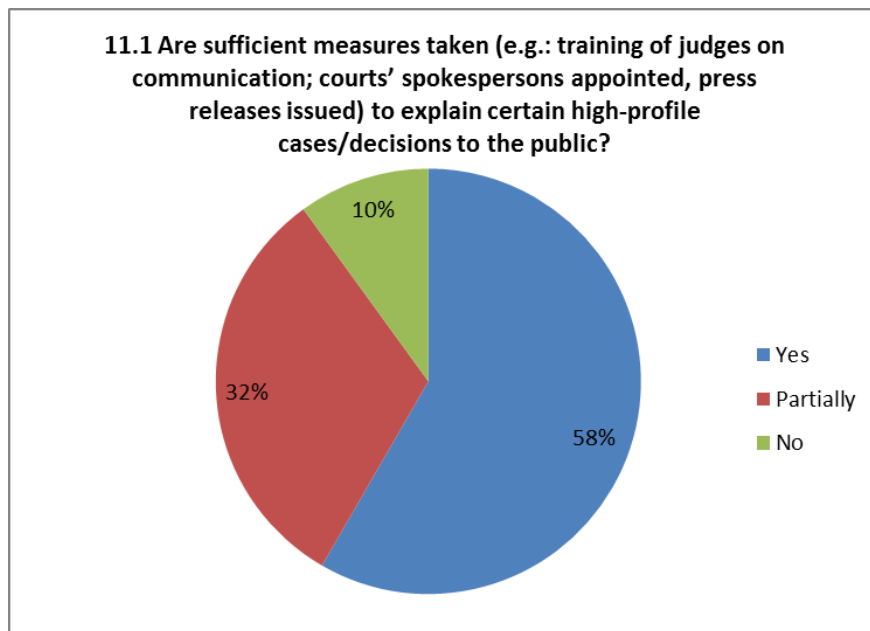
CEPEJ kontrolsaraksts tiesnešu un tiesu kvalitātes veicināšanai (CEPEJ(2008)2) koncentrējas uz dažiem desmitiem jautājumu par tiesu sistēmas saziņas un caurskatāmības aspektiem. Līdzīgā veidā CCJE ir izdevusi rekomendācijas par sabiedrības uzticēšanās un cieņas pret tiesām uzlabošanu ar palielinātas caurskatāmības un saziņas palīdzību, jo īpaši tās Atzinumā nr. 7 (2005) *“Par justīciju un sabiedrību”*.

Latvijas iestādes nopietni attiecas pret mērķiem attiecībā uz saziņas veicināšanu starp tiesām un sabiedrību. Tieslietu padome pieņēma Tiesas komunikāciju stratēģiju un Tiesu sistēmas komunikācijas vadlīnijas, kuru mērķis ir savstarpēja informācijas apmaiņa tiesu sistēmai

piederošu institūciju starpā un saziņa ar sabiedrību. Arī tiesās ieviestie IKT rīki veicina saziņu, jo īpaši ar tiesu lietotājiem.

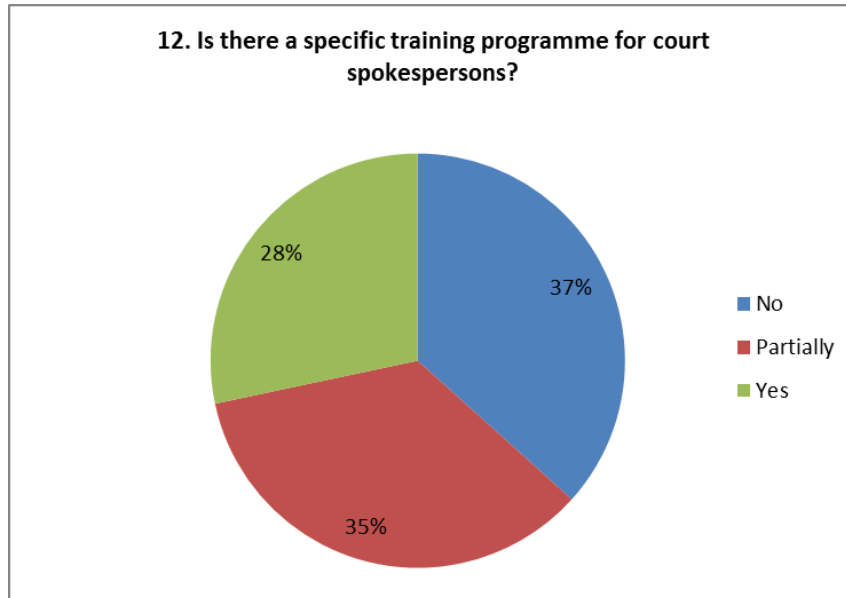
Daži respondenti aptaujas anketā par kvalitātes jautājumiem uzskatīja, ka pilsoņiem internetā pieejamās informācijas līmenis un kvalitāte nav pietiekama, tā nav saskaņota un nav savienojama ar sociālo tīklu izmantošanu gadījumos, kad šī prakse eksistē. Ir skaidrs, ka no atbilstošu komunikāciju pamatnostādņu ieviešanas, kas uzlabo tiesu sistēmas tēlu plašsaziņas līdzekļos un iedzīvotāju vidū, ieguvējas būtu tiesas. Izaicinājums, kas būtu turpmāk jārisina, ir saistīts ar to, ka tiesu lēmumi un spriedumi tiek uztverti kā sarežģīti; tie nav uzrakstīti un darīti zināmi tādā veidā, kas veicinātu vienkāršo pilsoņu sapratni, kā arī pirmkārt un galvenokārt pašu pušu sapratni.

47. attēls: Atbildes uz 11.1. jautājumu, aptaujas anketa par kvalitāti

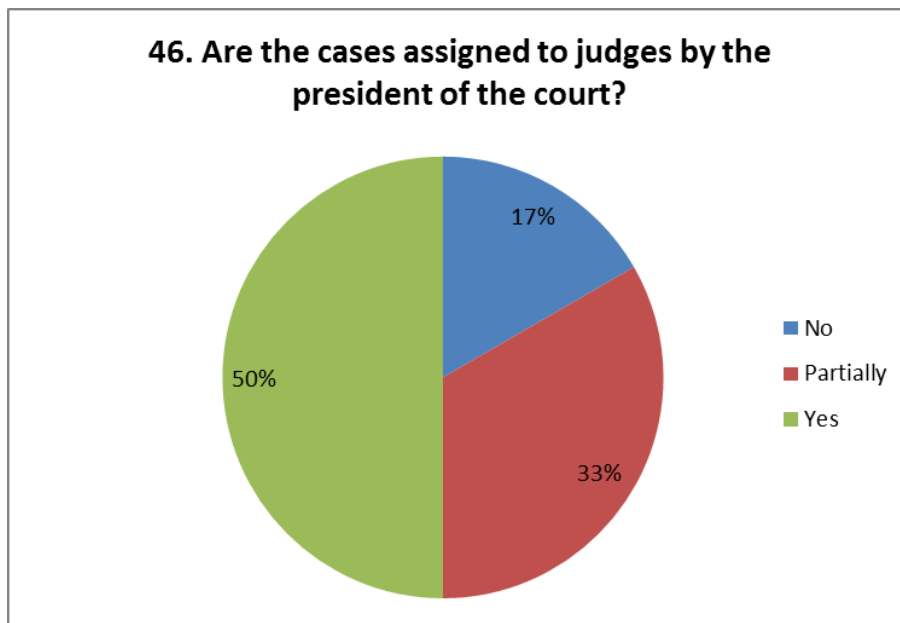
CEPEJ komandas veikto interviju laikā advokāti uzsvēra, ka komunikācija par lietām nav pietiekama. Sabiedrība kopumā mēdz diskutēt un komentēt lietas, jo sevišķi tādas, par kurām tiesa nesniedz paskaidrojumus. Tā netiek uzskatīta par labu praksi ļaut individuāliem tiesnešiem izteikt komentārus par lietām, kuras viņiem jāizskata vai kuras ir izskatījuši. Vēlams, lai tiesas varētu izskaidrot - jo īpaši plašsaziņas līdzekļiem - lietas, kuras var izraisīt jautājumus, piemēram, tādu lietu tiesvedības un lēmumus, kas izraisa plašu sabiedrības interesi. Pastāv daudz veidu, kā komunicēt ar sabiedrību: tiesas spīkeri, "atvērto durvju dienu" organizēšana, tiesnešu līdzdalība sabiedriskās diskusijās par (!) vispārīgiem jautājumiem, utt. Šajā saistībā Latvijai vajadzētu vairāk censties. Neskatoties uz to, ka ir tiesu komunikāciju speciālisti (vai spīkeri), kuri ir mācīti pārrunāt jautājumus ar plašsaziņas līdzekļiem, vismaz aptaujas respondenti sagaida vairāk pūliņu un labāku organizēšanu vai profesionālismu.

48. attēls: Atbildes uz 12. jautājumu, aptaujas anketa par kvalitāti

Nelielu apjukumu izraisa jautājumi par lietu sadalīšanu, kā tas izriet no atbildēm uz aptaujas anketas jautājumiem par kvalitāti. Nejaušas lietu piešķiršanas pamatā ir datorizēts process, šos rezultātus apstiprina tiesas priekšsēdētājs un tie tiek padarīti pieejami sabiedrībai tiesas mājaslapā. Tā ir laba ideja, taču daži respondenti norādījuši, ka viņi nezina programmatūras intervences kritērijus, tādēļ būtu nepieciešams censties tiesnešus un sabiedrību izglītēt, lai pārliecinātos, ka viņi saprot un pieņem šo procesu kā tādu, kas ir pamatots un aizsargā viņu tiesības.

49. attēls: Atbildes uz 46. jautājumu, aptaujas anketa par kvalitāti

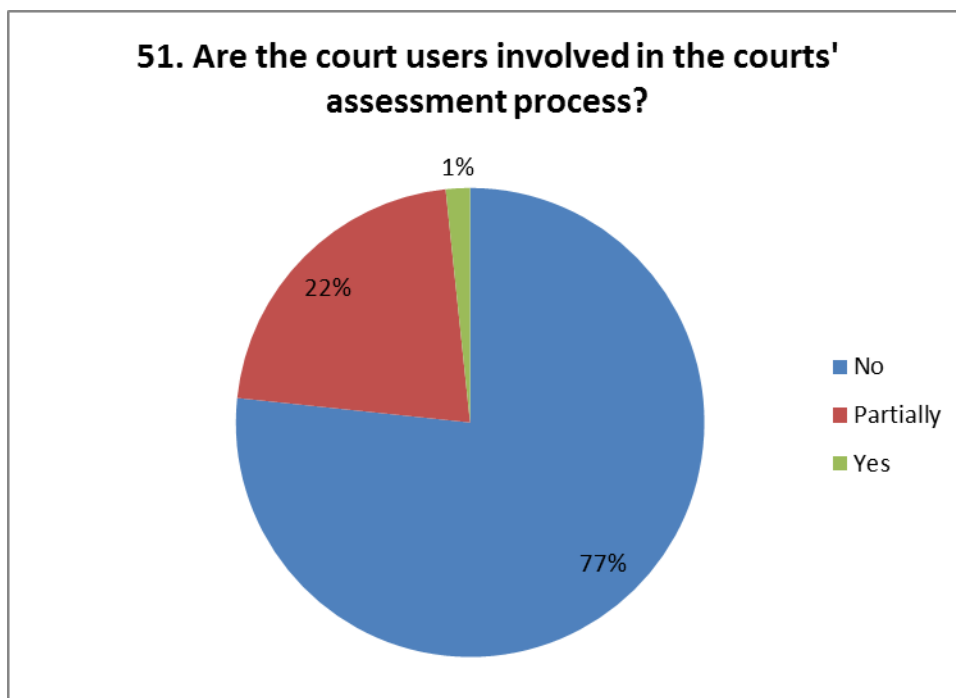

Liels sasniegums ir tas, ka Latvijā lietas pusēm ir iespēja pieslēgties tiesas mājaslapai un piekļūt informācijai par konkrēto tiesvedību pirms lēmuma pieņemšanas. Plašai sabiedrībai tiesas lēmumi ir pieejami anonimizētā formātā.

Attiecībā uz informāciju, kas tiek sniegta konkrētās lietas lieciniekiem ar labas prakses piemēriem var dalīties no CEPEJ balvas "[Temīdas kristāla svāri](#)" pieredzes. Piemēram, Norvēģijas Tiesu administrācija savā tiesā ir izveidojusi speciālu pakalpojumu, lai palīdzētu un atbalstītu lieciniekus pirms tiesas sēdēm. Vēl plašāk rīkojas Portugāle, kas tiesu telpās savus pakalpojumus pārskata tiesas informācijas centros, kuru pamatā ir gan informātika, gan ergonomiski apsvērumi. Francija izmanto "[universālu laipnas sagaidīšanas pakalpojumu lietotājiem](#)", kas dod iespēju ikvienai personai iegūt informāciju par lietu (un drīz arī interaktīvi darboties ar savu lietu) jebkurā vietēja teritorijā, neatkarīgi no tā, vai konkrētā tiesa pēc likuma ir piekritis vai nē: šos pakalpojumu nodrošinās tiesas administrācija, atsevišķi no tiesneša.

Latvijā tiek veikta regulāra tiesu efektivitātes un kvalitātes vērtēšana. Šajā sakarā lietotāju apmierinātībai būtu jābūt vienam no galvenajiem aspektiem, uz kuru pamata izvērtēt "[standartu](#)" kvalitāti. Apkopojot informāciju par to, kā lietotāji uztver tiesas darbību, tiesas lietotāju apmierinātības aptaujas ir lietderīgs instruments tiesu vadītājiem, lai uzzinātu un saprastu, kas tiek sagaidīts, tad izvērtētu tiesu darbību un plānotu iespējamus uzlabojumus. Lai gan ir norādes uz to, ka Latvijas tiesās tiek izmantotas apmierinātības aptaujas, atbildes uz attiecīgajiem kvalitātes aptaujas anketas jautājumiem atklāja, ka tā noteikti nav institucionāla, ierasta prakse.

50. attēls: Atbildes uz 51. jautājumu, aptaujas anketa par kvalitāti

d. Mediācija (vispārējas piezīmes)

Saeima pieņēma Latvijas Mediācijas likumu 2014. gada 22. maijā. Saskaņā ar Latvijas Tieslietu ministrijas sniegto informāciju, kuru nodevusi sertificēto mediatoru biedrība "Mediācijas padome"¹³⁹ pirmās iniciatīvas ieviest mediāciju radās 2004. gadā. Bērnu un ģimenes lietu ministrija un Valsts probācijas dienests kopā ar NVO bija vieni no pirmajiem, kuri pieņēma mediācijas ideju un praksi. Mediācijas likuma pieņemšana iezīmēja jaunu posmu mediācijas pakalpojumu attīstībā Latvijā. Likums iezīmēja mediācijas galvenos principus, noteica divas mediatoru kategorijas (mediatori un sertificēti mediatori), ieskicēja mediācijas fāzes un noteica ietvaru tiesas pieprasītas mediācijas modelim. Tiesas pieprasītas mediācijas modelis tika ieviests kopā ar valsts sertificētu mediatoru institūciju un jaunu pārstāvības iestādi - Sertificētu mediatoru padomi. 2018. gada sākumā Latvijā bija 50 sertificēti mediatori.

Laika posmā no 2016. gada līdz 2017. gadam tika īstenoti divi projekti, lai ieviestu un popularizētu mediācijas praksi. Kopš 2016. gada septembra Sertificētu mediatoru padome un Tieslietu ministrija kļuva par partneriem, īstenojot pilot projektus "*Mediācijas soli tiesās*", kas nodrošina 1 stundu bezmaksas konsultāciju jebkuram tiesas lietotājam, kuru interesē iespējas izmantot mediāciju strīdu risināšanā. 2017. gadā vēl kāds pilotprojekts ar nosaukumu "*Ģimenes mediācija*" nodrošināja mediācijas pakalpojumus 291 ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem. Katra ģimene varēja saņemt līdz pat 5 valsts apmaksātas mediācijas pakalpojumu stundām, kuras nodrošināja 26 valsts sertificēti mediatori. Kādi 65% no visām mediācijas lietām šajā projektā tika pabeigti ar pilnīgu vai daļēju vienošanos konfliktējošo pušu starpā - rezultātu, kas norāda uz mediācijas augsto potenciālu ģimenes konfliktu risināšanā. Tas, ka Tieslietu ministrija nodrošināja līdzekļus, lai turpinātu šo projektu arī 2018. gadā, ir vērtējams pozitīvi. Būtu ieteicams izpētīt mediācijas ietekmi uz tiesvedībām (attiecībā uz lietu noslogotības samazinājumu) un tās ietekmi uz ekonomisko efektivitāti attiecībā uz budžetu.

Saistībā ar izvērtējumu, kas tika veikts šī ziņojuma interesēs, Latvijas iestādes izteica interesi turpināt pētīt mediācijas kā konfliktu risināšanas formas priekšrocības, ņemot vērā tās aktīvu veicināšanu, proti ģimeņu konfliktu risināšanā.

Principā mediācijas izvēli var apsvērt ne tikai kā instrumentu, lai tiesu sistēmu atbrīvotu no lietu uzkrājumiem un pabeigtu tiesvedību īsākos termiņos, bet arī kā atbilstošu līdzekli, lai atrisinātu konfliktus, jo īpaši gadījumos, kad šis konflikts attiecas uz plašāku un sarežģītāku pušu attiecību daļu un/vai kad šis attiecības var turpināties pēc konflikta atrisināšanas. Šādos scenārijos konflikta atrisināšana ar mediācijas palīdzību, nevis ar autoritatīvu tiesas lēmumu, var izrādīties puši labākajās interesēs. Turklāt mediācija pusēm var būt ātrāka un lētāka nekā tiesvedība. Īsumā - mediācija var dot ieguldījumu tiesu sistēmas kvalitātei.

Mediācijas pakalpojumus pusēm var piedāvāt vai nu pirms tiesvedības sākuma vai visā tiesvedības gaitā; mediācijas pakalpojumu izmantošana tiesvedībā var būt vai nu obligāta (ja to nosaka likums vai tiesas lēmums) vai arī pilnībā brīvprātīga. Mediāciju var veikt vai nu privātas institūcijas, specializētas valsts iestādes vai tiesneši. Tās veiksmīgam iznākumam būtiski svarīgs ir arī mediācijas neformālais un konfidenciālais raksturs.

---

¹³⁹ Skat. http://www.mediacija.lv/?Medi%C4%81cijas_padome

Attiecībā uz mediāciju, ko noteikusi tiesa, ir svarīgi, lai darbības, ko veic tiesnesis, lai veicinātu konflikta draudzīgu atrisinājumu, nekompromitē viņa objektivitāti un, jo sevišķi, ka puses neuzskata šīs darbības kā tiesas lēmuma prognozēšanu. Šajā saistībā var minēt divus piemērus. Kad Beļģijā izveidoja Ģimenes un jauniešu tiesu, tika paredzēts izveidot nodaļu, kas atbildīga par ārpus tiesas vienošanām. Šajā nodaļā tiesnesis nepieņem lēmumu attiecībā uz konfliktu, bet iesaka pusēm iespējamus risinājumus, tās neietekmējot. Precīzāk, tiesnesim-samierinātājam ir jāizvērtē iespēja, ka mediācija nesīs augļus un jānosūta lietas materiāli akreditētam mediatoram, ja puses tam piekrīt. Pilot projekts *“Tiesu mediācija”*, ko īstenoja Antverpenes apelācijas rajona tiesa¹⁴⁰, paredzēja mediācijas materiālu izveidi, kas atšķīrās no tiesvedībā izmantotajiem lietas materiāliem, kā arī tiesneša atsaukšanu no lietas, kurš iepriekš bija piedalījies mediācijā, kura nebija devusi rezultātus.

Iespējamās darbības, kas varētu sekmēt šādu konfliktu risināšanas metodi, ietver pilsoņiem sniegtās informācijas apjoma palielināšanu par mediācijas būtību un priekšrocībām, mediatoru profesionālisma nodrošināšanu, stimulu piedāvāšana, tostarp finansiālās palīdzības veidā (attiecībā uz izmaksām, juridisko palīdzību un nodevu atlaidēm). Valstīs, kur tā nav standarta prakse, būtu vēlams advokātu apmācību un ieņēmumus pielīdzināt tāda juridiska eksperta profilam, kurš palīdz saviem klientiem pirms lieta nonāk tiesā un vēlāk, dažādos procesos, kas saistīti ar strīdu atrisināšanu.

Plašākai informācijai var atsaukties uz vairākiem Eiropas Padomes dokumentiem, jo sevišķi: rekomendāciju (98)1 Par mediāciju ģimenes lietās, rekomendāciju (99)19 Par mediāciju krimināllietās, rekomendāciju (2001)9 Par alternatīvām strīdu risināšanas metodēm starp iestādi un privātpersonu un rekomendāciju (2002)10 Par mediāciju civillietās. Attiecībā tieši uz CEPEJ darbu būtu jāmin GT-MED darbs un nodaļas par mediāciju no ziņojuma par tiesu sistēmas izvērtēšanu. CEPEJ pieņēma detalizētas vadlīnijas, lai atbalstītu iepriekš minēto rekomendāciju īstenošanu, it īpaši [Vadlīnijas rekomendāciju par mediāciju krimināllietās labākai ieviešanai \(CEPEJ\(2007\)13\)](#), [Vadlīnijas rekomendāciju par mediāciju ģimenes lietās un civillietās labākai ieviešanai \(CEPEJ\(2007\)14\)](#) un [Vadlīnijas par alternatīvām strīdu risināšanas metodēm starp iestādi un privātpersonu labākai ieviešanai \(CEPEJ\(2007\)15\)](#). Visbeidzot, daži veiksmīgi mediācijas piemēri ir piedāvāti CEPEJ [Labas prakses rokasgrāmatas par tiesu darbības uzlabošanu](#) (CEPEJ (2016)14) 6.2. nodaļā.

---

¹⁴⁰ Īpašs apbalvojums CEPEJ 2005. gada balvas *“Temīdas kristāla svāri”* ietvaros.

Noslēguma piezīmes par tiesu kvalitāti

1. Pasākumi saistībā ar lietu pārdalīšanu vai nodošanu (Civilprocesa likuma 32.¹ pants), kas pašreiz tiek plaši izmantoti, lai risinātu tiesu pārslodzes problēmu Rīgas tiesās (rajona tiesās un apgabaltiesās), var izraisīt jautājumus attiecībā uz "likumā noteiktas tiesas" prasības, kā arī tiesiskās palāvības principa īstenošanu pilnā apmērā. Tādēļ Latvijas likumdevējiem vajadzētu apsvērt tiesiskā regulējuma grozīšanu, nosakot skaidrus un prognozējamus kritērijus, principus un garantijas godīgai lietu pārdalīšanai.
2. Turklāt Latvijas iestādēm vajadzētu rūpīgi pārbaudīt lietu pārdalīšanas efektivitāti un ilgtspējību, lai ilgtermiņā atrisinātu noteiktu tiesu pārslogotības problēmas. Būtu ieteicams pārdalīt resursus (gan cilvēku, gan finanšu resursus) atbilstoši faktiskajam un prognozētajam lietu apjomam tādā veidā, lai nerastos pastāvīga nepieciešamība pēc lietu pārdalīšanas. Pastāvīga tiesnešu vienību pārcelšana vai tiesu teritoriālā pielāgošana veido alternatīvus un iespējams ilgtspējīgākus risinājumus atsevišķu tiesu pārslogotības problēmai.
3. Ekspertu uzmanības lokā nav nonākušas kādas sevišķas problēmas attiecībā uz Latvijas tiesu prakses viendabīguma trūkumu. Vairāki procesuālie instrumenti pašreiz nodrošina tiesu prakses konsekvenci Augstākajā tiesā. Nesen izveidotā speciālā nodaļa nodrošina tiesu prakses analīzi un tematisku sintēzi.
4. Attiecībā uz tiesas spriedumu pamatojuma rakstīšanas stila jautājumiem formāla un abstrakta pieeja nav ieteicama. Pat sarežģītās un smagās lietās pamatojumam jākoncentrējas uz lietas būtiskākajiem punktiem un jābūt saprotamam pusēm, kurām palīdz advokāti. Izvēle ieviest apsvērumu kopsavilkuma iespēju būtu jāvērtē ar piesardzību un jāpielāgo dažādiem tiesvedību/tiesas spriedumu veidiem, lai tiesvedības dalībniekiem neatņemtu tiesības uz pamatotu lēmumu atbilstoši ECT tiesu praksei.
5. Kā tas izrietēja no ECT analīzes attiecībā uz tiesvedības "saprātīgas kavēšanās" prasību, Latvijas tiesu sistēma kopumā atbilst šai prasībai un ir ieviesti atbilstoši tiesiskās aizsardzības līdzekļi, lai novērstu nepamatotu kavēšanos.
6. Tiesības uz bezmaksas tulku pēc būtības Latvijas tiesu sistēmā ir garantētas. Tomēr papildus centieni būtu jāpieliek, lai nodrošinātu tulkošanas pakalpojumu augstāku kvalitāti.
7. Attiecībā uz juridiskās palīdzības piešķiršanu var atzīmēt, ka Latvijas tiesu sistēma nodrošina samērā zemu juridiskās palīdzības līmeni, kas ir ierobežota gan attiecībā uz pieejamo budžetu, gan to personu kategoriju, kurām ir tiesības uz šādu palīdzību. Šim tematam būtu nepieciešama turpmāka padziļināta izvērtēšana.
8. Tiesu nodevu līmeni Latvijas tiesās varētu uzskatīt *prima facie* par problemātisku. Civilprocesa likuma 43. panta 4. punkts piešķir tiesnešiem pilnvaras piemērot atbrīvojumus no pienākuma maksāt tiesas nodevas vai maksājuma atvieglojumus personām, kurām tas nepieciešams: tiesnešu prakse attiecībā uz šīm pilnvarām ir ļoti nozīmīga, lai nodrošinātu Latvijas tiesu nodevu saderību ar tiesībām uz tiesas pieejamību,

kas noteiktas ECK 6. pantā. Paturot prātā iepriekšējās grūtības šīs tiesību normas piemērošanā, būtu vēlams paredzēt īpašu vadlīniju izstrādāšanu un izplatīšanu tiesnešiem, advokātiem un tiesvedības dalībniekiem par šīs normas pareizu piemērošanu.

9. Šķiet pastāv nepieciešamība Latvijas tiesās izplatīt priekšnosacījumus, nozīmi, mērķus un metodes, kā veicamas lietotāju apmierinātības aptaujas. CEPEJ Rokasgrāmata par tiesas lietotāju apmierinātības aptauju veikšanu Eiropas Padomes dalībvalstīs (CEPEJ(2016)15)) var būt labs iesākuma punkts šajā procesā. Apmierinātības aptaujas dažādām mērķa grupām ir pienācīgi jāpielāgo to mērķiem, taču ir svarīgi piemērot konsekventu metodoloģiju un regulāri tās atkārtot, lai izvērtētu progresu. Aptauju rezultāti ir rūpīgi jāizanalizē un jāreaģē ar rīcību uz būtiskākajiem konstatējumiem, lai uzlabotu tiesu pakalpojumu kvalitāti.
10. Ir pieliktas pūles, lai izveidotu pakalpojumu grupu, kas Latviju izvirzīs pāri vidējai situācijai Eiropas tiesu sistēmās. Arī nākotnē būtu jāapsver iespēja izstrādāt jaunus pakalpojumus, kas būtu saistīti ar mākslīgā intelekta izmantošanu, lai papildinātu pašreizējo piedāvājumu. Tomēr, neskatoties uz pakalpojumu pieejamību, lietotāji iespējams sagaida vairāk izglītošanas.
11. Latvijas Tieslietu ministrija un attiecīgie partneri, tostarp mediatori, tiesas un tiesneši, tiek iedrošināti turpināt mediācijas prakses kā tiesvedības alternatīvas attīstību un izplatību. Līdztekus mediācijas pakalpojumu pieejamībai un nodrošināšanai ir būtiski veicināt "*mediācijas kultūru*" - kopīgu strīdu risināšanas pieņemšanu ar sadarbības un efektīvas saziņas starpniecību, un indivīda atbildības palielināšanu strīda risināšanā un ilgtspējīgu risinājumu panākšanā. Šajā saistībā CEPEJ nodrošina vadlīnijas un dalās ar labas prakses piemēriem Eiropas Padomes dalībvalstīs.

Pielikumi:

CEPEJ aptaujas anketas īstenošanas rezultāti:

- 1. daļa:** tiesu sistēmas neatkarības un tiesnešu objektivitātes nodrošināšana Latvijā;
- 2. daļa:** tiesu laika organizēšanas instrumentu, kas ieviesti Latvijas tiesās, izvērtēšana;
- 3. daļa:** tiesu sistēmas kvalitātes nodrošināšana Latvijas tiesās.

Informācija par Eiropas Padomes Komisijas *Tiesu* efektivitātei (CEPEJ) ekspertu pieredzi

LEONID ANTOHI

likumdošanas metodēs un vadībā. (E-pasts: leonid.antohi@coe.int)

Leonīds Antohi ir Eiropas Padomes Eiropas Padomes Komisijas *Tiesu* efektivitātei (CEPEJ) projekta vadītājs. Kopš 2005. gada viņš veicinājis daudzus sadarbības projektus starp Eiropas Padomi un tās dalībvalstīm, tādām kā Latvija, Slovākija, Bulgārija, Armēnija, Azerbaidžāna, Moldova un Ukraina. Šie projekti ir vērsti uz vispārējām tiesu iestāžu un juridisko profesiju reformām, pastiprinātu cilvēktiesību aizsardzību un attiecīgo Eiropas standartu īstenošanu. Ir specializējas starptautiskajās publiskajās tiesībās, cilvēktiesību aizsardzībā, tiesiskuma standartos,

FEDERICA VIAPIANA

Federica Viapiana ir pētniece Itālijas Nacionālās pētniecības padomes pētniecības institūtā (IRSIG-CNR) Boloņā, Itālijā. Viņa ir Eiropas Padomes Komisijas *Tiesu* efektivitātei (turpmāk- CEPEJ) locekle, kas izstrādājusi CEPEJ ziņojuma "Tiesiskuma efektivitāte un kvalitāte - Eiropas tiesu sistēmas" 2016.-2018. gada budžeta sadaļu. Viņa piedalījās sadarbības projektos Latvijā un Slovākijā. (E-Pasts: federica.viapiana@irsig.cnr.it)

FRANCESCO DE SANTIS

lai uzlabotu civiltiesību un administratīvo tiesu darbību" sagatavošanā. (E-Pasts: avv.francescodesantis@gmail.com)

Francesco De Santis darbojas CEPEJ un Eiropas Cilvēktiesību tiesas departamenta spriedumu izpildes eksperts. Ar doktora grādu civilprocesa ietvaros viņš ir civilprocesa tiesību zinātniskais līdzstrādnieks un Neapoles universitātes "Federiko II" cilvēktiesību starptautiskās aizsardzības procesuālo aspektu pasniedzējs. Viņš ir vienlīdz iesaistīts tiesnešu un advokātu apmācību pasākumos. De Santis ir īpaša pieredze cilvēktiesību jomā, kas iegūta četru gadu darba pieredzes laikā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas kanceleja. Viņš bija iesaistīts CEPEJ labās prakses rokasgrāmatas "Strukturālie pasākumi, ko pieņēmušas dažas Eiropas Padomes dalībvalstis,

HAROLD ÉPINEUSE

HHarolds Épineuse ir izpilddirektors un ģenerālsekretāra vietnieks Progresīvo tiesu studiju institūtā (IHEJ), kas nodarbojas ar mūsdienu tiesību aktu un tiesiskuma attīstību Francijā un visā pasaulē. Laikā no 2010. gada līdz 2014. gadam viņš bija Pasaules Bankas tieslietu reformas padomnieks un vecākā viceprezidenta un ģenerāladvokāta biroja padomnieks. Kopš 2014. gada Harolds Épineuse darbojas kā Francijas tieslietu ministrijas Tiesu pakalpojumu departamenta direktora īpašais padomnieks. Harolds Épineuse ir CEPEJ vadlīniju autors par kibernoziēdzību, aktīvi piedalās CEPEJ tieslietu kvalitātes darba grupā. (E-Pasts: hepineuse@ihej.org)

MARCO FABRI

Marco Fabri ir Itālijas Nacionālās pētniecības padomes (IRSIG-CNR) Tiesu sistēmu pētījumu institūta vecākais pētnieks un izpilddirektors Boloņā, Itālijā. Viņš ir arī pētnieks Denveras universitātes tiesību koledžā un Nacionālajā tiesu centrā, Williamsburgā, Virdžīnijā (ASV).

Marco Fabri strādājis par zinātnisko ekspertu tādās iestādēs kā Eiropas Padome, Eiropas Kopienų Tiesa, Pasaules Banka un Eiropas Drošības un sadarbības organizācija. Marco Fabri piedalījās CEPEJ instrumentu izstrādē, lai pārvaldītu laiku un efektivitāti, un piedalījās sadarbības

projektos Latvijā, Slovākijā, Albānijā un Kosovā. (E-Pasts: marco.fabri@irsig.cnr.it)

MARKO AAVIK

Marko Aavik ir Igaunijas Tieslietu ministrijas ģenerālsekretāra vietnieks. Viņa darbības jomas ietver pirmās un otrās instances tiesu, tiesu reģistru un Maksājumu uzdevumu departamenta stratēģisko vadību. Citas viņa atbildības jomas ir informācijas un komunikācijas tehnoloģiju attīstība un administrēšana tieslietu jomā, tiesu izpildītāji un bankrota pilnvarotie, notāri, advokātu profesija un juridiskās palīdzības sistēma.

Igaunijas vārdā kā CEPEJ loceklis Marko Aavik palīdzējis ieviest virkni instrumentu un tos īstenot iekšzemē un izmantojot sadarbības projektus starp Eiropas Padomi, Eiropas Komisiju, tās dalībvalstīs, piemēram, Latvija, Azerbaidžāna, Albānija. (E-Pasts: marko.aavik@gmail.com)

OTTO NIJHUIS

Otto Nijhuis strādā par civilo tiesnesi Gelderlandes apgabaltiesā, Nīderlandē. Viņš ir Civilās pārvaldes priekšnieks un Palātas valdes loceklis. Kā tiesas pārstāvis CEPEJ Pilottiesu tīklā, Otto Nijhuis piedalījās saistītajās Tīkla aktivitātēs un piedalījās sadarbības projektos starp Eiropas Padomi un Moldovu, Slovākiju un Latviju. Kā tiesnesis, Otto Nijhuis ir ieguvis dziļas zināšanas par tiesu sistēmu un tiesu efektivitāti Nīderlandē, tiesu neatkarības standartiem, profesionālo rīcību utt. (E-Pasts: Otto.Nijhuis@rechtspraak.nl)

PIERRE CORNU

Pierre Cornu ir Šveices Apelācijas tiesas tiesnesis, ir bijis izmeklēšanas tiesnesis un ģenerālprokurors. Viņš ir bijis Šveices prokuroru konferences priekšsēdētājs, "Savstarpējā juridiskā palīdzība" un citu profesionālo organizāciju biedrs. Pjērs Cornu intensīvi sadarbojas ar tādām starptautiskām organizācijām kā Eiropas Padome, kurai ir veicis normatīvo aktu ekspertīzi un sniedzis padomus par juridiskajām un tiesu reformām daudzās dalībvalstīs.

(E-Pasts: pierre.cornu@ne.ch)